

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

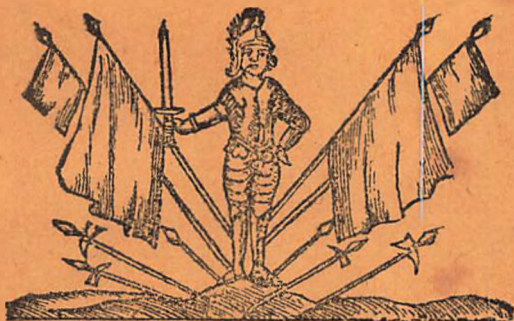
Carl Friederich Reiser
Stadts-Chirurgus:

Historiske=
Beskrivelse

over

den Mærkværdige og meget frygtelige

store Ildbrand 1728:

Udgivet paany, med Reisers Portræt,

af

Dr. O. Nielsen

Arkivar

Se Omslagets 4de Side

Stads Chirurgus Carl Friedrich Læser, fød d 23^e Juli

Anno 1718,

Læse har den Mand, som først efter Branden leved
og som berømt. Brandt på yndelig beæret
Læse hem og hos Hans Kong, og var siden om de skænd
for Døden op, et Anfægt og en Beg, som han

Carl Friederich Reiser:

Ildebrands-,

Levneds- og Forfølgelses-Historie

udgivet paany

med Oplysninger, Tillæg og en Efterskrift

af

Dr. O. Nielsen

Arkivar

~~~~~  
Med Reisers Portræt  
~~~~~

Kjøbenhavn

Otto B. Wroblewski's Forlag

1890

Carl Friederich Reiser
Stadts-Chirurgus:
Historiske=
Beskrivelsse

over

den Mærkværdige og meget frygterlige
store Ildbrand 1728:

fra 20de: og til 23de: Octobr. inclusive:

til

Guds Priis og ære at Han sagde og befalede
at Ildsluerne skulde ophøre:

Saavell for de Høylærde som veed at takke den naadigste
Gud! for hans beskiærmelse, og for den Nedrige stand, at tage sig
vell vare at omgaaes meget vell og forsigtig med Ild og Lys &c.

Paa det alleromstændeligste og accurateste beskrevet;

af

Carl Friederich Reiser,

Andet og forbedrede Uplag.

Trykt hos M. Hallager 1784.

Dette velmeente

og

Herlige Vers

er mig tilsendt, da den første Udgave
var udfommen.

* *
*

* *
*

* *
*

AUFF VERLANGEN VERFERTIGET, VON EINEN
DER GRÖSTEN GEISTER DEUTSCHLANDS:

Auf und singe meine Muse,

Auf besing den großen Mann,

Der wie du es selber weißt,

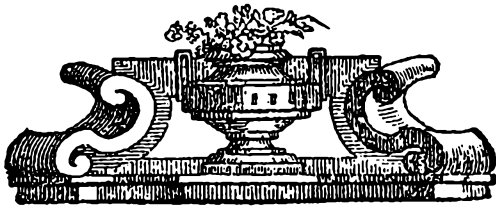
CARL FRIEDERICH REISER heißt,

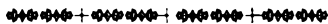
Er zertheilt die Dunkelheit,
Macht das Publicum gescheüt,
Schreibt von Teüffeln, Brand und Brechen,
Bären werden Ihn einst rächen.

Dank sey dir du großer Mann!
Nimm mein schwaches Danken an,
Wirst du erst Professor seyn,
Denn wird mich dein Glück erfreu'n;
Jacob Duopunctum:

EET ÆREFULD-BERÖMMELSE-BREV: ER MIG
TILSENDT PER COUVERT: SOM KAN TIENE
TIL MIN ALLERSTÖRSTE FORSVAR, IMOD
ADSKILLIGE ANTAGONISTISKE OG SPIDS-
FINDISKE SPOTT-SCHRIFTER SOM ERE IND-
LÖBNE IMOD MIG:

Høylærdte Hr. Patron!

Det store Biefald De ved Deres Skrivt har fortient sig af Deres Medborgere, den Begierlighed disse have yttret efter at eye dette saa sjældene og ypperlige Værk, giver Anledning nok til at haabe De ikke lader det være nok, at det leveres hos den mindste Deel af Byens Indvaanere, hvoraf de fleeste for dets Rarheds Skyld holde det allerede saa hemmeligt, at ingen faaer det meere at see, end sig De, som boe paa Landet, og længere borte i Provindserne, der ogsaa kunde ønske sig en tilforladelig Underretning om den fyrgerlige Ildebrand, som tillige tjener til uskyldig Tidsfordriv: Lige Børn lige Ret: Troe, Høylærdte Herre! at om der end skulde findes nogle, (som jeg troer kun faa:) giftige Spinner, der ere dog mange fornuftige Bier, og disse mange, maae i det mindste formaae saa meget, at hiine faa, maae give tabt, og tage Brodden ind: Höy over

over Høy: Jeg stoler derfor paa, at en instændig Bön. kunde formaae Dem til, at ovlegge dette underholdende Mesterstykke, at det ikke engang i Tiden, naar det bliver siældnere, skal blive ilde kalfatret af en Grønfoldningunge, og af samme i en styg form, til Trykken befordres: Ifald mit ringe Raad maa finde Biefald, synes mig, De gjorde vel i, om De endnu oplagde! om ikke mere, end 1000: Exemplarier, da jeg er forviiset om, at dette sig selv Recommanderende Skrivt, vilde forskaffe Dem lige saa store Fordeele, udgivet anden Gang, som første Gang: Dog disse Fordeele, kan og bør ikke betragtes som en Bevegrund for den, som skriver for Herrens Skyld, for at nytte sine Medborgere, og for at erhverve sit Navn Uldødelighed blandt Efterlægten: Hvor fornøyer ikke denne Tanke en Forfatter, at hans Værk læses af de sildigste Slægter, og mon det ikke opfordrer til at skrive?

Omne tulit: Det øvrige af dette Vers erindrer De nok selv, som en lærd Mand; og hvis De ikke kan komme paa det, da Deres Hoved som oftest er fuld af Materie, saa vil jeg tage mig den Frihed at anføre det, som rester: *punctum qvi miscuit utile dulci*; Denne Roes fortiener De, som Forfatter, da De i deres fyrgerlige Jdebrands Historie, midt i all Jammer, aftvinger Latter af Læseren:

Efter mit Dømme (thi jeg er ogsaa en Lærd Mand) viser De Deres hele Værk igiennem, store Træk af Talenter, og et runnt Maal af Naturgaver: I Betragtning heraf, har jeg med megen Afslte, og Væmmelse, læst det saa kaldte Forsvars-Skrift, som røber Forfatterens Ignorance, der overalt har gjort Deres Ord til sine, og anført samme, paa urigtige og upassende Steder; s. Ex. Deres *veritas vincit omnia Mendacium calumnia*: Finis, er af Dem sadt paa sit rette Sted, i Enden af Værket, disse ere i sig selv sande Ord, og en god Sententz, derimod af ham satte

satte paa Titulbladet, hvor det passer sig som det femte
Hiul til en Vogn; Dette som alt andet, viser, at han er
en Ignorant og Empiricus (Dette Deres Ord tillader De
mig at bruge, da jeg deri finder en særdeles Styrke) skøndt
han røber liden Kundskab i det Tydske-Sprog, da han til
Slutning anfører Gesang, som han maaskee i sin Barndom
har lært af en tydsk Barnepige; Men skulde det være for
at efterligne Deres Sang, saa tiltal ham med Poeten;
O imitator! servum pecus; saa er jeg vis paa, at han,
om han ellers er klog nok til at forstaae det, vil blive
skammrød, og af Uergrelse faae en hefftig febris malignæ
ardentis paa Halsen (den troer jeg, skøndt uden at være
Studiofus Chirurgiæ, at man kan faae af Uergrelse) —
Da jeg veed Deres Tiid er kort, og Deres Bestræbelser
mange, vil jeg ikke opholde Dem længere, men i Haab
om at De bliver ved at arbejde for den lærde Verden,
som De saa hældig har begyndt, tager jeg mig den frie-
hed at kalde mig

Høylærde Patron!

Deres

ringe Client.

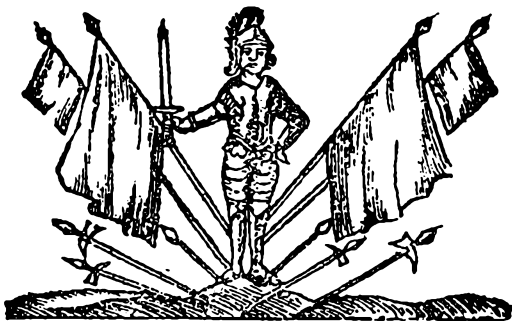
P: S:

Uden fortrydelse vil jeg bede, De ikke viser dette mit
Brev til nogen, da der maaskee kunde være de, som
faldt paa de Tanker, at jeg hyllede for Dem, for et
Slags Vindings Skyld, men denne Tanke, haaber jeg
er ligesaa langt fra Dem, som Hyllede fra mig, og for
at overbeviise Dem derom, skal jeg skøndt De ingen
forsvar behøver, troelig staae Dem bie, og stedse vise
mig, som den, der ønsker Deres Vel og fortiente Belønning.

S*****

for=

fortale

til

den Høygunstige Cæsere!

Længe har jeg ventet, og det med største Cængsel, om ikke nogen af mine Landsmænd skulde have haft Eyst, og giort sig umage for at sammenskrive Een saa meget og overmaade mærkværdig begivenhed, nemmlig: Een Historie om den store og bedrøvelige Ildbrand 1728: Nu jeg da ser at denne min store Cængsel ey er bleven opfyldt, og nu herefter snart er Umuelig at kann opfyldes, Siden det er allerede 56 Aar da saadant er skeet, og gandske rart at de Mennesker som vare i de Tiider vogen, kunde leve endnu; Altsaa agter jeg nu ved den allerhøyestes Bistand selv at sammenskrive Een saa jammerlig Historie, saa vit jeg har seet med mine egne Øyne, saa og kommer der endnu dette dertil, at altsammen høvd mine Sl. forældre har seet, og fortalt mig og andre, som jeg altsammen haver optegnet; min Ildbrands Hi-
storie

storie er nyttig for alle, baade for de Fornemme, og for den ringe, baade for de Lærde, og for de U lærde eller Eenfoldige, for med Forundring see og erkiende, Vor Herres den store Guds Tugtes-Riis, ja Tugtes Sværd bedere at sige, som dengang traf og tugtede os alle, mens især vii, som boede i det gamle-Kiøbenhavn, som mesten-deels blev reent lagt i Asken af Guds Vredes Jlds-Luer! Den ringe og Eenfoldige, nemmlig den nedrige Stand kaldet, skriver jeg dog egentlig for, nemlig, at Moralisere, og formane demnem paa det ivrigste og alvorligste til største Forsigtighed at omgaaes med Jld og Lys, thi da det er en bekiendt Ting, at Tieneste-Folk omgaaes meere med Jld og Lys, end deres Herrskaber, saa vil jeg kierligst formane demnem allesamtligen, at læse slittig og meget Iagtksom med Estertanke, paa det at bekomme største affkye og Gruelse, for Stiødesløs Umgængelse med Jlden, naar saadant frugtes, saa er mit Ønske og Øyemeed opfyldt, og Vores Allernaadigste Kongl Residense-Stad bliver her-efter meere bevaret for græjjelige Jlds-Luer, &c.

At jeg skriver i det Danske Sprog denne min Piesce, skeer ligeledes den nedrige Stand til beste, som ey forstaaer mere Sprog end det Danske, og tit og ofte slet nok; Jeg havde gierne skrevet i det Tydske-Sprog som er mig en stor Fornoyelse at Tale og skrive, og mine bekiendtere, som høre mig det Tale, veed heel vell, at jeg forstaaer samme Sprog grundig og efter Reglerne, mens saa havde den gemeene Almue ey haft Nytte deraf kun allene de Lærde, og Fornemme Folk, som forstaaer ey allene Tydsk, mens endog alle Lærde Sprog, som jeg ligeledes haaber, at de vill og saa beviise mig den Ære og kierlighed at igiennemlæse denne min ringe Skrift; Jeg kan ikke sige at det Danske-Sprog er min Moders-Maal, Ney tværtimod, det

det er just det Tydske, thi min Fader var En Mecklenborger, og Studerte i Rostock, Min Moder var vell født under Danst-Krone, mens var dog af Een tydsk Provintz nemlig Holsteen, og var født i fæstningen Glückstad, Holsteen hører svar vor allernaadigste Konge af Danne-marck til, mens er dog ustridigt et virkelig Stykke, eller Provintz af Tydskland, dette kann jo jeg og andere fleere see, paa Landkortene, vi som af Ungdommen og har lært Geographien, at det er det faste Land af Tydskland; Endelig maa jeg erindre herved, at havde jeg ey lært det Tydske-Sprog grundigen efter Regler, da havde jeg bleven den største Ignorant og Empiricus. ¹⁾ Stymper og Dosmer i min Anatomie og Chirurgie, som man kunde nævne, thi jeg tør dristig og frimodig Spørge? Hvor mange Anatomiste og Chirurgiske Skrifter og bøger findes vell i Europa i det Danske-Sprog? Jeg svarer ganske saa og fattig, og snart ingen, derimod udi det Tydske-Sprog mangfoldige, thi foruden de Skrifter, som er egentlig skrevet i Tydsken, er endnu en stor mengde af Latiniske, eller de Lærdes-Sprog, saa og franste Anatomiste og Chirurgiske Bøger, af Lærde og flittige Mænd, os alle til største Nytte oversatte og translaterede, og i sær for de, som maaskee forstaaer noget latin, dog ey forstaaer det franste, altsammen til vores fælles Nytte, i Tydsken meget flønn og nett oversatte, saa at (for exempel) Et ungt Menneske som var noget riig, hans forældre havde maaskee vernegligeret, at have ladet ham lærdt de lærde Sproge, kunde endnu vell, tør jeg siige, blive til Een temmelig Lærdt Mann i sine Dage, om han i steden for at gaa

paa

---

¹⁾ Empiricus. i hine Tider et almindeligt Skældsord, mest brugt af Læger og Barberer om ustuderede Personer.

paa Comædier, og i Viinkjeldere, anvendte Penge og sliid, og tilkjøbte sig bare Tydske Lærde, Bøger af de allerbeste Autores, og de som han ey kiendte og vidste at nævne, da kunde han vende sig til de brave Danske og Tydske Lærde her i den Kiøbenhavnste Residents-Stad, og med saadanne fortreffelige og ypperlige lærde Mænd Consulere, hvilke der vare de allerbeste Autores som han skulde sig anskaffe, og følgerigen anskaffe sig med Tiiden, Een temmelig og goed Bibliothecke, ogsaa endeligen blive en gandske goed lærdt Mann i adskillige Viidenslæber, og det blott allene af Tydske-Bøger;

Der findes et slags Mennisker iblandt os disværre, hvilket meget gierne dadle og laste alle Ting, ja det er rett deres Element at bespotte og foragte deres Næste, maasse mit svar ringe, dog vellmeente og uskyldige Skrift, bliver vell ey heller fri, for desligeste bespottere, det er nu slet ingen Kunst for dem at finde noget at Dadle: Er Saul og iblandt Propheterne? Jligemaader: Hvad skal vi med denne, eller hvad vill denne? mens jeg vill følge Sauls exempel og lade som jeg slet ikke hørte det; Mens flere Denner, veed i og vell at et ringe Eyß, eller en tælleprøß, karn dog iblant giøre stor Tieniste, ja meere mængen gang end store Eyß, som løbe ned af fingerne, især naar man vill søge vigtige Ting op, som kunde af vandbare kommet bort, iblant kroger og Meühler i Stuerne: som for exempel: Penge og alleslags smaa-Ting &c. Saa lad mig da kun være et lidet ringe og foragtet Eyß, for Eders Lærde og stolte Øyne, maasse at jeg dog kan tiene de Veltænkende og goede Mennisker, meget meere, end de store og prægtige Altar-Eyß, som brenner høyt op ad dagen ved stærk Soelstin;

Mine flere Denner, eller fiender, hvilket i vill være,
hold

hold dog op engang at være giftige Spinner, som ey andet gjør end suer Gift af de sødeste og uskyldigste Blommster, mens derimod heller stræb, at blive arbejdsomme Bier, som suer Honning af samme, jeg vil af Hiertet forlade Eder, og venter at see Eders Omvendelse; Naar man har en reen Samvittighed, ey at give nogen anledning eller aarsag til at blive forhaanet og bespottet, da kan det vell krænte, mens Guds Ord kan trøste Os, da finder vi forhaanelser og Bespottelser, som langt overgaaer mine, Een hver Christen, og den som bær kun blotte Navn og Carrekteur, veed og kiender den dyrebahre og store Mand! som de ugudelige langt mere bespottede, end de kan bespotte mig arme og ussele Orm og Mad-diffe, støv og aske; Jeg vil derforre henviise alle bespottere, til det gamle-Testament i Biblen, at de vil tage Exempel og Mynster af hiine unge Grønsfoldninger og Snushaner, som bespottede Een stor Guds Prophete: Elifa! som mødte demnem, og da de saae hannem, raabte de: kahlkopf, kom herauf; kahlkopf, komm herauf; Mens vor Herre den store Jehova! forsvarte hannem tilstreffeligen, saa at der kom Biörne udaf Sloven og sønderreve 42 Dreungeborn i Tallet, dem allesammen i mange stykker; NB. Her maa jeg allergunstigste Læsere, gjøre mine allervigtigste Betænkninger over, Al! De Arme forældre, hvad bekomn de vellfortient En græffelig Straff, for deres meget ælendige og slette Borne-Optugtelse, det heder efter Eet gammelt og meget hæderlig-Ørdsprog i det Tydske-Sprog: beüg den Zweig oder junger-baum noch, weil er noch smeidig und jung ist; Imgleichen: Wer seiner Ruthen schont, der hasset seinen Sohn oder Tochter; Diese Historie Alten Bundes! von dem alten heiligen Propheten Elifa, findet man beschrieben zdern Buche der Könige 2ten Cap. vers 23: NB. Min Betænkning herover! Det er saa well mærk-

mærkværdig, som forskrækkelig, at Gud saa overmaade fortørnet, saa meget hasteligen foer frem, med saadan heftig Straff, over disse meget vanartige Drængebørn, ey allene for den hellige Prophete Elisæ skyld, mens en vellfortient stoer Straff for Forældrenes meget slette og overmaade skiødesløse Optugtelse; Herre Gud! hvorledes maa disse sammtlige ugudelige Forældre dog haft sig med Hylen og skrigen dengang de saae deres Børn saa meget jammerligen Sønderrevet af benævnte vilde og meget tyranniske Dyr? De have gandske vist, (og det kan ei andet være,) bekommet Slag og Rørelser, over dette fæle og meget ynkværdige Syn og bedrøvede Spectacul; Hvad maa dog have været den rette Aarsag hertil? Jeg Svarer korteligen: Aarsagen har ey andet været, end den affstyelig Synd, Bespottelsen! Thi den store Gud! kann ey fordrage Een Spottere; af allerhelligste Gud! Saa vell din allerhelligste Lov, som ogsaa alle dine Undersaatter Kayserer, Monarcker, Konger og alle fyrstelige Love, excüserer nogenledes saadanne ussele Dreng og næsviisede Grønskolding-Unger at Lovene beviiser ellers største Barmhertighed, og seer igiennem fingre med dem i deres Udyder og Uforstandigheder, at de iblant bliver gelindere straffet, end vii gamle og Vorene Mennsker, Mens just for disse Børn vare allesammen Spotte-fugle; Saa var derfor hos Gud! og all Barmhertighed ude; O! Spottere, og i, som bespotter alle Ting, J — som tør understaa eder at bespotte Gud og hans hellige Ord, J — som tør railliere, gjøre Nar, og drive Gielkerie med hans hellige Templer, og siger: J har ey Lyft at gaae i Kirken, fordi at J befrygter at Gevolfterne og Dølvningerne maatte falde eder paa Hovederne, O! J rette Ogle-Unger, J har gandske vist allerede Eders Borgerskab i det brennende Helvede, hos Eders fædre, de overste Diæble;

Lucifer

Lucifer og Beelzebub, veed i ogsaa vell, at i har allerede begaaet den allerstørste Synd imod den Hellige-Mand! som nu, og aldrig, I Ævigheds Ævigheder kann blive Eder forladt eller tilgivet; En Spottere, er det argste og allerværste Udfkomm paa Jorden, han er meget værre end een grov Tyv, og den allergroveste Hore, Exempli gratia: Jesu Christi Exempel med Een Quinde som blev grevet i grov Horeri, og ægtefæls brud, og da Phariseerne og de Skriftflogte, forestilte og forklagede Qvinden for vor Herre Christo, og sagde, at hun burde efter Mose-Lov steenes, svarede vor dyrebare Frelser demnem og sagde: Hvem er reen af Eder, den kaster den 1ste Steen paa hende, derpaa buggede Jesus sig neder til gulvet og skrev i Sandet, medens denne Tiid varede disserterede hver Een af de skriftflogte og Phariseer, en efter anden, saa buggede sig frelseren overende igien, og spurgte Qvinden ad: Hvor ere dine Anklagere? Hun svarede: De ere alle bortgaaet, maaskee for deres onde Samvittighed, derpaa svarede vor Frelser: Fordømmer de dig ey, saa vil jeg ikke heller fordømme dig, gaa hen og Synd herefter ikke meere;

Saa haaber jeg da, at de velltænkende har forstaaet min goede Meening rett, og vill af Christen kierlighed udlegge det paa det beste; de andre, som maaskee bilder sig ind, at de ælsker Gud! mens derimod foragte deres Næste, med spodske Ord og Miiner, vill jeg erindre Johannes Ord: 1ste Johan: 4de Cap: 20de vers, Om nogen siger: Hann ælsker Gud! og hader sin Næste, han er en Eognere, thi hvem der ikke ælsker sin broder som han seer, hvo kann han ælske Gud! som han ikke seer? Nu da, saa maa jeg vende mig til min rette Historie, paa det man ikke haver Marsag at sige: Hans Fortale er længere end den rette Historie; Dog førend jeg ender min Fortale, vill jeg ydmygft

ydmygst og kjerligst bede mine Høyædle Høylærdte og Høygunstige Læsere, om 2de Ting: nemmlic: først, at de tillader og excusere mig, at jeg udi min rette Ildbrands-Historie hist, og her, hvor jeg finder for gott og Nødwendigt, at rykke noget af mit Liv- og Levnets Historie, saa viit den haver nogen influens og overeensstemmelse med Ildbrands-Historien, og hvorledes er passeret og arriveret mig og min arme altererede stæffels Moder, efter Ildbranden, og hvad ellers publice og privat er os arrive-rede, som efter mine ringe Indsigter haaber, ey at være mine Høygunstige Læsere uangenemme, mens meget mere vill fornøye, opmuntre og giøre dem opmærksomme; Thi skulde jeg her beskrive min heele Liv- og Levnets-Historie, vilde det blive alt for vittløftig, og vilde blive en alt for stoer Bog, mens derimod vill jeg kuns anføre noget af det allervigtigste; (2det: Saa gaar min aller-kjerligste og allerydmygst bøn og begiering især til de Høylærdte og Høyforneemme Venner og Herrer Patroner! at de vilde gunstigt antage sig min ringe, dog vellmeente og nyttige Skrift, at i fald nogle unge Sprattebasser og Grøndskoldninger, vilde være saa Næseviise og med deres spodiske Tunger vilde understaae sig at angribe min saa uskyldige og velmeente Skrift, da at forsvare mig paa det allerbeste; Ingen af de Høygunstigste Læsere maa tænke at jeg uden forlov og Tilladelse anføre disse redelige og meget Dyrebahre Stoere berømte Mænd! som jeg nu strax har den Ære at benævne, nemmlic: Høyædle og Høylærdte Herr Conferentzraad Kofod Ancker, Professor Juris! ¹⁾ Høyædle og Høylærdte Hr. Doctor Theologiae

---

¹⁾ Den berømte Retslærde Peder Kofod Ancher. død 1788.

logiæ Münter! ²⁾ Høyaedle og Høylærdte Herr Justitzraad, Professor Anatomix & Chirurgiæ, og General-Directeur Henningsen! ³⁾ Disse Engler af Mennisfer! har alle tilfagt at trøste og forsvare mig i fald det skulde giøres behov at paakræves; De vill venteligst nok lade deres næseviisen Spotten og Gloser være, og beholde dem i deres egen Sække, naar de seer at det er ey raadeligt at stride imod saadanne Tappere og Dyrebahre Mænd som vill have den Naade for mig paa det jorigste at forsvare; Thi skulde disse udeblive som dog ey aldrig skeer da kunde det hede: Christi dyrebare Ord; Mathei, Cap. 21de: Marci Cap. 11te: Luce, Cap. 19de: Johanni Cap. 12te: wo diese werden schweigen, so werden die Steine Schreien, NB: Recte faciendo, neminem Timeas! NB: veritas vincit, omnia Calumnia Mendacium Finis;

Skriverfeil.

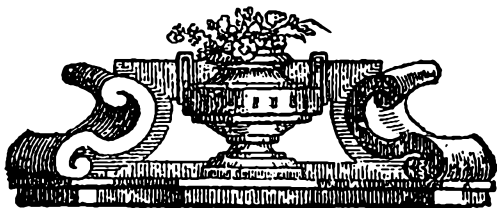
Hr. Biskop Harboe, Deres Høye Eminenze! som er nu Salig i Herren hensovet: var den Tiid endnu i Live, den gang jeg begyndte at skrive denne min nærværende Bog;

---

²⁾ Dr. theol. Balthazar Münter, 1765 Diaconus og 1766 Sognepræst ved S. Petri Kirke, død 1793.

³⁾ Vilhelm Hennings, f. 1716, død 1794, blev 1760 Generaldirektør for Kirurgien (Ingerslev, Danmarks Læger II 455—57).

Jeg er fød A. 1718: d. 25de Julii: af skikkelige og gudsfrøgtige Forældre. min Salige Fader var en lang Tid Ælste fuldmægtig paa Politie-Kammeret her i Kiøbenhavn hos H^{er} Etats-Raad og Politimester Ernst: ¹⁾ og siden efter, blev for hans velfortiente Capasitæts befordret til Byfoged i St. Thomas udi Westindien forestod vice-Guberneurs Betienning en Tid ongeføhr af et halv Aar; paa benevnte Sted, Døde han effter Eet og ½ Aars forløb, Efter at havde været vice-Gubeneur Et halv-Aar, i Westindien, Døde han disværre alt for tiilig, da han med alt og alt tilsammen havde kun været i America: Eet og et halv-Aar. og ligger begravet i St. Thomas: &c: da jeg var et lidet umyndigt Barn af 5½ Aars Alder: See mine fiere Fiender og forfølgere da i gjør eder til Spottefugler og palqvill-magere over mig? Jeg takker Eder at J siger, at jeg er dog fød af Christelige Forældre, det er jo en stor Lykke at der kan roeses at

---

¹⁾ Johan Bertram Ernst, f. 1663, død 1722, blev 1710 Politimester. (Pers. Tidskr. I. 282—85.)

at være fød af fromme forældre? mens hvorforre kalder i mine forældre gemeene og ringe folk? er da en fuldmægtig paa Politie-Kammeret, eller Een Byfoged i Westindien en gemeen Karl? Dog det gaaer jer som Høyen, der raaber sit eget Navn ud: kiere Herrer Spottefugle! veed I ogsaa vel at i er af en stor Byrd og Afkomst, som bestaaer af mange ældgamle Ahner? Eders ærlige Herr Stammfader var jo Skoeflitter Pasquinus i Rom. og siden blev den gode Manns-familie og ædle Afkomst kaldet Pasquillemagere, de haver mægtig udbreedt sig som Græsshopper fordum udi Ægypten, og endeligen krøbet fra Rom i Italien, og sneget sig til Dannemarkes Residentz-Stad:

Dog jeg vender mig igien til min nylig begynte Historie: Min Moder har tit repetert for mig at da jeg var et spæde Barn, skal jeg have været overmaade svag og Sygelig, saa at hun aldrig troede at jeg havde kundet opnaaet Eet parr Aars Alder, Mens den store Gud! tænkte Eet andet, og har ladt mig opnaa Eet Alder af 65. å 66 Aar! og derover, den Tiid jeg neppe var bleven 5 Aar gammel, og min fader var Nyligen kommed forud til Vestindien, thi havde han levet skulde min Moder og jeg Aaret derefter, reist over til ham i St. Thomas: Dette samme heele Aar min Moder maatte blive over med mig her i Kiøbenhavn, (thi vi kunde ey følge med ham dengang fordi at der var ey Rum i Kahütten fordi Gubernøren med sin Familie havde optaget alt Rummet paa Skibet.) levede hun med mig meget kummerligen og knap dog hialp vor Herre som hun saare frygtede og Elskede at hun var slittig og Arbeetsom, at hun syede og stæck Sætter op for folk og altsaa sat hele nætter op, og fortiente os vores føde, saa at vi ey leed Hunger eller Tørst, og slog sig gandske honnet igiennem, det hændte sig en Dag ved samme Tiider min fader var bortreist, at

Een

Een Mand som var os noget beslægtet; (*solgte nogle Læff Høe til Sal. Doctor Dyrkop, ¹⁾) da min Moder gav mig og min sødsken-barn Lov at fornøye os ved at see Høet blev læffet af Vognene, Herr Doctor Dyrkop gjorde os Børn da noget til gode, som man veed at Børn gierne fornøyer sig over, vii lod os da ey nøye med denne fornøielse at see hvorledes Høet blev hissset op paa hans Loft, mens dengang en Vogn blev leedig, var vi alt for nysgierig for at probere Vores Konst i at Kiøre, benevnte mit sødskenbarn forførte mig hertil, Hestene som mærkede at vii vare kuns fustere i Vognmanns-Konsten, parerte os kun meget slet mens bleve løbske og gallne og rennte med os fra Doc: Dyrkops Dørt af, og liige til Studie-gaardens Muur, vii vilde just i vores Angest have sprunget af Vognen, thi vii vare just ey ret store Helte, men meget forsagte, da vii i det samme saae vores frelse, som var at en stierenlivere lod sin Sliv Karre staae, og tænckte at befrie os af Vores fare som var virkeligen ikke saa ringe, thi havde han ey hiulpet os og holdet tapper Hestene, da havde det gandske vist kostet os vort Liv, thi vor befriere som var meget bedre Krigs Helt end vii, greb Hestene med største force an, saa at de standsede, og hialp os af Vognen Hestene vare saa store som Garder-Heste, og Vognen var stor som havde haft nyelig et stort Læff paa, som var vell saa stort som et dobbelt Bønder Læff.

Imod

*) Han var Dagt-Mejer ved Garderne til Hæst, og havde Tilladelse at sælge nogle Læff Høe til befiendere.

---

¹⁾ Heinrich Dyrkop, f. 1671, død 1731, 1712 Sognepræst ved S. Petri Kirke. Hans Præstegaard laa paa samme Sted som den nuværende paa Hjørnet af S. Pedersstræde og Lars Løjstræde.

Imod Enden af Aaret 1724. Døde min Fader Friederich Reiser i Westindien paa Öen St. Thomas: Min Moder var gandske utrøstelig over hans Død, thi han havde bestandig viist sig imod min Moder som var hans Hustru som en kjerlig og Mageløs Ægtefelle ja, han var kommet ved Guds Naade saa viit i hans Christendom, at han ei alleniste ælskede hans Venner hvori han kunde tiene sin Næste mens havde endnu lært en meget Digtigere og større Konst: Nemmlig at ælste sine Ærgeste Fiender Af et reent Hjerte, ja tiende samme ved Æyrlighed meget Joriger end sine Venner, derfor og hans kiere Kælsere kaldte hannem svar tiilig i hans Herrligste og ævige Riige; Thi han blev ey ældre end ongefehr 41. Aar, han var fød Aar 1683. d. 30. Septbr. og Døde henimod udgangen af Aaret 1724: Min Moder sat derefter Ende i 2de Aar, nemmlig fra 1724. indtil 1726. Da hun da efter Guds Villie indtraadte i et Nyt ægteskab med hendes 2den Mann, Herr Johann von Asperen,¹⁾ Borger og Amts Chirurgus i Kiöbenhavn; Een farbroder af De 2de Brødre: Herr Justitzraad Wilhelm von Asperen, Kongl. Liv Medicus og Herr Justitzraad Jacob von Asperen Byskriver i denne Kongl. Recidence Kiöbenhavn: Disse 2de ædele, redelige og i godhed mod Enfer og faderløse, Mageløse Mænd! raadte hende altiit til det beste, og næst Guds bistand vare Marsag til dette Giftermaal, som den Aller-Høyeste og med ald Æyfe og Velsignede: nemmlig fra 1726. og indtil 1735. Da min Stedfader ved Een Salig Død

---

¹⁾ Johan v. Asperens Brodersøn Mathias Vilhelm v. Asperen, f. 1685, død 1751, blev 1737 kgl. Livlæge og 1739 Justitsraad; dennes Broder Jakob Frederik v. Asperen var Byskriver fra 1752 til sin Død 1759.

Død hensov i Herren! og min Moder da til 2den og sidste gang atter blev Enke igien.

Nu vender jeg mig til Een af de vigtigste Hændelser som jeg har oplevet, nemlig: Til Kiøbenhavn's-store Ildbrands Jammer-fulde beskrivelse: Jeg agter ey at skrive andet end hvad som mine Salige forældre og jeg selv med egne Øyne haver seet: Den store Ildbrand begyndte i Aaret 1728: d. 20. Octbr: om Aftenen Kl: 6: og Endtes imellem d. 23de og 24de Octbr: om Morgenens; bemeldte Ildbrand begyndte i et Hjørne Huus af en Gade som var den gang til, og kaldtes St. Clemens-stræde, som havde Navn af en æld-gammel Kirke St: Clementis-Kirke, som den Tiid allerede for mange Aar var Ned-brud: Samme Huus hvori den store Ildbrand begyndte var, naar man gik op til Vester-Port paa venstre Haand det allerførste lige over for Vester-Port og Vagt-Huusset: ¹⁾
Man

---

¹⁾ Ilden udbrød i Lille S. Clemensstræde, der stødte til Volden lidt nord for nuværende Frederiksberggade. Hvor den yderste Del af sidstnævnte Gade nu er, laa indtil Midten af det 16. Aarh. St. Clemens Kirke og Kirkegaard, men her var bebygget 1728. Den Ejendom, hvori Ilden udbrød, betegnedes da som Nr. 140 og 146 ved Vestervold og var Hjørneejendommen paa venstre Haand, naar man ad S. Clemensstræde gik til Vesterport. Ejendommen bestod af et større Hus ud til Vestervold med Bryggeri i Gaarden, et Lejehus lige paa Hjørnet, hvori Marketender Peder Rasmussen bode, hvis Barn afstedkom Ulykken, og tre Huse i S. Clemensstræde, der vare udlejede til Høsekræmmer Edvard Grentzner, Bødker Iver Olsen og Snedker Lars Thorbjørnsen. Ejerinden var Signe, Boye Hansens Enke. Af Tillæg Nr. 1 ses det, at Reisers Formodning om, at det er Lysestøbningen, der har fremkaldt Ilden, ikke er rigtig. Det Hus, der blev opført paa Stedet efter Branden, fik følgende Indskrift, hvori ogsaa Praasen omtales (Ny kgl. Saml. i Kvant Nr. 682):

Man anførte 2de Marsager hvoraf Ilden begyndte: den iste var at Børnene havde forlangt nogle smaa proser af Forældrene og den gang de havde samme bekommet, misbrugte de dem, gif op paa Eofftet, og af en meget skiodesløghed og Uagtsomhed fandt paa en farlig plaiser, At tænde Spindelvæven som sat i Hobe Tal under det gamle Tag: Nogle førte en anden Marsag an, at nemlig: Efter som de vare Eystøber Folk og vare ved at støbe Eys, da det gif Ulyckelig til, saa at Tællen slog op i skorsteenen, nu var samme meget brystfældig, saa at skorsteenen brast i stykker, og satte det heele Huus i Eys Eue, *) og dette sidste er vel det troeligste, thi at Børnene skulde have af Uagtsomhed tændt Ild i Spindelvæven, kunde endelig vel være

*) Huus Dærten og hans Hustrue vilde i begyndelsen ey lukke op, mens holdte baade Vindeves-Iuerne, og Gade Døren absolute fast tilslukkede, Saa strax den Dagthavende Officier dette saae, Raabte han i største passion og Overiilelse: Schiest den Teiffels Kerl iibern Hauffen in seynem Hause, wenn er nicht aufmachen will: Skyd den Dievels Karl ihiel i sit Huus, naar han ey will Lukke op; Mens Euen den skreckelige Eue vidste at oplukke;

Stat Læser, læs og græd, see hver en tøddel tegnet,
 Du seer udi mit Skildt den gamle Stad staar blegnet
 Ved ildens store magt, som icke tusind aar
 Kand vinde op igien, som skeede ved det saar.
 Min Formand brendte først ved en foragtet prose,
 Da moxen Kiøbenhavn gik over udi il.
 Bedrøvet Læser, søel, om ej Din Skoe med Hose
 Kand føle brandens vold. Gud dømte, tie nu stil.

Den Ejendom, hvori Ilden udbrød, blev efter Branden lagt sammen med dav. Nr. 238, der ogsaa gik til Vestergade, og med Nr. 243, og af dem fremkom nuv. Nr. 25 paa Halmtorvet og den tilstødende Hjørneejendom ud til Frederiksberggade; midt igennem dem har den smalle S. Clemensstræde gaaet.

være muelig: Mens dog efter de fleeste folkes Meening, som den Tiid levede, var det vel kun et foregivende at skyde Skylden paa Børnene, for at blive befriet for den store Straf der de Tiider var sat paa vorne folk, naar de af skiodesløshed Ildløs forarsagede; Min Salig Moder afslagde just en Besøgelse hos en Brygger-Enke ved Navn: Madm. Vals, ¹⁾ samme Enke sagde dengang hun hørte Trommen, til min Moder: hvad? Er klokken alt ste? (Vægternes piven, og brand! brand! raaben, efter Sædvane ey høres, thi Vægterne kommer Vinter Alfterne ey før end Kl. 7. paa deres Poster) derpaa saae hun paa sit Komme Uhr, Ø! Klokken er ikke meere end 6:²⁾ Det er Ildløs; Det blev herpaa en forskreffelig Eyfning i hendes Brygger-Gaard, Hun og min Moder, løbe begge med frygt og bæven i Gaarden, De saae en græsfelig Lue opstigende bag og tæt ved Enkens Veedhammer: Hun begyndte høyt at skrike og hyle: Ak herre Jesus! Min veedhammer bræmmer, hvor skal jeg hen, hvor skal jeg hen, Ø! Jeg elendige Menniske, Min Moder fuld af bestyrtelse, bød sig til at redde Enkens Soltoø, hvilket havde snart ogsaa skeet,

---

¹⁾ Madame Vals (Hvals) er Enken efter Brygger Niels Pedersen Hval, der bode i Nr. 135 i Vognbadstuestræde, der nu er delt i Nr. 23 og 25 i Frederiksberggade og altsaa har været en stor Ejendom, imellem Mikkell Bryggersgade og Halmtorvet.

²⁾ Angivelsen af Klokkeslettet er forskellig. I Forhøret (Tillæg Nr. 1) opgives lidt over 7, Nyt hist. Tidsskr. V, 286: Kl. 7, Jon Olafsen i Danske Saml. II, 71: mellem 7 og 8. Derimod har A. Hojer (Friederich des Vierten glorwtrd. Leben II 191: Kl. halv 7, hvilket stemmer overens med Reiser, og det er sandsynligt, at dennes Opgivelse er nøjagtig, da han fortæller den Omstændighed, at Vægterne ikke vare komne paa Gaden endnu, da Trommeslagene fra Vesterports Vagt hortes. Urene gik selvfølgelig ikke ens.

sfeet, om ikke i det samme Jldsluen havde vendt sig, og immer bestandig med en grusom heftighed tog altid meere og meere og til, og formedelst en heftig Storm som kom dertil, gik løb paa Vestergaden,¹⁾ og inden en Times Tid var forløben, hufferte forskreffeligen i samme Gade saa at henimod Kl: 11. laa alt mine forældres Huus i Asken.²⁾ Det var en stor Lykke af Gud, At Enden ikke virkeligen resolverte at flye min Moder hendes Sølvtoy, thi i fald hun havde samme annammed, maatte hun have spart til det hvor det var bleven, og følgelig kun havde været hende til største Fortred, thi enhver havde nok med sig selv og sit eget Guds at bestille, og hvad som ikke blev af den gruelig Jldue fortæred, det blev dog af Tyve-Haand bortstjålet, og os arme Mennsker alle meget ilde berøvet thi denne gruelige Rumor som var snart noget at ligne med Jerusalems Jammerlige og skreffelige forstyrrelse, tænkte den Eene ikke paa den Anden, og ingen var sit Liv sikkert for disse benævnte Røvere og Satans-Mennsker;³⁾ Nu, min Moder kom da hjem ongefær Kl. henimod 7. og gjorde Anstalt til ud-flytningen, hun sagde da til en som var til Hest, og syntes at have noget ved Anstalterne

¹⁾ Vestergade begyndte at brænde Kl. 9 iflg. Jon Olafsen og brændte paa begge Sider Kl. 10 (Nyt hist. Tidskr. V 287), hvorfra Ilden hastig gik til Gammeltorv og S. Pedersstræde, uden at der var gjort noget forat stanse den

²⁾ Johan v. Asperens Hus er nu Nr. 1 i Larsbjørnstræde og Nr. 14 paa Vestergade, lige over for »Tre Hjorter«.

³⁾ Fra selve Politimester Hans Himmerich have vi en Beretning om, hvor lidet man under Branden kunde stole paa fremmed Hjælp. Han ejede en Gaard paa Graabrødretorv, nuv. Nr. 16. Hertil kom Ilden Torsdag Aften imellem Kl. 4 og 6 (D. Saml. II 80). I Anledning af, at alle hans Papirer brændte, skriver han nemlig (Indlæg

terne at befale; Min Gud, hvilcke flette Anstalter her er, man gaaer fra et Huuſ til det andet og river Tagſteenene neder paa ſamme, paa det Ildsluen kan deslettere antænde Huuſene, han ſvarte min Moder ſukkende og gandske forſagt: Her er ſlet ingen Redning meer at vente, fordi vii ingen Vand har ſom ſand forſlaa, ¹⁾ ſaa har og allerede
Ilden

---

til Sæl. Tegn. 21. Jan. 1729): »Det var længſt fra mine og Andres Tanker, at Ulykken ſkulde kommet til mig, helſt ſom en Del af Borgerskabet flyttede deres Gods ind til mig, ſom deſværre blev i Ildebranden hos mit eget. Men ſom Ulykken ſaa haſtig og uformodentlig overfaldt mig og Naboerne paa alle Sider, ſaa den ene af os ikke kunde hjælpe den anden, træffede Ulykken for mig, at jeg ikke havde et Menneske hjemme af mine Folk, ti de med Heste, Vogne og Sluffer vare ude den hele Nat baade ved Ilden og at bjerge for andre Guds Børn, ſaa jeg ſelv næppe fik hjerget ſaa meget, jeg kan hvile det ſyndige Legeme paa, og ganske lidet at skjule det med. Ellers kunde man nok faaet dem, der anmeldte ſig og vilde redde, men det var kun for ſig ſelv, de bjergede, ſom jeg og andre Guds Børn har nu Prøver af. ti de beholdt ſelv det, dem blev betroet. Da Ulykken nu ſaa haſtig og uformodentlig fik Overhaand, ſaa ingen mere Redning var at vente, nødtes jeg og min Kone at gaa fra alt det andet forat bjerge Livet og føre det derfra ſom et Bytte og efterlade Resten.«

¹⁾ Grunden til, at der intet Vand var i Vandrenderne, var, at Kommandanten Grev Spønnech benyttede det til dermed at fylde Pehlingesøen, der havde været tømt, fordi den var bleven udgravet til ſin nuværende Form. Han vilde ej heller uden Kongens Ordre aabne Vesterport, forat man kunde komme til Vandet i Stadsgraven, da man frygtede for, at Garnisonen ſkulde benytte Lejligheden til at deſertere. Der var alſaa i Begyndelſen ikke Vand at ſaa uden af Brøndene og af Rendestene, men de ſmaa Gader, hvor Ilden først udbredte ſig, S. Clemensſtræde, Vognbadſtueſtræde. Antiquēſtræde, Hellig Korsſtræde, vare ſaa ſmalle, at Sprøjter og Vandſluffer alligevel vanskellig kunde have kommet til (D. Saml. II 72—73). Diſſe Gader havde viſt med Vindretningen, ſom den var, været for-

Ilden taget skrekkelig Overhaand saa at Brand-Majoren forsager og de fleeste af hans folk, til med saa er og nogle beskiendtet, som har faaet en Ruus ved et Eiigsbegravelse af deres kammerater hvor der blev tracteret: ¹⁾ Alt vii havde Mangel paa Vand, at man gravede efter Kender som var forfalden og skulde legges Aye ind igien, og for denne Marsag havde de taget Vandet bort; ongefehr henimod Morgenstunden blev først Vester Port Aabned, for at bekomme Vand til Hielp af Stadts Gravenn, som man var virckeligen høyst trængende til, Vor store høyt Salige Kong Friederich den 4de: Vor fromme fader, ja Een Konge uden lige! kom ogsaa i Allerhøyeste Persohn ved Ilden, han saae paa det veemodigste op til Himmelen sukkede og græd, saa at man kunde see Taarene Rinde need af Dens hellige

tabte selv med rigelig Vandforsyning, især da det fremgaar af Forhørene, at det varede længe, inden Sprøjterne kom til. A. Hojer fortæller (II 196), at Sprøjterne allerede vare ubrugelige Torsdag Morgen.

¹⁾ If. A. Hojer (II 192) havde Brandfolkene samme Dag prøvet Sprøjterne og vare for en Del dels berusede, »som det paa saadanne Dage er sædvanligt«, dels trætte, saa mange ikke vidste, hvad de gjorde, andre rolig gabede paa Ilden eller endog søgte Vin- og Ølhuse. Politimester Hans Himmerich har ogsaa klaget over Brandfolkene i en Forestilling til Kongen af 17. Nov., men i den saakaldte kombinerede Kommission, der blev nedsat 24. Oktober, fik han Bebrejdelser, fordi han fremkom med Beskyldninger mod uskyldige Mennesker. Han skrev derfor bl. a. 22. Nov. til samme Kommission: »Hvad jeg om Brandfolkene og det til Sprøjterne ordinerede Mandskab har meldet i Almindelighed om deres strafværdige Forhold ved at gaa fra hinanden baade for at bjerge deres egne saa vel som og deres Velynderes Effekter, det er sket forat saa en haardere Straf dikteret for saadan Formastelse, end hidindtil har været, i Tanke, det da og derefter skulde føde Effekt til større Lydighed. At jeg har meldet om Taarnvægterens Forhold, er heller

Hellige Salvedes-finder, dette bevægede os saaledes, at vii alle græd og Raabte: *Al Allerhelligste Gud! Allernaadigste Konge! Hjælp os, Hjælp os, Der blev da giort meere Anstalter mens det kunde dog ey hjælpe, Ilden avancerede immer meere og meere; Min Moder var nu kommen hjem, vii bekomme en stor Hjælp med vores Meublers udflytning saa at vii fik dem alle lykkelig ud, og dette havde vii næst Gud, Herr Pastor Schreiber Sognepresten til St. Petri Kircke ¹⁾ til at takke, thi hans Kone var en god Dend*
af

---

ikke saa meget sket for hans Forseelse i Særdeleshed som for Konsekvens for de andre hans Kammerater paa lige Post, ti hvad ham angaar, saa efter foregaaende Examen befandtes det, at han vel ikke saa betimelig har klemtet med Klokken til Varetegn, som Ilden skal have ladet sig tilsyne. eftersom der fra Vagten fra Begyndelsen efter erholdt Kundskab skal være tilforn sket Allarm ved Trommeslag, og hans Forseelse dog ikke været nogen stor Aarsag til Ildens Fremgang, hvorfor han og af mig i Kommissionen paa hans Hustrus grædende Forhøn, efterat jeg det offentlig havde tilkendegivet, blev af Arresten løsladt. De øvrige Poster om Vognmændenes Efterladenskab i at føre alt det Brandredskab til behørig Steder har jeg forestillet, som det i sig selv er, og beder derfor, det ved Deres behagelige Forestilling derhen maa ske, at de efter Forhør hver for sig vedbørlig i Tiden derfor maa blive ansete, ligesom jeg og herved tjenstlig vil have de øvrige Poster anmærkede, at de til ønskelig Exekution ved Deres Rekommendation maatte naa Fremgang, saa vidt De finde til det gemene Bedste. Og paa det Ingen skulde tænke, at jeg enten direkte eller indirekte har haft Hensigt ved min Forestilling til at gravere andre med Beskyldning end de skyldige Brandfolk, hvilket jeg hverken selv tilforn har kunnet forestille mig at skulle ske, mindre derover mig for denne høje Kommissionen har kunner beklage eller det angive, saa kontesterer jeg det ydermere herved.*

¹⁾ Mag. Mathias Schreiber blev 1712 Diaconus og 1731 Sognepræst ved S. Petri Kirke, Konsistorialraad 1736, døde 1746. Hans Hustru var Mette Marie Burmeister. Diaconens Bolig var da Nr.

af min Moder som var meget vel bekiendt med Dennem, denne fromme og redlige Sogne-Præst sendte alle hans folck, Kudsfer og Tienere, saavelsom Tieneste-Piger med deres Arbeyds Vogn, og adskillige gange med fuld Læss bragte det altsammen i Præstens Gaard, hvor det blev vel forvaret i hans stuer, der var endnu 2de Personer, hvoraf den ene var Informator i samme Gaard og den anden havde fordum logeret i vores Huuſ, og vilde ogsaa redde hans gamle Huuſværtens Meubler! benævnte Herr Consistorialraad Schreiber Resolvete da endelig i fuld bestyrtelse at flytte alle hans Mobilier, saavelsom og mine forældres deres alsammen i St. Petri-Kircke Under Orgelværcket, og især var han meget flittig og gejfftig at redde hans meget prægtige Bibliothecke: hvor da ey allene alle stoele Under Orgelværcket, men endogsaa gangene, og mange andre Stoele i benævnte Kirke, bleve reent opfyldte: I denne Indflytning i Kircken vare Ham meget behjælpelige, hans egen Jomfrue Søster, Informatoren ved hans Endel eller Sønne Sønn, og Tienere; Mens NB: alle disse Meubler: baade H. Er. Pastor Schreibers og mine forældres, tilligemed Præstens herrlige og stionne Bibliothecke, blev alt sammen reent i Kircken opbrændte og af den græselige Luc jammerligen fortæred: Min Sal. Moder bekom aldri det ringeste stykke meere at see af hendes Sager og Mobilier: Nu vill vi lade H. Er. Consistorialraad Schreiber en liden Stund være i Roe, med at indflotte og indpaffe sin store Bibliothecke i Kircken, med sine allerede benævnte Personer, og vende os lidet hen til hans frue

frue, hvorledes det gik hende, værende denne Tiid; Den gang nu den halve Vestergade stod i Een forskræffelig Rue, og mine forældres Huuſ, ſom stod paa Veſtergade og omkring ſtore Larsbiörenſtræde, ſom var, og er endnu, Eet hjørne-Huuſ! (Som nu til Dags hEr: Turin Kandeſtøber-Meſter tilhører) forſkræffeligen brændte faldt gavlen endeligen need, og gav en forſkræffelig bulder, En gammel Tieniſte-Pige min Moder havde, ſom for og efter Ildbranden, tiende hende i alt 57 Aar: dengang hun ſaae at vor Huuſ faldt neder, thi hun ſtoed i Lars Biörenſtræde uden for Urteboen ſom den gang Sl. hEr. Krich¹⁾ tilhørte, faldt hun neder paa fortoget, og bekom en Apoplexi, eller Eet Slag af den stærke forſkræffelse der ſaa haſtig overfaldt hende, der vare da juſt til Lyſke Edele og Medlidige Menniſker tilſtede, ſom bragte hende i Klædeboderne hos hEr. Stadts Chirurgus Heſſ, ſom var i Svogerſkab med mine forældere,²⁾ og blev alſaa Lyſkeligen bragt til rette, og Reſtitueret igien; ſtrag efter dette var forbi, kom en meget freck Soldat løvende da Huuſene i ſtore Larsbiörenſtræde brændte, og paſſerede igiennem liden Larsbiörenſtræde, hvor nogle fold boede ſom vare mig noget beſlægtede, raabte og ſkrej høyt diſſe Ord: paa Tydſk: Der Teüffel hol all das feu! So viel feu er auch da iſt, ſo kann ich dennoch nicht ſo viel feu er bekommen damit ich meine Tobackspfeiffe anzünden könne; Det

---

¹⁾ Urtekræmmer Simon Krich bode i Larshjørnſtræde Nr. 181, nu en Del af Nr. 16, Hjørnſtedet til Studieſtræde.

²⁾ Johan Henrik Heſſ tog 1713 Borgerskab ſom Kirurg, blev 1715 udnævnt til Feltskær (Kirurg i Militæretaten), ſe Ingerslev Danmarks Læger II 225. Han bode i Klædeboderne Nr. 5, nu Skindergade Nr. 40, og var gift med Maria von Aſperen (Giessings Jubell. III 200).

Det er: Diævelen kom i all den Ild, Saa megen Ild der og er, saa kann jeg dem uagtet dog ey bekomme saa megen Ild at jeg kann faa min Tobacks-Pibe tændt? Denne Hans Uden-Sorg! havde vell ikke mange prægtige og glimmrende mobilier, at frænde og bekymmere sig over (hans Mondour og Gevær undtagen) saa bestode hans herrlige Boeskab vell af en sort og besmurt Træstoel, og en høytravende med sitt besmurt sort glensende Skoebyrste, og følgerigen for dens Afgang kunde sove roeligere end vii andere som mistede saa mange kostbare Ting;

frue Consistorialraad Schreibern gif omkring i Præste Recidenzen hvor nu Deres Høyærværdighed H^{er}: Pastor Manthey ¹⁾ boer i St. Pederstræde: og vriede hendes Hænder medens hendes Mand var i Kirken, nu holdte hendes Karret uden for Porten, i det samme raabte hendes kudsff med en heel fortviolet Stemme paa platt Tydsk: Naar fruuen ey vill komme strag, og vill stige paa det hastigste i karreten saa maae jeg, og Hestene af denne græffelige Røg og Damp crepere og maaffe snart reent opbrænde: Derpaa hun bævendes og fuld Alteration Svarede: Min kiere Christian, Nu dette Øyeblik kommer jeg: Her erfores hvad en stærk overmaade Alteration kann forarsage, thi i steden Eet meget prægtig Speyl med en tyck masfve Sølv-Ramme, som havde kostet mange Penge, og stoed paa hendes Nattboer, som hun kunde have reddet, tog hun i steden for dette: Een gammel Syltekruffe, og en Allen i Hænderne og førte bort til store Kiøbmagergaden, hos

---

¹⁾ Ludvig Manthey blev 1775 Diaconus og 1793 Sognepræst ved St. Petri Kirke, døde 1813.

hos den gang levende, nu Salige frue asfessorinde Klare,¹⁾ lige for Silkegaden denne frue, blev siden noget Efter Ildbranden 2den gang gift med H^{er} Cancelliraad Harboe Een fætter af Deres Høye Eminenze Høyædle og Høylærde Herr Biskop Harboe!²⁾ Som Gud være lovet endnu lever; Mens hvad mødte nu frue Pastorinde Schreiberen? paa Veyen raabte en Mand af Tydske Mee-nighed, til hendes Kudster med høy Røst saaledes: Hold stille! Holdstille! Fruen saac med angst udaf karreten, og befalede Kudsten at han skulde holde stille, hun adspurgte da denne Mand, hvad hans begierende var? hand svarede paa tydsk: Al for Jesu Christi skyld tillad mig at Deres kudster maa vende om igien tilbage med mig, Min kone er i den haardeste barns-Nød! og Jordemoderen er just nu hos Hende, og nu da vores gienboers Huuse brenner, saa slaaer de greffelige Luer gandske fælt ind af Ruderne til os, faaer jeg nu ey Deres Vogn saa maa hun paa det jammerligste i det fæle Ild omkomme og levende med det endnu ey til Værden fødte Foster blive opbrændt: bønnehør mig at Gud i Dødstiime og Hende vilde Naadigst bønnehøre, ingen Hyrkudster kann jeg faae, om jeg endogsaa vilde give 10. Rdlr: for en eeneste tour, thi al-ting

---

¹⁾ Johan Ludvig Klare, født i Westphalen, tog 1706 Borgerskab som Silke- og Klædekræmmer, blev 1725 en af de 32 Mænd, Assessor i Politi- og Kommercekollegiet 1727. Han ejede Nr. 111 og 112 paa Kjøbmagergade, der efter Branden lagdes sammen til een Grund, nuv. Nr. 11, og hvor Kongen lod Bygningen opføre som Prøve paa Mønstergaarde (Suhms Ny Saml. II 43). Han var gift med Marie Balzer.

²⁾ Christian Ludvig Harboe, Arkivsekretair 1729, Stempelpapirsforvalter 1731, Kancelliraad 1739, født 1693, død 1769 (Giessings Jubellærere II 2. Stamtavlen til S. 260, A. D. Jørgensen, Udsigt over de danske Rigsarkivers Historie S. 160.)

ting er i Staden i fuld Alteration og allerstørste bestyr-
telse: benævnte frue Pastorinde, Steeg derpaa strax udaf
hendes Vogn, laante og overloed denne ynkværdige Mann
strax hendes Karret, med denne befaling til Kudskten: at
han skulde tage sig selv, Hestene, og Karreten vel i agt,
af yderste formue saa meget han kunde, og ønskede, at
vor Herre vilde beskytte og bevare dennem, Hun begav
sig derpaa til foeds til det benævnte Sted paa store Kiøb-
magergade hvor benævnte frue Asfessorinde Klare boede,
for at vilde oppebie hendes Mands Nærværelse;

Nu, H^{Er}: Pastor Schreiber var ved denne Tiid
endnu i St. Petri-Kirke, ved hans Bøgers indpækning,
han blev der snart alt for længe, nemlig: den gang han
kom ud af Kirken og meente at gaae endnu i hans
Præste-Residenze som var den Tiid i St. Pederstraße
Nest op til Præste-Residenzen hvor nu H^{Er} Pastor Man-
thei boer, H^{Er}: Pastor Schreibers Residenze var i de
Tider ey nogen bygning til Gaden: mens derimod en stor
bagbygning i gaarden, en stoer gaards Rum broelagt,
hvori mitten befandtes en stoer Muuret Eysthuuſ med
skønne grønne Træer omkring samme: Ind i denne hans
Vaaning vilde han have været, mens O! Dee, den stærcke
Jdsloe forbød ham det, thi gienboernes Huuſe stoede alle-
rede i Eysſ Lue, og omgav og bespendte hans gaar
rundt omkring: Hvad var nu herved at giøre? Goed
Raad var her meget dyre! Det var jo overmaade for-
skreffelig og gruelig: at brende levende op: Mens som
det meget herrlige og gyldene Ordsprog Eyder: Naar
Nøden er allerstørst, Saa er den fromme Gud allernærmest:
Han toeg paa det jvrigste sin Tilflugt til bønnen, som han
saa meget tit og ofte havde Recommenderet os i hans
Prædikener paa Predikestoelen: bestormede de ubeskrivelige

og overmaade græffelige og fæle Jdslsruer Kircker og Huuſe: Saa bestormede han lige ſaa stærck Himmelen med at bede den ſtore Gud om ſin mægtige Hielp og biſtand; Jeg troer ſicerlig at denne bønn er ſteet af Ham paa det alvorligſte, baade af Hierte og Mund: Og den Hellig Mand har Underſtyttet ſamme: Nu vor HÆrres Allmægtige Hielp-Haand viiſte ham da en Dey, ſom Menniſker vell icke torde Raadet ham: Det var nemlig at ſtige over den høye Kirke-Muur ſom gaaer til Larsleyſtræde; Høyſtærede og gunſtige Læſere! Tænk dog ey, at det ſlet ingen Fare havde at onerſtige og redde ſig paa denne kant, ſom kun de farligſte Sider til St. Pedersſtræde? O Ney: Det var ogſaa farlig nok paa dette ſted for Menniſkens Øyne, thi 1) var Muuren her høyere, end til St. Pedersſtræde, 2) ſtormede hiine Jdslsruer ligefor Muuren, ſaa brendte det her i Larsleyſtræde ved Siden af Muuren, nemlig det komm deraf at Hiørnegaarden ſom var dengang Sl. Doct. Dürkops Residence (hvor nu Herr Manthei boer) ſtoed ligeledes i Eyß Luc ſom ſlog udaf alle Vinderer, og derforre maatte og kunde allene den Allmægtige Gud! (og ſlet, og aldeles ingen Menniſker) hielp folck ſom vilde overſtige denne Muur, for at redde deres Liv, og ingen anden; 3) Saa vidſte ingen der i nærheden at deres Sogne-Præſt var i ſaadan ſtor Nød, og om de havde viſt det, havde dog ingen Menniſker torDET vaaget at hiulpen ham, thi enhver hafde nok med ſig ſelv at beſtille, at redde ſit eget Liv: Derforre jeg og til denne Tiime, endnu gandske vell kann erindre mig at min Sl. Moder lenge efter Jdebranden tackede Gud, at hun ingen af hendes foldk ſendte i kircken og i denne Egn for at redde hendes bedſte Mobilier, thi de havde gandske viſt nok bleven levende opbrændt; Nu, Gud hialp da allene lykkelig HÆr. Paſtor Schreiber over Muuren, og retirerte ſig op igiennem Lars-Leyſtræde paa

Dolden og avancerte saa hen til store Kiøbmagergaden hvor hans Kone befandt sig, paa denne Dey mødte ham en Muursvend af den tydske St. Petri-Meenighed, og saae at han ingen Hatt havde paa Hovedet, tilbød ham derpaa sin egen, hvilken Præsten da, til den største Tak antog, den gang han nu var kommen noget viidere hen paa Dolden, mødte Cantor H. Er. Raupach hannem, som i de Tiider var Cantor ved Kirken ¹⁾, og spurgte samme Præsten ad: hvor han dog var kommen til denne elendige og meget Miserable Hatt? Han svarede: at en Muursvend af Meenigheden havde laant ham samme, og naar vor Herre vilde allernaadigst bønhøre vores yndelige og ængstiige bøtter, at denne saa forskreffelige Jldslue maatte dæmpes at vii ey blev som Sodoma og Gomorra: Da vilde hannu resonabel betale Muursvenden sin slette Hatt; Derpaa tilbød sig Cantor Raubach at ville bytte Hatt med Præsten, hvilket H. Er. Pastor Schreiber da og villig indgig og tog imod hans Tilbud; Nu, oftbenevnte Sogne Præst kom da Gud skee Ære! velbeholden i den gaard paa Kiøbmagergaden, til hans Hustrue: Nu vil vii lade ham der og viidere beskriver hoordanne det gig til; Jlds-Luerne og Orcan-Stormen toge immer mere og mere til, i denne største Angest og Lid, kom endnu Een Ulykke til, nemlig: ²⁾ Een Bryggerkarl som

¹⁾ Caspar Raupach, Kantor ved Petri Kirke fra 1708 til sin Død 1735 (Pers. Tidsskr. 2. R. IV. 26—27).

²⁾ Ilden paa Nørregade begyndte Kl. 10—11. Alle ere enige om, at den opstod ved, at en Karl glemte at slukke et Lys. Jon Olafsen fortæller (Danske Saml. II 76). at Karlen blev presset af Brandfolkene til at slukke, og at man ikke vilde tillade ham at komme hjem. Ilden opkom paa Gadens vestre Side og endnu Torsdag Morgen hindrede Sprøjterne i 3 Timer Ilden i at gaa over Gaden ved at holde Tagene vaade (smstd. S. 75). Da der bode saa mange Bryggere paa Nørregade, hvis Gaarde vare opfyldte

som formodentlig allerede tit med sin Sluffe havde bragt Vand til den store Ild, var maaskee nu meget mere bestyrt, den gang han saae Ildens forskreffelige tiltagelse, postede sine Tønder fulde med Vand, og der han førte bort, glæmte han at slukke en stumpe Eys eller pros som han havde klævet paa hans Herres brænde eller vedhammer, dette tændtes immer meer og meere, indtil den heele vedhammer stod i Eys Lue, der blev goed Raad dyre: Denne Ulykkelige og meget i høveste Grad bestyrkede arme brygger Knægt var ey langt fra at bekomme det heftige Slag: hans Knæer Sittrede og bævede for stoer Angest, hann vendte om i allerstørste Angst, hans arme og hænder rystede og bævede, han lod da Hesten løbe i fuld gallop indtil han kom til gammel Torv til det hjørne-Huus som fra gamle Tiider af og endnu bliver kaldet Blasen¹⁾ og var i de Tiider og endnu lenge efter den store

---

med Brændestabler, var Ilden i Stormvejr ikke til at slukke (A. Hojer II 193).

¹⁾ Vinhuset Blasen, nu Nørregade Nr. 1 (se Kjøbenhavn paa Holbergs Tid S. 216—17). Her søgte paa denne Tid Studenter. Der forekommer i det 16. og 17. Aarh. flere Personer i Kjøbenhavn, der hed Blasius, fra hvem Navnet maaske hidrører. Paa Gammeltorv findes 1645 (Kjøbenhavns Dipl. VI 287) en Grundejer Fru Ellen Blasius, der var en adelig Dame af Familien Krabbe, Enke efter Kirurgen Blasius Møller (Ingerslev, Danmarks Læger I 399, Kjøbenhavns Dipl. I 792), men det kan ikke bestemt bevises, at det netop var denne Ejendom, hun besad; dog var det i den Del af Torvet, der hører til Nørre Kvarter, i Fortsættelsen af Vestergade. Blasen tilhørte 1728 Chr. Povlsens Enkes Arvinger. Ud til Nørregade var en »Vaaning«, der var beboet af Løjtnant Pohl. De tre Døtre i Blasen havde nær brændt, idet Ingen af dem vidste, at der var lagt Krudt under Huset, og først da den ene aabnede en Mellemdør til Gaden, bleve de opdagede af Generalmajor Mushardt og fik

store Ildbrand blev kaldet Blasen har allestider været et Viin-Huuf eller Viin-Kiælder, mens nu er bleven for kort Tiid siden forandret til en Hør-Boe! og tilhører nu Herr Petersen¹⁾ Her faldt denne oft benævnte brygger Karl Død ned af Hesten, mann tog ham og bragte ham i Viin-kielderen, og vederquegede hannem med een Drif Viin, indtil han kom sig lidet: Raabte hann paa sine Knæe og saae op til Himmlene med udstrakte arme og hænder saa meget hans kræfter formaaede: Af sødeste Herre Jesus! See af Himmlen ned til os og forbarme dig i Naade over os alle! af kiereste H^{er}. brand-Mayor! Jeg citerer Eder for Guds Domme-Stoel at de hjælper mig og os alle, brand-Mayoren gav da med en bævende og gandske hæfrige stemme og Bryst befallning) thi han var i saadanne stand bleven af den idelige Raaben og strigen thi ingen Menninger kunde forstaae ham meere for de heftige Orcan-Storme og den gruelige Rusk og Suusen af de forstreffelige Ildsluer som samme forarsagede, at der skulde forføye sig tre af brand-Sprøyterne med deres heele Mandskab til den Uyt begyndte Ild paa Nørregades brygger Gaard som allerede ey allene stoed i Uyt Lue, mens tillige havde taget og tændt 2de andre brygger Gaarde i Compagnie med sig, Mens af Herre Jesus! Mærk nu læsere! her blev raabt Mord og brandt!²⁾ her blev

Befaling om strax at forføje sig ud. De fortælle ogsaa, at en af deres Folk omkom (C. Bruun, Kjøbenhavn II 595—96).

¹⁾ Hr. Petersen hed Niels Petersen.

²⁾ Reiser mener: Mordbrand. Om Rygterne om Mordbrændere findes Oplysninger hos Jon Olafsen (D. Saml. II 84—85), og A. Hojer nævner (II 202) som den, der var ivrigst efter at udfinde saadanne, Stadskaptejn Vittrup, der tilligemed et Par ligesaa kloge

blev en stærk oprør iblant almmuen, de vilde med faarder og knive Myrde brand-Mayoren Preüsler og hans Underhavende, thi de vilde ey tillade at benævnte tre brand-Sprøyter maatte tages bort fra den stoere Jld, og havde den Høyædle Mayestrat med Politiemesteren ikke staaet brand Mayoren bie og ladet vagten med opplantede Bayonetter kommet ham til Hjælp saa havde de gandske vist nok Myrdet ham og hans sold, de fik ham i et af Magistratens-Huse og vederqvægede hannem lidet og om jeg ellers ret erindrer mig saa blev der aabnet hannem en Aare, dog kan det ey vist siges, thi han havde det høyligen nødig, der kom og ligeledes mange Mennesker til døde og endnu flere bleve farligt af Militerens skarpe Daaben farligt Blesfüret: De raabte: Veg med den forsagte og bange gamle fiærling, er du en Brand Mayor? Du maa være fanden, og ikke brand-Major, kom kun vii vill Diævelen gale i os brette din Hals i tu; jeg bekomm ogsaa af min Sl. Moder et parr dygtige kindheste
eller

Folk arresterede forskellige Personer paa den usleste Mistanke og førte dem for Kongen som Mordbrændere. Forhørene over en Del af de mistænkte er meddelt som Tillæg Nr. 1, de andre arresterede ere sandsynligvis strax igen blevne løsladte. Sagen mod Skræder Büschel er meddelt som Tillæg Nr. 2 og som Nr. 3 er meddelt Sagen mod de 4 Tydskere, der bleve forviste. Den ene af disse sidste gav Anledning til det Rygte, som Jon Olafsen omtaler (D. Saml. II 202), at det var Hamborgerne, der, forbitrede over, at Kongen Aaret i Forvejen havde forbudt al Handel med deres Stad, havde budt en Tønde Guld for Afbrændingen af hver Fjerdedel af Staden. Hos den ene Tydsker fandtes nemlig et Forslag om at bevæge Kongen til at forny Handelen, hvilket er omtalt i Nr. 3 blandt Tillægene; de originale Papirer vedrørende denne Sag ere endnu bevarede i Rigsarkivet som Indlæg til dette Reskript.

eller stærke Ørefigen paa nyeste Danst-facon tilligemed nogle Klopstiff med en tampp, for min nysgiærrige næs-viished da unge Drengbørn ere alletiider endskjønt ved de farligste Omstendigheder meere nysgiærrige end Pige-børn, hvad skulde jeg nu gjøre jeg resolverte i en Hast at istæmme een fortreffelig Vocal Music, og jeg kan gandske alvorligen forsiklere, at Trods være sagt alle Cantorre! Gadevægtere! og Taarnvægtere! Troe mig kun ved mit ærlige Ansigt: At jeg havde overskræget og overskraalet 2de af de største Meenigheder, som for exempel: de 2de største Meenigheder: Vor Frue! og Nicolay ibidem: Havde man NB. kun satt mig i Høy Coreene. da havde jeg spillet Maitre dotell over dem alle og vundet fuld-kommen Seyer! Efterfomm nu baade Instrumental- og vocal-Musicken stedse vedvarede blev jeg tilsidst reent fiæd af denne Concert, tænkende: skall det da aldrig faae Ende? Jeg tør forsiklere at om alle virtuosos i heele Europa vare komne sammen, havde over min Concerts Reenhed som bestoed i een deylig skurrende harmonic, havde offentlig blevet bespottet og beleed: Mens jeg gav dem dengang om de sammtlig havde været i Residencen nærværende, Diæblen og alle Trolde som fører St. Hans-Natt til Bloxberg til Recompence: Jeg beder mine Høy-ædle Vellædle og Høygunstige: Høylærde og Vellærde Læsere om perdon at jeg har gjort en liden Udsveiffning af min alvorlige og fyrsterlige bedrøve-Historie, for at lidet opmuntre dennem med en liden latterlig fortælling om min egen Persohn: Dog jeg havde nær glæmmt det allerlatterligste af denne liden historiske Scenes-Beslutning som var dette: at jeg endelig raabte: Mamma! brug dog nogen Respect og Consideration for min Edle unge Persohn som deres Eeniste barn og Eeniste Sønn! Hvorpaa da min Moder blev meere Vreed og Svarede: Respect og

og Consideration for din Persohn! Ha, ha, Jeg skulde vell meget complimentere min egen Sønn? Du rett unge Springer og store Narr, Hun forstoed da Sagen Uret og Tog mig ved det ene Vinge-been og sagde: Komm jeg skall Complimentere Dig, og slæbte mig ind igiennem Porten og ind i den saa kaldede Barbeer-Stue som var den gang meget prægtig og stoer: thi min gamle Hr. Fætter Hest var formedelst hans ypperlige Lærdhed i Læge Konnsten bleven til en Hoved-Riig Mand af store Midler; Dette latterlige Optog med Os, tog da anledning til stoer Latter, da alle baade Gamle og Unge vare forsamlede i stoer-Stuen, og som gjorde sig retskaffen til goede med Delicateste Retter og Drikke, alt af den riige-Mandsformue, thi vii tænkte dengang endnu aldrig paa andet end at blive alle samtlig der Natten over, hvilket var i al Sandhed et meget prægtigt og lædert, havde de store Jlds Euer bleven dæmpet baade paa gammel-Torv, og paa Nörregade, da havde svar største Tab dog blevet os til største Glæde Fornøjelse, thi vii havde i Herr Hest en meget Chenereus og spandabel Mand, som havde i Sinde at beholdt os i hans prægtige Gaard, om det ogsaa havde været i heele samfulde 10 Aar! og dernæst havde tracteret os grævelig hver eeniste Dag om ogsaa hver Dag havde kostet hannem Tie Rigsdaler, thi han var en Mand af store Midler saa at hans Renter og stoere Indtægter med Fortienister vel beløb sig i det mindste hver Aar, over 1600 Rigsdaler: Mens derimod for hans overmaade Goedgiørenhed, havde ogsaa stoere og snart Utroelige Udgifter om Aaret, thi for exempel naar han fiørte til Kircken og stæeg i Karreten vare alletiider en halv Snees fattige drenge og Pigeborn tilstæde, som bade og tiggede af hannem, og Han med en overmaade Øye-Kast gave dennem hver af dem, saa meget at bornene og forældrene

ældrene kunde ernære sig heele Uger igiennem: Hans frue derimod var liggeledes goddgjørende, men vidste meget bedere at holde temperaturen, thi H^{Er}. Doctor Hest græb kun i Kommen og hvad han fik i Hænderne heele Haandefulde det maatte nu være sig heele Kroner eller Sølv Courant Penge kastede han de fattige i deres Huer og Hatte, saa at samme gik med allerførste og glædeligste Ansigter fra Hannem, der var en skraalen af raabende Munde, med glædes-Taarer i Øynene velsignet været af Gud! den stoere Abraham! velsignet været hans Høy-Edle fornemme Familie! velsigned være alle hans sold, og saa viidere: Endelig saa blev jeg tillige med de andere af H^{Er}: Hest og selv prægtig bevirthet; Men NB. høyst-skionnende Læser! Havde min Dydige Moder ikke gandske ret at jeg bekomme prygel og Straff for min Næsviighed, var det ikke høyst farlig at jeg dengang som en Ung Dræng af 10 a: 11ve Aars Alder turde vove mig i saadan fæl og forskreffelig tumult og Allarm som lignede for Gud, den allerforreffeligste Rebellion og Oprør? foruden endnu at staae fare for at blive levende Opbrændt af de fæleste og forskreffeligste Luer som slog os paa det allerfarligste om Ørene, hvori vell den allertapperste og dristigste Krigs-Mand havde haft nok med sig selv at bestille at conservere sit eget Liv, og var nær ved at forgaae af angst og Alteration? Nu! jeg maa gaa viidere udi min Historie og fortællning; Endelig maatte da den gemeene Almue, eller Publico, lade sig de saa viit viise og mueligste Anstalter gefalle, i saa viit den elende Tilstand i de Tiider kunde taale det, nemmlig at nogle af de store Brandt-Sprøyter som da endnu en meget stakket Tiid vare i behold, komme til Hielp den af mig forher bestreøne nye-Jld paa Nørre-Gade i brygger-Gaardene, Nu denne ofbenævnte store Mand Høyædle

(nu

(nu hos Gud salige) Herr Brandt-Maijor Pröysfler ¹⁾ fløy da omkring med flere andre berømte practiske Mænd som vare alle meget vell øvet i desligeste høystgræffeligste begivenheder som de allerhastigste og allertapperste Mercurios! og det fra Een Jld til den anden! De havde samntlig næst allerhøvestes bistand i Sinde at dæmpe og jmodstaae den allergrueligste og Empfindtligste fiende! Een hver Læser veed hvad jeg meener: De som en Jordisf-Helvede brennende Luer! De vilde viidere Jmodstaae Een fiende som agtede med sin allerede Over Haand tagende grummeste Herredømme og Dæmpende Magt; dæmpe Overrumple og kuldkaste de Kjøbenhavnske Handelskaber og Kjøbmandskaber: NB. Mens herudi vilde den Naadigste Allerbarmhertigste Gud! prøve mine forældres og samtlige forfædres Taalmodighed! Her falder mig atter noget mærkverdigt ind, hvorved man billig maa legge et Mærkværdigt Nota Bene til! Det er nemlig: Vores Høysalige og hos Gud! i den allerhøveste Himmel-Chor! alt for nogle Hundrede Aar boende Herr Lutherus! pleyer at Sige: (Lufts freundlichsste Vermahnende! Gott ist nicht ein Fürst von Eilenberg, sondern ein Fürst von Weilenberg und Wir sollen seyn Fürsten von Anhalt;) Dette behøves nu ey slet ingen forklaring, for de Høylærde! som veed mange Sprog og fremmed Tungemaal, ja nogle, mens dog kun faa imod de første, veed snart alle Orientaliske og Occidentaliske-Sprog i heele Verden! O! Welch eine Tieffe beyde der Weisheit, und Erkenntniß Gottes! (mögte man wohl sagen) Wie gar unbegreiflich sind seine Gerichte, und unerforschlich seine Wege!

Demm

---

¹⁾ Daniel Preisler blev Vicebranddirektør 1719, Branddirektør efter Gotfred Fuchs 1723.

Demn wer hat des HErrn Sinn erkannt, oder &c.
 Mens for de Dumme og Eenfoldige Mennister af Nedrigste
 Stand vill jeg forklare paa dansk, hvad ovenanførte
 Symbol-Lutheriske-Sprog ongefæhr kunde komme til at
 klinge saaledes som følger: (Gud! er ey en fyrste af
 Eilenberg: Mens Een fyrste af Weilenberg, vii, skal
 være fyrster af Anholt;) Jeg gaaer da viidere i min
 fyrgterlige Ildbrands-Historie, og siger at der er endnu
 mange fyrgterlige Scener tilbage i dette skreffelige Skue-
 Spil! Ja endog de Allerforstreffeligste i dette forstyrrede
 gamle Kiøbenhavnste Jerusalem! Brandmayoren og til-
 ligemed den hele brandt-Direction, og det gandske samt-
 lige Raad! bleve Eenige, siden man havde meget goed
 forhaabning, thi den store forstreffelige Orcan-Storm
 havde lagd sig nogenledes, saa at de meere end Grue-
 somme Luer icke stege saa Himmel-Høye i Luften, thi
 HøyEdle, og Høylærte, saavel som og ringe og Eenfoldige
 sammtlige geneigte Læsere! kann for Gud! forstikres at
 Luerne endnu da stormen vedvarede steege saa Considerable
 høye at man baade til Kiøge og Roeskilde kunde be-
 mercke gandske grandgiveligen Luerne og forstreffeligen
 Røgen og Dampen saa at ingen Mennister i begge be-
 nævnte Byer kunde holde sig for Røg og Damp som steeg
 iideligen i deres Næser og faldt for Brystet: Betænk al-
 vorlig min fiere Læsere en distance af 4re stærcke Miile!
 Ø! hvilket forstreffeligt; Mens oftbenævnte, nu hos Gud!
 Sal: Herr Brandtmayor Preüsler, begig en Bock, eller en
 stoer forseelse med sine Herrer Collegier og sammtlige
 Underhavende-Fold i deres Konst og Viidenskab, hvorefter
 følgde og forarsagde saadanne streffelige og i høyeste
 grad fyrterligste og bedrøveligste Sceener! at Hoved-Haa-
 rene paa Hovedet maatte reyse sig og staae stive, ja end-
 ogsaa paa den allertapperste og ellers U-forsagteste Mand,

saa

saa at det saa kaldede heele gamle Kiöbenhavn sig op, og blev paa det Jammerligste og erbarmligste af de mangfoldigste græsseligste og fæleste Euer reent fortæret og caputt, saa det saae her i Staden ud, som det Allerfæleste Jordijste Hælvede; At det er en stoer Sandhed, at benævnede ellers brave Mænd, vare i høveste grad forvirrede, confuse og forsagde, kann vell ingen fornuftig Mennisse imodsig, endelig forandrede deres forsagdhed og Ængstligste passioner sig i de allerstørste Desperationer: thi da skulde mann see hvad mann Resolverte, Mærk nu allerkierjste Læsere! nu jeg skriver og erindrer mig dette, hvad jeg altsammen med mine egne Øyne har seet, O! O! Saa bliver mig det gandske levende paa nye igien, og overfalder mig den skrækkeligste Gysen og rysten over min heele Lægeme, som Een der bekommer det heftigste Febris Malignæ ardentis: og overfalder mig den allerstørste paroxysmus, saa at om jeg ikke falder i en slags graad eller Græden, jeg vist nok vill tabe Pennen af Haanden, og falde i allerstørste besvimelisse; pause, pause!!!

— | — | — | — | — | — | — | — | — | — | — | —
| — | — | — | — | — | — | — | — | — | — | — | — |
— | — | — | — | — | — | — | — | — | — | — | —

Nu! jeg kommer da endeligen til mig selv igien, O kiære Læsere! Ryst og bæv nu, thi du har allerstørste Marsag dertil! Man skød med store Kanoner fyldt med frugt eller Pulver, det knagede og bragede paa Jorden! Det var som den gandske Verdens Eyn-Ilder havde sig forsamlede og forenede, hvortil all Verdens Tordens-Slage lode sig paa det allergræsseligste høre, Ilds Euerne i Luften og Hælvede! græsseligen Svarede! NB. Her kunde Brand-Mayoren og sit samtlige Selstab ey længere holde ud, mens bleve tounge af overmaade Angst at retirere sig

sig til Een Side, og bleve de alle tilmode som foldt der i en Hast bekommer Slag og Rørelsser! Mens Høystærede Eæsere, her blev Eatter dyre nok! og hvem der dengang kunde have begaaet Eatter, det maatte da gandske allene havde været øverste Beelzebub med hans heele Cleresie i Hjelvede; Endeligen saa fandt den Arme altererede mens dog redelig sindede brand-Mayor med sine Underhavende og sammtlige Clerysi paa noget andet som løb endnu meget ulykkeligere og fælere af end det forhergaaende: nemlig: I det allerede omtalte og beskrevne Huuſ paa hjørnet af gammel-Torv og Nørregade, Blafen kaldet hvor nu til Dags Herr Petersen holder Hørboe, lagde man Krudt af Magazinerne taget, som var en overmaade og forjæffelig andeel af portioner, alt dette Pulver eller krudt bleve strøede og lagt i store Træ-Kenner, og saa blev der commenderet en stærk borger-vagt af de allerfornuftigste og forstiaigste borgere som man best kiendte, samme blev befalet i Kongens Navn ved største Eivsstraff, ey at lade nogen Menniske Siæl passere uden vedkommende, som vare alleniste Een tieniste-Pige og gaars-Karl af Huuſ Eyerens foldt og domisticker, disse bleve allene tilladte at maatte passere og repassere, Demnem blev nu lovet for de at de hialp at redde deres Herres Meubler og huusgeraad at udslotte, at man vilde vist nok advare dem naar de skulde til sidste gang gaae ud af Huuset for at redde og conservere deres Eiv, der gik ogsaa endnu 2 eller 3de Matroser ind i Viinkielderen for at vilde tractere og drikke sig fuld af Viin, jeg kann icke vist sige om de havde tilladelse dertil af Viinhandleren som eyere af Viinen, eller om brandfolkene og brand-Dagten havde givet dem tilladelse dertil fordi at man tænkte, det var ligesaa got at Mennisker nød det, thi det blev io ellers fortæret af Euerne og Jlden, nok sagt den rette Tiidpunkt hvorpaa
de

de arme Mennister saa vist nok forlode sig paa, nemlig at advares paa, blev til intet og førend Brandfolkene blev det selv var, saa Spranck dette store Huuſt Himmelhøyt op i Luften, og den arme tieniste Pige, og de 3de druffene Matroser blev ey et Leed heelt paa deres arme Legemer, saa det var ret en yndt og Jammer at see, ja Brand-Mayoren med ſine folck og brandtvagten selv havde Nød nok at retirere sig, saa at mange af dem bleve forſkrefkeligens beſkadiget, ja nogle mistede arme og been; ¹⁾ Herre Jesus! naar jeg ved at ſkrive dette dog rett betænder hvo vii vare dengang tilmode, saa ryſter min Huud og ſtælver og bæver min krops! Al Herre Jesu Chriſte raabte jeg! forbarne dig over mig! der var ret for vores Øyne ſom den yderſte Domme-Dag var kommen . . . . . og vii tænkte alle vist nok at vor Herre vilde ſpilde med Os arme Syndige Mennister ſom fordum med Sodoma og Gomorra &c. bielker og ſteene ſløy omkring paa Torvet gader og ſtræder saa at vii vilde have Svoret at ligesom Jeruſalem, af vores arme Kiöbenhavn aldrig var bleven ſtock eller ſteen tilovers, Jeg var juſt uden for min Herr fætters Hr. Chirurgus og Operateurs Hefſes Huuſt, og vilde gaae ind i Porten dengang dette forſkrefkelige Jammerfulde Spectacul ſkeede, min Moder ſaae det ey, hun befandt ſig bag, Børsen hos Cantzellieraad Frankes ²⁾ hvor vii med Hefſesfamilie

---

¹⁾ Blasen sprang i Luften Torsdag Morgen imellem 9 og 10. (Danske Sml. II 76—77). I Urte- og Isenkræmmerlavets Forhandlingsprotokol forekommer under 13 Nov. 1738 en Ansøgning fra en Skræder Johan Henrik Schnauer, der stod ved Kristianshavns Borgerkompagni ſom Underofficer og mistede ſin Hørelse, da Blasen sprang.

²⁾ Kancelliraad Francke bode i Nybørs, nu Børsgade Nr. 54, Slotsholmsgade Nr. 53.

familie hvirkeligen sov om Natten, dengang jeg nu var kommen ind ad Porten og vilde træde ind ad barbeerstuen, og blasen sprang, slog deres Port i Laag, og alle de Dører som vare i Laag, bristede mit fra hverandre, deres fiøkkendor ligesaa, der var et grumme stoer fiøkken, ret ligesom et stor Hærskabs fiøkken, der gik Ild i deres full-Kammer og alle hans heele Anatomiske-Kunstkammer med alle sfionne og meget rare beenrade af Mennijfer eller Sceletons, saa og mange prægtige og meget rare Chirurgiske-Instrumenter baade af Sølv, Guld og staal, alt dette forgik og blev ynkelig fortæret af Ildsluerne, min fætter til allerstorste Skade, jeg faldt af allerstorste Alteration i Knæerne og tænkte vist nok med alle de andere at vi vare bleven levende opbrænnit, jeg raabte ak kiereste Herre Jesu Christe! forbarme dig over Os, lige i samme Øyeblik gik der Ild i vor frue Kirke ¹⁾ og ligeledes i St. Peders tydske-Kirke, ²⁾ saa at all Redning

¹⁾ Først blev Spiret angrebet; der blev saa hedt i Taarnet, at Ingen kunde holde ud at være i Nærheden af Klokkerne, men dog kunde man ingen Ild se. Kort efter slog Røg ud igennem Glamhullerne ved Klokkerne og blev suget ind igen, hvilket tildrog sig 3 Gange, ligesom naar et Menneske trækker Aande, og først da begyndte Gnisterne at flyve ud fra Spiret, der snart stod i Flamme og strax efter faldt ned paa Nørregade uden at gøre Skade. Dette foregik imellem 9^{1/4} og 9^{1/2} Torsdag Morgen (Danske Saml. II 77). Da vor Frue Kirke var brændt, opgav man Ævret og der gjordes kun lidet mere den Dag forat stanse Ilden uden de Foranstaltninger, Kronprinsen traf forat slukke ved Vajsenhuset (A. Højer II 197—98).

²⁾ Iflg. Jon Olafsen (D. Saml. II 76) begyndte Ilden ved S. Petri Kirke Kl. 8, men det er rimeligt nok, at den først er naaet til Kirkens Tag og Taarn paa samme Tid, som Vor Frue Spir kom i Brand, saa det i Afstand saa ud, som de tændtes samtidig.

ning var nu ikke det allerringeste at tænke paa og alt forhaabning var reent forgieves, saa at Kiöbenhavn saa ud, som et Jordisf-brendende Helvede, vore Spröyter, ja alle Brand-Spröyter vare nu alle af Ilden jammerligen og reent fortæret, Jeg saae et Sørge-Spill efter det andet, nogle brandfold vare reent forbrendte til Døde og saa ey andet uud end forbrendte Stege som vare forbrendte til kull, jeg stoed endnu førend at Blasen sprand, uden for Hesses-Port, og saae hvorledes straale-Mesterne som vare 2de udi Tallet, kunde ey meere regiere Slangerne, NB. (thi de brendte op i Hænderne og for Øynene,) de raabte med opreiste Hænder til Himmelen at Steenene maatte have forbarmed sig over dennem, af Herre Jesus forbarme sig over os, og hielp os naadeligen udaf vores stoere Nød! Disse Ord repeterede de 2 a: 3de gange og derpaa faldt de begge i Ilden og blev strax af Ilden fortæret, dengang jeg saae dette maatte jeg brette mig af lutter Alteration og Medlidenhed med dem, thi der kunde eller torde aldrig nogen Mennisker hielp dem, vilde de ikke selv Jammerligen forbrendes, Saa hendte det sig og ved at Blasen sprang, og strax i det samme da den sprang een overmaade jammerlige og bedrøvede Begivenhed som er visseligen Een af de allerfyrgterligste Begivenheder og allerstreffeligste Sceener i denne store Ildbrands-Historie, at hver fornuftig og Medlidig Menniske som læser dette maae fælde Taarer over dette: nemlig: En meget honett ærlig og Respective Borger og Brygger ved Navn Fusing, ¹⁾ denne Herr Fusing's Hustrue fiorte i hendes egen

---

¹⁾ Brygger Jakob Fusing ejede Nørregade Nr. 232, nu Nr. 18. Paa den Tid var Ilden altsaa gaaet over paa den østre Side af Nørregade.

egen Chaise med sin kudsfer som hun befalede at fiøre Nörregade op ad til gammel-Torv, thi deres Gaard laa paa Nörregade, og var allerede antændt af den fremmede og nye Ild som var af den Uforsigtige Brygger-Knægt forarsaget, nu var det høyst-Jammerlig, de vare alle-vegne bespendte med fyrgerlige og fæle Ildsluer, saa de arme Mennisker kunde hverken passere eller repassere for den grumme Ild, nu valgte de just til deres allerførste Ulykke den allerfarligste tour, St. Pederstræde brændte i lutter største Euer og flammer, saa at ingen Mennisker turde vove sig at passere igiennem, det allerbedste de havde gjort om de havde resolvert at vende tilbage igien, og at fiøre til Nörreport ad, da havde de gjort flogeligen, og havde undgaaet deres største Ulykke, mens disværre, saa fiørte de den allerfarligste tour op til Torvet ad, i det samme de kommer fiørende: Saa Springer Blasen i 1000 stycker, bielker, steene og gruufet sloge Hestene om Ørene, og gruufet gjorde at de bleve baade løbske og blinde, da løbe de til, og væltede Vognen at kudsferen faldt fra Buffen og Konen faldt i en fielder hals, og slog den Eene Arm reent af kroppen ved hendes Axel, og stødte hendes Hiærneskaller imod steenene, saa heftig at Hiernen sløy reent ud paa Gaden, saa at hun døde endnu samme aften en meget Smertefulde Død! O Jammer! Jammer! for den arme ægtefælde og hans arme born; (Hans Datter lever endnu, og er fældtsker-Encke, og nu nyelig haver hun solgt hendes Barbeer-Ammt, hendes Sal. Mand hedte Wendel, og om jeg ey tager feyl, var barn-født i Helfignör;

Den høvgunstige Læsere erindrer sig tierligst, at jeg allerede har meldt i min Historie, at i det samme denne Ulykkelige forseelse, at Blasen sprang i Luften skeede saa
gig

gig strax Ild i vor Frue Taarn og Kircke, og ligeledes gig der Ild i St. Peders-Kirke og Taarn, saa at i Eet Øyeblik saa at sige var alting antændt i begge Kirker, *Åh* min kiære Herre Jesus! da skulde man have seet Euer, *O* forskreffelige Euer! De kunde ey være fælere og græffeligere i det fyrgerlige Hælvede; og det var forunderlig i saadan hast førend man forsaae sig begyndte vor Frue-Taarn at stielve og bæve ligesom i det allerstærckste Jordstielv, og begyndte Ilden at løse samme imellem Spiiret og Muuren, endelig begyndte den at vackle og Rage, af de arme taarn-Vægtere, begyndte da at stielve og bæve, og over Hals og Hoved at retirere sig alle Trapperne ned ad, for at redde sig: Endnu længe for Morgenstunden som lackede imod den 2den Ildbrands Dagen, nogle faae Timer efter at Vægterne havde lykkeligen retireret sig af Taarnet, begyndte der en meget fæl skrigen og raaben, saa at man havde største Marsag at døe af bare alteration: Taarnet falder! Taarnet falder! *O* Mennister, Mennister tager eder i agt og undflyer det beste eder muelig: *af! af! af!* Derpaa begyndte Taarnet at falde og det med saadan forskreffelig knagen og bragen at heele Kiöbenhavn rystede og bævede og gav et saadant heftig stød at vii som vare i de Huuse som vare nærmest, vii arme Mennister siger jeg faldt allesammen omfuld platt paa gulvet og kunde ey staae meere paa vore been;

Endeligen saa kom min Moders-gammle Pige i fuld alteration, største Angst og Bævelse og skreffeligen med Een væmodig og jittrende Stemme raabte til mig med en skarp Ordre af min Moder, om jeg var endnu i Live, og hvor det gig mig? og jeg skulde absolute strax ufortøvet følge med hende til bag Börsen som de nu kalde: *Nye Börs* hvor i de Tiider boede Herr Cantzellieraad Frank hvor

min Moder og Herr Operateur og Chirurgus Hefs med
 Hustru, børn og heele familie befandt sig: thi vii agtede
 allesammen at forblive paa benævnte Sted nogle Dage og
 Nætter indtil min Moder og vores benævnte Familie
 gjorde videre anstalter paa Friederichsberg: hvor vii da
 skulde sammtligen nogle Uger forblive indtil alle flammer
 og Euer havde lagt sig og vare reent sluckte, (dog hvad
 siger jeg: Reent sluckte) Ney det brendte vell fuldkommen
 et heelt Fjerding Mar førend saadan Een stor Ildbrand
 blev sluckt, mens førend jeg gaaer viidere i min Historie
 at fortælle hvad for ængstlige Ting os, nemmlig mig og
 min gamle Pige, den redelige Catharina vederfores paa
 denne korte Dey fra Klædeboderne og bag Børsen, ifal
 Læserne med største Nysgierrighed og opmærksomhed høre
 og bemerke; Mens førend jeg gaaer viidere, faaer jeg
 dog at melde hvad for Livs-fare den arme brandt-Major
 Preisler atter til 2den gang ankomm og vederfores, det
 er Læseren overflødiget meldt at der en Nye Ildløs opkom
 paa Nørregade, af brygger-Knægtens uforsigtighed, der
 vilde brandt-Mayoren nu tilsidst forsøge om han havde
 bedere Lykke end ved den store Ild, han fik da med sine
 brand-folck en gammel forrusten Sprøyte fatt, thi de beste
 og Nyste vare alle reent caputt og opbrendte, hand vilde
 da vove sig i den gaard hvor det brendte, næst op til
 hvor endnu ingen Ild var for at conservere samme saa
 meget muelig, for iideligen at Sprøyte paa den udaf
 Vindvær og Euer hvoraf det skreffeligen brendte, med
 bytter og Spander hvad de kunde faae fatt paa maatte
 hans folck øse af Euerne fra det Huus der brendte op
 paa den brygger-Gaard der ikke brendte, den stæfels for-
 dervede Sprøyte vilde nu slet intet noget betyde mens var
 ligesom Eet barn pissede i Ilden, medens de nu allerbest
 staaer og efter hans befalning øser af alle kræfter paa
 det

det andet Huuſt at det ey ſkulde antændes: Al Herre Gud! da begynder Bielferne at brage og knage, thi i den gaard de ſtode paa Loftet vare allerede alle ſtuer i Lyſt Lue og begyndte at vilde have Luſt, nogle ſtuer vare allerede ſtore huller brendte imellem bielferne, i det ſamme kom en græffelig Lue og omringede dem ſaa forſkrækkeligen ſom en glubſt Fiende der kommer med et mægtigt bagholdt og bemægtiger ſig ſin Contra-Part ſom en glubende Løve, dengang det nu var ſaa nær at alle bielfer vare reent i ſtykker brendte og de begyndte allesammen allerede at vilde falde ned i ſtuerne ſom vare fulde af græffelige lyffe Luer: raabte brandt-Majoren: Nu kiære børn befaler eders Siæl i Jesu Chriſti-Hænder! thi rett nu i dette øyeblik er det ude med Os og nu falder vi i Jlden og faaer en Smerte-fuld Død! de begyndte alle at raabe: af Herre Jesu! af Herre Jesus! Jesus! Vi alle befaler Dig dyrebare freſſere vores Siæle! Hør nu min Læſere hvad her det herlige Ordsprog blev ſandhed, ja det er ey med al Værdens Guld at betale! nemlig Naar Nöden er allerſtørſt ſaa er Guds Hielp allernærmest: item Naar alt Menneſkelige Hielp reent ophörer, ſaa begynder ſig förſt ret den Allerhöyeſtes Hielp fra Himmelen! Ligeledes ſtaar i en af vores tydſke-Pſalmer, nemlig i den Halliſte Pſalmebog: Denn das iſt Gottes Ehren-Titul: Helffen wann die Noth am gröſten!

Det hendte ſig at een af brandfolckene i det hann ſaa meget andægtig anraaber ſin dyrebare freſſere, og villigen befalede ſig Gud i vold at vilde Døe! See nu Læſere forunderlige Ting! Det kom ſom een Haand ſom glinſede ſom en angenemme Lue fra Himmelen, og viſte ham paa den Viide Vælf Een Bielfe ſom var halv-Indmuuret i Side-Væken og halv gav den Eet ſpatium

uden for Væken til Naboens Gaard som endnu icke brendte, see der sprang de alle hurtig med en Furie op paa, allesammen, efter den meget Gudsfrøgtige brandt-Mands tilraaben og holdt sig alle stift i Een lige Linie, maaskee den brandt-Mand har formodentlig voren den Gudsfrøgtigste af dem allesammen, ligeledes saa var og Brandt-Mayoren Herr Preüsler selv, Een Gudsfrøgtig og meget Religiøs Mand! Men hvad vill maaske min gunstige og veltænkende Læsere sige, som langt fra nu slet ingen bespottere og Dadlere er men Een reedelig Menniske-Venn, og sand Christen, (thi jeg har engang meldt at jeg aldrig indlader eller Svarer paa det hvad Letfærdige fugle og Erz-Bespottere siger) mens agter derimod meget høyt hvad som fromme og retfærdige Christene sige, derom som jeg nyelig haver nævnet og deres retskaffene Domm vill jeg frivilligen Undergive mig? Det er sandt: Det kunde Smage lidt efter Overtroe og noget som var tilfatt og selv-Digterii, Mens Ney, Ney, det er ey saaledes, Den samme Gud! som levede og Regnerede i de Tiiders gamle Testamente, Hann Lever jo endnu, og lever og Herrerker fra Evighed og til Evighed (Skulde nu den store og mægtige Herrlige Skabere som har skabt alle Værdener og Jordkloderne, saa og alle Himle, som viiste fordum Een Ugudelig Konge Daniels: Bogs Cap. 5 v. 24 25 26 &c. Een Haand paa Væcken ved Eysfestagen som stinnede fremm med disse bekiendte Ord paa Chaldæisk: Mene! Mene! teckel upharfin! Deres Udlegning er jo vores Lærde Theologie bekiendt, og lyder saaledes ungefehr: (Du bist gewogen worden, und bist zu leicht erfunden worden) Skulde den samme store Gud! som gjorde dette sande Mirackel, saa at Kongens Ansigt blegnede, hans arme og Lænder af overmaade Angst og Banghed stælvæde og bævede; Skulde denne Helligste Gud! siger jeg, maaske i
den

den meere end ængstligste og allerbedrøveligste og fyrqterligste Ildbrands-Tiid 1728 den 20de 21de og 22de October, have voren reist over Land, eller have sovet meere den Tiid, end andere Tider? det gad jeg gierne haft Svar paa? Det er bekiendt at den Guds-Mand, og Prophete Elias! med rette og største billighed efter fortieniste beleer og bespotter fordum de Baals-Pfaffen eller de Hedniske Afguds-Præster, med oven anførte Ord:

for det 2det: Saa tiener endnu efterfølgende til beviis at den Allerhelligste Gud! som kann straffe vælige-Konger og onde Menneſter, kan og Husvale, Trøſte og Redde bodefærdige og arme Syndere med Eet Trøſte-Tegn! Det var jo Tegn nok, at det som for Dennem glindsede som en klar-Haand, eller kom i det ringeste Dennem saa forre, viiste og gav dem tilligemed ind, at De ſkulde ſlaa uforsagt Eet Hull paa Naboens-Vækk, udi hvilken Gaard det dengang ey endnu brendte, og dette haver jeg ſelv hørt af Sl. Herr Brandt-Mayor Preiſlers egen Mund, som til den allerhøveſte Guds ære og Priis fortalte ſaadant min Sl. Moder og mig, som har hørt det med mine egne Øren, og Trods ſkal den ſiges ſom taler her Eet eniſte Ord imod, og om det ogſaa var Diævelen Lucifer og hans Herr Svoger Beelzebub i det fæle brændende Hælvede;

Nu, de fore og avancerede da paa det frimodigſte i den fromme Guds! Naadigſte Hielpe Haand fort, og gjorde fyldeſt Hull paa Vækken; Mens hvad ſkeede? Hielp nu naadigſte Himmel! Hielp nu! Den gang de nu ſtode og vilde frybe igiemmel dette ſnevre Hull, See Læſere! See! da mødte dem en mægtig Svermm af Mordere og Tyve-Bander, ſom truede at blæſe Dennem Deres Lives Lyg ud,

ud, saafremt de ey vilde være strax lydig og vige tilbage; hvad skulde de nu fange an? Her vare goede Naad dyre nok; De bad derforre paa det Jvrigste og frygste til den Naadigste Gud! at han atter paa Nye vilde Veyviise Dennem: thi og den allerbestedenste vennligste Tiltale af Brandt-Mayoren vilde ey lykkes: thi de havde alle Ører og stænger i Hænderne og truede at vilde Myrde og ommkomme hver Een af dem saafremmt de ey vilde godvilligen vige tilbage: Den arme brandt-Mayor og hans folk, hvorledes de sammtlig maae have voren tilmode, kaim man nu lettigen forestille sig: Bag til havde de nu de fæleste brendende-Luer, og for til Een heel Sverm af Mordere som allerede ophævede Deres Ører truede Dem at Myrde dennem strax paa Stedet, og det med de allerfæleste banden, Skiælden og turneren at Diævelen skulde gale i dem om De icke nu strax vilde fuldkomme Deres forsæt; Derpaa begyndte de alle at raabe og bede paa det allerkræftigste, bedende den allerhøyeste! og Jesum Christum om Hielp af Himmelen, derpaa styrkede og bønhørte Gud! Dennem Naadeligen, og Brandt-Mayoren, og den fromme brandt-Mann og alle de øvrige fattede ret tapper Moed, endnu i det øyeblik raabte de med den gudsfrøgtige Judit til Gud! af allerhøyeste Gud! Hielp og staae os nu bie i dette Øyeblik og styrcke vores redelig forsætt som vii nu er tvungen til at giøre af yderste Nød! Derpaa var brandt-Mayoren anførere og tract sin Hærskfænger ud, den ovenanførte straale Mester eller brandt-Mann fulgte efter med en Øre, og de andre fulgte troeligen efter, brandt-Mayoren huggede tapper den ene Morder over Hovedet at han sandt i besvimelse, den som havde Øgen i Haanden af hans folk huggede ligeledes paa den zden knægt paa hans Hoved at han ligeledes daanede ned til Jorden, med disse Ord: J Erghsielmer, Mordere, og Car-

Carnallier, hvad i tæncker at gjøre imod Os, det vil vii nu gjøre ved Eder thi Herren af Himmlen staaer os bii og hjælper os Naadeligst derpaa kom brandt Mayoren med hans folk igiennem Hullet og feyede dem Eystig under Ørene saa at de vare gandske blodig, sloge og adskillige med deres Øye for panden at endnu 3re til 5 faldt til Jorden og segnede, de øvrige alle toge Flugten og bade for sig om Naade og barmhiertighed, og altsaa kom brandt-Mayoren Dellbeholden med sine folk paa Gaden, og vellbeholden ubeskadiget af disse Canalliers Mordres Hænder:

Jeg gig da frimodig med min troe og oprigtige Geyderindes føring og begleidning fort med denne rett ærlige og gamle oprigtige Pige Catharina fort, og vederfores icke synderligt undtagen at vii af folck-Mængden blev meget i vore gaaen forhindret, som bestandig jammrede og beklagede sig med stærck Hølen og skrigen, Mens der vii kom hen til Holmens-broe, hielp Gud! hvilket et fælt Syn, De arme Mennister falt over Broen i Vandet og dronede, derforre blev givet Ordre af Monarken at ste: Garder til Hest, 3re: Mann paa hver Side af Broen skulde holde styr paa folk og Vogne, at de ordentligere kunde komme sikker og med ringere Livs-fare end forhen kunde passere Broen, i denne forskreffelige tumult og store Allarm, rev jeg mig løg fra min saa oprigtige og redelige førerinde Catharina, og til min aller største Ulykke snart havde satt mit unge Liv til, thi dengang jeg var i den aller største Trængsel paa Broen og havde af aller største Angst forladt hende, krøb jeg under Een af de mange Heste som løb i største rennen ret som de vare løbske, deres bug og imellem Hestens fire Been krøb igiennem at jeg da endeligen kom paa Slots-Pladsen, hvad Meener De gunstigste Læsere, om vor Herre ikke havde gjort rett her

her et stoer Undertegn, da havde jeg ganske vist nok reent omkommet, og mistet mit Liv paa det jammerligste, Gud være ævig lovet at jeg blev naadelig befrieed, man kan forrestille sig: Naar min Sl. Moder som med hendes H. Er. Svogers Hesses børn med allerstørste Nød knap kunde redde sig selv og dennem, da de vare i allerstørste Livs Fare at beholde Lufsten og livet, og havde nær bleven qvalt og trykt reent ihjel af denn overmaade Trængsel der var paa Broen, saa at faaben min Moder havde paa blev sønderrevet og hagen om hendes Hals gandske sønderrev af de store børn, som vare meget ældre og mere voget end jeg selv, knap kunde redde sig, hvad vilde jeg da gjøre da jeg kun var en Dreng af 10 til 11ve Aar, om vor Herre ikke havde besynderligen med sin Naadige Hielp-haand havde mig biestaet, dengang min Moder passerede broen med de store børn var ongefehr saa meget jeg erindrer 4re a: 5 Timer forher førend jeg kom over; Dengang jeg nu endeligen var kommen i behold igien og min saa oprigtige førerinde fandt mig lykkeligen igien, og bragte mig hos H. Er. Cantzelleriaad Franckes, til min Moder igien, holdte hart, at jeg ikke hafde bekommet stærck Straff af min Moder, havde ey vores meget ærlige Troe Tienerinde Catharina bedet og intercederet for mig; Jeg var meget hungrig og havde stoer appetit, gik derfor i Een af Nye-Børses fieldere for at købe mig en kømmeskringel, men af vee, de vilde have 3 ß for en, saa at jeg maatte gaa tilbage igien til min Moder som gav mig 3 ß til kømmeskringlen; Vii forbleve saa vit jeg erindrer 2de Dage og 2de Nætter udi H. Er. Canzelleriaads Franckes Gaard, indtil vii fik anstalter giort at komme ud paa Friederichsberg, mens førend jeg gaar viidere, vil jeg lade lit Franckes-Gaard være, hvor der snart skal tales meere om; mens endnu noget saare merkværdigt som

føl-

følger: Dengang nu Jldsluerne var tiltagett paa det allerstreffeligste og allergrueligste, og nu slet ingen Men-niskelig Hielp syntes at være det allerringeste meere nyttig, thi Jldsluerne toge saadanne til, at den meget smukke Sogne-Kirke: Helliggeistes-Kirke og Taarnet stode i Lyf Lue¹⁾, Sangværket i Taarnet var et meget angenemmt Sangværk og var saaledes indrettet at det gif hver Tiime af sig selv, og det overmaade angenemmt og liflig, af Herre Gud! naar jeg betænker dette, saa rinder mig Taa-rene haabe-viis neder af begge mine Kinder, det spillede til allerjædft: Wend ab deinen Zorn lieber Gott mit gnaden: Danst: Dreden din afvænde, &c. og dermed saa faldt det neder i Jld-Luerne og smeltede, af gunstigste Læjere, dette Syn var meere end overmaade jammerlig og forbarmelig; Löven-Apoteke lige over for Kirken som nu den meget berømte og fortreffelige Mand i sin Konst og Viidenfaber Herr Günther tilhører, brendte ligeledes i forstreffelige flammer, den Tiid hørte det Sl. Herr Winter²⁾ til, næst ved var Hr. Geheimeraad Schlanges³⁾ Gaard, og næst ved igien var Sl. Mad. Petersens Gaard hvori befandtes en meget prægtig galanterie-Boe, med mange Herrlige-Sager, den samme Gaard er nu ganske nye ombygget og er nu af hendes Salige Herr Søn, Herr Petersen indrettet til Eet meget prægtig Jomfrue-Kloster, denne

---

¹⁾ Helligaands Kirke brændte Torsdag Aften omtrent Kl. 8 (D. Saml. II, 80).

²⁾ Om Apothekerne Andreas Winter og August Günther, se Ingerslev, Danmarks Læger II, 250, 474

³⁾ Geheimeraad Slanges Gaard var Nr. 46, nu en Del af Nr. 31, imellem Apotheket og Petersens Kloster. Ejeren er den bekendte Forfatter af Christian IV's Historie.

denne Herres Sl. frue Moder var blind paa Øynene, mens en meget Gudsfrøgtig og brav Kone, Hendes Sl. Sønner vare i de Tiider kun smaa Umyndige Børn, denne floge og fornuftige Moder Mad. Peterfen¹⁾ havde Een meget troe, gammel og oprigtig Svend i boen, Han gif ind til hende og sagde; Madame! Hun er riig, Gud har Hende Velsigned, vellan, Spandeer og vog Eet parr Hundrede Rigsdaler, at jeg maa præsentere og Uddeele til de mange Matroser og Mandskab vor Allernaadigste Konge har befalet og giort Anstalt til at redde Underfaatternes Huuse som staaer endnu, at det ikke altsammen skall blive et Rov og Offer for den grumme Tyranniske Jlds-Euer saa viit Gud vill tillade og Menniske mueligt er: Hun tillod at hann maatte tage heele 2 Hundrede Rigsdaler i bare Kroner til Uddeeling iblant dem, thi i de Dage vare de ey saa rare som de nu til dags er, hann tog dem alle i en stoer Pung, gif ud paa Gaden og raabte med høy Røst: Hey kammerater! kammerater! viiste dem Pungen med Pengene, her er penge, som jeg vill uddeele til Eder, red og gjør alt Eders fliid og red min Principalindes Gaard for de fæle-Jldsluer: Hvad kann dog Penge meget udrette ved disse slags folk: De begynte med deres sædvanlige Hurra! raaben, og kæmpede med Læsten og Sluffen imod Jlden af alle kræfter, og det
baa-

---

¹⁾ Hutstofferer Peter Petersen døde 1711, hans Enke hed Elisabeth Christine Bernhorst, f. 1678, død 1754. Hun blev 1729 Medlem af Silke- og Klædekræmmerlavet, efterat hun en Del Aar havde drevet Handel til Misfornøjelse for Lavet. De to Sønner vare Albrecht Petersen, f. 1706, død 1761, og Sebastian Petersen f. 1708, død 1755, begge Hørkræmmere (F. F. Møller, Stamtavle over de til Brødrene Petersens Jomfrukloster adkomstberettigede Familier, 1884, S. 9).

baade Tapper, og forvoven, alt efter disse folk's art og Nathur ligesom vilde Løver og Tygerdyr, De fik hastigt store Seglduge fatt, beklædte Mad. Petersens-Gaard med samme, de toge brand-Spande, og andre Vandspande, baller og hvad de ellers kunde bekomme, løbe op paa taget saa fix som katte, giød og strømmede i haabetal og stor mengde bestandig paa dette Segeldug, saa at Euerne kunde ey antænde Gaarden, hertil komm Straalmesterne som vare ved Sprøyten ved Holmen, (thi Stadens-Sprøyter som før er meldt, var reent ruinert, opbrendt og Ødelagt) og hjalp tapper med at straale Vand paa Segel-Duget og paa Gaarden og det lod da endelig at vor Herre som forbarmede sig naadigst over os arme Indbyggere, og gav Naade og Lykke til dette forehavende at vii dog ey: (enskiønt vell med vore Synder fortient) blevet som Sodoma! og Gomorra! Gud være lovet dette hjalp fortreffelig, saa at ved denne meget goede Anstalt blev heele Amager-Torv reddet og befriet fra de meget grumme Ildsluer; Helliggeistes-Kirke var nu gandske opbrænt og af Ildsluerne reent fortæret og Ødelagt, mens derimod bleve dog en heel Rad smaa Huuse reddet ligeledes ved denne floge Anstalt: NB. disse Huuse stode for og strax efter Ildbranden endnu, ret paa det sted, hvor nu den prægtige brand Muur staar, benævnte Huuse bleve siden kjøbt til Kirken, af Kirkens-Capital, dengang samme gandske Uye blev opbygget igien, saa blev da Pladsen hvor Huusene¹⁾ havde staaet gandske planert og til Kirkegaard udviidet og formeret; Her bleve nu svar Euerne dæmpet paa dette sted, men disværre, de forlode os langt fra, ey endnu

thi

---

¹⁾ De smaa Huse kaldtes Stenboderne og købtes af Kirken til Nedrivning if. kgl. Reskript af 2. Maj 1729.

disse ubeskrivelige græffelige Ilds Luer bleve immer stærkere og stærkere, for exempel: Naar mann gaar op fra Vesten, og lige til Østen, eller for denn gunstigste Læsere tydeligere at beskrive: Nemlig man staaer ved Raadstuen¹⁾ som ogsaa reent brendte af, tilligemed heele gammel-Torv, og man vender Ansigtet op til Wimmelskafte, saa brendte alle gader og Huuse reent af, 1) Westergade, den heele Linie igiennem Klædeboderne, Skindergaden, store Kiøbmagergaden, Trinitatis-Kirken, Springgaden og Doanmagergaden, lige til Gottersgaden og Rosenborger Plankeværck, thi den Tiid, var der endnu ingen Brandmuur, 2det) Store og lille Earshjorenstræde, Studie-stræde, mestendeels uden lidet deraf som gaar til Volden blev staaet, Sanct-Pederstræde ligeledes kun lidet sluckt deraf ved Volden blev staaende, St. Peders-Kirke: heele Nørregade, Skidenstræde, Pederhvitwenstræde, heele store og lille Kiøbmagergaden, Landemærket, Slippen, Pustervich, det halve af den store lange Gottersgaden paa denne Side, tilligemed den skønne Reformerte-Kirke, og atter ligeledes til Rosenborgs Havges-Plankeværck, blev altammen reent afbrændt; 3die) Den Mitterste Linie af
det

---

¹⁾ Raadhuset, der stod isoleret imellem Gammel- og Nytorv, brændte omtrent samtidig med Vor Frue Kirke. A. Hojer mener (II 201), at det med Lethed kunde have været reddet, da det alene kom i Brand ved, at Spiret tændtes ved den stærke Varme, men Magistraten, der ved en saadan Løjlighed hele Tiden burde have været samlet og fremfor andre været betænkt paa alle Forholdsregler, tænkte ikke engang paa at redde sit skønne Arkiv. Ja det var endnu mere at undres over, at den overlod henved 10,000 Rdl. offentlige og deponerede Penge paa Raadhuset til Ilden. Af Arkivet blev dog reddet, hvad man dengang ansaa for det vigtigste, af Raadstueskriver Raff, se Danske Saml. IV, 241—42.

det gamle Kiöbenhavn, nemlig fra St. Clementsstræde, hvor den store Ildebrand først begyndte, over Gammel-Torv, det heele Raadhuus, Nygade, heele Wimmelskafte, Helliggeist-Kirke, Closterstræde, Ulfeldts Plads, og andre smaa Gader og Stræder, lige til St. Mad. Peterfens Gaard i Wimmelskafte som nu er Sal. Herr Peterfens Jomfrue-Kloster, altsammen reent til Grunde afbrændt, 4de) Endnu Een Linie ved den høyre Side, nemlig Ildsluerne brendte sig ligeledes ud til denne Linie den halve-Deel af Raadhuusstræde paa Hins Side, (thi paa denne Side brendte den jiden længe derefter: af ¹⁾), fort for Jubel-fæsten 1749: i det aar da vor Allernaadigste Monarchs Kong Christian den 7de:) blev født) den heele Gade Mags-Stræde med den store Bygning som er nu Assistent-Huusset, ligeledes den heele Side ved Canalen, og i samme Linie, brendte og Sæbe-Syderiets-Gaard ²⁾ reent af, lige hen til gammel Strand, hvor Ilden da standsede, og det skeede næst den Allerhøiestes Hielp ved denne Historie som jeg nu agter at vill fortælle: Det skeede ved den Gaard som mann kalder Naboclös ³⁾), dette Sted hørte i de Tiider Een

---

¹⁾ Om Ildebranden i Raadhusstræde 1749, se Jonge, Kjøbenhavns Beskrivelse S. 60.

²⁾ Sæhesyderiet var Magstræde nuv. Nr. 9 og Nybrogade Nr. 22 (se Kjøbenhavns Hist. og Beskrivelse V. 169—70). Det kom i Brand Fredag Morgen og brændte endnu om Løverdagen (Nyt Hist. Tidsskr. V. 290). Det er dog næppe helt nedbrændt, thi efter Branden bar en af Bygningerne endnu følgende Indskrift (Ny kgl. Sml. i Kvart Nr. 682): »Koenigl. Mayst. privil. Seifensiederei werch in dem Swartzen Han. Gottes Segen macht reich ohne arbeit. Assessor Hans Nielsen. Stads Capitain Lorens Kreyer 1692.»

³⁾ Naboløs, fordum en stor Ejendom, nu Gammelstrand Nr. 52, Naboløs Nr. 1—3. ejedes af Silke- og Klædekræmmer Johan Georg Häuserich. Ilden kom hertil Fredag Eftermiddag; da var det blevet

Een tydsf Mann til, han sad øverst paa hans Gaard paa Taget og raabte høyt af alle kræfter paa det jammerligste om Hielp! Kong Friederich (4de som just var til Hest og reed paa samme sted forbi, spurgte paa tydsf: Was will der Mann! Man spurgte derforre denne tydske Huus-Eyere ad: Hvad hans begiering var, og om hann vilde tale med Kongen! hann Svarede: Ich will nicht mit den König sprechen, sondern ich will Hülffe, ich will Mannschaft haben die mich helffen sollen diese grausahme glut und flammen zu löschten) strax befalte Kongen, at Eet hundrede Mannskab Matroser skulde sendes hannem til Hielp, hvilket og strax skeede, og ved denne den Store Jehova! og Store Himmel-fyrstes Hielp Haaud blev den store og heele Råd prægtige Huuse, som stod, og staaer endnu ved gammel Strand reent og lykkeligen allesammen redet og befriede for de grumme og fæle Jdsluer som ellers truede deres totale Undergang; NB. Det bliver hermed den Opmærksomme Læsere herved kintgiort og fortalt: at under adskillige Huuse paa disse benævnte Steder ved gammel-Strand vare allerede af desparation og Mismodighed eller hvad jeg skall falde det, og for det man ey anden Hielp viste, mangfoldig og store Quantiteter Krutt under Huusene lagt at man vilde have sprengt dennem allesammen i Luften, Havde saadant U-lyffelig Methode gaaet for sig: Da havde vist nok det gamle Slott, det herrlige Kongl. Bibliothecke, Tøvhuset, og det meer end prægtige Kongl.

kunst-

stille Vejr. Folk stode i Rækker, og Spande med Vand fyldtes fra Kanalen og rakes fra Haand til Haand (D. Saml. II. 83). Häuserichs Hus forsvaredes mod Flammerne indvendig af 50 Grenaderer og udvendig af 200 Matroser, og Kongen var tilstede til Hest (A. Hojer II. 199).

kunst-Kammer gaact reent i løbet, ja maaskee havde vi alle levende sprunget i Luften, og ey et been bleven tilovers af os arme Menneſker, og hvem veed om ikke gaacer det heele Nye Kiøbenhavn kunde have gaact med i Løbet; Mens Gud! ſkee ævig ære, Lov og Tak, at ſaadant ikke ſkeede, thi den fromme Gud! ſom ey vreedes og fortørnes ſom et ſyndigt Menneſke, forbarmedes over os naadeligſt, og vilde mit i hans vrede, dog tænke paa barmhertighed imod os, at vi ey ſkulde reent undergaa, og det ſkulde voren reent ude med os, ſom forðum Jødernes-Judbyggere i Jeruſalem; Nu, jeg gaar Da viidere i min Uldebrands-Hiſtorie, og kommer til Hr. Canzelliraad Frankes Gaard igien, hvor vi opholdte os ohngefer 2de Dage, og 2de Nætter, kieriſte ædle og opmærkſomme Læſere! her maae de have ſørſte Medlidenehed med os, thi diſſe 2de Nætter (juſt da Sæbefyderiet brendte, hvilket gav ſnart en Ubeſkrivelig græffelig Lue, af den ſtore Forraad af Sæbe ſom brændte meget fælt) laa vi og vores familie meget ælendig, Hr. Chirurgus og Operateür Heſſ, med ſine begge Sønner, laae og ſove i leedige Heſte-Krybber, jeg og min Moder og Stedfader, laa paa nogle favne brende, næſt ved Gaards Karlens kammer; al Herre Gud! tænkte og ſagde vi den Tiid: Det gaar os nu ſom det Dyrerbahre nyfødte lille barn-Jeſus! ſom ligeledes maatte tage til Takke med en ledige og haard Krybbe, thi der var ey meere Romm udi Byen Bethlehemms-Herberge, ſaaledes gif det og os i Canzelliraads Franckes-Gaard, at vi og maatte ſige: Der er ſlet ingen Rum for os i Herberget! Jeg var meget ſulten, thi jeg havde ey faaet Mad i halvanden Dage og Een Nat, jeg gif derforre i Een af Naboe kieldere og forlangte en kommenskringel for en ſkilling, mens jeg bekom et meget precipitant og ſtudſig Svar: Naar jeg ey vilde give for den 3 β , ſaa kunde jeg ſlet

flet ingen faa, altsaa anmeldte jeg min Sag for min Moder grædende, og hun gav mig strax 3 ß til fringlen og trøstede mig med disse Ord: Nu skal du snart faa Mad saa meget du kan spiiise at du kan blive mætt: Det hendte sig engang, at min Moder udi disse bedrøvelige Ildbrands-Dage, passerede Vannkonsten og i samme Tiid brændte heele Magsstræde¹⁾ nu havde Eet heel Compagnie Soldater fattet postu med Deres Ober- og Under-Officerer for at hielpe udi denne overmaade store Nød! Det saae ud til en nye Ulykke endnu, nemlig til en stor Revolte eller Opstand, min Moder blev over denne Tilstand, overmaade alterert, der vare nogle Officere som havde maaste i deres Commando gaaen for viit, og vare for haarde imod deres Undergivende; just nu dengang Revolten var allerstærkst, i det samme kom Christian den 6te: som dengang endnu var Cron-Printz og spurgte hvad der var paa færde? Mens strax derpaa, blev alting stille, og lydig dengang de saae Cron-Printzen, man siger: at Han selv i allerhøyeste Person for at opmuntre og ancouragere Undersaatterne, skal behaget at have taget en Brandspand i Hans velsignede Hænder, og med største frimodighed og Tapperhed gaaet lige ind i Magsstræde, som altsammen brændte i største Ilds-Euer, med disse Ord: Mine kiere Börn! fölg mig nu efter, og gör det selv-
fam-

---

¹⁾ Fredag Morgen Kl. 8 brændte Raadhusstræde lige overfor Vandkunsten (D. Saml. II. 81). Denne Morgen tidlig lod Kronprinsen 2 Bindingsværkshuse paa Hjørnerne af Magstræde og Raadhusstræde eller, som den der hed, Vandmøllestræde, nedrive ved 200 Frivillige af Scholtens Regiment under Oberstløjtnant Thiele (Nyt hist. Tidsskr. V. 292); det er formodentlig dem, der gjorde sig opsætsige. Mellem 6 og 7 om Aftenen naaede denne Ild til Hjørnet af Knabrostræde og Stranden.

samme hvad jeg nu gör, De folgte derpaa efter, og rendte lige ind i Ilden som glubende Løver af alle Kræfter, og altsaa endstjont Magsstræde blev fortæret af Ildsluerne, saa dog blev Væigerhuuset ¹⁾ reddet ved denne Eylighed, og som forhen er geneigte Læseren meldt, den anden Ild ved Huuset Naboeløs blev ligeledes dæmpet ved Guds! naadigste Hielpahaand, saa at som før er sagt, derved heele Raden af Huusene ved gammel strand, befried og forskaaned Nu Vii stode da, jeg og min Sal. Moder og flere andere folk, tilsamt H. Er. Canzellieraad Frank og hans frue som var overmaade yndig og medlidig baade af Væsen og Persohn, det var allerede langt udpaa Natten, vii stode alle paa en høy Trappe med Jernværk forre som var uden for benævnte Frankes Gaard, thi til den Tiid vare alle Huse ved nye børs saaledes med høye Trapper, efter gammel Skik og brug, mens er siden efter altsammen forandret efter nye-Skik, af Herre Gud! min høygunstigste Læser! hvor jammerlig og frygterlig var det Syn, de grausomste Ildsluer suufede og bruufede i Luften at Haarene paa Hoved maatte staae stift paa vore Hoveder for angst, vii raabte til hverandre: af, See! See! nu gaar det løß paa Nicolaj-Kirke! ²⁾ af, af, Jammer, See! Taarnet brenner allerede i Eyg Lue! O ja, det havde og virkelig den anseelse som benævnte Kirke brendte den grausomme Storm, (som Een virkelig Orcan) støtte paa Nicolay-Taarn tillige Ilden foer over den med meere end
Mil-

---

¹⁾ Vejerhuset, der 1581 var opført af Kristoffer Valkendorf, blev nedrevet 1857; det stod østen for Assistenshuset.

²⁾ Det var Natten efter Fredag, at St. Nikolaj Kirke var i Fare ved Gnister fra Kjøbmagergade og Pilestræde (D. Saml. II. 81). Den blev sidstnævnte Steder dæmpet af Fodgarden (smstds S. 83).

Millioner Tuusende Ildslumper, altsammen over Kirken og benævnte Taarn, saa vi tilsidst fuld af lutter Angst løbe bort fra Trappen og ind i stuerne, thi vi kunde ey mere see paa denne meer end forskræffelige Tragædic, nogle af os græd, nogle skreyg overmaade jammerlig saa at steenene maatte forbarme sig over os, disse forskræffelige Ildsluer kom af den store Kiømagergade brendte paa begge Siider, og vinden bar ad til Almmager-Torv og Østergaden, derfor det og grandgiveligen syntes at den vilde gaa løf paa Kirken, ja ja, jeg var dengang saa forsagt, at man kunde have kjøbt mit arme Liv for Een halvskilling, jeg raabte af min søde Mamma! lad os dog engang tage slugten udaf dette Kiøbenhavn som er bleven til Eet jordisf-Hælvede; Ingen Mennisker turde understaa sig at passere tværs forbi store Kiømagergaden det er fra Almmager-Torv og ind i Østergaden, Ney, Ney, det lod man nok blive efter at vove sig saaledes O! hvilken besynderlig herrlig Skyts-Engel maa dog især Nicolay-Kirke have haft, saa og Øster Gade, lille Kongen-gade og Høybroestræde, da jeg som lever endnu, med mange flere, som den Tiid levede, mens ere nu længe Døde tenkte dengang at Nicolay-Kirke allerede brendte i største lysfeste Lue, mens dog staaer til denne Dag endnu, af Høygunstigste Læsere især de Høylærde geistlige og andre af samme slags: nemmlig: at priise, ære love og ophøye den store Gud, som saa naadeligen slukte flammerne paa dette Sted, jeg siger paa dette Sted, thi paa de andre Steder hvor det brendte gav Gud Naade formedelst Mennisker, at de store flammer bleve slukte, mens disse forskræffelige Ilds Luer paa Kiømagergaden slukkede vor Herre med sin store Allmægtigste Haand gandske allene, og derforre bør jeg og enhver som læser denne min Historie, med allerstørste Ærbødighed erkiende, at det var et jerntegn og stor Under,

gand-

gandske allene af den store allmægtigste Jehova! udført, dette gif saaledes til: dengang nu endelig den forfærdelig Orcan-Storm formedelst Guds Naade havde lagt sig, og var blevet forandret til en sanft og gandske sagte Suusen, da kom Gud selv, og slukte de fæle Jldsluer paa dette Sted, NB. dengang det endnu stormede, bekom vii en Tiidlang en overmaade stærk plads-Regn, saa at det skyllede paa gaderne, vii glædte os svar sammtligen hertil, mens disværrer forgieves, thi Regnen som vii meente skulde slukke Jlden, tvært imod formerede kun Jlden, og var det ligesom man havde gydet Ollie i Jlden, saa at det brendte endnu forskreffeligere, og altsaa ey blev slukket paa dette Sted førend den barmhiertige Gud! ved stormens ophørelse selv forunderligen slukkede de forskreffelige Jldsluer: Her tiener til Een herrlig Eignelse iste: Kongernes bogs det 19de: Cap: 11te: vers, som kann opslaaes i den danske og tydske Bibel, og lyder paa tydsk saaledes: Und Siehe! der Herr! ging vorüber, und ein grosser starcker wind, der die Berge zerrisz, und die felsen zerbrach, vor dem Herrn her, Der Herr! aber war nicht im winde: Nach dem winde aber, kam ein Erdbeben; aber der Herr! war nicht im Erdbeben; und nach dem Erdbeben kam ein feuer; und nach dem feuer kam ein still sanftes Saufen; Siehe: da kam der Herr! zum Propheten Elia! Og Eignelse-viis NB: Da kom ogsaa vor Hærrer! i den sagte Susen, og dæmpede denne forskreffelige store Jldbrand; Mine Høyædle, Velædle, og Høygunstigste Læfere! forskreffes ey, at jeg for Gud! i allerstørste Sandhed forsiſrer demnem at her udi de gamle Kiøbenhavn i de allergrausammste Jldsluer og flammer reent undergig 5 store Hoved-kirker! ligeledes opbrendte 165: Gader med store og smaa stræder, den halve Deel af det Kongl. Waifenhuus

huus ¹⁾) nemlig den Eene halve Deel her hit til Raadstuen, obbrændte, tillige med deres Kirke, som de Tiider var accurat paa det Sted hvor nu til Dags Apotheket staaer, og samme Kirke som var kun liden, var altsaa den 6te: Kirke iblant dem som reent afbrændte; Den 2den halve Part som blev staaende, extenderte sig lige til Slutteries-Gaden? Jeg maa her lidet beskrive det forrige og gamle Waisenhuusets-bygning saaledes som det saae ud for den Store Ildbrand, man maa dog jo ey forestille sig at samme dengang saaledes prægtig paraderede som nu til Dags, O Ney langt fra, det var en bygning efter gammel facong og efter den gamle Gothiske Arth og Smag kun Een Etage i Høyden, jeg kan allerbest ligne samme med den gamle Børses Bygning, som bliver visseligen det aller accurateste, da nu Børsen er lige selvsamme Bygning som den var for Ildbranden ligner den som sagt er accurat det forrige gamle Waisenhuus, dette allene undtagen, at det samme bestod kun af Een Etage i Høyden; Jeg havde nær glæmt at benevne disse herrlige og store Kirker: nemlig den 1ste) var Hoved-Kirken for alle andre, nemlig vor Frue-Kirke! den (2den) var Helliggeistes-Kirken! den 3die) var Trinitatis, eller Runde-Kirken! den (4de) var St. Peders-tydske Kirke! og endelig den (5te) den Reformerte-Kirke! den 6te Kirke var den benævnte Waisenhuus-Kirke som var kun liden og ey saa stor som den Nye nu er: NB: alle disse Kirker har jeg med mine Øyne seet brende i Iyffeste og skreffeligste Luer; Nu allerfierste og Høygunstigste Læsere! bliver vell best at jeg paa dette Sted og fortæller og beretter den herrlige og meget smukke Orden som vor allernaadigste Glorværdigste
Ma-

---

¹⁾ Vajsenhuset laa paa Nytorv, hvor nu Raad- og Domhuset er.

Majestæt og Monark, den meget stoere Landsens Fader
Den Uforlignelige og mageløse Konge! Kong Friederik
den 4de: befalede hvorledes de arme Kirkeløse afbrendte
Meenigheder, som man med ald rette kunde kalde: De
arme og forladte faar! skulde forholdes, ja det gav og
i de Tider folk som boede i det saa kaldede nye Kiøben-
havn, og ey vare afbrendte, som agerede rigtige Spotte-
fugle, holdte os afbrendte folk for Narrer og Toffer, gav
os Gloser og kaldte os de Rejicerte eller Reducerte-folk!
Min Gud! det kunde man med all rette kalde vælige og
Maliticüse folk, var det Takkem vor Herre skulde have
fordi Han lod deres Guds-Templer og deres boe-Pæle
overblive at de ey bleve fortærede af de skreffeligste Ilds-
Luer og flammer? Hvad meener de vell mine Høyst-
ærede Læsere! monne det var skeet for deres Gudsfrygtig-
hed? eller for deres gule eller røde Judas-Haar maaste,
at de bleve af den stoere Gud forskaanede? Ø ney!
Ø ney! det var just for os arme afbrendte folk, vii arme
Syndere raabte med høveste ryst: knælende paa Gader
og stræder hvor jeg ogsaa var iblandt og blev animeret
og anfrisket af mine Gudsfrygtige Salige forældre dertil,
af du fortørnede Gud! forbarme dig over os arme folk,
Ø! naadigste Frelser beed din fortørnede Fader og Gud
at han vilde naadeligst forskaane vores Medbrødrers Kirker
og iboende Huuse, vii blev ved at skrigte at Steenene paa
Gaderne maatte have forbarmet sig over os, i det samme
bønhørte os det forbarmede æwigste Væsen! og øyen-
synligst lagde sig efter Guds befaling de allerfæleste og
græffeligste Luer paa store Kiøbmagergade, See altsaa
Høygunstige Læsere! De afbrendtes bønnen, Sul og græden
forvolte at det øvrige nye Kiøbenhavn og Christianshavn
blev ey af Ildsluerne fortærede, og Gud sagde til Ilden
hold op, nu er det nok og viidere skal det ey komme, saa
at

at Indvaanerne i Kiøbenhavn ey skal blive som Indbyg-
gerne i Sodoma og gomorrha, &c. altsaa var Spotte-
fuglene i de Tiider værre end Lucifer og Beelzebub i
Hølvæde, det være langt fra, at vii kunde sige dette Spot-
terie om dem alle som forskaaedes, og ey bleve afbrændte,
mange af dem hafde derimod største Medlidenhed med os
arme afbrændte, mens dog vidste de fleste, ja fast alle at
paafette os paa Huufløyen, saa at det Sviede og Smærtede
paa os Afbrændte lige indtil Marv og been, ligeledes
priiser de og i disse Næste Tiider deres Konster Mester-
ligen at paalegge og paafette os boesiddende paa Løyen,
at det knager og brager i vores Skindebeen, saa vii moyn
maa sette alting til, for at betale dem deres dyre Huuflø-
leye, mens Gud trøste da den, der er reen fattig, og slet
intet eyer, saadanne arme stakler bliver vel ey af hiine
Ubarmhjertige Huufløeyere forundte engang at ligge paa
deres Lofter under Taget, det sig Gud forbarne; NB. vores
Høystsaligste og allerhøystpriiseligste Landsens-fader Kong
Friederich den 4de: gjorde altsaa følgende anstalter: Vor
Frue-Kirke som Hoved-Kirken, dens afbrændte Meenighed
blev indlogeret udi Nicolay-Kirke, St. Peders tydske af-
brændte Meenighed og Helliggeistes: blev indlogeret udi
Holmens-Kirke, der vare vii altsaa 3de Meenigheder med
Holmens selv; Trinitatis Meenighed blev udi Garnisons-
Kirken indlogeret, og vare altsaa i samme Kirke ligeledes
som i Holmens 3de Meenigheder, nemmlig med de sæd-
vanlige tydske og Danske Meenigheder indlogeret: Endelige
saa var og den afbrændte Reformertes-Kirkes Meenighed
insinuered og indlogered udi Græv Demesieurs ¹⁾ Pallæ
paa

---

¹⁾ Grev Demesieur er Grev Johan Henrik Demercieres, der
1736 blev Deputeret i General-Land-Økonomi- og Kommercekollegiet

paa hans prægtige og meget store Sahl, hvormed de Herrer Reformerte da behjælp sig medens den nye Reformerte-Kirke da blev af sin Alste opreist og bygget igien; De første Kirker som blev af deres Alste opbygget og opreist igien vare med rett Trinitatis og Reformert-Kirker, disse Kirker gik med deres opbygning allerlykkeligst fort, og varte kun i det 3die Aar, da vare benævnte 2de Kirker allerede saa vit færdig at de kunde invies, Orgelværkerne undtagen, som bleve først 3de Fierding-Aars Tiid efter færdig, thi udi saadan Tiid maatte disse Meenighede behjælpe Demnem foruden Orgelværkernes sødeste Klang og stemmer, derpaa fulgte St. Peders-tydske og Helliggeistes Kirker deres gode Exempel, og bleve ligeledes efter 3de: Aars forløb færdig undtagen deres Taarne, hvilke først længe derefter bleve færdige, Kun alleniste Vor Frue-Kirke som Hoved-Kirken af dem alle og den allerfornemste, havde den allerælendigste Fremmgang, ja jeg maae skrive den reene Sandhed, den var den herrligste, og den Ulykkeligste af dem alle, hvad Waisenhuuset angik da fandt man snart gode Raad, nemlig efter som den halve-Part blev for Ilden forskaaned, saa blev et Ridehuus valgt til en Kirke, som var bruugt tilforn for de adelige børn at lære ride, Af samme Ride-Huus blev der indrettet Een Kirke til Waisenhuusets sammlige umyndige børn og andre fremmede folk af Byen som vilde høre Guds-Ord i samme, saaledes: Der blev opreist Een stor Prædikestoel af lige simple hovelede bræder, i samme maatte Præsten stige op paa en liden dog temmelig stegl Trappe da man kunde
see

(Meddel. fra Geh. Ark. og Kongerigets Arkiv 1886—88 S. 162). Han ejede næppe Gaard her 1728, men boede senere i Bredgade i nuv. Hotel Phoenix; det er der, der holdtes reformert Gudstjeneste.

see og høre ham overalt i Kirken, Deres Præst var dengang H^{er}. Professor Evalt ¹⁾, som var den allerførste, og for sin store Lærthed overmaade berømt i sine Tiider, zde: Sider i denne simple Kirke, lige over for Prædike-Stoelen saae man Pulpiturer lige som Prædikestoelen af meget slet høflede bræder indrettet hvor mann steg op paa en høy og meget umagelig og stegl Trappe, nede i Kirken vare der meget ordinair løse bænke for Waisenhuus-børnene af begge Slægt og Kiøn, som hvilede deres fødder paa den haarde og bare Jord; I denne meget, af bygning slette kirke, haver jeg hørt mangan rahr og overmaade Hørrlige Prædikener og meget sød-Trøstende Guds-Ord! thi saa slet bygningen, saa meget Hørrliger derimod var dens lærere og Siælesørgere, den meget Dyrebare og dyrlige Prædikante H^{er}. Professor Ewalt! Nu mine allerkieriste og Høygunstigste Læsere! hvad synes de nu, om vores Tilstand i de Tiider? De mange afbrændte og Kirkeløse Meenigheder løbe saa overmaade flittigen i de indlogerede Templer, som vor Herre lod overblive for os arme afbrændte folk, ja de løbe med saadan Hunger og heftig appetit til Kirkerne lige accurat (for exempel) som de nu i disse Nye-Tiider løber Storm paa Comædic-Husene, Theatre og Skuespillene, saa at man ligeved hiine nyelig benævnte Huuse er tvungen til at sette Dagter for samme, desligeste behøvede man ogsaa i de Dage for Kirkerne; *Alf, Alf!* De Tiider blev rigtig nok opfyldt Propheten, NB: Prophetens Spaadom fordem til Israel: Amos, Cap: 8de vers *utte, ohngefehr saaledes! Ich derr Herr dein Gott! will einen Hunger ins Land senden, nicht einen Hunger und*

---

¹⁾ Professor Enevold Evald, Præst ved Vajsenhuset 1728—54, Digteren Joh. Evalds Fader.

und Durst nach brodt und Wasser, sondern nach dem Worte des Herrn! fordanstet ohngefehr saaledes: Jeg Herren Israels Gud! vill sende en Hunger i Landet, ey en Hunger og tørst, efter Brød og Vand, mens en Hunger efter Herrens Ord! Nu jeg farer viidere fort i min Historie, mine fiere forældre og vor familie, og jeg selv, tog da endelig fra Cantzellieraad Franckes bag Börser, og det lige ud til Friederichsbergs-Bye til en Jordemoder som var os meget vell bekiendt, og det i mange Aar, hendes Metie var at agere Jordemoder paa Frederichsberg og hendes æltste Datter en dydig og slittig Datter, hendes sidste Mann, er H. Er. Lundberg, en konstig Nøgle-Smid, som længe har været Een Medlem af Landhuusholdnings-Selskab, hun er nu død, og han er nu Enkemand efter hende; Denne redelige St. Kones forældres-Huus tog vii Tilflugt i denne bedrøvelige og ængstlige Tiid, ongefehr 14den Dage, De beviiste os all optænelige Godhed efter Evne, om Dagen kunde vii være vellfornøyet, mens om Natten havde vii et ælendigt Natteleye, ligesom fordum hos H. Er. Cantzellieraad Frankes, hvor vii laa oven paa brendet og i Krybber, dette var nu paa deres Loft under Straa-Tag og Spindel-væver, mens disse ret goede redelige og oprigtige folk, var det nu slet ikke at fortænke, at de ey gav os det bedere thi det stod ey i deres formue at give os det anderledes fordi at deres fiere Børn og familie, vare dem jo meget nærmere end vii som vare dennem gandske fremmede, og just de selv og deres børn toge om Natten Sengen og Stuerne for os op, saa at Vii vare tvungene at tage til Takke og holde Natteleye under deres Straa-Tag; Nu, knap vare de forstreffelige Ilds-flammer reent udsuffet, dog ey saa reent udsuffet, thi det brendte endnu et heelt Fierdingaar i mange afbrendte Grunde, og vii vare komne til den afbrendte Stad igien, hvori det saae meget jam-

jammerligen ud, da forbarmede den store Jehova! den mægtige mens derhos barmhiertigste Gud! sig over os alle, og sendte os Vores Skyts-Engel! Den allerdyrebareste, Mageløseste, Glorværdigste, og Medlidigste Konge, som havde ey sin Eige i hele gandske Verder, nemlig vor allernaadigste Konge og Monarck! og retskaffene Landsens-fader: Kong Friederich den 4de) Een Konge! hvis helligste Støv, jeg og alle oprigtige Danske Undersaatter kysser, Knælende, med allerstørste Ærbødighed, og allerydmygeste frygt, thi Han gav os Undersaatter samtligen til Huusholdningens brug: som for exempel: Ochsefiød, Sviinefiød, Slagtede og steegte Gies, brød, Smør og Øste, saa meget vi vilde have, kunde Spiise og forlange, og dette altfammen gratis foruden Penge; Mærk nu! Høygunstigste Læsere! Siden derefter gav denne Engel-Sindede Monarcke ydermeere: Det var saaledes, Han gav Tolden op, eller hevede Tolden op i heele ste samfulde Uger, da bekom vi alle meget got fiøb paa alle Slags Mund-provision og ædevahre: Som for exempel, Een Tønde af den allerbeste Rug kostede kun 1 Rdlr. Eet Pund Smør galt 6 ß; Eet Pund ordinair Hølsteensf-Øst galt — 2 ß; Een heel Snees Eeg ste til 9 ß; og saa viidere, her blev virkeligen det meget berømmelige Ordsprog opfyldt: som heder i det tydske Sprog: Krieg und Brandt, Seegnet Gott mit milder Hand,) altsaa bleve mine fiere forældre deres ellers meget haarde Nærings og Huusholdnings Sorger i saadanne Tiider fortreffeligen lettede, saa længe disse ste Uger vedvarede, Af du store og fromme Gud! Modgang, Vederværdigheder, og store forfølgelser haver alletider forfølget mig i Hælene, ligesaa og mine Gudsfrygtige forældre, Efter Værne, efter Een stoer Ulykke er snart værre end Ulykken i sig selv, saa gif det min fromme Sl. Moder som alle tiider Elskede sin Gud af reene Hierte oprigtig, Hun hav-

havde til alt Ulykke, Lazarettet, eller Hospitalet Wartovs-Penge, og man viste i de Tiider, slet intet af nogen brandt-Cassa at sige, til Trøst og Husvælelse nu for os arme afbrændte, havde vores Regierende Monarche den mere end sødeste Guds Engel! den hellige Friederich den 4de) til vores byrdes Lættelse befalet og Ordineret, at alle Capitalister og Creditorer skulde slaa den 3die Deel af, paa deres Midler som de havde haft i de afbrændte Huuse og Gaarde hos de afbrændte folk, item, eller iligemaader, hvem som der byggede paa sin afbrændte Plads igien, skulde være frii, i heele 25 Aar, baade i Freds og Kriigs Tiider, for Ordinaire og extra-Ordinaire Skatter, af hvad Navn det have kunde; Høvgunstigste Læsere! skjønd og paa dette, jeg troer for min part sikkert, at vores Allernaadigste og Høysaligste Konge! Kong Friederich den 4de) er meget meere, saavell den Tid Han endnu var i Live, som nu da Han er paa hiin Side af Graven, Een levende Guds Engel! end Eet blot Menniske; Jeg haster nu og længes hiertelig at giøre snart Ende paa min bog; Ved denne Læylighed nemlig at min Si. Moder med andre got folk som var iblant de afbrændte og havde haft i deres afbrændte Huuse af Dartovs-Hospitals Midler, bleve nogen Tiid efter den store Ildbrand citered for de høye Herrer Directeurer i en stor Forsamlings-Sahl paa samme Sted havde min Si. Moder den ære at holde Een besynderlig Samtale med den ypperste og fornemste Herr Directeur; Hans Spørgsmaal var til min Moder: om hun vilde bygge igien og tage imod Afslag (efter Kongelig befaling) eller contra, hun ey vilde bygge? Hun svarede reent resolvert med Ney, med denne Condition, saafremt de vilde antage den afbrændte Plads, for den heele Capital der hafde staaet i de forrige afbrændte Huus, Præses Svarede hende med en meget præcipientant og autoritetisfe Miine:

Miine: Ney, aldeles slet intet, mens Pladsen skal sælges
 jo før jo heller og det øvrige hvad Pladsens Værdi ey
 kan tilstrække, svarer den afbrændte Debitor det øvrige
 med Renters Rente; Min Moders giensvar derpaa var:
 Saa maatte hun altsaa resolve at bygge, og at tage
 imod Afslag, Han Svarede hende meget urimelig igien:
 Mens Kone, hun siger jo, og lader sig forlyde at hun
 slet ingen formue, eller Udveye veed til at bygge? og
 vill dog alligevel bygge? Min Moder Svarede Hannem
 derpaa, meget fortørnet, Naar som han ey vilde andet
 gjøre end Chicanere og huffe Saar i Saar, saa vilde hun
 bygge, og siden han ikke vidste bedere Raad end at frænke
 Enker og faderløse, saa forlod hun sig paa sin Himmelske
 fader! som haver lovet at være alle Enkers og forladte,
 Mann, og fader, og paa Een meget Gudsfrøgtig og
 fromm Konge og allerkiæreste Landes fader som var Kong
 Friederick den 4de:) Een ret levende Gudsens Engel! som
 er over Tusende gange mere Barmhiertiger end de er,
 min gode Herr Præses, svar er jeg vell ikke Enke, mens
 derimod meget elendiger deran end som jeg var Enke, thi
 han gaar reent i Barndom, har et Slag og en stor Læm-
 melse paa den heele høyere Siide, han var ellers den
 Tiid han var ved hans Forstand en meget berømmelig
 from og goed Mann, han spurgte mig i denne Tilstand
 aldrig af, har du noget, eller har du intet? altsaa liker
 Sorgen og byrden altsammen paa mig, dette svarede min
 Moder hannem og gig bort; altsaa resolve min Moder
 til at bygge, og tog imod Afslag, og det saaledes, at hun
 bad sig ud af Directeurerne, at laane hende denne Afslag
 igien, nemmlig de 200 Rdlr. hvoraf de dog vare saa
 ubarmhiertige, og traf hende heele 40 Rdlr. af for den
 afbrændte Plads havde ligget ubebygget i 2de Aar, da
 hun var afbrændt, og kunde ey trække ringeste Huusleye
 af

af hendes Huuſ, ſom laa jammerlig og ælendig i Alfen; følgelig bekom hun kunſ Eet Hundrede og 60 Rdlr. til laans; Næſt dette ſaa reſolverte ſiig min Moder og tog ud paa Credit hos en Tømmerhandler Sl. HErr. Prytz ¹⁾ Tømmer, og eet andet Sted tog hun Muurſteen, tiſſammen for 300 Rdlr: ſom blev ſtaaende under 2den prioritet, ſom hun da hver halv Aar betalte Renter af ſamme Capital; fremdeeles ſaa tog hun hendes Mands Chirurgiſte Privilegium eller det ſaakaldede Barbeer-Åmt, og ſatte det ud hos hendes ſtrifte fader Hr. Canſiſtorialraad Schreiber første Sognepræſt til St. Petri-Kirke, hun laante paa ſamme 400 Rdlr: i Courant: hvorfor hun for benævnte Capital gav ham 5 procent Renter, ſom den tid var brugelig paa en ſtaaende Obligation, nemmlig — 20 Rdlr. Aarlig; hvoraf jeg og min Moder havde den Glæde at vii afbetalte paa Capitalet Eet hundrede Rigsdaler, nogle Aar for hendes Død; Min Sl. Moder forlod Verden og døde i Aaret 1751. d. 26 May; Denne min rett allerælskværdigſte og uforligneligſte Moder glæmmer jeg aldrig ſaa længe der er en Aande i mit Liv, ja jeg ærer og kyſſer hendes hellige Støv: Thi hun var en meget from og Gudsſtrygtig ſone, og Guds-barn! Hun den Saligſte! var mig baade fader og Moder, Den allerhøveſte! Velsigne Hende, for hver en Tiime hun var hos mig paa denne Jord; Juſt i den Tid jeg gjorde min Curſum Anatomie & Chirurgiæ Døde min Moder ſamme Tiid, dog levede hun den Glæde, at jeg var meſtendeel færdig med min Examen, dog maatte jeg endnu efter hendes Død gjøre 3de Lectioner

og

---

¹⁾ Tømmerhandler Niels Prytz eller Preudtz, født i Frederikshald, tog 1712 Borgerskab ſom Kjøbmand, blev en af de 32 Mænd 1727. Gift med Magdalene Marcellii.

og det følgerigen i dybeste Sørge-Dragt, jeg var i alt i denne min sidste Examen isten gange for, som var visseligen i alt Sandhed meget stærk og skarp, Jeg blev Examineret af den meget store, ædele, og Dyrebahre Mand Sl. Herr Justitzraad Krüger!') Een Mand som fortienet Roes, ære, og berømmelse, Tuusende gange meere end jeg kan udsige, og nogle Tuusende Chirurgi skall det samme med mig bevidne; Hann var den allerstørste og allerberømmeligste Anatomicus og Chirurgus i hans Tiid i det heele Europa! Ø! Gud give denne meget store Dyrebare Mand! maatte voren hos os noget længere endnu, endstjønt han opnaaede en velsigned Alder, saa dog havde hjertelig ønsket at denne meget Høylærde Mand! maatte endnu længere have levet, min største ære skal være, at falde mig Hans Discipel saa længe jeg lever indtil min Død;

Min Sl. Moders Skiæbne har været den Tiid hun var i Live, ey andet end Nærings-Sorrig, Modgang, Væderværdighed og Misundelse har alletiider begleidet hende i Hælene, og hængt sammen over Hende som en fiæde; Det gaar mig hendes Eeniste efterladte Sønn ey bedere, thi Mangel paa Indtægter, saa at mine svære og store Udgifter disvære alletiider langt overstiger mine Indtægter, dette er og bliver min daglige onde Skiæbne, Gud forbedere det dog Eengang, Den ævige Gud være lovet at han dog har stænklet mig en lang Tiid den ædle Sundhed, hvilket virkelig er en stoer Gave, af Gud! mens derimod betager hand mig ald mit Mod, i Henseende mine meget Mavre og flette Indtægter, det seer ud fra Dag
til

---

1) Simon Krüger blev 1736 Generaldirektor for Kirurgien og døde 1760 (Ingerslev, Danmarks Læger II, 345—46).

til Dags at blive immer flettere; Een Ung Stads-Chirurgus efter den anden, sætter sig ved Eaaret alt for nær ved mig og andre gamle Chirurgi, saa de ruinerer os og maaskee sig selv med i fremtiden; Det var billig at Ønske, at denne Høyædle og Høyvelbaarne Øvrighed vilde naadigst see deri, og give Een forordning at ingen af vorris saa kaldede Amts-brødre eller Colleger skulde understaa sig at sætte sig nærmere, end 4re Gader fra hverandre, saa beholdte enhver sin smulle Næring skulde man haabe, og kunde det da endelig blive lit bedere med os i henseende Nærings Deyen;

Eet hvis Lazaret eller Hospital her i Staden, som jeg her, ey viidere vil Navngive end A:*** Jeg som allerede er Een gammel practicus af 45 Aar og derover, gav mit Memorial allerunderdanigst til vor Allernaadigste Konge og Monarcke! Christian den 7de:) formeenendes af min gamle Capasitet i saa mange Aar Praxin skulde haft fortrin, at været nærmest til at forestaa desligeste Hospital: Mens hør nu til, Høygunstigste og Høyædelste Læfere, det blev af de Herrer Directeurer bortgIVEN til Een gandske Ung Chirurgus som den gang ey endnu var Examineret, mens gjorde sin Cursum Anatomiae & Chirurgiae først derefter, og jeg som en Indfødt Dansker her udi den Kongl. Residence havde allerede lagt min Cursum tilbage med Berømmelse for heele 34 Aar siden, det var vel ohngefehr at regne førend dette Menniske blev født til Verden, som er jo billig ung at Comparere imod mig som er Een gammel Mann paa henved 66 Aars Alder som maae snart udaf Verden, og saa at siige, med Een fod i Graven, dog blev mig dette lidet brød misfundt, da jeg dog har kone, og et barn, og havde haft det høylig nødig, for engang dog at have Eet lidet vist brød; Det være Gud! flaget: at det gaar gandske forkeert til i Verden;

Her

Her blev det sandfærdige Ordsprog gandske fuldkommen opfyldt: (Den Hest som fortiente Hæren, bekomm den ikke).

Nu, Een Ting skal glæde og trøste mig, naar jeg engang skal døe, nemlig: At denn fromme Abraham ey skal Eignelssse-viis til mig sige, som han fordem sagde til denn riige Mann: Gedenke Sohn, das du dein gutes empfangen hast in deinem Leben &c: Betænck Sönn, at du har annammet dit gode her i dette Liv &c. Skulde jeg have nødt gott i dette Liv, da skulde det meeste kun have været Modgang, Vederværdighed, forfølgelser og bespottelser, saa og den bittere Nærings-Sorg, Jeg har Tusende gange meere Grædt, end Leet mine Dage;

Nu mine kæreste gunstigste Læsere! maatte man til Slutning Spørge? Er efterkommerne af de unge danske og dens Indbyggere i den Kongl. Residence da bleven frommere og dydigere end de gamle som blev tugtet af Gud! med græffelige Ildsluer? Jeg vilde Ønske at man kunde besvare det med — Ja, mens jeg frygter saare at man meget hellere er tvungen til at besvare saadant med — Ney, disværre, Efterkommerne ere bleven meget værre, disse unge Mennisker holder det for den allerstørste ære og kunst at bespotte de redeligste Folk og holde dennem for Nar, og drive største Giefferie med dennem, mens vii vill overlade Hævnen til den Allmægtigste, som hører samme til, og allerbest dømmer: Nu vell an da, saa vill jeg da til sidst og til guter lekt beslutte min Bog med denne Ønske at Gud for Jesu Christi Skyld bevare os for meere Straf;

for Exempel om den store Jehovah! vilde nu sige: Da J nu ey har bedret Eder, og har snart gjort det meget værre end Eders forfædere, See, saa holder jeg
jer

jer 3de store Ulykker for, hvoraf det maae staa jer frit at vælge Eet af samme: Som Gud! fordum lod forkynde den hellige Prophete Kong David, nemmeligen:

- 1) Enten Syv Aar dyrr Tiid,
- 2) Eller heele 3de Maaneder at flye for vores Fiender,
- 4) Eller 3de Dage Pestilensge i vores Lande at være?

Hvad vilde Høvgunstigste Læsere vell paa dette Svare? Jeg haaber vist nok, at De vilde mig Svare det selv samme hvad den hellige Konge David Svarede Propheten Gad! Det er mig saare Angest: Mens lader os falde i Herrens Haand, thi hans barmhiertighed er stor, jeg vil ey falde i Memiskens Hænder; at læses 2den Bog Samuelis Cap: 24de: v: 13de og 14de: Og altsaa endes min Bog og Historie! Med een rett gylden og herrlig Psalme som længe har været min Valgte Liv Psalme, og skal ogsaa blive til min Eiig-Psalme, naar jeg Eengang bliver begravet; Jeg fører samme her ann, i det Tydske Sprog, thi saa meget man endnu, veed, findes den samme ey i Dansken; begynder saaledes som følger:

Gesang.

Ich bin ein Gast auf Erden,
 Und hab hier keinen Stand,
 Der Himmel soll mir werden,
 Da ist mein Vaterland.
 Hier reis' ich nur zum Grabe,
 Dort in der ewigen Ruh,
 Ist Gottes Gnadengabe,
 Die schleißt alle Arbeit zu;

2.

Was ist mein ganzes Wesen,
 Von meiner Jugend an,
 Als Müh' und Noth gewesen?
 So lang ich denken kan,
 Hab ich so manchen Morgen,
 So manche liebe Nacht,
 Mit Kummer und mit Sorgen,
 Des Herzens zugebracht.

3. Mich

3.

Mich hat auf meinen Wegen
Manch harter Sturm erschreckt,
Blitz, Donner, Wind und Regen,
Hat mir manch Angst erweckt.
Verfolgung, Haß und Neiden,
Ob ichs gleich nicht verschuldt,
Hab ichs doch müssen leiden,
Und tragen mit Gedult.

4.

So gings den lieben Alten,
An deren Fuß und Pfad,
Wir uns noch täglich halten,
Wemms fehlt an gutem Rath:
Wie mußte sich dog schmiegen
Der Vater Abraham,
Eh' als ihm sein Vergnügen
Und rechte Wohnstadt kam!

5.

Wie manche schwere Bürde
Trug Isaac sein Sohn,
Und Jacob, dessen Würde,
Stieg bis zum Himmels-Thron?
Wie mußte der sich plagen?
In was für Weh' und Schmerz,
In was für Furcht und Zagen,
Sach oft sein armes Hertz?

6.

Die fromme heiligen Seelen,
 Die gingen fort und fort,
 Und änderten mit quälen
 Den erst bewohnten Ort,
 Sie zogen hin und wieder,
 Ihr Creiß war immer groß,
 Bis da der Tod sie nieder
 Legt in des Grabes Schoß.

7.

Ich habe mich ergeben,
 In gleiches Glück und Leid,
 Was will ich besser leben,
 Als solche grosse Leut?
 Es muß ja durchgedrungen,
 Es muß gelitten seyn,
 Wer nicht hat wohl gerungen,
 Geht nicht zur Freud' hinein.

8.

So will ich zwar nun treiben,
 Mein Leben durch die Welt,
 Doch denk ich nicht zu bleiben,
 In diesem Jammerzelt;
 Ich wandre meine Straßen,
 Die zu der Heymat führt,
 Da mich ohn alle Massen,
 Mein Heiland trösten wird;

9.

Mein Heymat ist dort drohen,
Da alle Engel-Schaar,
Den grossen Herrscher loben,
Der alles ganz und gar,
In seinen Händen träget,
Und für und für erhält,
Nuch alles hebt und leget,
Nach dems Jhu wohlgefällt.

10.

Zu dem steht mein verlangen,
Da wollt ich gerne hin;
Die Welt bin ich durchgangen,
Das ichs fast müde bin,
Je länger ich hier walle,
Je weniger find' ich Lust,
Die meinem Geist gefalle;
Das meist' ist Stand' und Wust.

11.

Die Herberg ist zu böse
Der Trübsal ist zu viel,
Ach komm, mein Gott! und löse
Mein Hertz, wenn dein Hertz will;
Komm mach ein seeliges Ende
An meiner wanderschaft,
Und was mich kränck das wende
Durch deinen Arm und Kraft.

12.

Wo ich bißher gefessen,
Ist nicht mein rechtes Hauß
Wenn mein Ziel ausgemessen,
So tret ich denn hinaus,
Und was ich hier gebrauchet,
Das leg ich alles ab,
Und wenn ich ausgehauchet,
So scharrt man mich ins Grab.

APPENDIX:

Eller Een liden Anhang,

over Ildbranden som blev glæmmt i det første Oplag

om

Ildbrandens Historie!

nemlig:

som følger i det Andet Nye Oplag:

I den store Ildbrand 1728: den 20de: 21de 22de: og 23de: Octobr. flyttede nogle 100de famielier til Rosenborger-Have, saa og paa Voldene hvor man effter Kongelig Tilladelse sloge paa adskillige stæder Plankeværket need, for under Tælte, at redde og conservere folkes-Meübler og Boeskaber, saadant skeede ligeledes og med Tælder paa Voldene, hvorunder benævnte arme Mennisker sove

sove og bevogtede Deres Meubler om Natten¹⁾, thi NB: Den prægtige Brand-Muur man nu til Dags seer, var slet ikke bygget for Ildbranden, mens kom først længe mange Aar efter Ildbranden til forsyn: Al min Gud! hvilken Jammer! man saae store Herrer og Ministre saa og Conferenzraader, Etatsraader, og Justitzraader, bare paa deres Rügge i Sække, fuld med Kongelige Docoumenter og Manuscripter, af Cancelliet og Commisariatet, for at redde samme, for de stærcke Ildsluer, Mann saae disse benævnte Høyædle og Velbaarne Herrer i fuld Confusion og allerstørste Angst med Een sko, og Een Tyffel, nogle havde bare Tyffler paa, havde tabt een af dem, nogle af Dem, havde tabt dem begge toe, og maatte altsaa gaae reendt barfoed paa de bare strømper i det ureene Skarn paa Gader og stræder saa det var Een stor ynk at see Dennem! I denne overmaade Jammer, fortærede de allerstrækkeligste Ildsluer ligeledes og 17: levende Mennister, som vare Syge og Sengeliggende, i det paa De Tiider saa kaldede Lazarett: Siæle-Boderne, som nu til Dags længe er forandret og kaldes nu til Dags under det Navn af Allmindelige-Hospital!²⁾ Disse benævnte arme Men-

nister

¹⁾ Jon Olansen fortæller ogsaa, hvorledes under Branden nogle flyttede til Amager, andre til Kristianshavn, somme op paa Voldene, hvor de laa 2—4 Døgn under aaben Himmel, og somme til Kongens Have, for saa vidt de kunde skaffe sig Plads (D. Saml. II, 81). Nogle Dage efter Branden flyttede 436 fattige Familier ved rekvirerede Bøndervogne ud paa Landet i Omegnen (Nyt hist. Tidsskr. V, 292—94).

²⁾ Sjæleboderne eller Albert v. Gochs Boder i Montergade bleve efter 1728 sammenbyggede med Sjæleboderne i Brøndstræde, nu Nr. 29 og 31 i Montergade og store Brøndstræde Nr. 12. Af et Andragende fra Fattigdirektionen af 28 Oktb. 1728 ses det, at Lemmerne

nister, vilde, og kunde, ingen Mennisker Hielp, og ey for deres overmade Svaghed, kunde ingen af dem hielp sig selv, maatte altsaa jammerligen og ynkeligen levende opbrændes, og saae de opbrændte Kroppe ud som steegte Lammefierdinger, og steegte-Giæf;

Nu strax efter Ildbranden at Ildsluerne nogenledes havde lagt sig hvilket ey ringere kunde skee end Eet heelt fiærding-Mar, for saa længe vare Kirkerne indvendig at ansee som gloende Bagerovne og kaffelovne, Jeg fattede Mod, og af en overmaade stoer Nysgierrighed begav mig med nogle goede Venner, som vare ligesaa Nysgierrige som jeg: Hielp Gud! hvorledes Vii blev bestyrtet, den gang Vii kom ind i Kirkerne; i St. Peders-Kirke var Vii først, den ene maatte laane den anden sin stol, og dermed sprang Vii over alle Grave som saae ud, som Eet afbrændt Helvede, og saadant saae alle afbrændte Kirker ud; dog var St. Petri-Kirke-Gevølst endnu i behold, som staaer endnu til denne Dag, og man probeerte med store Bieker som blev slebet op paa Gevølstterne, om det vilde holde, mens det holdt probatum, og altsaa blev den noget Reparert, og staaer endnu til denne Dag, ind i Kirken saae vii de fornemste og riigeste folk deres Eiige-Kister reent af Ilden fortæret, alle deres Legemær var reent forbrendt til Kull, hvor man Knælede neder naar man Communicerede var den bare Muur at see og det saa sortt som en kaffelovn; Nu Vii kom til de andre Hoved-Kirker især Vor Frue, som Hoved-Kirken, samme saae allerjammerligst ud
der

---

fra de to Hospitaler i Brondstræde vare flyttede til Pesthuset, men da de der let kunde paadrage sig Smitsot, søgte man om Tilladelse til at flytte dem til Ladegaarden, hvilket bevilgedes.

der var Gevølfsterne reent af Luerne fortærede, om Dagen var Solen Gevølfstet og om Natten var Maaned og Stærnerne Gevølfstet; og ligesaadant, og af lige bestaffenhed, præsentereede sig alle øvrige afbrendte-Kirker;: *Fines*:

Soli Deo Gloria.

Stads-Chirurgus
CARL FRIDERICH
REISERS
Liv, Levnets
og
Sorfølgelses=
Historie.

Kjøbenhavn, 1786.

Trykt hos H. J. Graae, boende i
Knabroestrædet No. 70.

Fortale til Høygunstigste Læsere!

Uarsagen til, at jeg har resolveret at skrive denne Bog:

Om min Levnets og forfølgelses-Historie, er aldeles ikke skeet af egen Drift, men effter andres Høylærdes Dyrebare Venner og Herrer Patroners forlangende; Samme vill jeg da gierne adlyde, give Gud mig Viisdom at jeg kunde min benævnte Historie saaledes med korteste Begreeb indrette, at det maatte være mine Høylærde og Høy-respective Dyrebare Venner behagelig ligesom min Ildebrands-Historie; Hiine stoere og fornemme Menniske-Venner som gave mig tilladelse at betiene mig af Deres Høy-ædelste Navne, er jeg allerstorste obligation og Taksigelse skyldig saa længe der er en Aande i mig, og altsaa til min Død;

Disse og mange flere Veltænkende og meget goed-sindede redelige Mennisker haaber jeg og trøster mig at skrive Dem til Behag, hvad mine feyler angaaende, vil De behageligst rette, og med den Christelige Kiærligheds-Kaabe naadigst tildække, thi man veed at ingen Mennisker paa denne Jord er reen og aldeles foruden Feyl; Hvad ellers De meget unyttige Criticerere og Dadlere som

Stu-

Studerer kun paa Spotte og Gloser-Academie, vill jeg slet ikke æstimerer hvad de siger eller skriver, thi ingen Ting er lettere end at dadle og foragte, thi saadant skeer kun gemeenlig af Nødertrægtige og meget slettsindede Gemütter, og mange Dyrebare-Menniskers Skrifter maae lide og taale, da De dog besidder større talenter og Gaver af Gud, end jeg, ligeledes af disse usle-Creature, bliver paa det allergroveste foragtet og spodst igiennemhæglet;

Jeg havde da saa got som forud, spaaet mig det at min stoere Ildbrands-Historie endskönt den samme er af allerstørste Nytte som vi dagligen seer, at der langt ikke saa meget skeer og høres Ildbrand, som frem for de forgangene Tiider, alt dette uagtet, har dette mit saa meget nyttige, og vellmeente Skrift, ey haft bedere Skæbne end andere brave og berømte folkes Deres Skrifter;

Det er overmaade grov og formastelig at disse næsviifede og hæslige Pogge, tør understaae sig at laste og creticere Een sand Historie om den stoere Ildbrand, en skreffelig og bedrøvet Begivenhed som var allerede passeret forud, meget længe førend de kom i Værden, ja hvad meere er, da deres forældre endnu har ligget i Duffen;

Det maae sig Gud! forbarne, naar jeg efftertænter, fra min spæde Ungdom af, haver jeg haft forfølgelser, Spot og Modgang nok, ja overmaade, saa Eignelisse-Viis at sige: Saa har det regnet største Plads-Regn over mig, med de allergusomste forfølgelser og forspottelser, saa at samme har været min froekost, Middags- og Aftens-Mad;

Overmaade mærkværdigt, og glædelig er det, Een stor Monarcke! Den alledyrebareste Christian den Syvende,

Syvende, benaader og behager mit Skriff, om den store Ildbrand, jeg kalder mig nu og til min Død, efter aller største billighed og skyldighed som en troe Undersaater, Hans Kongel. Mayestæts Allerydmygste og Allerringeste Tienere; O! Gud være Lovet og Priiset derforre i Ævighed: Nu glæder jeg mig derforre i mit Hjerte og triumpherer over alle mine fiender;

Jeg erindrer mig herved den Trøstefulde-Historie i det gamle-Testamente nemlig: De arme forfulgte Israelitter, som for nogle Tuusende Aar, fordum udi Egypten, i den unde Kong Pharaos Tider, bleve grueligen forfulgte og medtagne; jo meere De nu bleve forfulgte, jo meere De tiltoge, og bleve immer meere og meere herrligen af Gud velsignede;

Mens Eet endnu, hør i Guds-foragtere, og Damm-artige Mennister, af hvad Aarsager foragter i Een Gudeligg-Psalme som er grundet paa det reene og hellige Guds-Ord? Jeg meener den deylige og ret gyldene Psalme som jeg har valgt mig til min Liv-Psalme saa længe jeg lever, nemlig: NB. Ich bin ein Gast auf Erden &c. som jeg anførte udi min mærkværdige Ildbrands-Historie, foragter i denne, saa foragter i jo og, Den gandske Hellige-Skrift, og følgelig Biblen;

Og hvorforre er i saa gemeen og Nedertrægtig at anføre i eders Spidske og høyst-Spidsfindiske Skriff imod mig Uskyldige Menniste en ret arglistig og narragtig-Viise: In Leipzig var en Mann, en lædern Mann, hvad vill i sige med dette Narragtige Kramm? fornuftige og kloge Danske, eller tydske-folk, veed slet ikke af en Stad som heder Leipzig, mens Een Stad som heder Leipzig veed man at

at Nævne, og ligger i Tydskland, O J Løyerfulde og rett Narragtige Mennisker, i har jo langt fra ey lært at kiende eder selv, og dog alligevell understaaer i jer at giække andere, jeg har jo slett ikke anført saadant Sludder hvoraf man har Marsag at faae ækel og Væmmelse; Jeg anfører jo Een hellig og Gudelig Psalme udi min Ildbrands-Historie; J derimod det aller største Narragtigste fram, som ey fortienes at nævnes, følgerlig bliver her den billigste og sikkerste Slutning, at J, og ingen anden, ere de aller største Narrer der kann gaac paa 2de Been, thi j har jo selv gjort eder dertil, derforre bør j gratuleres til eders promotions-Ophøyelse;

Fornuftige og ædelsindede Mennisker havde vell største Marsag at Spørge: Hvoraf monne det dog komme, at Endeel Mennisker, søger Ære i Stammen? Thi det er jo det aller største Laster at bespotte og belee uskyldige folk som ere oprigtige Sindede, og deres vellmeente, og Nyttige Skriffter, paa det allergroveste bliver angreuet og criticeret af den Dannartige-Slægt;

Jeg svarer herpaa: Det volder altsammen den Ugudelige Naturalismus, thi disse Art Mennisker har nu allerede for lang Tid siden snæget og melert sig som det aller skadeligste og fordærveligste Klinte eller U-frut iblant den allerreneste og deyligste Hveede, som Christus En herrlig Signelisse giver i Evangelio: Matth. 13 Cap. 24 v. benævnte Mennisker Troer ey andet end de med deres Fornuft kand begrive, mens høyre Ting, som overgaar deres Fornuft, vill de ey Troe, og foragter det samme, og følgerigen foragter de og Gud! og Hans hellige-Ord, dette er det, man kalder Dantroe, til forskiell imod Overtroe, Disse sidste, nemlig de Lettroende Mennisker,
troer

troer disværrer altformeget, og altsaa meget meere, end de burde og havde nødig at troe; Hvad Hiine gjør for lit, det gjør disse Slags formeget, for exempel; Eet fornufftigt Menniske troer aldrig, og har det og ey nødig at troe, det som gaaer og striider imod dens sunde fornufft; Derimod troer et Øvertroiff Menniske, alt hvadsom han hører, og holder det for helligt, om det ogsaa var gamle Fisker-kierlingers-Viiser og desligeste elendigste Sludder og Fabler;

Jeg har sat mig for i den allerhøyestes Navn! og ved Hans Naadigste Hielp og bistand, at fremføre og beskrive, saa vit mig muelig, i denne min fortale;

Om Naturalisternes Wantroe og Feyltagelser:

Disse vill jeg Inddeele udi 2de Classer, nemlig: I de goedartige: og I de Undartige, eller Malitieuise;

Den første Sort, eller de Goedartige: er fromme, Vell-tænkende, og goede Menniske; Disse folk, troer gierne og meget villigen, altsom hvad der gaaer over Deres fornufft, og bekiender reent ud, at der ere mange Millioner-Tuusende Ting, som overstiger og meget Høyere er, end Deres fornufft;

Thi Gud! var ikke vor Gud! om Hand ey langt oversteeg og overgik vores fornufft, derimod prøver De alle Ting, og hvad de finder som striider imod Deres fornufft, saadant troer De nu absolut ikke, og herudi har De største Rett, og handler meget viiselig;

Den 2den Sort, eller De Vantroe og Malitieuise Naturalister, er slet ikke af den første Goedartige-Slags; thi De tør vell understaae sig at være saa Næseviist at Hoffmeste-

mesterere Gud selv! Thi saa lyder deres Guds-bespottelige Læsterlige Ord:

Det gaaer jo imod, og striider gandske imod den sunde Fornufft, siger De; Kunde Gud ikke have forladt Menniskens-Synder og Misgjærninger, uden just at Hans Sønn skulde Piines og foragtes saa overmaade skrefkelligen og skammeligen, er det ikke daarligt. Gud var alleniste den Person Mennisken havde Syndet imod, kunde Han da ikke paa en langt lættre Maade, skiænket og forladt Dem deres Misgjærninger, end at det skulde saa forskrefkelligen Haard gaa til, at fresseren hans Sønn, skulde Piines, og smage den bittere Dod, og Hælvedes-Piine?

De stolte og formastelige Mennisker, tør vel gaaer Understaae sig at Misbruge den Hellige-Skrift, nemmlich udaf det Nye-Testamente, vor Dyrebare Jesu Christi-Ord! at anføre, nemmlich: Hans Parabel, eller Signelse: Om Een stoer Konge! Som vilde giøre Regenskab med sine Sveinne eller Tienere;

Og der Hand begyndte at regne, kom Een for Hannem, som var Hannem Ti Tuusende Pund skyldig: &c. at Læse: Evang. 18. Cap. 13. v.

Ti Tuusende Pund skall være en Overmaade Riigdom, og forskrefkelig Capital, ja efter De Guds-Lærdes Prædicanternes Meeening som De os vil berette, skal bestaae af mange Tuusende Millioners og Billioners Riigdomme, som er vell at regne og ligue med all-Verdens Riigdomme;

Saadan gruelig Giæld, effterlod og skiænkede denne barmhertige og overmaade Refonable, og allerhøyst-Gavmildste

mildste Konge! Hvilken Giæld hverken Hand, nemlig Kongens-Svend, ey heller Tuusende Millioner-Mennesker, ey stoed udi Deres Kræfter eller Formue, saa uendelig stoer Giæld at betale, meget mindre Eet Menneske; NB. Denne skrekkelige og gruelige Giæld nu, som sagt er, skænkede og efftergav denne Dyrebare og Mageløse Konge, i Evangelio: Som Christus siger:

Høvgunstigste Cæsere! behage nu at mærke! Det kostede Kongen u-anseet denne Prægtige Skænkelse, dog ey Hans egen Sønn! Denne vilde hand have forskaaet, og ey hengive Hannem, hvad beholdte Hand? Hans Sønn! Den Kongel. Kron-Prinz: Det allerbeste Hand havde beholte Hand og skaanede det som det allerbeste Klenodie;

Nu siger de unde Naturalister:

Dette skulde Den Store Allviiseste Gud ogsaa have gjort, thi det stoed jo kun til Hannem Selv: Igien at forsones; Og ligeledes stoed Straffen ogsaa i Hans Magt, at efftergive Demnem samme og blive forskaaet, og følgerlig at Hans Sønn, ey havde haft nødig at lide gruelige for vore Synders skyld;

Det var høyst-forjækkeligt: Alt Vores Himmels-Skyrste! Effter Guds! Hans faders Villie og befaling, skulde Jammerligen og forbarmligen paa Korsfets-Træ, levende ophænges og Umagles! Dette var Een rett overmaade og Mageløs Uørt Kiærlighed til os fordømte og Syndige Mennesker;

Mens hør nu, mine Selvfloge Naturalister af den værdste Sort:

Hvo bliver nu Eders store Viished, og jndbildte Himmelske Klogskab? J er saa formastelig, og har Jndbildning som j var reist op til Maanen, og til Fir-Stiernen, og havde der Sammesteds taget Sæde? Maaſke j har raadet Gud til beste at Han ſkulde dog have Eyt eders viiſe og goede Raad ad, og ſkaant den Himmelske-Fyrſte Hans Dyrebareſte Sønn for ſaadne Pindſeler, og yderſte Grueligheder, ja kunde man fundet Eet ringere og mindere Koſtbarere Middel op for os Syndigſte Menniſke, da havde det været overmaade Herrligt og glædeligt, at Vor ſtore Gud! kunde have ſparet ſin Himmelske Kron-Prinz, og da i ſaadan fald havde de Herrer Naturaliſter haft ſtorſte Rett, thi ſaa havde vor Herre Chriſtus ey haft nødig, at lide en ſaadan Smertelig Piinſel-Død ſom Han virkelig en har lidt;

Mens mine Reſpective Herrer Naturaliſter: Hvo bliver da Eders store Viisdom, at j vill være lige ſaa viiſe ſom Gud! J har maaſke glemte Eders ſtore Catechiſmus, dog Ney hvad ſiger jeg Catechiſmus er alt for Nedrig og Eenfoldig for Eder, ſom bilder ſig ind at være ligesaa viiſe og oplyſte ſom Gud! Deed j ikke at det allerhøyeſte og allerypperligſte Væſen har herrlige Egenſkaber? for exempel: Han er Barmhiertig, mens NB. Han er tilligemed derhos og Retfærdig; det er, Hand kan derfor ey andet end Hand maae abſolut for Hans Retfærdighed ſkyld ſtraffe Mottvillige Syndere, havde han nu vilde forſkaaned Os, at ſtiænke og tilgive os den vellfortiente Straff, og derimod dog vilde forſkaaned Hans Sønn! den ſtore og meget Dyrebare Himmels-Fyrſte Jeſus Chriſtus! det kunde Hann nu ey giøre, thi ſaa havde Hans bekiendte Egenſkab Retfærdighed paa det forſtræffeligſte litt allerſtorſte Skibbrud, Mens Hans Barmhiertighed var det juſt ſom

som bevægede Ham til at sende Hans Sønn for at redde os arme fordømte Syndere, og dermed blev Hans Rett-færdighed tilfredsstillt, forsoned og fyldestgiort;

Endnu førend min fortale endes, taler jeg til Naturalisterne af den værdsste-Sorte, saaledes: Disse efterfølgende Ord har jeg borget eller laant af den hellige Patriarckes Jacob som siden af Gud blev kaldet Israel, dens sidste Svane-Sang saaledes lydende: til 2de af hans Sonner: Simeon og Levi, ere Brødre; Deres Sverd ere Ondstabs-Daaben;

Min Siel skal ikke komme i deres hemmelige Raad, min ære skal ikke forenes med deres forsamling; thi i deres Drede have de slaget Mand ihjel, og i deres egenwillighed have de ødelagt Øren;

forbandet være deres Drede, thi den er streng, og deres Hastighed, thi den er haard; Jeg vil fordele dem i Jacob, og adsprede dem i Israel, 1ste Mose Bogs det 49 Cap. 5te 6te og 7de Vers;

Ø! Naturalister, Merk og betænk disse Israels sidste Ord til hans Børn meget vel, om i vill; Hvad hiines Sværd anrettede store Ulykker for deres Ukyldige og hellige fader Israel, det selvsamme og endnu meere til, anretter i ved den Ukyndige, Uvidende og Eenfoldige Almue med eders giftige og forbandede Dantroe; forsmaae ikke min Velmeente Formaninger til Eder, som tiener for Eders Siæls beste, af mig, som er en gammel Mand og maae nu snart gaae ind i Evigheden, det vill ellers mens dis-værre forjilde, fortryde Eder; Disse den gamle og fromme Israels Ord taler jeg ogsaa til Eder, saa fremmt j ikke vill afstaa eders vrange Meening om Gud og hans hellige Ord

Ord! Jeg anfører derforre en stoer Patriarckes og Prophetes Ord som den store og dyrebare Moses har bekrævet tilligemed andre herrlige og meget kostbare Ting og Begivenheder; Vell an, de gamle Saduceer toge dog fordem de fem Mofi-Bøger an, og holdte samme for helligt som de ogsaa virkeligen er, gjør j nu lige det selv samme, man kand af de fem Mofi-Bøger allene fuldkommen beviise, at den heele Bibel hvirkeligen er Guds Sande og hellige Ord! og at der er de Dodes Opstandelse til, som skal vist nok stee paa den yderste Dommedag;

Mens vill j ikke troe eller antage Mofi-Bøger, saa er i værre end Saduceerne, og saa veed man ingen Raad for eder, om og Eet heelt Regiments Aander og Gespenster kom an-marcherende og vilde overbeviise Eder, thi saa heder det i Evangelio om den riige Mand: Evangelisten Lucas Cap. 16. v. 31. Høre de ikke Mose og Propheterne, skal de ikke heller troe, om nogen opstod fra døde;

Den rette og ægte Christelige Religion er den Herrligste og Sødste Religion der har nogen Tid været til i Verden, en Religion som langt overgaaer og overstiger den Jödiske-Religion i det gamle Testamente, thi samme var kun allestags Ceremonialske-Billeder og forbilleder paa den endnu i de Tiider tilkommende, og forestaaende Dyrebareste og Herrligste Christelige Religion! denne saa høyst lyffelige Tiid, og Tiider vii nu lever i, Gud være lovet at den sande og alledyrebareste Messias og frelsere er kommen ned til os paa denne Værdens-Klode, og med hans alledyrebareste allerhelligste Blod, Piinsel og Død opfyldet Eoven og erhvervet os den ævige Salighed, ja opfyldet alle Patriarckers og Propheters Spaadomme, Længsel, Ønsker, og Hiærte-Suffe: Nu det rette Corpus eller

eller Lægemet er kommen, saa følgerigen behøver vi ey meere den udvortes Ceremonial-Lov, Billeder og Forbilleder, som var kun bare glands og Skinn, betyde viiste og jilede kun paa den nu allerede til os nedkommende og allerede for Sytten Hundrede og fem og fiirsendstve-Ålar, sig Indstillede Messias Jesus Kristus!

Fremdeles beviiser den Christelige Religion sin Hærlighed og at den er alleniste af Gud indstiftet med, at den overgaaer og overstiger langt vores Fornuft, mens dog er med, og ey imod vores Fornuft, saa at alt hvad som er, og tiener til vor Salighed kand vi gandske let, og i alt Eenfoldighed begrive som vores Catechismus tydeligen nok viiser, at og Børn kan samme lære og forstaae, NoGLE og mange Ting deraf, tiener til at forherrlige og helliggjøre samme, som for exempel: Den Artickel, om den Tree-Eenighed i Gud! hvorledes det gaaer til at Gud er Eet Eeniste Væsen, og dog tree, nemnlig tree i Persohner, alt dette og flere Ting til, hvorledes saadant er, overstiger og tilligemed forherrliger den Christelige Religion. Der er ogsaa mange, og flere andre Ting i Religionen vorhøved samme forherrliges, exempli gratia: At vi i Alterens-Sacramente kun seer og smager Brød og Viin, mens med og under dette, noget langt vigtigere, nemnlig, Christi Sande og hellige Lægeme og Blod, og det paa en Mandelig viis og aldeles slet ikke paa en Lægemlig Maade og viis at forstaaes, mens kun alleniste paa en Mandelig viis, det kaldes derforre ogsaa kun alleniste en Siæle-Spiise, og er kun for de Mandelige Syge, mens ey for de Lægemlige, og derforre vill jeg ogsaa raade enhver Christen af den protestantiske Religion at han smul slittigen Communicerer med faaregaaende sand pænitentze i hans Sunde og friske Dage, og jo ikke bier og opsetter saadant hellige Ting ind.

indtil han bliver Legemlig Syg; Dette og saadant har jeg disværre imod min Villie og Ønske maat erfare paa min Allerbeste Veminde, nemmlig: Min sidste Allerkiæreste Afdøde Ægteviede Hustru ved Navn Christiana Sophia Reiser, fød Möller: Som vilde og forlangede at nyde Alterens-Sacramente kort for Hendes sidste Endeligt, forlangde saadant af Hendes Skrifte-fader den Allerdyrebareste og Allerredeligste-Sindede Mand Herr Doctor Münter: Dog frygtede Hun selv, om Hun ogsaa for den hefftige Piine og Smerte kunde have den rette Andagt og forberedelse som Hun burde have, og altsaa bekom hun ey og aldeles ikke det Allerhelligste, og Allerhøyværdigste Sacramente, mens døde bort foruden at nyde samme, thi den Høylærde og Engels-Sindede Herr Doctor Münter, vilde ey meddele hende samme, og jeg holder herudi, paa det allerførste hans Partie og forsvarer ham, paa det allerbeste;

Thi mine Høyædelste og Høygunstigste Læsere considerere og betraagte selv, om det ikke er virkeligen forvoven og høyst formasteligen, at tilforladeligen troe, at en Døende syg Patientte kunde berede sig saa meget fuldkommen til dette allerhelligste Sacramente, som naar samme var frisk, Sund og karig, herover har man største Marsag at viise Tvivel i allerhøyeste Grad, thi lad være at Een saadan dødelig syg Patientte kunde have sin gandske sunde fornufft indtil dens salige Endeligt, som maae tilstaaes af os alle, at min Salig Hustru havde samme, mens ey dette allene, men hun havde saa gaar den Naade af Gud at kunde tale til os alle, og sagde til mig selv, som var hendes Ægtefællde og Mand, at hun vilde see og stræbe, at kunde Sove lidet, bad derforre mig tierligst, at skulde gaae lidet fra hende, at hun ey blev forhindret i hendes
Søvn,

Søvn, som jeg da var hende strax lydig, og gif fra Hende, faa Tiimer dereffter døde Hun den gang jeg var fra-værende, og altsaa ey saae hendes sidste Endeligt;

Den meget fromme og Gud-Elstkende Herr Doctor Münter som var min Elsteligste Hustrues Striffefader i fald han nu vilde meddeele hende det hellige Sacramente, kunde for den stærke Piine og Smerte den Salige havde ey ret som jg burde værdig annammed samme;

Offtbemeldte Herr Doctor Münters Disposition erin-drer jeg mig, og det ikke sjelden, hvor hann kjerligst Os alle formaner, saaledes:

„ Sparet und sehet ja nicht auf Eure Buße od. Sinnes-
„ Aenderung biß daß Ihr krank werdet. lieben Brüder:
„ Sonnen beichtet und gehet zum Tische des Herrn
„ noch bey gesunden Tagen, denn solche Christen welche
„ die allerheiligste Communion biß zu Ihren kranken
„ Bette, oder kranken Tagen auffschieben wollen,
„ handeln eben so thöricht, ja noch weit thörichter,
„ als einer, der zum exempel, eine schwehre Last
„ heben sollte, wollte sagen: Ich will diese meine
„ so schwehre Last zu heben, auffschieben biß daß ich
„ krank werde, und alsdann wenn ich nun sehr
„ Krank binn, will ich solche große Last tragen und
„ aufheben, würde man wohl von einen solchen
„ Menschen anders, (und daß mit allergrösten Rechte)
„ urtheilen können daß er nun seine gesunde Vernunft
„ ganz und gar verlohren hätte? Und wäre ja wohl
„ für allen vernünftigen Menschen ganz unstreitig
„ und unwidersprechlich; “ Und so weit, meines
Hochtheürwerthen Herrn Doctor Münters, meines
Hertzgeliebten Beicht-Vaters Reden; Hörs!

Høystærede allerkiæreste og høygunstigste Læsere! altsaa har jeg udi det foranførte, i min fortale, gandske tydeligen viist (som jeg vill haabe) hvad ond og meget farlig Slags, De af den 2den Malitieuse Sort Naturalister ere, thi den 1ste Sort nemmlig, den goede Mhrt er redelige og oprigtige, og hindrer nu slett ey denn Hellige Christelige Religions Fremgang og avancement, mens derimod: De onde Naturalister, er Een forskreffelig stoer Annstøds-Steen for Christendommen og især for de unge og Eenfoldige Christene;

Disse Malitieuse Naturalistifcks-Sindede-Mennister forarsager det allerstørste, grueligste og forskreffeligste Torden-schlag i de Ustyldigste unge Menneskers Øren, saa at ingen Arsenicum eller Rottfrutt som morgn og pludseligen dræber Mennesker, kunde være værre og dræbe folk stærkere og hefftigere end disse U-Mennisters vrangne, giftige og meget falske Lærdomme; Ja de slags Persohnen har ikke vildet tage Deres Høyberømte og allerdyrebahreste Bæsteforældres! forældres! og Høyædelste Familiers! Hoffmesteres og Informatorers goede og Vellmeente Raad, og Formaninger det allerringeste imod;

Saadanne og af denne Mhrt unge og meget vammartige Mennesker, er det just egentligen jeg kalder Grønnskoldninger og unge Snus-Haner og Spottefugle som vill understaae sig at foragte gamle og fornuftige folk, og skiælde dennem for Narr; Som kand fortælle Sandferdige Historier og Begivenheder længe føren De og deres forældre bleve fødte og kom i denne Verden; disse meener jeg egentligen i min første Bogs historiske Beskrivelse om den store og fūrterlig Ildebrand 1728: og langt fra ey, NB. fornuftige og ærværdige unge folk, som ere vell-

tæn-

tænkende og velldømmende, langt fra, at jeg skulde være saa jld og daarlig tænkende, at unge Mennisker, de maatte nu være saa unge som de vilde, være foragtet for at de vare unge, da havde jeg, med flere andre gamle, læst meget slet De sammtlige Høylærde store Mænds saa meget herrlige Moralske-Skrifter, som jeg næst efter Biblen, og æstimerer for de nyttigste og allerbeste Lærdomme, som findes udi heele Europa;

O! Allerdyrebareste og Mageløseste Scribente Høyædle og Høylærde Herr Baron og Professor Holberg! Jeg kysser og forærer Dit hellige Støv, O hvilket stoer Tab, og stød maatte det gandske Danske-Riige ved Din Død lide Tuusende-Millioner-Mennisker begræd dig denn Tiid, Du uforligeligste Mand! Dog Gud ske ævig Ære! Hans lever ævig i hans Allerkojstbareste-Skrifter: hvoraf Samme jeg har profiteret mange herrlige og stoere Ting; Min allerstorste Ære skal være: At Characterisere og kalde mig Hans Discipel indtil min allerjldste Ende;

Hør j: Som kalder mig uskyldige Mand, Een Nar, og det af bare væl og stolthed som jeg nu slet ikke fortjener, Er det maaskee min taksigelse og belønning for min store Umage og allerstorste bestræbeljer for min Mageløse-Bog skrevet om den meget stoere Jldbrand 1728: Som skulde redde og forebygge herefter og i fremm-Tiiden saadane slige græffelige Ting for at Vor Allernaadigste Kongl. Resjdenz-Stad maatte af Gud naadelig bevares herefter for desligeste Luer og Jldsvaader, at uforjigtige Tjenestefolk maatte med efftertanke læse og blive dog engang klog og forjigtig, fornufftigen at omgaaes med Jld og Eys.

Den allerhelligste, allviiste, og ævigste Gud og Him-mels-fürste! være uendelig Tak, Priif og Ære fra nu og ind-

til alle Ævigheds Ævigheder! at vor stoere Jehovah! har opvækket saa mangfoldige Gudsfrøgtige redelige og veltænkende rettsjindige Mennisker af Gamle og Unge, især af de Danske, mine allerkiæreste Landsmænd, saavell geistlige og værdslige af Stand Rang og Byrd, saa og samtlige Høyædele Kongelige Borgere i Denne saa fornemme Kongelige Residens-Stad, som forstaaer det Danske-Sprog veed at skionne og admirere min nu allerede saa meget bekiendte og udgivne Bog om den store Ildbrand 1728: Eigeledes Velsigne og Naadeligst bevare Den stoere Israelis Gud og de Dyderige, ædelmodige, veltænkende og veldømmende Tydske, og alle andre respective Høylærde Nationer, fra den Høyeste, og til den allerringeste Stand, inclusive, som alle redelig og resonabel Dømmer og tænker om mig og min Bog, som jeg for lang Tiid allerede af mange goede Demmer har erfaret.

Patriarckernes Gud! velsigne Demnem hver Een af disse fromme Siæle, især naar De skal forlade dette for-gængelige i Deres sidste Døds-Tiime, trostes hushales, og blive Deres allerstørste Sønn i Himmlen, hvor De alle samtligen finder Deres Navne med det allerhelligste Sam-mets-Blod i Livsens-Bog ævrig optegnet og bevaret;

Mens Al Væ Væ! her udi denne herrlige og reene Høvede, agter at vill indsnige og meleere sig stor Ukrutt og klinte, her instiller sig af bare Misgundelse Spottesugle, nemlig: Ugudelige og Malitieuse Mennisker som disvære meere end alt for tidt skeer, som giftige Spinner, Ædder-kopper og Taramtuler, hefftiagt stifke, bide og forkleinere; Hiines Gudsfrøgtige og meget fromme Skares veltmeentes Roes om mig, skall næst Himlens-Hielp! skall aldrig reent Undergaa, endskiøndt det synes at den bliver noget under-tryk.

tryffet; Eigefom fordum de Ufkyldig forfølgte Ifraeliter formedelst Guds Allmægtige store Hielpes-Haand! bleve Herrligen og mægtigen med allerførte Forundring med tørre fødder igiennem det røde Hav udførte, og den foere Prophete Mofes paa vor Herres Ord og Befaling trøftede dennem med diffe Ord fom følger:

„ Siig Ifrael: Friigt ikke; Diffe Ægyptier fom I feer
„ i Dag ſkal I aldrig meere fee; “

Nu da; Ifald mine ugudelige Spottefugle fom ſtriide imod mig, og min redelige fromme Danſke-Skaare fom ſaa ærligen ælfter og ſtaaer mig bie; absolute ey vill omvende ſig; Da give Gud, at alle Spottefugle fom giøre Nar af folk, til en vellfortient ſtraff, maae Endelig med De unde og frekke Ægypter i det røde Haff elendigen Døe og omkomme;

Symbolum: Pſalmen: den 129: 1fte og 2det Vers: ſaaledes Lydende ::

De trængde mig meget af min Ungdom; maae Ifrael nu ſige;

2.) De trængde mig meget af min Ungdom; Døg kunde de ikke (overvælde) mig;

Endnu Wiisdoms-Bogs 5te: Cap: 1fte: 2det: 3die: 4de: og 5te Vers; Saaledes Lydende ::

1.) Da ſkal den retfærdige ſtaaer med ſtor Frimodighed imod dem, fom ham trængde, og fom intet agtede alt hans Arbejde;

2.) Naar de ſee da ſaadant, ſkal de grufulig forfærdes, og forfkrekkes for ſaadan Salighed, fom de havde ikke forſeet ſig til;

3.) Og

- 3.) Og de skal tale til hverandre med Anger, og fukke af Aands Angest, og sige: Denne var den, som vi havde för til Latter, og til et spotteligt Ordsprog;
- 4.) Vi Daarer, Narrer, holt hans Levnet for Galenskab, og hans endeligt, at være skammeligt;
- 5.) Hvorledes er hand nu regnet iblant Guds Börn, og hans Arv, er iblant de hellige;

Veritas vincit omnia
Calumnia Mendacium;

Debemus per multas
adfflictiones in Regnum
Dei ingredi;

Wie richtet doch die schnöde Welt, wenn uns das Creutz verrigelt hält, da heisst es: Gott hat ihn verlassen, Der allerhöchste musz ihn hassen; Hie findet man das Wiederspiel, Das Creutz ist frommer Christen Ziel, Wer Gottes liebes Kind wil heissen, Der musz sein Brodt mit Thränen beissen; Halleluja : , :

Imgleichen:

Also weisz Gott die feinen, Im Creutz in acht zu nehmen, und die es böse meinen zu rechter zeit zu zähmen, Das Wüten nimmt zuletzt ein End, und wenn die Unschuld gantz geschändt, so findt sich der sie Ehret;

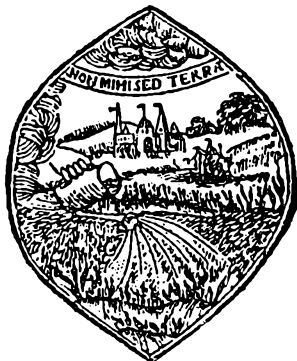
Christo am Ölberg
im Himmel zu Tisch wil sitzen
Musz mit
schwitzen

Wer
zum Him
melreich
ist erkoren
dem ste
chen viel Distel und Doren,

NB. Her erindres paa det Kierligste og ydmygste, De Høy-ædle Høylærde! Velædle og Høystærede Dyrebare Denner og Herrer Patroner som ere, og bestandig bliver mine Vellyndere, af hvad Stand og Villkor De være kunde, at tillade og excüsere mig, naar jeg hist og her, hvor jeg for got befinder at indføre af noget lidet, fremmed Sprog, rære sig Tydsk eller Latin, til vellmeent Nytte for unge Mennsker som ere af den Gudsfrøgtige, Dydige, og Redelige Sort og Classe, som ey foragter eller forsmæaer gamle folkets Lærdomme og troelige formaninger, som fand med Tiiden tiene til Deres egen Nytte; Hvad andre, af den Ugudelige, og Spidsfindige Sort angaaende, vil jeg taalmodeligen taale og lide alle deres bittere Spottøglofer og Calummier, som dog unueligen kan holde ret længe stik, mens maae snart forgaae ligesom Sneen for Solen i Vaaren og forars Tiider;

Tu vellan da, saa begynder jeg frimodigst,
i Herrens Navn! min saa faldede:
Liv, Levnets og Forfølgelses-Historie.

Højædle og Høylærde gunstigste Herrer Patroner!

Det var vel gandske unyttig og overflødig, i fald jeg vilde her repitered, mit fødsels-Aar, ligeledes min Salig faders Betieninger som en fornemme Øvrigheds-Persohn i vores Danske Vestindien, som findes tydeligen i min Ildebrands-Historie; Og derforre, vill kjerligst henwiise Demnem til benævnte Historie, ligeledes det Aar hand Døde, findes ogsaa i selv samme benævnte Historie; Min Moders allerstørste Sorrig og bekymring var den Tid denne, at jeg kunde Lære nogle retskaffene og nyttige Ting, for at i fremm-Tiiden kunde tiene mig selv og min Næste, derforre min ædle Moder! dens Støv jeg helliger, og paa det allerærbødigste Kysser saa længe der er Aande udi mig) svar tiilig satte mig i mit 6te Aar i Sl. Herr Meyers Tydske Skole ¹⁾, som var i De Tider, den berømmteste

---

¹⁾ Der findes ikke nogen privat Skoleholder paa den Tid af Navnet Meyer. Det maa ogsaa anses for givet, at det var en offentlig Skole. Reiser søgte, da han strax efter taler om, at han

teste Skoleholder i den heele Kongelige Danske-Residenz-Stad; jeg havde knap og neppe voren i benævnte Skole 3de Ugers Tiid, saa satte min Dyrebare Skole-Mester mig allerede til Hører over De 2de Nederste bænke i Skolen, den gang jeg nu indbildte mig at jeg allerede havde bekommed Rang og Sæde over saadant et temmeligt stoer Antall af benævnte Herr Meyers Skole-discipler, og effter mine Daarlige Indbildnings-Tanker formeente jeg at være allerede øverste Generallismus over Skolen, som at, om jeg torde Sandhed at sige: Saa gjorde jeg ogsaa fyldest for mit nye vice Hører-Embede, thi min Skoleholder, var Een Eyegoed, fromm Gudsfrøgtig og ædelsindet Mann som havde faae hans lige, fort at sige: Den Sl. Mand var Een Mageløs Skole Mester, da hand nu saae, og mærkede Dag for Dag, at mine Nathür-Gaver og talenter immer meere og meere tiltoge, begynte han snart at gjøre alt for meget af mig, ja Hand holdte mig gaar for et lidet Oraculum. Han spurgte offte, de øverste af mine Skole-kammerater ad: kand i gjøre ham saadant effter? Eet barn af 5 a: 6 Mars Alder kan meget perfect læse, noget skrive, kan allerede sin donat og Aurora, naar jeg spørger ham hvad Borde, Stoele, Bænke og Speyle paa Latin heder, svarer han mig saadant paa Tiimen og veed det allerede paa sine fingre, slige Gaver er siældnen at finde ved sig en Alder;

Jeg gif hos denne Skoleholder indtil jeg var 10 Aar gammel i Skolen, indtil den stoere Ildbrand kom; Siden effter

---

siden fik privat Undervisning. Meyers Skole maa være Petri Kirkeskole, der før Branden var paa Nørregade i den tydske Kantors Gaard, men efter Branden blev Grunden lagt til Kirkegaarden og Skolen flyttet til St. Pedersstræde.

effter samme blev jeg atter igien ved at gaae i hans Skoelendnu i samfulde 2de Aar, siden kom jeg i privat Latinke Skoel hos en dansk Student, ved Navn W: som lærde mig svar hastig min latinske Grammatica mens derimod var hand og overmaade grov og fuldkommen Tyrannisk imod mig, og det samme store Tyraney, maatte de øvrige af mine stakkels Skoelkammerater ogsaa lide, saasnart vi som Ulyldige børn, kunde forsee os det aller ringeste, ja for baccateller becomm vi saa forskreffeligen Hug og stryg af et stort forbandet tyf Riis, og alt med den tyffeste Ende, at vorres stakkels Arme vare gandske bruun og blaae, og meget stærk suguleret eller underløvet af blood, hvoraf jeg selv var et exempel; Eengang var det Udyr og Tyger-Dyr ude i Staden, den gang han nu kom hjem, var han ey i goed humeur, hand befalte os alle strag at vi skulde opsigte vorres Lectier, til goed Lykke vidste jeg min Lectie, hvorover jeg blev meget glad, og det syntes som han og var fornøyet med mig, men disværre, som det gierne gaaer med brødere der vare børn i samme Huus, Af disse forældre hand egentlig var antaget til Informator, under disse brødre var tit stærk had og fiu, nu forklagede den Eene, den anden at hand havde bandet, og til alt Ulykke vidste denne, saa vit jeg erindrer mig) ey ret tilgavns sin Lectie, her begyndte vores Herr Informator effter sin sædvanlige passion at Lyne og Tordne; Sigende: Hand vilde absolut have det herud, hvoraf, og af hvad Marsag det var kommen hvad det og skulde koste, mine goede ærlige Skoel Kammerater som alletider ælskede mig og vilde mit beste, søgte af denne Marsag af alle Kræffter at vilde haft mig for Ulempe, Hus og Fortred forskaaned, og uden for Sagen, det kunde ikke hielp, hand slog og drev paa dem som paa en Meel-Sæk; Endeligen maatte disse redelige og goede Skoelbørn ud med Sangen

og sagde: Jeg havde for at vilde have en Uskyldig Fornøvelse, sagt til dem, at jeg vilde gjøre en liden Kunst for dem, som de vell ey kunde gjøre mig effter, derpaa havde hans broder bandet at hand kunde gjøre det samme effter, fordi at nu denne min Med-discipel, nu af en slags Overiulelffe havde Svoret eller bandet, var jeg dog ikke Aarsag eller skyld udi; alt dette uagtet maatte jeg dog af denne Uretfærdige-Informator uskyldigen liide, thi hand foer paa mig som en glubende og fortørned Biörn med sit bestialiske Riis, og slog mig forskreffeligen paa begge mine arme saa det var ret en ynf at see, den gang jeg nu ikke kunde forstoer Smerte holde længere ud, maatte min høyre Haand, paa den allerede syge Arm forbarmligst og jammerligst udholde, min Haand var i nogle Dage grumme opsvullnet; jeg kom da endeligen hjem til min fromme Moder, og Stedfader, og vilde søgt at forberge det en liden Tiid, mens at, jeg kunde snart ey længere forberge det, for den store og Smertefulde Ømmelffe jeg bestandig fornamm; Min Moder fornamm saadant meget strax med allerstørste Medlidenhed, (thi min Stedfader den redelige, og meget (goede Mand, var ey meere i stand at forsvare mig, thi (hand var bleven en stakkels Krøbling, bekomt Eet stærck (Slag og Rørelffe i den høyre Side, hvoraf han blev (gandske paa selvsamme benævnte Side, tilligemed blev (hans Sandser og Tanker hannem gandske berøvede, saa (at hand reent i barndom gif, som jeg af samme Materie (har skrevet om i min Ildbrands-Historie) alt dette for- (aarfagede hannem de gruelige Ildsluer;) visiterede mig paa begge mine Arme, og saae og befandt at de vare gandske bruun og blaae, og meget underløbet med Bloed, saa og ligeledes min stakkels Haand, i ste Dage kunde jeg ey gaae ud af Huuset, og hele 14 Dage førend jeg blev curered; Min Moder hvor allestiider alt Sorgen og Mod-
gang

gang laae paa, maatte bestandig forsvare mig som baade Fader og Moder, blev med største billighed forskreffeligen fortørned og vreed over denne tyranniske Informator; Strax maatte min Moders gamle Pige Catharina hen til ham med betaling for informationen hvad der kunde restere, og tillige melde: at hand aldrig meere skulde informere mig, fordrede tilligemed mine Skoelébøger og skriver-Tøy, som hun og bekom promte, denne Pige, som noget ommtales og fortælles i min Ildbrands-Historie, var i de Dage frisk, og stærk, tapper, og ikke bange for Een eller zde ja vell endnu flere Mands Persohnen, som hun ved adskillige begivenheder beviist haver, hun gav ham de stærkeste beviiser om sine imod mig beviste Grovheder og Uretfærdigheder, han blev temmelig taus, over dette, og sagde endelig: at hand havde dog tænkt det skulde have gaaet over, hand meente endnu Mad. von Asperen betænkte sig igien og blev goed igien, mens gamle Catharina svarede: saadanne hans Tanker vare gandske unyttig og forgieves, hand kunde forsikres som han hiem til vores boelig, da vilde min Moder nok gjøre Anstalter saa vell med Geistlig som Værdslig Øvrigheder, som vilde tilfulde viise hannem hvad som Een Uretfærdig og tyranniske Skoelemester for Straff billig havde fortient;

Dette passerte og arriverte mig i Aarets Ende 1729, som var det første Aar effter den stoere Ildbrand;

Ungefer 6 Uger derefter at jeg var bleven slagen saa meget jammerligen af min forrige tyranniske Informator W: Komm jeg at gaae i en vis Brygger-Gaard, NB: Gaarden laae paa Westergade; som Sl. Hr. Nygaard ¹⁾ var

---

¹⁾ Brygger Thor Andersen Nygaard boede Vestergade Nr. 25, nu Nr. 26. Han er født i Kjøbenhavn, fik Børgerskab 1718 og blev

var eyere af, Een smuck, redelig, lærd, og brav Mand, Hans Børn vare vell-optugdede dydige Børn, den ældere Som hedte Annes og den yngste Søren; Der vare ogsaa Døttre som vare alle Dydige og smukke Jomfruer; Dette var i Aaret 1730: Samme Aar Døde vor allernaadigste Konge! Kong Friederich den 4de: Som var, den nu vores allernaadigste Regerende Monarckes Older-fader:) Herr Nygaard holdte en Informator til sine børn, ved Navn Bøgvad ¹⁾, denne Student var meget frommere og dydigere end hiin Tyranniske preceptor W. I denne bryggergaard paa Vestergade blev jeg med alt fornøvelse og vennlighed informeret, kom altsaa af Skiærsilden i Eet jordist Himmerig; Henuimod 2 Aar gif jeg i benævnte privat-Skole, ohngefer hen imod Enden af Aarets Udgang 1731: og endeligen kom jeg i den 3die privat-Skole, nemmlich i Præste-Residenzen hvor Herr Consistorialraad og 1ste Pastor ved St. Petri Kircke og Meenighed den Tiid boede, nemmlich: hvor nu Herr Doctor Münter Residerer; Denne Herr Consistorialraad Schreiber, holdte en Hofmester til hans Endel, eller Sønnesøn, thi benævnte gamle Sogne-Præst var dennes, Beste-fader; Denne unge Schreiber blev siden effter Bestefaderens Død 1736, befordret af Kong Friederich den 5te: til Dansk Legations-Præst i samme benævnte Aar, til Hoved-Staden
Pariis

---

en af Stadens to og tredive Mænd 1732, Medlem af Kommercekollegiet 1740—49 og døde 1753. I Anl. af Ildebranden udgav han: »Det afbrændte Kjøbenhavns Borgerskabs Nyaars Tanker til Kong Frederik IV«, ligesom han har udgivet »Morgen-, Middag- og Aften-Bønner«, foruden forskjellige Digte. Af hans to her nævnte Sønner fik Søren Gaarden paa Vestergade efter Faderen.

¹⁾ Da Reiser ikke har omtalt Bøgvads Fornavn, kan der ikke oplyses noget sikkert om ham.

Pariis i Franckerige; Denne Legat: Præst Schreiber har jeg for nogle Aar skrevet til i Pariis, og haver ogsaa bekommet hans Svar paa samme mit Brev; for 2 Aar ongefær Døde Hand i Pariis ¹⁾, og ligger der begravet; Ligeledes er ogsaa Herr Etatsraad de Franckenau ²⁾ Død, som havde en fornemme og riigelig betiening ved Kiøbenhavn's Toldboe; Hand var fordum Hoff-Mester ved De Kongelige Pager ved det Kongelige Danske Hoff; Den endnu levende Herr Pastor Zahle ³⁾ tydsk-Sogne-Præst et Sted i Holsteen, som jeg ey andet veed end at hand endnu lever, Saa og Herr Doctor Mühlhausen ⁴⁾ Medicinæ Doctor som for lang Tiid allerede er Død; Han var Een meget Gudsfrøgtig og Dyderig Mand, følgerigen fandt jeg i Hannem en rett redeligfindet Skoel-Kammerat, som alletiider forsvarede mig og meente mit beste, denne fromme, saa og andere flere ubenævnte Skoel-discipler bleve med mig i denne privat-Skoel informeret af Een gammel erfaren Student som foregif os som den Tiid onge Mennister, med sand Gudsfrøgt og herrligste Christelige Dyder, det Gud hamm ævig velsigne, thi Han har alt for lang Tiid forladt dette jordiske, og har Borgerskab hos alle

Ud.

---

¹⁾ Mathias Schreiber, f. 1724, var Legationspræst i Paris fra 1746 til sin Død 1783.

²⁾ Etatsraad og Toldinspektør Friederich Christian de Franckenau f. 1724, død 1784 (Erslew, Forf. Lex., Suppl. I, 508).

³⁾ Johan Christian Zahle, f. 1719, død 1795, Præst i Hollingsted, siden i Tumby i Gottorp Provsti (Erslew, Forf. Lex. I, 631, Suppl. I, 698—99).

⁴⁾ Gottschalck Mühlhausen, f. 1716, Dr. med. 1740, derpaa praktiserende Læge i Kjøbenhavn, død 1759 (Ingerslev, Danmarks Læger II, 315—16).

Udvalgte Guds børn i Himlen; Hans Navn var Lorentzen ¹⁾ fra Sønderborg paa Als en født, han var længe Præst i Holsteen, hvor han ogsaa Døde, jeg stode under Hans goede information i heele 5 Aar, nemmlig fra 1731 og til Aaret 1736, da jeg blev Studiosus Chirugiæ, eller paa dansk: feldstersvend, 1734: blev jeg tilbereddet af Denne redelig-Sindede Informator Herr Lorentzen at gaae værdigen til Herrens bord, eller det hellige Alterens-Sacramente, Dette skeede To Aar for Confirmations-Aaret, da den Tiid effter gammel Stil, hver Persohn udi Præstens Huuſ blev examineret i Christendommen, alt saa er det heele 52 Aar siden jeg var allerførste gang til Herrens-Bord eller til Alterens-Sacramente, og Et Halv-Hundrede Aar siden jeg kom som feldstær-Svend til Chirugiæ;

fra spæde barndom af, fandtes der stor Eyst, Drifft, og Geneighed til Theologien dette geistlige Studium var ret mit Element; og naar jeg kom i Kirker og Guds-Templer, saa syntes mig at jeg var allerede i Himmerige; Naar jeg saae Præster og Studenter opstige paa Prædikestolene for at Prædike, saa kom De mig fore som De vare ret Jordiske-Engler! Min fromme Moder mærkede saadant strag og meget vell, forgod og derhos glædes-Taarer, at alt saadant ey var min blotte Indbildning eller denne min Drifft var fra ohugefer, beviiser Herr Pastor Schreibers Vidnesbyrd, til min Moder, da Han engang saaledes sagde til hende: Madame, jeg finder hos Hendes
 Gænfte

---

¹⁾ Keisers Lærer kunde være Lorentz Lorentzen, født i Sønderborg 1714, Diaconus i Brockdorf 1738, Sognepræst i Ulkebøl paa Als fra 1756 til sin Død 1770 (Vibergs Præstehist. III, 430), men da Keiser siger, at det var en gammel, erfaren Student, maa det være en anden, maaske en Broder.

Eeneste barn store talenter og Gaver af Gud, til at være meget vell skjættet til Theologien eller det Geistlige Studium, tillad dog at han maae begive sig til samme siden saadant er alt hans Ønske; Eengang min Moder var allene bad jeg Hende med Taarer i Øynene knælende, at hun vilde tillade og resolvare, at jeg maatte begive mig til dette mit saa allerælskværdigste Studium? Min Moder svarede mig paa det allergunstigste med et meget firkommende Ja! Hvem blev gladere end Jeg? dette var ret Vand paa min Mølle, som mand til Ordsprog siger) Jeg takkede min fromme Moder hundrede gange, og var gladere end nogen kunde være der havde vundet det største Gevinst i Classe-Lotteriet; Mens af væ! Denne glæde varede ikke ret længe, thi min Informator, forher benævnte Hr. Lorentzen, havde baade ommstemmet Hr. Pastor Schreiber og min Moder at der ey blevet noget af mens maatte resolvare mig til Chirurgen og Anatomien bare at de meente det saa viit gott nok, nemmlig at jeg kunde med Tiiden min Stedfaders Johann von Asperens Barbeer-Amt som jeg skulde arve effter ham, siden alle hans egen Børn af iste Ægtefælskab vare Døde, engang antræde og forrestaae som ogsaa er skeet; Min Moder havde gierne undt mig den Glæde, at havde kommet i geistlig Stand, havde ikke min Informator Herr Lorentzen været, som raadte Hende fra, hvorforre jeg ogsaa var ham meget vreed, en lang Tiid dereffter, dog denne redelige og rettsindige Mand, ælskede mig og meente det meget oprigtig, hand blev siden Sogne-Præst i Holsteen, og er allerede for mange Aar Død; Af sagde han i tydsst-Sprog til min Moder: Af, hvem der Studerer Theologien og haver ingen Patroner og Midler, endstjønt hand haver endnu saa herrlige Gaver og talenter af den naadigste Gud, mens mangen brav Student maae med største græmmelse,
see

see paa, at mangen en empiricus og Dosmere som haver Midler, virker meget stærkere hos giærrig Mennisker, og recommenderer sig hos samme meget meere end den største Viisdom og Forstand; Dog jeg betænker det sande Ord-sprog: nulla regula sine exptione; Høyaedle og Høygunstigste Læsere! vist nok er her Untagelse, der ere mange Høyværdige Persohner, der har med store Dyder, Studia og fliid Udlet sig, og derved billig erhvervet sig: Sogne-Præsters, Provsters, Professorers og Bispers-Værdigheder i den Kongl. Residence Kiöbenhavn, og andere Stæder; Havde det gaaet efter mit Ønske, at jeg var kommet i den geistlige Stand, saa havde jeg været høyst fornøyet med at være tydsk-Sogne-Præst i Holstcen til min Død, mens disværre, der blev intet af, det gif ey effter mit Ønske, i denne Sag, og saa er det gemeenlig giærne de fleeste Tiider gaaet mig i denne bedrøvede Verden, thi Modgang, forfølgelser og Nærings-Sorger har alleiider begleydet mig paa Hælene, saa at hvad jeg var værdig til, og vellistfikt, jeg aldrig har erlanget, og aldrig gaaet effter mit Ønske, eller billigste Fortienester; Nu, for denne gang, Nok, paa dette Sted af denne materie;

Nu vill jeg skrive og fortælle Een meget mærkværdig, mens og derhos bedrøvet og frygterlig Historie og begivenhed, som skeede herudenfor den Kongl. Residenz-Stad paa Friederichsberg, ongefær 2 Aar for den store Ildbrand, og endnu meere bliver samme Märkværdig for at ved denne Begivenhed Inqvitationen eller den saa kaldede Piinebænk for denne begivenhed reent affkaffet; Historien er denne, Der vare 3de danste-Soldater der vilde dissertere over til Skaane i Sverrig;

Saa var der ogsaa 3de andere Soldatere som havde det forskreffelige forfæt, at vilde baade Myrde og stiale; begge

begge partier vare vell bekiendte i Eet Huuſ ſom laac i Friederichsberg-Bye og man kaldte ſamme Værtshuuſ: til den guule Hæſt ¹⁾ fordi at en guul Hæſt var maled paa Porten; Diſerteurerne eller det første partie, gif til deres allerſørſte Ulykke allerførſt i dette benævnte Værtshuuſ, for at tage ſig hver en driſ brendeviin, og dernæſt at drikke ſig et parr Kander gott Øll, dette var endnu temmelig tiilig om Aftenen, thi det var om Sommeren i de allerhedefte Dage; De bleve ſeete og opmærkede af adskillige Naboer i ſamme Gade, til deres, nemlig diſerteurerne ſørſte Bedrøvelſer, diſſe hæſtede i fuld Døds-Ångæſt at komme til Skovshovet for at undflye til Sverrig, endelig fandt de en Baad anbundet, hvilken de bortſial, nu havde de ingen roer hvoe de ſkulde roe med, de fandt i denne Nød endeligen paa Raad og fik ſig nogle ſtange af Træerne i Skoven ſom de afhugæde, og brugte ſamme til at Roe med over til Skaane, jo meere de nu roede, jo meere var dem ſtrømmen imod, de roede af alleryderſte Kræfter ſaa at der kom Blod af deres Hænder paa deres Halskraver, og i ſteden de meente at være kommen til Sønſte-Vald, kom de for ſtrømmen ſkyld ſom var dem gandske imod, ſaa kom de contrair til Siælland igien og bleve af de danſke greben og ført til Kiöbenhavn til deres Allerſørſte forſkreffelſe;

Hvad den 2den Sort unde Menniſker, nemlig Mor-
derne

---

¹⁾ Der ſiges her, at Huset laa i Frederiksberg By, hvorfor der ikke kan tænkes paa det Sted paa Vesterbrogade ligefor Enghavevej, der for en halv Snes Aar siden blev nedrevet og paa hvis Port der stod, med Aarſtal 177*:

Den gule Hest forsvandt
Og jeg blev Haabet kaldt.

derne angaaende, Da havde med en Seddel alle 3 practiceret sig ud af Stadens-Porte, for at fuldføre deres Diævels-Giærninger, nemlig at Myrde og stjæle, disse Carnaillier havde den Lykke, ey at blive af Naboerne observered, som hiine stakkels deserterer, mens komm imod Midnats-Tiider, og gif ind i det benævnte Huus til de Ulykkelige og Ufsyldige Mennisker for først at myrde dennem, og saa siden at skammeligen at berøbe samme alt deres Guds;

De satte den yngste af dennem til Vagt at ingen af dem som de agtede at myrde, skulde dem undløve, maastee for at de andere 2de har holt denne for at være den Medlidigste og blødhertigste som og er meget troelig thi følgerne af denne gruelige Tragoedie nofsom beviiser dennes Dagthavende Medlidenhed, og tør sige jeg om ham, hvilket er, at hans Tanker var vell maaste slet ikke, og langt fra at Myrde, mens disværre dog at stie, ellers havde han vell ikke begivet sig i saadan meget slette Menniskers Sælfskab, Nu disse meget Ugudelige Tyger-Dyr og tyranniske Mennisker myrdte baade Mann og Kone, saa og Eet Barn, saa vit jeg kann erindre der blev fortalt; Al hör nu Høystærede Læsere! ved dette kann jeg ey andet, end at forgyde tusende Taare: Een Pige, som tiende disse meget Ulykkelige Mennisker, laae i Kjøffenet som var næst ved stuen, hun som Svedte største Døds og Angst-Sveed, hørte tydelig nok, at det ey var gott og rigtig i stuen, mens at der vare Mordere og Tyvekægte i stuen, nu forogede hendes Døds-Angst endnu meget meere, da hun hørte hendes halvdoende Husbonde, Mad-Moder og ufsyldige Barn, endnu tilfids at stene og give sig paa det allerynkkeligste tænkte hvert et Øyeblik naar det rørte ved Dørren at det vilde nu gielde hende; Endeligen resolverte hun sig og tog flugten i bare Særken udaf hendes Sæng, sprang

sprang det allerhastigste udaf fiøffenet igiennem Gaarden, og vilde udaf Porten have taget Flugten, mens af herre Jesus! her stoed den Dagthavende af Clerisiet, som havde Ordre af de andere 2de Mordere som endnu opholdte sig inde i stuen, at ingen maatte og torde Undløve:

Denne Unge Dagthavende greeb hende, Pigen i hendes bare Særk, og talte hende til, paa det allertrøsteligste venneligste og høffligste, hun loed sig da endeligen af hannem overtale af denne dumme og enfoldige Karl, thi han gav dette stakkels uskyldigste Pige det Meget elendige og usleste Raad at hun skulde kun gaae tilbage igien og legge sig i hendes Sæng, og lade som hun stærk suurde sov, dette meente han vell simpel og Enfoldelig til pigens frelse, mens af ham meget ilde betænkt, thi det havde været meget klogere viiseligere og lykkeligere, for dem begge, at de havde taget Flugten og herved satt dem begge i allerstørste Friihed og Sikkerhed for Morderne, som den Tiid endnu var forblindet og forgavet med at rapse og snappe det Uretfærdige Goeds til sig, saa at disse 2de Mennisker haift føye Tiid nok at undsløye Morderne; Det er overmaade mærkværdigt, O! havde han og Pigen dette goede forsæt, nemmlig: At Undsløye som nu saa tydelig er skrevet: Hielp Gud! hvilket meget goede havde samme ogsaa udrettet for hiine Uskyldige Mennisker, og hvilket meget Uskyldigt Bloed, var da kundet blevet sparet, de arme stakkels deserteurer var da ey blevet taget for Mordere, og man havde ikke haft nødig at bragt dem saa gandske Uskyldigen paa Piine-Bænken, mens tvært imod disse 2de Mennisker kunde have forklaret det gandske Soleklart: At hiine offt benævnte deserteurer vare reent Uskyldigt i Mordet, kunde have blevet forskaaant billigen for Piine-Bænken, og altsaa de arme Menniskers Bloed ey var blevet Uskyldigt forgydt, da dette Uskyldige Bloed ey kunde andet,
end

end raabe Hævn over Saadanne forskreffelige Røvere og allergroveste Mordere;

Mens ney: benævnte, som havde Vagt paa Mordernes Side raadte Pigen at hun til hendes allerstørste Ulykke, fulgte med hannem tilbage igjen, lagde sig i hendes Sæng efter hans raad, og loed som hun stærkest snorkede og Sov; Morderne kom endelig ud af stuen i Kiøkkenet, og saae til hvorledes at hun sov, den Unge Soldat som havde givet Pigen dette var i saa viit oprigtig nok at holde hans løfte, at hun skulde blevet reent befriet for at blive Myrdet, procurerte paa hendes Side af alle kræfter saa meget han kunde, gav dem baade goede, og unde Ord, mens han fik ingen indgang hos dem, hans Ord blev ey Bønhørt; De sagde: Du Carnallie, Vii skal slaa dig for Panden med, er du vist paa at hun sover? og om hun nu ikke Sover, og vi er bortgaaet, da giver hun os strax an for Øvrigen, og vii bliver da strax græbet;

Den ælste af disse 2de Carnallier Sprank til, og slog den arme stakkels Pige for Hovedet med en forbandet Øxe de havde Myrdet de forrige Ustyldige Mennisker med; Pigen gav i det samme et overmaade forbarmende og ynkelig Skriig fra sig, og siden gepsede hun og gav endnu de sidste Ynkeligste Sukke fra sig, derpaa tvang de denne unge Soldat at han maatte give hende selv det sidste Slag endnu at hun fyldest døde, man kann let tænke med hvad store Jammer Angst og Bedrøvelsje han gjorde dette Uftvungne Morderiske Slag!

Disse Tyger-Dyr og rette U-Mennisker som vare gandske brændemærket i deres Samvittigheder kom dog lykkeligen fort, i alle deres Skælmsstykker til Staden, uden at blive Seet eller kiendt af Naboerne i Friederichsberg-Bye,

Disse broutale Bestialske Mennisker vare endnu ved et gandske

gandske frit Moed, ret ligesom De havde begaaet goede dydige Ting og Giærninger; Det sig Gud forbarme! Mens derimod var den yngste Soldat, som de tvang med Magt imod hans Villie til dette grumme Morderie, var gandske nedslagen i hans Samvittighed, Suffede og Zittrede ved hvær et Trin han gjorde, et gott tegn, hvoraf kann dømmes at den Hellig-Aand! endnu ikke havde reent forladt ham, Mens at der var endnu goed forhaabning til hans sande Ommvendelse, hvor hand gif og stoed, kom det ham fore som den Myrde-Piges-Aand eller Geist truede hannem og holdt ham forre at han alleniste var Marsag til at hand vilde ey tilgive hende at hun maatte undflye, mens med svar søde Ord, persvaderede hende at gaac med hannem tilbage igien og lade som hun sov, den gang hun havde lagt sig til Sængs igien; og var altsaa skyld i, at hun blev saa ynfeligen Myrdet; Eengang spadserede hand paa Volden i allerstørste tungsindighed og sværmodighed, det lakkede just imod Aftenen, da kom ham det forre, som nogen tog ham med største force ved hans Skuldere, rystede hannem at hand nær var bleven dødsens hand saae sig hastig omm, See! See! saa var det Pigen-Geist og gespenst, igien i gandske hviide Eiigklæder, som med et forskreffeligt fortørnet Ansigt atter truede ham igien og holt hannem den forrige gruelige Gierning forre, og brugte de gamle sædvanlig skreffelige og frygterlige Ord;

Nu: hvordanne gif det da vores arme desertereer? Meget elendig og slet, saa de havde snart faaet Slag og rørsler; Den gang nu det første rügte og Ansigt kom til Residenz-Staden at der var saadan gruelig Morderie i Friederichsberg-Bye var skeed bleve disse desertereer virkeligen for Mordere anseete som havde vist nok, og u-feylbarligen

barligen Myrdet disse uskyldige Mennister som havde været beboere og Indbyggere i benævnte Bye;

Dagten havde nok at bestille at Ufværge den overmaade vælige og stærke Pøbel som tog overhand at de og de arme Uskyldige Mennister bleve anseete for Mordere, og var det dog ikke; Dagterne bleve forstærkede at de kunde imodstaae Pøbels Steene og skarn som de kastede paa disse arme Mennister, nemmlig desertererne, saa at Dagtens-Ansigter bieve beskadiget af deres steene og skarn;

Den gang man nu havde bragt disse arme deserterere ud i Friederichsberg-Bye, for de Myrdes Mennisters Huuſ, kom der adskillige af Naboerne udaf deres Huuse, og saae dem, derpaa vidnede samme Naboer og Gienboer paa det allerheftigste og bitterste imod disse Uskyldige at de vare de virkelige grove Mordere, See kun: Sagde De: Vii kiender dem jo tydeligen, at Vii haver seet dem baade gaaet ind og ud af de uskyldige Myrdes Mennisters Huuſ, og til Bedviis endnu meere, kann man jo see de Myrdes Mennisters Bloed, som sidder endnu paa deres Halskraver;

De andre derimod, som vare de rettskyldige Mordere, levede lystig Couratz i suus og duus, thi deres Samvittigheder Sov, og vare ligesom brændemærket, Undtagen den yngste af de rette Mordere, som jeg allerede haver skrevet nok om, havde en meget ømm Samvittighed;

Der var nu ingen Raad eller Forbønner meere; De Uskyldige Mordere, eller desertererne, som bleve tagne an og holdte for Mordere som De dog ey slet ikke vare, maatte paa Piine-Benken, og der de vare midt i største Piine bleve jammerligen tvunget at bekiende det som de aldrig havde gjort, eller begaaet, De bekiendte og sagde Ja, naar de vare paa Piine-Benken, og naar de bleve af samme løsgivet, sagde de Nej, for det de nyeligen havde bekiendt;

bekjendt; Der blev endnu en anden sort af Piine-Bend til disse Ufskyldige opreist eller indrettet, nemmligen: Een Ur eller lignélfse som en trætafle eller træ-Plade som var besatte med mange spidse Flintesteene, her bleve deres stakkels Hænder og Fødder sammenbundet, og saa bleve disse arme Mennisker høyt ophævet og saa lod man Dem med allerstørste force U-barmhertigst igien nedfalde paa benævnte spidse Flintesteene, saa at de bleve saa jammerligen tilreedt at det allerhaardeste steen-Hierte maatte blive bevæget over Dem, og af Medlidenhed maatte forgydet Tuusende Taarer, ja, det gif saa viit at de Vagthavende Militairer med grædende Taare bade paa det stærkeste at de maatte blive afløste af denne gruelige Post, for det at de ey længere kunde ansee og bivaane saadant, uden af bare Medlidenhed befrygtede at bekomme baade Slag og rørelser; nogle bleve og afløste for at de virkelig allerede havde bekommet saadant som sagt er, af bare skrek- og alterationer;

NB. De rettskyldige Mordere sad endnu i deres forstotte Sind og Gemüther udi falsk Roe og Sikkerheder, ingen gjorde dem noget, man tænkte mindst paa dem, at de skulde være de rette Mordere, i denne falske Roe optænkte de falske Rygter, spængte ud, iblandt publico: at disse Ufskyldige Mennisker som nyeligen havde smaget Piine-Benkens Bitterheder, skulde have bekiend: at snart havde de forgravet røvergødet i Friederichs-Daler-Skov, og snart i Rudersdahl, disse stakkels Mennisker havde nu maatted bekiende det som de aldrig var skyld i, eller havde begaaet, bare at maatte slippe Piinebænken, bekiendte de, alt som hvad man beskyldte Demnem forre, paa det Uretfærdigste; man førte demnem ud paa benævnte stæder de vidste ligesaameget at de havde forgravet Sølvtøyet og goedset som Deres Øvrighed dog maatte de Kiide, at man paa nye pryde

pryde deres ømme og blodige arme Læmmer, da samme mens især den yngste af desertererne tidt nok repeterede, nemlig: De vare slett ingen Mordere, mens vilde have bortløvet, derforre kunde man jo henge dennem op, stærkere kunde man jo ey straffe dennem, og saa havde alle deres Uskyldige Eiidelser jo reent en Ende;

Naar denne yngste deserter havde dette sagt, blev han atter Jammerlig slaget at man om det havde været kunded grædet Bloed af bare Medlidenhed; Du brutale Carnallie, Vill og tør du endnu resonere? og derpaa bekomm han atter prygl igien, saa at Medlidige Mennister som vare Nærværende kunde ey længere ansee saadanne Ubarmhertigheder mens gif med grædende Taarer derfra;

Endeligen saa havde Deres store og uskyldige Eiidelser en Ende, og Deres frelses-Tiids Punkt var oprundet, og skulde til deres, og alle Medlidige Mennisters Glæde opfyldes;

Denne nye Historie og Begivenhed var denne, saaledes som følger: Det var af Guds besynderlige Naade og store Barmhertighed, og var ey fra ohngefær at dette skeede, thi den store Gud og Skabere! gav til, at det skulde føye sig saaledes, at den offt benævnte yngste Soldat af de rette Mordere, blev Commanderet at skulde have Dagt ved Piine-Benken i Stokhuuset:

Siden dette Elendig Menniste nu alletiid blev plaget med en meget ond Samvittighed, som han disværre selver havde forarsaget sig, (som jeg tydeligen nok har fortalt) kunde det ey andet være, at hand traade denne Post ann, med allerstørste Angest, Sittern og Bæven; Endelig bragte hand denne meget frygterlige og skrefkelige Dagt til Ende: Mann kann vell slutte med hvad for overmaade forskrefkelige

lige

lige og bedrøvede Tanker hand har staaet paa dette fyrgerlige Sted;

Den Tiid han nu var afløst fra sin Dag, gif hand staaende foeds hen til sine unde og forstokte Kammerater, hand traf dem effter deres Tanker i Suuſ og duus og stolteste humeur ann, de bød sig til at vilde deele det røvede Gods med hannem; Hand gav dem et meget forskreffelig Svar, at de skulde gaae til fanden i Hælvede med deres Uretfærdige Goeds som de havde bortrøvet, og dertil Myrdet ynkelig disse Uskyldige Mennister, hand forlangde ikke en skilling af deres røvede og Uretfærdig Goeds &c.

Derpaa begav han sig til sin Serchantsquarteer, hand var ey selv hiemme mens Konen allene, samme tilspurgte ham; hvorforre han saa meget hefftig og fyrgerligen spurgte om hendes Mand? han svarede: Det var ham meget Magt paaliggende, hun sagde, da maatte han bie lidet saa komm han nok hiem, han gif bort komm siden igien, og da var hendes Mand kommen hiem;

Han ovenbarede, og gav sig reent ann for Serchanten, at han var Een af de rette Mordere der havde myrdet De Uskyldige Mennister i friederichsberg Bye;

Serchanten svarede hannem er du gal og rasende, eller bestienket at du vill være Een af Morderne, da du dog ey er det, vii har jo alt længe haft Morderne, de har jo adskillige gange allerede maatte bekiendt det paa Piine-Bænken, gaae bort fra mig og sov ud at du faaer din forstand igien;

Hand svarede og sagde: Det er just Ulykken for de Uskyldige Mennister at man har bragt dem paa Piine-Bænken, hvor de er tvungen til, for den overmaade og forskreffelige Piinsel Skyld, at bekiende en Giærning de

aldrig har tænkt, meget mindre har giort, thi De ere for den allvøidende Treenigste Gud saa Uskyldig, at kaldes Mordere som et Uskyldigt og Umyndigt Barn der ligger i Duggen; Derpaa fortalte hand Serchanten heele Handelen og Historien hvordan det var gaaet til, og det fra Begyndelsen og til Enden; hans Serchant hørte til, med største gruelse og Forundring; den gang han nu havde Endt hans bedrøvede Historie, vilde denne offtbenævnte Persohn som havde hørt hans Fortællning kalde paa nogen Militaire-Dagt for at bemægtige sig hans persohn i fald hand skulde forandre hvad hand nyelig havde bekiendt og frivillig fortalt hannem;

Derpaa denne Soldat som virkelig var Een af de rettskyldige Mordere, sagde: Frygt ey det allerringeste for dette, thi jeg agter at følge hannem villig og oprigtig bekiende til en og enhver offentlig hvad jeg nyelig har sagt og fortalt, og derpaa strax villig fulgte med Serganten og Angav sig;

Derpaa blev det meldt til vores Allernaadigste Konge! Kong Friederich den 4de) som i de Tiider Regierede; Den store og Dyrbare Monarcke, gav strax befaling at man skulde give Migdæderen, som var tilligemed og Ungiveren, en meget stærk bevæbnet Militairisch Dagt med, at hand skulde ovenbahre og angive de andre 2de rettskyldige Morderes Opholds-Stæd, Ungiveren var effter sin skyldighed og oprigtig og Anviiiste den Medhavende Dagt det rette Huus og Kammer hvor Morderne vare; Gud gav Lykke til, at de bleve strax af Dagten grevet, og bragt i fængsel og strax bleve Smeddet i Jern og Kiæder effter fortieniste;

Deferteurerne, derimod, som hidindtil havde maatted lidt gandske Uskyldigen, nemlig: Alt kaldes Mordere, og vare det dog slet ikke, bleve effter denne sande Oplysning

reent

reent Løsgivnet, og bekomm hver af dem Een ærlig Afsted, ligesom de ey havde været desertereur, ja de bleve endnu dertil benaadet af den Allernaadigste Konge! Friederich den 4de) at hver af dem bekomm en Aarlig Naadsens-Penge, eller pension at leve af, Saa bleve dennem ligeledes givet fri Lægere, og fri Medicamenter; Jeg har nogle adskillige gange seet dem komme fra Apothecket, især den yngre med krukke og flasker hvormed nemlig Salver og Spiritus samme stakkels Patienter skulde smørres, og toes med; De vare alle 3de af Piine-Bænken meget ilde tilredt og beskadiget; De 2de ældste levede endnu en temmelig Tiid dereffter, mens det var ynkelig, den yngste levede ey ret længe, mens Døde en kort Tiid dereffter;

Over denne forstreffelige og meget ynkværdige begivenhed blev Piine-Bænken overalt reent affstafet og abandoneret, og effter denne Tiid for Misgædere aldrig meere brugt¹⁾;

Nu skal jeg endeligen og til Slutning af denne Historie skrive noget om De Rettsskyldige Morderes veltfortiente og gruelig Straff og execution Ved deres sidste Endeligt;

Autor, eller den værdste af disse Mordere var veltustriidig den ældste, som var af Religion Een Rommersk-Catholisch, mens langt fra disværrer, ingen retskaffen Catolik, thi en sand Catholik er Gudsfrøgtig og gruer frygter og foraffkyer af reeniste Hierte, disligeste Unniskelige Gierninger;

Dette vilde Tyger-Dyr og Menniskhadere, havde
loffet

---

¹⁾ Det er dog urigtigt, at Torturen blev afskaffet ved denne Lejlighed; den polske Buk benyttedes endnu 1746 og afskaffedes først lovformelig 1790, se P. F. Rist, Fra Støvledden, S. 191—92.

loffed og forført de andere 2de af hans Kammerater som vare meget dumme og u-moraliserede Menniskter som foruden allerringeste overlægning og betænkning gave sig i complot med hiine vilde og tyranniske Biörn (som der blev (fortalt var vell bekiendt, og som nogle turde sige; Een (Eands-Mand af denne Værtshuusmand som hand saa (gandske uskyldigen og Ubarmhertigen Myrde;)

See! denne syndige og forslugtige Begierlighed til deres uskyldige Næstes-Goeds, som kand maaskee have bestaaet af lidet Soltoey Guldringe, og nogle Solv-Medailier &c. ongefær effter Naboernes Meening og fortællinger 2c.

Endeligen nærmede sig Executions Dagen hvorpaa disse Mordere skulde annamme deres vellfortiente Lønn;

Den første, som var den saa kaldede Katolik, var den som havde forført de andere: blev fra nedden op Radbrekket, og blev satt overende paa Stegle-Hiulet, folgeligen kom hand til at sidde, og ikke til at ligge paa dette afskyelige Sted; Endskönt det er nu allerede heele 58 Aar siden, at dette Mord skeedte, saa dem uagtet veed jeg mig det dog gandske vell at erindre, at dette erz-Skarn og Af-skumm, vilde have bleven Een Seln-Mordere paa sit eget Legeme, om nogen slette og skarns Menniskter havde overleveret ham en kniv, eller han selv havde practiceret sig en kniv til veed jeg ey, nok er det, saa Dage effter hand med hans Kammerrat blev græben skar benævnte Morder sig i Halsen, for at vilde Døe, førend hans gruelige mens derhos vellfortiente haarde Execution sig nærmede, mens han skar ey dybt nok, altsaa folgelig vilde Gud, have at hand skulde beholdes at udstaa sin billigen fortiennte Lønn for hans forskreffelige Unde Giærninger;

Den anden Mordere blev svar forskaant med at Radbrækkes, mens maatte dog udstaae den Pine at Haanden blev

blev først, og strax derpaa hans Hoved med en Øre afhugget, og derpaa lagt paa Steglerne;

Den 3de som af de andre blev tvungen imod sin Villie at blive En Mordere, og tillige frivilligen angivet sig selv, og de andre af hans unde Kammerater, blev og derforre, imod de andre benaadet med ringere Straff, nemlig: Hand maatte svar Døe, mens blev for hans Haands-Afhuggelse reent forskaaend, saa at hans Hoved blev strax afhuggen med Øre, og lagt paa Steglene hos de andre;

Dette var nu overalt et meget forstreffeligt og over alle Maader forfærdeligt Syn, og ey for mig allene, mens og ligeledes for alle Mennesker som saae dem ligge der, thi der vare mange honette og smukke Folk, som sagde: at De havde disværre tit nok seet nok Mordere og Misdædere, mens aldrig var dem kommet det græffelig forre, som med disse Mordere; Min Sl. Moder som den Tiid levede, sagde og det selvsamme, hvad mig selv angaaende som i de Tiider var kun 9 Aar gammel, og gig i mit 10de kom det og forstreffeligen forre især havde jeg meget slemme Drømme, som vare ret græffelige; og maaske, det kom sig endeel deraf, som de fleeste meente, nemmlich at de 2de ældste Mordere, hvoraf man forstoed især den saa kaldede Katholik, at hand var ey rett bereed, eller rett omvendt;

Nu maa jeg skrive om en gandske anden Historie og begivenhed som skeete og begav sig ongefær Eet Aar for vores Kiøbenhavniske store og meget bedrøvede Ildbrand, nemmlich 1727. Der var Een Kiøbmand ved Navn Sass¹⁾:
Een

---

¹⁾ Christian Friederich Sass, født i Rostock, tog 1714 Borgerskab som Isenkrammer, og boede i dav. Nr. 162 i Helliggeiststræde, men

Een Isenkræmmer og fornemme Borgere i Residentz Staden Kiøbenhavn, ellers en Meeklenborger og Rostocker af Fødsel; Denne redelige og smukke Mann, begit imod sin Villie, mens dog af en meget stoer Uforsigtighed og Ubetænkksomhed en meget stoer Feyl og forseelse, nemmlig: Det var i de Dage tilladt og ikke just saa stærk som nu til Dags forbøden at have temmelige stoere quantiteter af skyde-Krutt i deres Huuse og Boeder, nu havde benævnte Kiøbmand for forsigtighed skyld dette Krutt staaende under Een Trappe Som var paneelet og Dør med hengelaaf forre, og til denne og Laaf, havde ingen anden Nøglen dertil uden han selv, og bar hand alleetiid Nøglen dertil i sin Komme; altsaa var det gandske Umueligen at nogen af hans folk, og ey nogen fremmed eller nogen bekiendt maatte, eller kunde komme dertil uden hand gandske allene; Det var en forunderlig brug og maneer af ham, at nysse meget sildig paa Natten i alle kroger og stæder i hans Huus, ommkring naar alle Huus-folk som beboede hans Huus, saa og hans egen folk baade Svenne og Drænge Sove og Vare i Deres Sænge; Een Aften som ey alleniste blev ham til en ret Ulykkelig Aften men endogfaa de andere Mennister som beboede det øvrige af hans Huus, saa og hans egen folk som tiende hos hannem, ligeledes hans næste paarørende Naboer, alle disse Ustyldige Mennister sammtligen, forvolte hand en over allemaade bedrøved, skræksom og gruelig Aften; nemmelig: Hans Huus

---

1728 tilhørte Stedet Gotfred Lehman, Sass blev ved den Tid Lavsbud ved Urte- og Isenkræmmer- samt Sukkerbagerlavet. Efter Ildebranden 1728, da Huset helt brændte, blev det sammenbygget med et Nabo-hus og er nu Hjørnehuset Nr. 19 mellem Valkendorfs-gade og Niels Hemmingsens-gade, lige overfor Sparekassen.

Huus var og laa imellem begge Helliggeist-Stræder, og var et Hjørnehuus;

Hand fik en meget forunderlig og skadelig Indfald Een aften sildig, at vilde gaac ind i dette Kammer under Trappen, hvor disse meget farlige og frygterlige Varer laa, Gud den Allerhøveste! og saa hand selv, veed det best, af hvad Marsag hand vilde vove sig at gaa ind i saadant meget farlig sted og Kammer ved Aften eller Natte-Tiider hvor han nu slet ikke havde noget at bestille, det være sig da en gandske anden Sag om det havde været ved Eyst-Dag; Det er jo en stor Sandhed at alle sine Herrer Colleger de andre Kræmmere og Kiøbmænd overalt i Staden solgte aldrig det ringeste af deslige Ting ved Eys eller om Aftenen, om det og havde været deres egen Broder, og det just for dens overmaade Farlighed skyld, man behøver kun at tænke lidet tilbage, hvad for faa Mar paa en Skiærtorsdag-Aften skeete da Krutt-Taarned ved lyst Dag opsprang i Eufften og adskillige Mennisker som ellers kunde havet levet meget længere, maatte i største Hast ommkomme og Døe der De saadant allermindst tænkte ¹⁾;

Mann kan aldrig troe, eller tænke at denne goede Mand kan have været ved sin rette sunde Fornuft og forstand, foruden nogen ringeste Marsag eller Nød ved sildigste Aften At gaac ind med aabenbar brendede Eys, (som nogle vilde sige) eller og endskjønt det var i en Haand-lygte i saadant forstreffeligt Kammer under en Trappe som er i en forstue, hvor der allestiider er trækvind, det være sig nu Vinter eller Sommer, kann aldrig skee, eller passere af en fornuftig Mand; Vild hand da endelig og absolut have

---

¹⁾ Krudttaarnet paa Grønland sprang i Luften 31. Marts 1779.

have gaaet ind i oft benævnte Kammer, i Meeening at der maastee kunde af Folk i Huuset i forbigaaning igiennem Forstuen kunde have snægen sig en liden gnist igiennem ridserne af pulverkammerets-Dør for exempel,) saa burde som fornufftige Folk gjør, været saa forsigtig, at have gaaet ind i Mørke, reent foruden alt Lys eller nogen slags brændende Materier, mens Ney: Dette skeete nu slet ikke, disvære;

Au, hvad skeete da? Det faaer Vii nu strax at vide; Det varede knap et par Minuter, saa kom der gnister af hans brændende Lys, som der stoed tæt ved ham nogle smaa tønder fulde med Krutt, det gif ann, og i det samme Øyeblik slog det alle Trapper fra Forstuen af, og lige op til Taget reent i stykker med en forfræffelig knalden knage og bulderen, det slog og splittede ad alle Meubler som stoede i stuerne, alle Skillerumme og Sidevæle i heele Huuset, Den næste Naboe paa den ene Side som hans forstue var, dennes Naboe havde just fremmede hos sig som spiiiste hos hannem, hielp Himmel hvad der skeete: den gang de nu sad allerbest og fornøvede sig, See, da falt den heele Væf, eller Skillerum fra Nabovens Saffes Huus, og slog boeret med Maden og alt hvad der fandtes paa samme blev knuset og reent i stykker slaget, og havde ikke disse goede Mennsker paa det allerhastigste retirered og taget flugten, da havde de allesammen bleven knuset af Væken og tømmeret som sat i Muurtavlene; De tænkte alle at det var et hefftig Jordstælv som var hastigst opkommen, indtil man fik den rette Marsag endelig at viide hvoraf saadant var kommen;

I Isekræmmerboeden bleve mange Isekræmmer Varer fordervet, ja i de øverste Værelser og paa qvistkammeret, bleve altsammen om det kun var en Spinderof, saa blev det altsammen reent i stykker slaget;

Den arme IJenkræmmer-Svend var i stor Angst alle Trapper vare reent nedfaldet og i stykkerflaget, her var nu goed Raad dyre, endeligen fandt han dog paa et Raad, hand laae paa en af de øverste Kammere som var til Gaden, hand fandt en strikke, eller et stærk Tov paa Loffted, samme bandt hand saa fast som han formaaede i Vindveskarmen og loed sig derpaa langsom og paa det forsigtigste han kunde, glide ned til Gaden, og følgelig blev hand paa denne Maade frelst;

Alle Huuse som stoede ved den saa kaldede Tugthuuf-Porten, det er fra Sogne-Præsten Høyædle og Høylærde Hr. Pastor Vogelii Residentze ¹⁾) og lige hen ved Enden forbi Uhlesfeldts-Plads stode mange maadelige Huuse af storrelse, og derved engang som var oventil med Eet Gevølst, vøllvet og tilluftet, ongefær lignelsserviis som nu til Dags Een af Residentz-Stadens-Porte, bleve kaldede: Tugt-Huufportens-Huuse; Disse blive alle af Kruttets-ufstreffelige Magt grumme ruinerede, alle Tagene afdekkede, alle Vindeversruder sprang i mange stykker og saa overmaade ruinered ud, ligesom for exempel, for saa Nar siden med Nyboers-Huuse skeete ic. Det var forunderlig at IJenkræmmeren ikke blev slaget reent ihjæl og reent knuuset, mens hans Lykke var at han stoed ved siderne af kruttønderne, og kruttet slaaer gemeenlig i høynen og alt hvad som det finder over sig: Imedens blev oftbenævnte Mand dog overmaade jammerligen og græffseligen befsadiget, saa vell i Anfigtet og paa hans heele Legemed og kroppen saa at ingen Mennister uden allerstørste Medlidenhed kunde befsue og betragte hannem;

Han

---

¹⁾ Peder Mogensen Vogelius, Sognepræst ved Helligaands Kirke 1777-87. Præstegaarden indtog tildels Sparekassens Grund.

Han blev da halv-Død og i allerstørste Smerte og Piine bragt hen paa Uhlfeldts-Plads hos en berømt Mand og Stadts-Chirurgus i de Tiider, ved Navn Herr Neander ¹⁾, som endeligen med Tiiden curerede Hannem, og levede siden endnu adskillige Aar dereffter; Det er ey at beskrive hvilken forskreffelig tumult og allarm denne begivenhed anrettede og forarsagede i denne Residentz-Stad, det var rett en espesse, og en bedrøvelig forspill og for-Tragöedie, eller Sörgespill, for den Tiid endnu om Et Aar forrestaaende store Ildbrand i Kiöbenhavn 1728 som af ingen Mennister i det heele og gandske Danemarckes Rige er beskrevet uden af mig gandske allene, saa, at ifald jeg ey havde giort mig denne store Umage, og været bekymmret og rett indprentet i mine Landsmænd Ildbrands-Historien, for at bekomme en stor Afstye og Væmmelssje for at omgaaes skødesløg og Uforsigteligen med Ild og Eys; Saa havde saadant kommet reent endnu herherstet i glæmmebogen, og samme Uforsigtighed ligesom fordem Tiider: Stoere, Dyrebare, og ædel-Sindede Mennister af mine Danske Landsmænd, er taknemmelig derfor, og bær alt høyagtelse for mig at jeg som en gammel Mand nu hen imod 68 Aar gammel kann endnu erindre mig saa accurat hvad mine egne Øyne har seet og mine forældre mig har fortalt; Saa endes altsaa og af mig Ijenkræmmerens Historie, og alt hvad som jeg veed om samme Mand;

Den 3die Historie hendet og passerede Eet Aar effter den

---

¹⁾ Johan Samuel Neander boede til Leje i Nr. 139 i Frimans Kvarter paa Hjørnet af Tugthusporten og Ulfeldts Plads, hvilken Grund efter Branden blev sammenlagt med Helligaands Kirkes Præstebolig.

den store Ildbrand nemmlig 1729: Denne Begivenhed som er mærkværdig nok, skeete i Mikkelsbrügger-Gaden, hvor nu i disse Tiider Mester-Slagter Herr Sackman¹⁾ boer, denne nyelig benævnte Gade, er og en af de gandske faa Gader som bleve af Guds Naade forskaanede i det gamle Kiøbenhavn, denne gamle Gaard som var meget forfalden og en Uffel Bygning i de gamle Tiider blev en deel deraf nedreven, og en deel ongefær baghuuset blev staaende, thi Stormen vendte sig og gif til Vesten og Norden, NB. og gif paa Vester- og Nørregade løf, som man finder i min udgivne Ildbrands-Historie; Her i dette ruinerte og forfaldne baghuus boede strax effter den store Ildbrand, nemmlig benævnt Aar 1729 da Huusfleyen var grumme dyr, saa var der nogle folk som var fattig mens derhos hæslig-berygtede Qvindfolk, som vare 2de offentlige berygtede Stiøger som for mangel skyld behjalp sig med disse elendig forfaldne Huller; Høystærede gunstigste Læsere! vill visseligen forundre sig over den nu strax anførende meget mærkværdige og besynderlige Historie, nemmlig: Man har disværre tit nok hørt, især i fordem Tiider om duellering, især hos, eller iblant Militair Persohnen, dog saadant kun alleniste iblandt Mandfolk, mens har De vell nogen Tiider hørt at det er skeet iblant Qvinder, eller fruentimmer? da kand jeg i Sandhed fortælle dem, at i benævnte Aar strax efter Ildbranden skeete en virkelig Duellering iblant fruentimmer, som var just inellem disse 2de berygtede Stiøger, Historien var denne: Disse be-
nævnte

---

¹⁾ Slagter Sachman boede 1790 i Nr. 177 i Mikkels Bryggersgade, nu Nr. 3. Denne Gade var berygtet, her boede i Nr. 8 den af Holbergs Komedier bekendte Anne Hattemagers (Kbh. paa Holbergs Tid, S. 224).

nævnte løsagtige Qvinder bleve meget Chalue paa hverandre, denne Chaloufie vorte og tog daglig til, det bare allene for at den ene fortrød paa den anden at den havde meere Galaner og tilbedere end den anden, her kom nu en militairsk forbittrelse op imellem dem som kunde ey før Udsluffes førend de saae Bloed af hverandre; Den ene som syntes meget meere brutal som den anden, havde den Courage at udfordre den anden paa en skarp Kaarde, hun tog 2de Kaarder og overleverede den anden en Kaarde, og med den allerhævngierrigste Mine forkyndte den anden duell: De fægtedes en tiid meget hefftigen og grummeligen med hverandre, indtil endelig det brutale Qvindesolk vantt Seyer over den anden, og stak hende ihjæl, endstønt hun nu just ikke samme Øyeblik døde, saa havde offtbænævnte brutale Qvinde dog givet hende 2de rett dødelige Saar, nemlig Eet i ventriculo eller i Mavnen, og Eet i Intestino Colon eller i den store tykke Mast-Tarm, saa at hun den 2den Dag dereffter døde;

Min sal. Moders-Svend som var hendes Ældste, og tilligemed Patienter-Svensk blev kaldet og forbandt hende, NB. Denne min Moders ældste Svensk var en gandske fornufftig og lærdt Persohn, avancerte og blev en berømmelig Land-Physicus og tilligemed af Kongen benaadet med Cancellieraads-Karakter i Christianssand i Kongeriget Norge; Han var Land-Physicus udi Christiandsands-districter ¹⁾ hvor samme for nogen Tiid er Død og begravet;)

Det er jammerligen at høre, den korte-tiid hun havde
 Det

---

¹⁾ Friederich von Zee, Provincialmedicus i Kristianssand fra omtrent 1743 til sin Død 1781, Kancelliraad 1748 (Ingerslev, Danmarks Læger, II, 328—29).

at leve udi, fortalte folk til nyelig vores benævnte Svønn ved Navn Friederich von See, at Qvinden som var stultet den korte Tiid hun levede udi, beklagede sig forskreffeligen over stærk Smerte, og overmaade Tørst, hun drak 3 a 4re Kander Øll ud, og kunde ey lædskes, thi det løb strax ligesaa stærk udaf hendes dødelige Saar igien;

Man fortalte ligeledes, at denne bandsatte brutale Morderinde, havde været saa tyrannisk og taget den stakfels Qvinde som hun havde dødelig-Saaret ved haaret og slævet hende udaf Sengen paa det allerubarmhertigste saa at det var en ynk at See, alle Mennisker som vare nærværende, og saae dette ynkværdige Syn bejammrede og beklagede den Saarede; De bleve derpaa som billig forskreffeligen fortørned over den Ubarmhertig grove Morderinde, og derpaa blev hun græbet og blev satt og arreteret i Hoved-Vagten paa Kongens-Torv, Dagens-Aften derpaa Døde Patientinden; Derpaa kom Morderinden i forhør, hun blev af Kongens Naade tilladt nogle Dage før hendes Hjemrettelse for at Præsten kunde omvende hende saa viit nemmlig: at om hun vilde formedelt Guds Ord lade sig omvende, thi hun var ret et forhærdet og meget forstøffet Menniske;

Endeligen nærmede sig executions-Dagen da hun skulde udstaae hendes velfortiente Straff, som var, at hendes høyere Haand først blev levende afhullen med en Øye og siden Hovedet med En større Øye, og derpaa hendes Hovet paa en Stage og Kroppen blev lagt paa Stegle;

En, og flere gandske andre Historier og mærkværdige begivenheder som jeg har i mit Levnets-Historie oplevet indtil imod denne Tiid;

1735: Døde den meget dyrebare fromme og Guds-fryg-

frygtige Princesse Sophia Hedvig!¹⁾ Hun har nu allerede altfaa for mange Aar siden som her sees af Mars-Tallet, hvilet som Een Ewig Guds-Engel! Udi vor Herres den Allmægtiges Skjød; Denne Kongelige Høyhed var Een Søster af Kong Friederich den 4de: Hun havde besluttet aldrig at giftes, endskiønt De allerhøveste Mariager bleve Hende tilbudne, nemlig at være den Kommercke-Kaisers Høveste Gemahlinde, mens fordi at Hun allerede fra spæde Ungdomms Tider havde forlovet og bortskænket Hendes uforligeligste fromme Hierte til Een Brudgomm som er meget høyre end alle Kæisere og Konger paa Jorden, nemlig Den Allerypperligste og Aller-Dyrebarest Himmelske Brudgomm Jesus Christus! Gud og Mann! Afslagde Hun alle værdslige og Jordiske Brudgomme, og blev altfaa denne Himmelske Brudgomm Troe og Huld indtil Hendes Salige Død og Endeligt;

Eja, Al at vii allesammen kunde være saa Lyffsalig at Være der hvor Hun er!

Det er mig umueligen at jeg som en troe gammel Underfaatter skulde glæmme de Herrlige og meget prægtige Illuminationer der bleve giorte den Afdøde Princesse Sophia Hedvig: nu alt for længst Himmelske Borgerinde til største og vellfortiente Ære og Roes nemmeligen i St. Herr Geheimeraad og Oberjägermester Gramms Pallæ²⁾ var en af Illuminationerne som jeg endnu gandske vell kann huske; Nemmlig: Der præsenterede sig den Himmelske Gloria, Een Haand udaf Skyerne som havde Een
Him-

¹⁾ Prinsesse Sofie Hedevig, Kristian V's Datter, afslog et Giftermaal med Kejsers Josef I, da hun ikke vilde gaa over til Katholicismen (se Brasch, Vemmetofte, II, 204—5.)

²⁾ Gehejmeraad Grams Gaard er det nuv. Hotel d'Angleterre.

Himmelske Krone i Haanden og præfenterede Princeffinden; Hun langede med allerstørste Længsel effter samme; Neden for stoed Eet prægtig forgylt bord hvorpaa laae Een Kongelig-Krone paa en rødfløvels Pude;

Inscriptionen var denne:

Den Høysalige Princeffe saaes i fuld Corpus langende effter den Himmelske-Krone og Sagde: Den Uforgengelige jeg ønsker, og hvoreffter mig længes!

Med den anden og venstre Haand viiste Hun paa den nedensaaende Kongelige Krone som laae paa den røde fløvels-Pude; med Inscription: Denn Jordiske Jeg reent forlader;

Den Hørvædle og Hørvælbearne Magistrat loed det ey heller mangle med herrlige og meget ypperlige Illuminationer, paa Raadhuset: Iblant mange af dem, komm mig især Een ret levende og meget bevægelig forre, nemnlig saaviit jeg endnu kand huske og erindre: Den Sl. Princeffe! stoed i hviide og Uskyldigheds-Klæder med Een Kongelig Krone paa Hovedet, og havde Eet fattigt og ringe barn paa Hendes venstre Arm, med Hendes hellige og Velsigned høvre-Haand holte Hun 2de andre fattige børn: Inscriptionen nedenforre, Var Denne: Jeg tog den Arme i min Favn, og bar derfor et Moders Navn!

Hun lignede fuldkommen den meget ædelmodige og Dydrigg Sindede Kaiser, Titus Vespasianus, som aldrig lod nogen Menniske, traurig eller Trøstesløs fra Sig gaae; og derforre af Sine Under-Saatter med allerstørste billighed blev kaldet i Rommersk-Sprog Amor & deliciae generis huius! O! Store Himmelske fyrstinde, Viil da i Din Dyrebare frelseres Jesu Arme, ligesom fordem her paa Jorden; De fattige og Nødlidende hvilede i Dine!

Samme

Samme Aar 1735: Døde min Sted-fader Johann von Asperen som før er omstrevet;

Og i samme Aar blev jeg udi min Christendom examineret af Sl. Hørr Consistorialraad Schreiber og bestoed meget vell, og bekom af samme ældste Sogne-Præst en meget stoer berømmelse;

NB. Confirmationen var den Tiid ey endnu opkommen mens Børnene bleve udi Præsternes Huuse pro persona privatim examineret;

Mens næste effterfølgende Aar 1736: kom Confirmationen op; Samme Stiffede Kong Christian den (6te: og i samme Aar gjorde jeg min feldsker-Svems examen og blev Studiosus Chirurgiæ: Hvilket nu er allerede Eet Halvhundrede Aar siden, den Tiid jeg kom til Chirurgien;

I Aaret 1737: Havde vii her i Dannemark En overmaade forfkrællig stærk Storm som var Een fuldkommen Orcan, det Stormede saa overmaade forfkrælligen saa at det syntes som Tuusende Vogne havde kiørt og rumplet i Luften, her i Staden vare mangfoldige Huuse som havde gamle og brøstfældige Skorsteene som Stormen paa det grueligste nedstortede; Ingen Gaarde eller Huuse bleve forskaanede at ikke nogle Hundrede Tagsteene i Gader og Gaarder nedblæste, mange og adskillige store stærke Plankeværker bleve omkastede som de havde været af Kardus-Papier, ja hengeluene ved Huusene som vare kun med enkelte Springsædere, og ey tilligemed stærke Struer stærke indskruede og vellforvarede, sprang op og sloge med forfkrællig buldern, knagen og bragen op til Vælene ved Huusene saa at de ey lode sig meer grive, fatte eller regiere; vii vare alle her i Staden i stoer Angst og Frygt for Jldløs og Jldsaaede thi havde der kommet Jldløs i de Tiimer da Stormen var hefftigst, saa havde det seet meget far-

farligt og sort ud for Residenz-Staden, jeg sagde den gang til min Sl. Moder: *Alt Gud være os alle Naadig, kommer der nu Ildløs op, da befrygter jeg saare: at den store Kiøbenhavns-Ildbrand som var 1728: begynder igien, mens min Moder som var i alle farlige Tilfælde altstille Uforsagt, sagde til mig naar de haardeste Stød komm saa at vor Huuſt stærk rystede, og jeg begyndte at skiælve og bæve: Ey, hvad? bliver du bange? strax og slug hen til Bønnen, hvor bliver nu din Troe, er du nu forsagt? O! Lad kun Spotterne, frække Naturalister og alle Ugudelige være forsagt som aldrig søger Gud! og i de goede Dage naar glædes-Solen skinner, ey tænker paa hannem eller er Hannem Taknemlig; Naar saa Nød opkommer, saa er alt deres stolte Moed faldet, thi de har alletiid været fiender af Gud og Hadet Hannem saa er ogsaa Gud nu i Nøden Deres fiende og Hader dem, De har en meget ond Samvittighed, derfor kand de ikke bede, deres vrange og falske Troe lærer dem, at Gud svar har skabt dem, og alle Mennesker, mens siden effter overlader dem reent deres Skiæbne, og bekymrer sig nu slet ikke det allerringeste om dem og giver ey agt paa dem, om de gjør eller begaar goede eller onde Giærninger, belønner Han ey de goede, og bestraffer ey de Onde; De troer ey at der er Himmel og Salighed til effter Døden, og folgeligen, ey heller Helvede og Straff til 2c.*

O! ret jammerlig og en ælendig Troe; Det hellige Gudsord kan derforre ey heller virke i deres Siæl og Hierte, mens falder paa en gandske haard og overmaade stærk Steenklippe som er haardere end jern, kort sagt: De ere brændemærket i deres Samvittigheder 2c.

Min fromme Sl. Moder holt mig da om Natten af det hellige og allersødeste Guds Ord forre (thi ingen af os, ja der sov vell ingen udi det gandske store Kiøbenhavn

det maatte da været uskyldige Patte-Børn som laae i Duffen) nemmlig: Udi den største Nød er ingen Nød; naar ikkun Gud er med os, thi er Gud med os, hvem kand da være imod os? Jligemaader: Naar Menniskers Hielp reent ophører; Da rett Guds Hielp først begynder; Saa falt mig og strax af den hellige Skrift ind, af det gamle Testamente, Som fordem i de ældre Tiider De sande Guds-frygtige have trostet sig med, naar som De befandtes at være udi Allerstørste Nød; nemmlig: I det Tydske Sprog lyder det saaledes: Gott ist unsere Stärke, Eine Hülffe in den großen Nöthen die Uns troffen haben, darum fürchten Wir uns nicht, wenn gleich die Welt unterginge, und die Berge mitten ins Meer sünken Sela:

Disse herrlige og güldene Troster-Ord, gav mig stoer frimodighed, den gang jeg med største Andagt repiterede samme, og derpaa imod Morgenstunden lagde sig af Guds barmhiertighed, Stormens-Hastighed og grummhed; De af mine Landsmænd, som maaste ey forstaaer Tydsk, kand finde selvsamme Ord i den danske-Bibel; fordi at i samme Tiider det nye og Herrlige Residenz-Slott Christians-Borg stoed i bygning Residerede Kong Christian den 6te) hver Vinter paa Friederichsberg-Slot: Det skeete da i samme Natt imellem den 21 og 22de Januarii 1737: Den før omtalte gruelige Storm, saa skræffeligen huserede og buldrede at paa nogle fløye af benævnte Slottes-Tage blev kaaberet reent aftækket og sammenrullet ligesom det kunde have været pergement eller Kardus-Papier;

Det arriverede og selvsamme rett gruelige Natt en besynderlig begivenhed: nemmlig: Een fornemme Characterisered Persohn havde maaskee været til Taffels hos stoere Herrskaber, og vilde fiøre hjem paa Christianshavn imellem 12 og Eet slett ongefer, da Stormen var aller-hæfftigst, og da han fiørte i sin egen Caret med sin equi-page

page. og de vare just kommen midt paa Christianshavns broe, og i fuld angst og bævelse, saae sig nødsaget at see effter noget maaske, hvordan det vilde gaae Kudskeren og de stakkels Heste paa dette farlige Sted, da Herren nu traf Karrets-Vinduet ned, gav stormen just et hefftig Stød saa at den heele broe rystede og bævede, i det samme sløy baade Hans Perryk og Hatt langt bort i Søen, saa at Herren maatte fiøre barhøvet hjem til sin Gaard hvorsom han boede;

Anno 1738: den 16 August kom det til en liden Soc-Reise jeg skulde forrette en Commission for min Sl. Moder som i de Tiider levede, tilligemed holt jeg samme Reise for mig og som Een Lyst-Reise: Samme var og bestoed først til Søes, til Aalborg i Jylland som er ongefær En 30 Miile fra Kiöbenhavn, og siden var det endnu 5 a 6 Miile til Lands jeg skulde hen forend jeg kom hen til mit Sødskende barn Hr. Petersen som var Chirurgus: hans Sonn lever endnu og er Sogne-Præst i Alminde. og Residerende Capellan i Byen Kolding ¹⁾;

Præstens fader og Moder levede i de Tiider, mens denne hans Sonn, var ey født eller kommet til Verden endnu;

Jeg havde en Reise-kammerat med mig paa Skibet, som var en fiødelig broder af benævnte Hr. Petersen i Jylland, som vi agtede at vilde besøge, vi havde det deyligste og fiønneste Væir vi kunde ønske os lige til imod Aften, da forandrede sig vores goede Vind; først begyndte det

---

¹⁾ Reisers Fætter hed Niels Frederik Petersen, hans Hustru Mette Marie Speitzer, deres Søn hed Parmo Carl Petersen, f. 1741, 1772 res. Kapellan i Kolding og Sognepræst i Almind, død 1803 (Wibergs Præstehist. II, 236.)

det streffelig at Lyne, og Tordne, siden effter begyndte det i førstningen meget stærk at kuule, som vores Skipper og styrmand kaldte det, benævnte Persohnier kamm i stærk dispute med hverandre: styrmanden sagde: at vi allerede vare passered Øen Lesoc, og Skipperen stridde hart imod dette, nemmlig: at vi ey vare passered samme, mens skulde først passere denne benævnte Ø, de vilde see til Compassen, mens at væ, stormen havde slukt lyket i samme, jeg og mit sødskenbarn vare ey vell tilmode ved dette;

Stormen tog immer meere og meere til, Skipperen befalte og var selver gestæfftig at tage alle Seygl ind og dette maatte see i allerstørste Hast, der var en skibskarl med os paa fartøyet som var ved, med at hiælpe og stoed just ved at vilde tage Mergseyglet ind, i det samme kamm der en stærk kuuling og stød, at han sløy over bord, til hans Eyffe var han dog i Angsten resolvert og fik hastigst fatt paa Mergseyglets skraats-stang og Skipperen den gang hand fornamm dette, kamm paa det hastigste springenes og fik ham fatt i en slipp af hans klæder og traf ham tilbage til fartøyet igien, Gud gav og Eyffe, at i det samme kamm en virvælvind og førte stangen med mergseyglet indtil op paa fartøyet hvor Skipperen stoed og holt ham endnu med alle kræfter i klæderne, blev altsaa formedelst Guds, og Skipperens Hielp, frie og frelst fra Døden;

Nu, hvad passerte og vederfoer os da viidere? Stormen toeg endnu immer meere til, og blev fra minutt og til minutt stærkere og grueligere, ja det blev paa sidstningen en fuldkommen Art af Een Orcan; Hielp nu den Allernaadigste og Allviidenste Gud! sukkede jeg og Taa-rene løbe strømmeviis need af mine Kinder, hvor vill det nu gaae og see ud for os? om Gud nu ey med sin Allmægtige Haand vill redde og frelse os, da maae vi alle, som befinder sig paa dette fartøy Døe og forgaae;

Der Troefaste Gud opholdt og styrkede os dog, og hans Naadigste Hielp-Haand var endnu ligesaa mægtig som den var i meget ældre Tiider, da Jesus han var paa Skibet med Hands disciple, og da det galt hart, med Vinden og Havet, blev vor Dyrebare Frelsere! af Hands disciple i største Angst opvækket, med de Ord: Herre, hielp os! Vi forgaae; men han sagde til dem: I lidet troende, hvi ere I saa frygtagtige? Saa stod Hand op; og truede Været og Havet, og det blev gandske stille; Men Menniskene forundrede sig, og sagde: Hvad monne denne være for en, at baade været og Havet ere Hannem lydige? at læse Evang. Matth. 8, Cap. 23: v.

Vi saae da og endeligen den for os saa længe ønskede og glædeligste Morgen, Hvi begyndte da alle Eenstemmigst og skyldigst vores billigste Lovsang og Taksigelse at istæmme, og jeg for mig selv, med Hierte og Mund siden effter, i det tydske-Sprog hvori jeg fra barndom af haver lært mange Lovsallmer uden ad; Den gang vi nu i Morgenstunden saae den fiere og deylige Soel skinne blev vi meget glade og vederqvæget, for vores bedrøvede Aften, og derpaa forskreffelige gruelige forbigangne Nat; jeg var bleven noget frimodig og dristiger som jeg var i den benævnte bedrøvede Nat, holdte mig da for frisk Luft skyld at bekomme, en goed Tiid ud paa Dækket op, jeg holdte min høyere-Arm omkring Tov-Værket som er befestiget ved siderne af Fartøvet, at jeg ey skulde falde omkuld, thi endskjønt Stormen havde mesten reent lagt sig, saa var dog Søen endnu forskreffelige oprørt, som af Søe-folk bliver kaldet: Een stærk Søegang; Hielp Himmel tænkte jeg: Hvor maae det dog have seet fyraterlig ud, i den forbigangene Nat, da Søen ved Dagen da Stormen har lagt sig, endnu gaaer saa farlig huult;

Den første Dag vi gik om bord, havde jeg i sinde at
vilde

vilde have lagt mig til Nattehvil som skulde have været i baaden som var med stærke tove meget fast bundet igiennem Fartøjets huller, mens det forbød sig selv længe førend vi naaede den bedrøvede Nat, da skipperen raadte mig og min fætter at vi skulde kun begive os taalmodigst udi Kahütten, thi vi bekomm Storm til Natten, som vi disværre ogsaa overmaade nok bekomm; disse før omtalte Tove sled løjs om Natten i den forfærdelige Storm, saa at Baaden gik over bord saa at Skipperen tænkte han aldrig havde faaet samme meere igien, mens til goed Lykke hengte der en Ende af det ene Tov endnu i Eet af hullerne som er paa Dækket, og blev altsaa med allerførste Nød og Umage optrækket paa Fartøyet igien;

Nu hvor gif det da viidere? Vi havde derpaa et ønskeligt og ret angenemmt Soelskin-Væyrigt, den derpaa heele følgende Dag, noget langt hen paa Eftermiddagen blev det snart saa stille at ikke Een Fæder rørte, her var nu atter goede Raad dyre, jeg var meget forrigfuld at vi ey før mørk aften skulde opnaa Hals Fæstning, ogsaa kunde det maasse hende sig at vi bekomm en art af Storm paa nye, eller dog i det mindste Contrair-Vind, og følgerig den Dey vi havde saa møysommeligen lagt tilbage maatte være tvungen imod vores Villie at vende om igien; vores Skipper trøstede mig og sagde: at Hand havde goed forhaabning at vi snart bekomm en liden angenem Kuuling som snart kunde bringe os før vi det tænkte til Kysten og Fæstningen Hals, saa at vi den tilkommende Nat kunde sove sikker og roelig paa Landjorden, som Gud være Lovet, ey ret længe dereffter skeete, thi da jeg imellem Haab og Frygt, begav mig udi Kahütten, gif op og ned spadserenes og sukkede til vor Herre! at Hand dog ey vilde lade mig tiere ustaae desligest græffelig og meget bedrøvet Nat, gif saa ud noget dereffter paa Dækket, vedblivende at Sukke og bede

bede, fandt jeg ret glade Ansigter paa vores Skipper, Styrmanden, og min Fætter, pægende med fingeren hen til Landjorden og Hals, som man allerede ved den klare Soelens-Nedgang kund see skimmre og glimmre, derpaa begyndte vor Skipper ved Navn Jens Nor, saaledes til mig sigende: See, de maa være uflatered Eet gudsfrygtig Menneske, dens ydmyge og andægtige Sukke og bønner, den store Himmels-Fyrste naadeligst har bønhøret; for nyeligst havde vi endnu 11 til 12 miile endnu ved allerstilleste væyr til Hals, mens See, nu seer vi Tønderne ved samme tydelig nok liggende, og om et gott kvarteers-Tiid, opnaar Vi Broen ved benævnte Hals;

Det skeete som hand sagde, og vi arriverte rigtig nok paa det Sted vi ønskede os, hvor vi og blev paafølgende hecle Natten, og sove søt og roelig lige til den lyffe Morgen, da vi da af Skipperens-folk bleve oppæfede for at Sægle lige til den stoere og smukke Kiøbsted Aalborg; Vi sægledede med temmelig goed vind ongefær 2 Miile, saa bekom vi Modvind, som jeg os ind paa Sandgrund saa at fartøyet stoed saa fast at vi ey det allerringeste kunde arbejde os løs, og ud, igien, mens maatte give os til Taalmodighed igien, jeg og min Fætter vare i de Tiider gandske unge Mennesker, som vare meget lette til foeds, fiædtes meget at blive længere paa Skibet, resolverte at gaa den øvrige korte Dey til foeds, som var kun en bakatel for os, da vi kunde gandske tydelig see Aalborg ligge tett for os, og om Deyen havde voren tre gange saa lang havde vi det ikke æstimeret, Skipperkarlen maatte tage Skoe og strømper af og rulde sine Buxer op, og for en drillepenge bære os over paa Landet, min Fætter var den ipte som skulde bæres over, medens stod jeg endnu paa Skibet og saa paa dette, hvorover jeg nu ey andet kunde end at jeg faldt i en stærk Latter, thi det saae

faae alt for snorrig ud, min fætter havde spendt Urne og beene om den stakkels Skibs-karls Hals, og bar ham som mann bær et Lamm paa sammes Ryk og Hals, jeg blev strag derpaa, ligesaa overbaaren; vi havde begge kun Een Kuffert tilfælles, som vi loed hos Skipperen paa Skibet i Kahytten staaendes, indtil hand havde Dagen derpaa udarbeydet sig af Sandgrunden og kommen til Aalborg, hvor vi betalte ham for farten, og annammede vores Kuffert;

Vii maatte bie endnu et parr Dage førend vi kunde bekomme en Vogn til Giötterups-Kirke og Landsby ¹⁾, hvor min fætter Hr. Peterfen boede, hvi bekomm da endeligen en Vogn, vores Kudsker førte os derhen, mens isteden for 5 Miile førte han os vel 7 til 8te Miile, thi hand gav for, at hand vidste Deyen, vidste han samme dog ey, og maatte spørge sig forre, til hver en som mødte os, fort, hand viste selv ikke Deyen, endelig blev det gandske mørk og vi maatte tage ind i en Landsbye som kaldtes Huuøghbye, og blive der Natten over, de kiendte min fætter Petersen meget vell, saa og Giötterups-Kirke og Landsbyen af samme Navn, de bebrejdede vores Kudsker, at hand havde ført over 3 a 4 stærke Miil feyl og udaf den rette Dey;

Om Morgenen toge vi Afsked af disse ret skikkelige og meget oprigtige folk, takkede dem at de vilde viise vores Kudsker den rette, og korteste Dey, og betalte Dennem for det vi havde fortæret og toge paa det vennligste Afsked af Dennem, jeg maae give disse folk, den billige Roes, at jeg aldrig har kiendt, eller seet, saadanne høfflige og artige Bønderfolk end disse ret goede folk vare imod os;

Ende-

---

¹⁾ Gjøtterup i Vester Han Herred.

Endeligen saae vi Giötterups-Kirke for os liggende paa en høy-Banke, og saae ud og presenterede sig ret prægtig, meget deylig og proper Repareret, det var min fætters egen Kirke, og tilhører endnu til denne Dag hans egen yngste Sønn, som er en fiødelig broder til Præsten Hr. Petersen i Kolding. Vores Kudsker maatte melde os til Hannem i Hans Gaard, og vi informerte ham at hand skulde holde goed Mine være gandske ærbar og melde at der vare 2de unge Persohner som hand havde medbragt fra Aalborg, som ellers vare fra Residenzens-Stad Kiøbenhavn, (Jeg maae med faa Ord erindre: at naar man (kommer fra vores benævnte Kiøbenhavn, bliver man saa (høyt æstimeret, fuldkommen som man kom fra Romm, (eller Pariis i Frankeriige; Ja vii bleve strax af Bønderne (kaldet med den Carracter: Naadigste-Junkere! det er ey (at forundre, thi de seer meget sielden der folk, fra den (Kongelige Residence-Stad Kiøbenhavn;) Nu det varede ikke længe at vor Kudsker kunde holde sine Miner og lader længere; Dog svarede min fætter, Eja: fra Kiøbenhavn, jeg holder ey Giæstgivergaard at tage imod saadanne Giæster fra Kiøbenhavn, mens den gang nu vores Kudsker lidet smilte mærkede Hr. Petersen andet, og spurgte reent ud med et glædeligt Ansigt: a: ha: hvad giælder det jeg fandt alt giætte: Det er vist nok min broder, og min unge fætter, hand toeg hastige Skriit jilende med Kudskeren, hand bedrog sig ey, thi vii vare det ogsaa, saasnart vii saae Ham iilede vi ligeledes imod Hannem, der skulde nogen have seet hvilken stoer Glæde der blev iblandt os; Vi folgte med min fætter til i hans Gaard hvor vi bleve af Hr. Petersens Kierriste paa det allervennligste og høfsligste bevællkommet, og jeg forblev der hos Dennem sammtligen Een heel Maaned, og vi levede sammen som i et jordisk Paradiis og Himmerige, vi levede hver Dag i største

største Lyf og Glæde dog derhos i alt Gudsfrøgt og ingen overdaadighed, mens dog det allerlekkerste Mad gjorde min fr. Sviegerinne Mad. Peterfen, os med til goede; Min fætter som eyedede baade Kirken og Gaarden, dernæst ogsaa nogle bøndergaarde og Høvger, sagde tit og offte til os naar hand nødte os at vii skulde spiiise, saaledes: Kieriste fætter Reiser, og tiere broder Peterfen! gjør eder nu til goede, det beste i Land for all Eders Udstandne Angst, Møye, og stoere Livs-fare, for faae Dage siden i hiine græffelige, bedrovede Aften, og derpaa fulgte gruelige, og overmaade frygterlige Natt; Endeligen kom Tiiden at jeg skulde tænke paa Hiemm-Reisen eftersom jeg havde brugt største Forsigtighed, med at skrive med Posten til min Moder hvorledes det var gaaet os paa Søen og hvor vi da endeligen vare kommen næst den Allerhøvestes Beskiærmelse, vellbeholden til Giötterups Landsbye an, hos Herr Petersen min fætter, thi jeg bekom den Tiid et svar, hvori jeg blev den bedrovelige Tiiden beretted at min fromme Moder havde af bare alteration bekommed en inflammation som man kalder i Chirurgien Erysipelas, danst Rosen paa begge Hendes Been, thi hun meente som rygted paa Coldboden gif at vi med vor Skipper Jens Nor, i det meget haarde Væyr om Natten allesammen vare undergaaet og begravet i det Dybe Hav;

Dette forarsagede at jeg med usigelig allerstørste Længsel og Hiertets Ønske Længtes at see, min saa alledyrebarest og Hiert-Elkede Moder igien og trojste Hende Mundtliggen at jeg endnu levede;

Jeg gjorde mig altsaa paa det ivrigste færdig til Reisen og længtes at være i min fødselstad Kiøbenhavn igien; Jeg tog med største og skyldigste Taksigelser for mig beviiste goedheder og artigheder af begge mine fætttere, og den ælstes Hustrue Afseeed, som ey paa begge

Sider

Sider foruden Taarer endtes, thi de ælskede mig overmaade for min Gudsfrøgtige og Dydige Opførsel skyld, thi De havde af Hierted gierne længere beholdt mig paa samme sted, ja den da i de Tiider værende, Herr Provst Frydenreich¹⁾ vilde ikke heller have misted mig saa snart, de alle toge med største Væmodighed Afskæed med mig at jeg skulde reise allene, thi min yngste Fætter som var reist med mig derhen, havde besluttet at blive der endnu et heelt Halv-Aar som og skete; for visse Aarsager skyld, kunde min ældste Fætter ey miste sine Heste længere end lade mig begleide kun til Aalborg som var 5 Miile, thi Høsten var for Haanden, hans Løfter som hand hafde giort mig kunde hand nu ey holde; nemmlig at jeg skulde havde giort Hiemreisen til Lands, da havde jeg kommet igiennem adskillige Kiøbstæder som vare meget smukke hvorefter jeg meget længtes at see samme, og saa var jeg og kommen til den stoere berømte Kiøbsted Aarhus, siden effter at komme over det stoere Farvand imellem benævnte Aarhus, og Kallundborg i Siælland, og lige derfra, til Residenzen Kiöbenhavn, denne tour skulde jeg selv betale, paa min egen risico; Mens alt dette Løfter af min ældste Fætter faldt reent i brønden og blev slet ikke noget af, altsammen som man sagde, var den nær forestaaende Høst Aarsagen dertil; Altsaa var jeg tvungen gandske imod min Villie at gaac selvsamme tour tilbage igien som jeg var kommet til Jylland, nemmlig reent til Vands igien fra Aalborger-Toldboe, og saa til Kiöbenhavn, hvor jeg og min Moder til allerstørste Glæde lykkelig foruden den allermindste og ringeste stormm ved stilleste

---

¹⁾ Mag. Daniel Friedenreich. f. 1677, Præst i Kjetterup og Gjøtterup fra 1705 til sin 1752.

stilleste og angennemste Soellfin opnaaede Kiøbenhavn's Toldboe den 4de October 1738 imod Morgenstunden;

Høystærede Læsere, da maasse kunde være nogle iblant Dennem, som vare Søe-farende; denne liden Historie om min farlige Søe-Reise til Jylland, vil vell ey være Dennem saa mærkværdig og saa meget farligen som den var for mig eller effter mine ringe begrebe, Praxin og liden erfaringhed jeg havde i de gamle Tiider da jeg kun var Eet gandise ungt Menniske af 20de Aars-Alder, kundet maasse af disse Nyelig-Anførte Marsager kommet mig usædvanliger og meget farliger forre De Edle og meget stoer Erfahrne China, Ostindie og Vestindie-fahrer, som stryer saa mange stoere stolte Søer og forstræffelige Bølger igiennem, hvorimod jeg med allerstørste Billighed kun kann regnes som en liden fusser, imod saadanne meget Tappere og stoere Erfahrne Sø-helte! Det er og best derfor om jeg maae raade disse brave, og for fædrene-Landet meget nyttige-Mænd, at naar som de beærer mig og Læser min Nyttige og Velmeente Liv-Levnets og Forsølgelses-Historie, De da vil behage at dømme fierlig, eller og at oversee samme liden Historie om den for mig saa skarp vaarende Søe-Reise, herfra til Aalborg i Jylland, thi det kunde gierne have en Art af billighed, at foragte denne liden Reise, imod at Disse berømte Søe-Erfahrne har reist til Canton i Kaiserdommet China, 5 a 6; og fleere gange og det er ogsaa den reene og bare Sandhed, at min reise kun kan regnes for børneværk, imod disse meget stoere Værdens-Søer og Deye af 4re a 5000 Miile;

Dog naar man u-Partist og velltænkende vill Dømme: Et stoert og prægtig Skib! hvor mit stakkels og elendigt-meget gammel Fartøy jeg var paa som kunde ste a 10 gange staaet i Eet China-fahrer-Skib: Maaſkee vor Herres den stoere Guds Lykke! at iblant er muelig Eet angenemmt
darmt

varmt Soelssinn-Veyr at Seygls udi, derimod med mig og andre flere som vare paa dette lidet Skib, medfulgte Een fuldkommen Orcan hvor vores Skipper Jens Nor selv var forfagt, bad til Gud! og hvistede sagte til Styrmanden: Jeg troer neppe at vi kommer levende herfra? Da forandrer sig folkets bedømmelser gandske anderledes, saa at man for Gud! med ald Sandhed og største Villighed igien og kan dømmes og Siges: At det var slet ingen Børneværk; Er dog Søen stærk og farlig nok i vores Naboelav, nemlig i det stoere og fæle Hull, som kaldes paa Latin Schagerach eller af Hollænderne: Kattegatt; Jeg tænker at der er Vann nok at drone udi naar en Ulykke skulde være, man har haft vell før exemplar, at folk som har været lykkeligen reist hen til China, fremm og tilbage og naar de har vildet drevet Kjøbmandskab til Danzig, Lübeck og andre smaa Vand-Reiser er De Dronnet og omkommet; Jligemaader kan jeg anføre Eet sandrue exempel som min St. Moder har oplevet og fortalt, nemlig: at Een Adelsmann med sin Sønn vilde Reise herfra, og hjem til sin Herregaard som laae paa, eller ved Rygaastrand i Jylland, somm er kun den halve Vey, herfra til Aalborg, Droenede, og endelig begge ommkomme;

Eigeledes har jeg exempel som er gandske nyelig i sidstafvigte Sommer arrivred paa en feldsker-Svend som kun for Eet halv-Aar siden var i mit brød og Tieneste, ved Navn W: som vilde reist til Kysten Qvinea i Africa hvor vores Danste Fæstning Christiansborg ligger, mens disværre gif ham og alle folk der vare paa Skibet meget ulykkelig, nemlig: Hand fortalte mig at da de vare kommen til et Sted som kaldes Dynkirken, foer Skibet paa en Klippe med allerstørste force, saa at dette store Skib blev reent sønderslaget og ruinered, og de arme Mennsker maatte alle retirere sig i Nabenbare Søe paa Biælker
Bræder

Bræder og Planke af det ruinerede Skib, saa det var rett stoer ynf og Jammer at see; Alle disse goede folk maatte hver af dem, miste Deres eqvipage, saa alt hvad de havde taget med paa Skibet, bekom de aldrig meere at see, mens Søen tog det altsammen i sin Afgrund;

Nu gaaer jeg viidere fremm i benævnte min Ævnets-Beskrivelse;

1739: Blev den herrlige og meget nyttelige saa kaldede Dokke med Solennitæter Indviet¹⁾;

1740: Holdte vores Høysalige Konge, Kong Christian den 6te) og Den Høysalige Dronning, Dronning Sophia Magalena; Eet prægtig Indtog heri den Kongel. Residende med stoere Solennitæter: for at Indvie Sit Herrlige og meget prægtige gandske Nye-bygte Kongelige Residens-Slott Christiansborg: Indtoget gif an, eller begyndte fra Friederichsberg-Slott, og lige til nyelig benævnte Slott. i Kiöbenhavn, alle Sammtlige Indbyggere her i Staden glædte og frydede sig, benævnte Høysalige Konge! fiorte i Hans allerprægtigste Stads- Carosse, som var paa det prægtigste overalt med det ægteste Guld forgyldt; forspendet bestoede af Segs Frid-hviide allerskønneste Heste af Kongens-Stald, samme Heste eller Seeltøys paa samme, vare ligeledes som Karreten, med ægte forgyldning, ved hver en Side af Den Kongelige-Carosse, rede 2de Riddere af den Kongel. Dannebrog's Orden, paa Deylige og prægtig-pyntede Heste; ligeledes og, rede Kongel. Kammerjunkere ved hver Ridders-Side ved benævnte Kongel. Vogn og toe Heyduker; foran for Karreten rede De sammtlige Kongelige Pager paa det allerprægtigste Chammererede med
Deres

---

¹⁾ Om Dokkens Indvielse 25. Maj 1739, se Thurah, Hafnia Hodierna S. 221.

Deres Høyædle Høylærdte Herr Hoffmester; for ved Hestene som gif for den Kongel. Carosse: saae man de Kongelige Laqveyer, i meget propre Liberii, hver af dennem holdende Deres kaarder i høyre Haand. bag ved Den Kongelige-Carosse: rede Eet heelt Compagnie, Gardere til Hest med Deres Høyadelige Herrer Officerer, i meget prægtig Mondur; Herefter fulgte efter den Kongelige Carosse og Garder, den Høyfornemme Svite af Sammtlige Riddere af Elephanten saa og af Dannebrog's Ordener alle i Deres Stadse Karreter og hver med 6 Heste forspenn, alle Deres domistiker havde deres Stadse-Liberier paa;

Herefter fulgte en stoer Deel af Herrer Etats- og Justitzraader, alle sammtligen til Hest som besluttede Processionen;

Denne Allerhøyeste og Høye Sviter bleve af mangfoldige Mennijter af publico begleidet som dels bestoede af Borgere og Indbyggere i Kiöbenhavn, saa og af mange unge Mennijter som fulgte efter Processionen til foeds;

Kron-Printz Friederich og De sammtlige Kongelige Printzesser, og det gandske Kongel. Arve-Huus, vare allerede forud paa det Kongelige Residentz-Slott Christiansborg hvor allerhøytsamme toege Imod begge Kongelige Mayesteter! Mayesteter! med allerhøyeste Gratulationer og Hierteligste Eyf. Ønsninger; Den Tiid nu begge Mayesteter! Mayesteter! vare komne paa Deres Nye-Residentz-Slott begyndte alle Undersaatter som vare nærværende med allerstørste fryde-Skriig at raabe vivat! vivat! længe Leve Vor Allernaadigste Konge! Kong Christian den 6te) paa Sit gandske nye Residentz-Slott!

Om Aftenen vare alle Huuse ved gammel-Strand lige for Slottet og ved Siderne lige forbi Vægerhuuset, allesammen Illuminerede; Eigeledes saa vare og alle af de reelleste og fornemmste Gader i Staden Illuminerede, den

gemeene Mand som giærne overskrider alle Ordnings-Sfranfer, drev glæden for viit og til største Vælighed med skyden og larmen, med raketter og saa kaldede puffterter og at spøge med Ilden og Pulver, saa at man motte snart befrygte en farlig Ildløs, saa at endeligen vor Allernaadigste Konge maatte tage alt saadant uvæsen og stoere Frælheder meget U-naadigen op; strag derpaa blev paa det haardeste og allvorligste ald glædes-skyden reent forbøden, der blev af vor Allernaadigste Monarcke! befalet, at der skulde adskillige Dagter udstilles, saa vell af Militaire og Civile som var befalet at give nøye Agt paa alle Gader og stræder i Staden for at med største Magt og Myndighed paa det aller-allvorligste at styre og imodstaae saadanne grove U-væsen, og stoere Modvilligheder; Patrolterne gif allevegne flittig omkring, og hvem som ikke vilde være lydig, og førte sig pøbelagtig op, bleve taget ved Dingenbeenet og satt i arrest nogle Uger paa Vand og brød;

1749: blev her udi Residenz-Staden med meget stoere Solennitæter Celebreret Eet meget stoer Jubel Fest som var nemmlig: Om den Oldenborgs Stammes Regiering i det Danfke-Rige! Samme Vare nu i benævnte Aar, accurat heele fulde 500 Aar fuldendet og opfyldet, nemmlig:

fra Kong Christian den Førstes Tiid! og til Kong Friederich den Femtes Regierings-Tiid 1749: Som var just Den Tolote! Af Disse Høyst-Velsignede Slægter og af Den Aller-Høyeste! Høystvelsignede Jordiske Guder!

Samme Aar, var os Undersaatter udi begge Kongeriger og fyrstendømmer Eet ret Gylden og velsigned Aar nemmlig: vor Gloerværdigste og Mageløseste fra Himmlen skienkede Monarcke Christian den Syvende! Med Hans Vællige fødsel givet;

Den 29 Januarii benævnte 1749de Aar; Mens førend jeg gaaer viidere, maa jeg fortælle hvad faae Dage for Jubel-

Jubel-Festen sig hændte og tildrog, en meget bedrøved scene, thi en Værdselig Glæde, som man veed, er aldrig fuldkommen, saa og denne Glæde, nemmlig: Der opkomm Een forfærfelig og farlig Ildløs midt om Natten i et hjørnehuus af Farvegaden og Raadhuisstræde ¹⁾, udi samme Huus boede Een Auction Kone som var Enke, hun laae i hendes beste Sønn den gang det i fiøffenet brændte, hun blev i allerstørste skrek af Sønnen opvekket den gang Ilden havde brennt hull paa Døren, luen slog hefftig ind i hendes Sengkammer, der var nu slet ingen betænk-Tiid til overs, vilde hun ikke levende opbrændes, maatte hun resolvære til at springe ud af Vindverne, hvilket var det eneste Middel, der var endnu tilovers for at redde hendes Liv, det var da den høveste Tiid at grive til det Eeniste Middel, hun sprang med bare been i tøfflerne, og i hendes bare Særk ud af Vindvet paa Gaden, for at frelse Livet, det var ved denne stoere Ulykke, dog en Lykke at hun boede i den nederste Etage, og Vindverne vare lave og ey for høye at springe herud; Hun maatte lade alle hendes beste Möebilier, beste, saavel som daglige Gangklæder i stikken og fik ey det ringeste reddet, uden hendes Liv allene, thi altsammen hvad hun eyedede, blev et bedrøved Offer for de tyranniske-Ilds-Luer, det gif og vederfoer adskillige flere Mennisker af begge kiønn som vare de næste Naboeer ligesaa, de maatte over Hals og Hovet retirære, thi De havde kun faae minutter Tiid, at redde deres Liv udi, nogle gave sig dog Tiid at fik lit Klæder paa kroppen, mens ey det allerringeste kunde reddes af deres Goeds og Indhave, undtagen hvad som De der
havde

---

¹⁾ Om Ilden i Raadhusstræde se Jonge, Kjøbenhavns Beskrivelse S. 60—61.

havde faaet lit Klæder paa sig kunde putte lit Penge hos sig Solv-Uhr maaskee og saadant i Kommerne, mens alt det andet maatte overlades til Ildens Magt og Herredømme: Af det var stoer Jammer at see;

Udskillige gange som var vell 6 a 7 begav jeg mig ud for at see om denne stoere Ildbrand af eller tiltoeg, for at berette min Sl. Moder som endnu i de Tiider levede, hver gang jeg komm hjem berette jeg Hende ingen goed Boedskab, Ilden toeg immer meere og meere til, og det komm sig en stoer Deel deraf at Gaden var i de Tiider en elendig uffel og meget small Gade, de arme Brandfolk vare ret billigen at beklage i den Tiid, thi de stoede stoer fare selv, at omkomme og miste Livet i Ilden, de skrækelige Euer havde snart antændt deres Klæder, alt for den meget snævre Gade skyld, de bagstaaende Brandfolk maatte Sprøyte paa de foranstaaende Straalemeistere at de ikke skulde af Ildens stærke heede antændes, og levende opbrænde; stoer Jammer og Nød, de stakkels folk som endnu søgte at redde deres Møbler og sager, kunde ey komme ud, for Brandfolkene som ikke kunde lade dem vell passere, for den elendige smalle og usle Gade, der var en hylen og skrigen, saa vell af gamle og Unge saa og af de uskyldige børn, at det var en stoer gruelse og skræk at høre, her var i alt Sandhed goed Raad saa og Latter Dyr nok, her vilde jeg have Ønsket at de unde Spottefugle de maatte nu været gamle eller Unge, af den sort som holder Deres uskyldige Næste for Nar, hvis Element og Ønske er, at have Løyer, som for bare Væl ey veed paa hvad for et been de vill staae paa, disse ret hæslige Mennisker siger jeg, vilde jeg saa gierne recommendere et Deylig Hielpemiddel som er meget goed og probatum imod dem, som besidder denne Raserie-feyl og Easter, nemmlig: Latter, Væl, og Løyer, De skulde kun give sig i Lære hos disse

diffe brave og nyttige Brandfolk, og Straalemestere som gjør os stoer Tieniste i Nøden, og naar Een stærk og meget farlig Jldsvaade paakommer, og skulde erfare hvad disse goede folk alt i lang Tiid, og ved mangen farlig Jdebrand har erfared, Da skulde man vennte og forhåabe, at disse Latter, Væl, og Eoyerfulde Herrer Junkere skulde blive omvendt, og ey være længere Spottesfugle;

Nu maae jeg gaae viidere; Jlden tog endnu viidere og meere til, og der tændtes Jld i bryggerens heele Deedhammer, dette var rett stræffeligg at see, thi endskjønt det var Natt, saa gjorde de stoere flammer af Jlden det saa lyst, som det havde været i heede Sommer-Dage ved Middags-Tiider; derpaa saa gif den heele Side af Raadhuusstræde fort, og blev altsammen af Jldsluerne fortæred, lige fra Hiørnet af Farvegaden og Raadhuusstræde af, og til Hiørnehuusset af Nye-Torv, inclusive; NB. Den anden Side ligeover for, blev af Jldsluerne i den meget stoere Jdebrand 1728 fortæret og afbrændt, mens denne gang i den sidste Jdebrand paa samme Sted, eller i samme Gade, 1749 af Gud! naadeliggst forskaant;

Saa stoer, farlig og græffellig end denne benævnte Jdebrand nu var, saa var den dog kun meget lidet at regne imod den overmaade og allerforstræffeliggste Jdebrand 1728: som man kunde med største billighed kalde selsomme foruden ald Eiige; Thi vilde man gjøre en Eignelse med den sidste Raadhuusiste-Jdebrand, og med den gamle Kiøbenhavnste stoere-Jdebrand som af ingen Mennister af De der har levet, eller lever endnu er beskrevet, uden af mig, Reiser, allene, som enhver kand læse i min Kiøbenhavnste stoere Jdebrands-Historie; saa var hiin sidste Jdebrand, imod denne gamle, som er nu mestendeels heele 58 Aar siden; Saa var den sidste Raadhuusiste ikke den 10de Deel at regne imod denne ældgamle

gaminle 1728: Saa om Jeg tordte sige: kun bare børne-Spill, imod samme at ligne; NB. Herved maae jeg og fortælle mine Høvgunstige Læsere, at hver gang jeg kom hjem og berettede min Moder hvorledes det havde sig med den bedrøvelige Tilstand med Ildbranden i Raadhuus-stræde, blev af Hende erindret at jeg skulde gaae hen til adskillige Persohner som havde befommed stærke Alterationer, den iste iblant disse Persohner var og just den Enke hvor Ilden begyndte, som sprang i bare Særk udaf Vindøet i allerstørste Nød, jeg aarelod Hende paa Westergade; i St. Herr Mandixes¹⁾ Gaard, Hans frue Kiærriste var og nærværende ved Aareladningen, Denne Madame Mandix, et meget ædelmodig Sindet og medlidigt Christeligt Gemüht imod sin Næste, havde forært denne, af Ildbranden fattig blevene Enke adskillige smukke Klæder hun skulde klæde sig udi, og jeg havde ligesaa største Marsag at være Denne ædle Dame! største Taknemmelighed skyldig fordi Hun havde Recommenderet mig paa det beste, til alle disse goede Mennisker som bleve af denne Ildbrand, fattig og i bedrøvelige Omstændigheder satte, thi sammtlige Persohner maatte miste alt hvadsom De havde og Eyede; Denne meget Dydige og redelige Matrone, gif endnu viidere med Hendes Vellgiærninger, thi Hun toeg paa sig og betalte til mig, for alle disse Nødlidende Mennisker som vare af mig Aareladt, og det var ey en ringe, mens Een Chenereüse-Betaling, disse Mennisker vare vel ongefær
saa

---

¹⁾ Brygger Ole Mandix boede i nuv. Nr. 33 paa Vestergade, han blev en af de 32 Mænd 1761, ejede Gislingegaard i Sælland og døde 1768. Hans her omtalte Hustru, med hvem han blev gift 1744, hed Eva Kirstine Kobke, der døde 1750, 26 Aar gammel (Lengnicks Stamtavle Jorgen Mandix).

ſaa viit jeg endnu erindrer mig, ved 5 a 6 Perſohner; Kort: Hendes Huuſ, var et Tilflugt-Sted for alle Fattige og Nødlidende Menneſker;

Hun var En Værdig Datter, af Vellædle og Vellberømte Herr Kiøbke ¹⁾, Fornemme Borger og Bager udi Denne Kongl. Reſidenz-Stad Kiøbenhavn, Hand havde den beſte Carracter, nemmlig: Hand var Een ſand Gudsfrygtig Mand! Gud glæde begge Deres Siæle i Himmerige;

Endeligen maae jeg og fortælle at jeg Nareløed ved denne offt-benævnte Ildbrand i Raadhuusſtræde, det var allerede hen imod Morgenstunden, da jeg blev kaldet til Een meget fornemme Mand, Herr Etatsraad Hæſeker ²⁾, ſom boede i De Tiider i Farvergaden lige over forre hvor den stærke Ildløs først udbrød, Hand forlangede at jeg ſkulde Nareløde Ham med en Lancette, hvilket jeg og gjorde, endſkiønt Lancetterne vare allerede i de Tiider kommen udaf brugen mens man betiente ſig gandske allene Snellernes-brug, ſaa dog blev Hans Villie fuldkommet og jeg Nareløed Ham med en Lancett, og gif gandske gott; Ungefær 2 a 3 Dage dereffter blev Indbyggerne her i Staden igien glædet, nemmlig: da begyndtes den Hærlige Jubelfeſtens Solennitæter; Seylduget, ſom havde hidtil omgivet den meget prægtige Illumination ſom i Runden omgav og beklædte Vandspringet paa Gammel-Torv: Var af den Høyædle Høyvelbaarne Magiſtrat befoſtet, blev nu reent taget af; thi Høyſtærede Læſere erindrer ſig vel, hvad

---

¹⁾ Bager Johan Købke døde 1745.

²⁾ Raadmand, senere Borgmester Johan Jakob Hæsekier boede i Etatsraad Ruffs Gaard i Farvergade, nu Kompagnistræde Nr. 37, Hjørnet af Raadhusstræde.

hvad jeg nyeligen har fortalt om den farlige Ildbrand udi Raadhuusstræde, at tvende Sprøyter med deres Straalemestere blev beordret og ordineret at immer bestandig at Sprøyte Vand paa Seygduget paa alle Sider som omgave Illuminationen at den ey skulde antændes af de stærke Ildsluer som vare i Naboelavet, og at Vinden ikke skulde drive Ilden over til offtbencævnte herrlige Illumination; samme blev altsaa ved denne goede og fortreffelige Anstalt conserveret;

Denne herrlige Jubelfestes-Høytiider bleve 3de Dage Celebrerede, og var meget stoer Galla hver Aften til Hove, ligeledes vare alle 3de Aftninger hver Huujs og Gaard lige for Slottet med Lyf illuminerede, foruden alle recle-Gader ligeledes, hvoriblant og vare mange smulle Illuminationer;

Den første Jubelfest-Aften, hafde vii Indbyggere og Underfaatter den Naade, at see med allerstørste Glæde vores Den Tiid levende Monarcke! Kong Friederich den Femte) med Hendes Kongelige Mayestet! Dronning Lovisa, og den heele Kongelige famielie! Effter Aftens-Taffelet, imellem Tolv og Eet Slett fiørende udi Deres Staadts-Caroffer, og bag effter, af Liv-Garden til Hest begleidede, Herrskabet fiorte nogle gange runten omkring Illuminationen, Iblant holte De noget stille ved at rett betragte Denne saa herrlige og meget besynderlige Illumination; mange gamle erfahrne folk, hvoriblant og var min egen Moder, roeste samme Illumination og sagde: At De aldrig havde seet Een smuffere, end denne;

Nu vil jeg altsaa gaae videre udi min Liv- og Levnets-Historie;

1751 gjorde jeg min Cursum Anatomiaë & Chirurgiaë, med goed Berømmelse, og det af den Dyrebare og stoere berømte brave Mand Herr Justitzraad og General Di-

recteur ved Chirurgen Simon Krüger ¹⁾! Jeg gjør mig Een stoer ære af, at jeg er bleven af Hannem, og Hans Sønn Informeret og har saa mange gange hørt Deres publique, saa og private-Collegier, og er nu selv bleven Een goed og brav Anatomicus & Chirurgus, alt dette har jeg næst Gud! at takke min Høylærde Herr Præceptor og Hans Høværde Herr Sønn! Disse zde: Høværverdige Persohnen er nu allerede for mange Aar i Herren hensovet, og bliver for Deres stoere gliid, Møye, og Nytte De her i Verden har gjort og forrettet, ævig hos Gud! i Himmelen belønnet; Saalænge jeg Lever, skal jeg med største Ærbødighed tænke paa Dem, og kysse Deres Støv;

Samme Aar 1751: Da jeg ikke var fyldest færdig endnu med min Examen, (thi jeg var 14 gange forre i alt) Døde min Sl. Moder! Thi de zde sidste Læctioner aflagde jeg først effter Hendes Død; Mine Kræfter ere alt for svage med Ord at udtrykke den billige Roes og stoere Berømmelse, denne min Mageløse Moder, billig fortjener, man vill U-partiist betrachte: Min Sl. fader reiste fra min Moder og mig, hans Eeniste barn, som var i De Tiider nemmlig: i Aaret 1723 kun fem og et halv Aar gammel, han levede dereffter kun Eet og et halv Aar, og døde i St. Thomas udi Westindien, saa at min Moder saae ham aldrig meere, effter Afskeds-tagelsen, som er tydeligen beskrevet i min Jdebrands-Historie; Hvad synes Høystærede Læsere nu, var det ikke tungt for Hende at være baade fader og Moder paa Eengang? Hvor suurt og bitter maae det dog have været Hende, at skulde lade mig

---

¹⁾ Simon Krüger se foran: S. 62. Hans Søn nævnes hos Ingerslev, II, 345.

mig Lære saa mange Ting baade af Sprog og Viiden-
 skaber jeg højest behøvede, og jeg, Gud ske ævig Ære)
 nu allerede for mange Aar har lært; om Tiiden og Plads
 i disse blade kunde tillade som denne gang ey gaaer an,
 saa kunde jeg allene skrive Een besynderlige piessle om
 Hendes besynderlige Vmmsorg og stoere bekymringer Hun
 havde til Hendes Salige Endeligt for mig; kort sagt:
 Hun var den Aller-Gudsfrygtigste, og Allerdydigste Moder!
 Nu skulde jeg vell og berøre lidet om mine stoere Mod-
 gange jeg har haft effter Hendes Død, saa vell med unde
 Naboer, Ufredelige og broutale Huus-folk, i mine i de
 Tiider beboede Huse, saa og især om mange unde og
 malitieuse Sverme, ligeledes og om de goedartige og
 slittige, som visselig af mig billigen bør æres og roeses,
 for Deres meget honette Opførsel, endskiønt disse sidstes
 Antall, af fromme, goedartige, og redelige, ere kun gandske
 lidet i Tallet, imod Hiines stoere Ugudeliges og broutales
 Slags at regne disværre; Alle undefindede, Gud forandre
 og omvende; Derimod de Goede, Gud velsigne og belønne;
 Af hvor stoer antall af uartige børn og malitieuse Lære-
 drengene har krænkert og Chikaneret mig gamle uskyldige
 Mann, mens de unge turde aldrig have understaaet saa-
 danne grove Ting at udøve imod mig, havde de ikke
 bleven tilskyndet og anført af de gamle; for exempel,
 mangfoldige gange bankede en vis læredræng paa min
 stue-Dør om Dagen, og paa min Gade-Dør mit om Natten,
 saa forskreffelig, at jeg og alle mine Huus-folk tænkte at
 mit Huus stoed i Iyß-Lue, naar vi luffede op, saa var de
 vanartige Afkomm borte og hafde forstuffed sig, jeg kunde
 aldrig treffe ham i Giærningen, endskiønt vi sikkert viste
 hvem det var, thi han havde stoer Understyttelse og med-
 hold af dem som vare meget ældere, og dette gjorde ham
 stoltere og forvognere, nogle gange løb han med Svermere

og pufferter somm var fuld med kruit antændt, og skød forskreffeligen paa min Stuedør som gif til forstuen, saa at samme min Dør, var fra oven og til nederst under gandiske kull-sort af benævnte Kruit og pulver saa det var en gruelse at see;

Hvor læt kunde der ikke skeet stoer Ulykke, saa at mit Huuſ kunde have staaet i Lyſ-Lue; Hand gjorde mig stoere forfølgerſſer og beſpottelſer, og det i Tuuſende-Call, hand fik fleere Drænge til ſig, ſom raabte heele Dage igiennem ham til villighed, efter mig ſaa ſkammelig, ſom hand ey kunde raabt grovere eſfter en Hoere eller Tyv, og dette maatte jeg altsammen taale, naar jeg klagede over ham hos hans Hoſbonde, ſaa nægtede hand ſaadant og gjorde det altsammen til Løgn, endſkiønt det dog var bare Sandhed; Det var min Reſpect alt for nær at lægge mig ud med end Dreng og naar jeg klagede, bekom ſette ſkarnagtige Menniſke ſtorſte Medhold; jeg kunde giærne ſkrive en heel pielle om hans Uteerligheder, og overmaade uforſkammede Formæſteligheder, om jeg havde Tiid dertil, jeg kunde tilſiðt aldrig hverken gaac ud eller ind meere for dette uartige og meget ſlette U-optugtede Menniſke;

Nu ſkulde jeg ſkrive noget om endeel falſke og Utroe-Svenne jeg har haft og maatte trækkes og plages en Tiid lang (ſaalænge det den goede og fromme Gud behagede) nemlig: Førend jeg gaac videre maae jeg anføre, En ret gylden-Pſalme af de danſke gamle, af Salig Herr Biſkop Kingo! Som er alle fromme og Gudsfrøgtige Danſke meget vellbekiønt, og vill her for Rummet ſkyld kun Et Eenige vers anføre, nemlig: Det 5te Saaledes lydende:

O! Jefu fromme, Min alſom ſtorſte Roe, Lad mig ey komme hos mine Uvenner at boe, lös du min vaade,

og

og för mig med dig hiem, Hielp mig med din Naade, at jeg kand komme frem, Til dit det gode Skiønne Jerusalem:

Høystærede, Veltænkende Cæsere! Denne Psalme, har alletiider været mig Levende og høystbevægelig især naar samme er bleven Affunget udi De store Danske Hovedkirker med de herrlige og store Orgelværker, visselig, baade Psalmen og Melodien har alletiider kommet mig saa yndigst og høystbevægeligst forre, at jeg umueligen kunde bare mig for at maatte bitterligen Græde, især naar jeg havde hørt Prædiken, og jeg hørte denne ret gyldene-Psalme begyndte med Orgelværket og Meenigheden at intonere, da begyndte mine Taarer ret hobeviis at trille ned af kinderne; især naar jeg var nyelig i friskt erindring da jeg var spottet og irriteret, da jeg var gaaet hen til Kirken, og følgelig mine Saar som vare knap lægte, bleve paa nye igien af Spotterne oprisjet og oprevne, saa samme kunde aldrig faae Noe fuldkommen at læges;

Ligeledes er mig benævnte Psalme da den disværre nu overalt i de store Danske Hovedkirker ey meere Synges, thi i denne nye Psalmebog der nu bruges er samme reent udladt, af hvad Aarsag veed jeg ikke, den samme er ikke lang, mens kun bestaaer af 6 vers: Saa er samme mig og ligeledes bevægelig nok hiemme i mit Huus;

Jeg erindrer mig endnu gandske vell, min første Conditions-Svenn, effter min Sal. Moders-Død, ved Navn P: Hand tiende mig i mange Ting meget utroe; Iblant andet holdte jeg ham engang for, at hand havde Patienter hemmelig for sig selv, og naar Hand bekom betalning, beholdte hand ogsaa Pengene for sig selv, da jeg dog var hans Herre, og lagde baade Kost og Lønn paa Bordet til ham;

Hand gav mig et rett snorrig Svar med Ord og Tegn, det skulde være saa meget som en art af en Eed, hand vilde gjøre for mig, som for exempel: naar en Mahometaner gjør Eed: Saa griver hand sig ved sit Skiaf, og forsikrer at han vill holde helligt hvad som hand lover, og holder saadant ogsaa vist nok; mens denne min Svønn holdt ey sin Eed; nemmlig: Hand toeg og hævede sin Perük gandske høyt i Dæyret, og ønskede derhos at Satan skulde flyve med ham 100 gange over vor Frue-Kirke-Taarn og høye Spiir, om hand havde Een eneste Patient etc. det er, hand havde slet ingen Patient som havde nogen udvortes Skade eller Bræk; Høygunstigste Læsere! mærk nu hvad skeede; I det samme bankede nogen paa min Dør, man luffede op, der traade en Pige fremm og spurgte mig om der ikke logerte en feldstersvønn hos mig ved Navn P: Jeg svarede hende, hvad, logerer? Mine Svønne tiener mig for Kost og Lønn, mens ikke logerer hos mig, derpaa viiste jeg hende min Svend, med de Ord: Der staaer hand, hun vendte sig til hannem og sagde: jeg skal hilse ham fra min Madamme og hendes Søster, som har Rosen og huller i beenet, hvorforre forsømmer hand hende? Hand har nu ey været hos hende i tre til 5 Dage og hvad hand har lagt paa er reent snavs, thi hun er bleven meget værre deraf som hun var før, hun er fuld af Piine, og hendes Skade seer nu rett farlig ud;

Jeg saae til ham med en vreed og koldsendig Miine, og sagde: Nu vell an, lad nu skee hvad hand selv har ønsket sig, hand veed nok hvad hand nu nyeligen sagde til mig forend Pigen komm, tør hand nu vell understaae sig og være saa dristig og forboven at repitere hans forrige Ønske?

Hand blev derpaa gandske tavs, og skammed sig baade for mig og for Pigen, som ey endnu var bortgaaet;

Noget Aar dereffter bekomt jeg Een Substantant eller fremmed-Svener han var kun 3de Dage hos mig, saa kunde jeg ikke længere holde ud med ham, hand var endnu meget værre end forrige benævnte; hans Navn var A: Et ret Alfskumm over alle Alfskumme, og det aller brou-talste Menneske jeg min heele Livets og Levnets-Tiid har kiendt eller seet, Den første Dags-formiddag han var kommen i mit Huus, mødte min ædle og redelige Vener og Collega Herr Doctor Pavonarius ¹⁾ mig paa Gaden, hand spurgte mig om jeg nu havde bekommet en Svener paa min Barbeerstue, jeg svarte med Ja, og sagde hans Navn, Min Gud! Svarede min Vener herpaa, det er ret et ugudeligt og tradsig Skarn der kand gaae paa benene, for Guds skyld skaff hannem af, og det jo før, jo heller, det vill jeg raade Vennem, hand aurretter ellers Dem største Ulykke i Deres Huus; Hand blev ved og fortalte mig hvad Een fornemme Borger, den ædelsindede og stoere Menneske-Vener, nemlig Reisebageren Herr Stubsack ²⁾, (nu salig hos Gud, havde fortalt til hannem, om hans overmaade slette Opførsel paa Veyen først, forstillede han sig og hylede for benævnte brave Mand, at Hand toeg ham paa Een af Hans Vogne paa det bagerste Sæde, paa Veyen til Residenz-Staden, paa denne tour, lagde hand sig ud med alle de skiffelig folk der vare i Svitten begyndte krafelerie, og vilde

---

¹⁾ Martin Pavonarius ejede fra 1756 til 1790 dav. Nr. 72 (nu Nr. 11) i Pilestræde. Han kaldes i Skattelister først Barber, siden Chirurgus og tilsidst Licentiatius Medicinæ. Han maa have været en Tydsker, da hans Navn ogsaa skrives Pafonarius.

²⁾ Reisebager Stubsach var vel Jokum Stubsach, der tog Borger-skab 1749 og døde 1760.

vilde slags, flammres med dennem, saa at den goede redelig Mann benævnte Herr Stublack! takkede Gud, at De endelig havde opnaaet Kiöbenhavn for at blive befriet og slippe dette største skarnagtigste Menneske;

Det var den 3die Dag kun, hand, nemmlig: dette vilde Tyerdyr havde været i mit Brød, samme Dag om Aftenen kom hand gandske silde hjem ved Midnats-Tiide, hand bankede paa min Gaddør i Een eneste Minute over 50 gange med bankeren eller Hammeren som var paa Døren, med saadan art hæfftighed, som maaste et fornufftig Menneske kunde haft Marsag, for exempel: naar Huuset havde staaet i Lyg brændende Lue, og Ilden havde brænt ud af alle Vindver; eller og at der havde været nogen effter ham med dragende Sværd og vilde have myrdt ham; Enhver veldømmende og veltænkende Læser maae tænke, at vii alle i Huuset havde største Marsag paa det allerhæfftigste at forskrækkes, da man hørte saadan umeeniskelig banken, jeg og Pigen og vi alle i Huuset kom til Gaddøren løbende i allerstørste alteration, og luffede ham op, jeg som baade var Huusvært og hans Herre, spurgte ham, med et alvorligt Ansigt: Hvad hand tænkte, og om hand var gal, eller bestienket; der begyndte han først at blive ret gal, løb op af bag-Trapperne paa Svenne-Kammeret slog Vindverne op til Væfene, at nogle ruder klang og sprang reent i stykker, skældte, smælede paa mig, Pigen, og alle folk i Huuset at vii ey havde luffet ham hastig nok op og saa viidere;

Strax derefter kom dette broutale U-Dyr og rasende Biörn ned igien i Gaarden, gif paa Vandhuset S: V: begyndte igiæn at skælde og bande grueligen, jeg luffede min stuedør op og spurgte ham; om hand vilde holde freed, og have respect for mig som hans Herre og Huusvært, mens det hialp intet, min Pige sagde til ham hand skulde
dog

dog tie for mig og gaae op paa Kammeret og gaae i Sæng; derpaa reev hand trallværket paa bagtrapperne løf, endeel, som var kun med nogle Sømm annaglet, kastede Pigen omkulds paa guldet og vilde traadt hende med Fødderne, mens til alt Lykke hialp hende dette stykke af trallværk som laae over hende til hendes beskyttelse, nu tænkte hand allerede at hun var død og myrdet, medens løb jeg i Gaarden, saa op til nogle Huugfolk nemmlig til Mandfolkene som vare ved Pennen og sadde Contoiret paa Posthuuset jeg var vreed og raabte til dennem hvortlænge de vilde bie, til de vilde komme ned og hialpe mig og Pigen at vii ikke bleve myrdt af dette gale-Menniske, i det samme greb han mig Mordristviis i mine lange Haar (thi jeg bar den gang endnu mit eget Haar) og slog mig min høyre tinding paa det heftigste, og vilde slaae og stødt mig imod Plankeværket med Hovedet, og følgerigen havde reent myrdt mig, mens Gud skee ævig Ære! naar Noden er stærkest, saa er den naadigste Gud nærmest, og naar han vill hialpe, saa kand Hand hialpe med svage og ringe Midler, nemmlig: Det var min gamle Pige, som vor Herre! ligesom sendte til min frelse at jeg ey skulde Dræbes af dette malitieuze Menniske og ret grumme Tygerdyr; Hun Pigen effter Hun havde ligget et lidet under dette stafet-stykke som han af galstab og yderste Bitterhed havde løsreven, recolligert sig sprang op og fattede Mod, resolverte tapper at frelse mig, den gang jeg nu saaledes droges med Morderiske Menniske; endskiont hand havde mig i Haaret, (thi jeg bar i de Tiider endnu mit eget Haar) og holdte mig meget stivt af alle kræfter saavit min styrke kunde tilreffe, toeg benævnte min Tieniste-Pige dette stykke Træ, tog hendes tempo nøye i aag, især at hun ey uskyldigen imod hendes Villie skulde treffe mig og tog træet med begge Hænder og slog ham af yderste kræfter

fræffter bag paa denne Morderes Hals, saa at Hals-beenene knagede, i samme Minute lod hand af fra mig, og gav et græjjelig brøl af sig som en gal Tyr der bliver slaget for Panden og dog kun halv er truffet; Endelig effter lang nøslen kom mine Mandfolk i Huuset ned i Huuset og vilde frælse mig, da jeg dog alt længe forher havde raabt til dem om Hiælp, mens De havde endnu, den første gang, ikke fattet ret Courage, den gang de nu var kommet ned i Gaarden, gave de ham en meget haard forviis, og straffede ham med Eet Ørefigen eller kindhæst paa gammel Dansk, og da var hans broutalitet af angst, da vii saa Mandstærke kom om ham, vilde hyfle for mig og kaldte mig med en Caraccter som var mig meget for høyt, nemmlig: naadige Herre, Deres Ord lydte saaledes: I rette utaknemmelige Menniske, veed i da ikke at hand er baade eders Herre som lægger kost paa borde for jer, og tillige er eders, og vores, Huusvært og i vill myrde Hannem udi hans eget Huus, hand end und Sammwittighed og turde aldrig svare Dennem et Eeniste Ord, hand stoed som fattig Peder Eriksen og havde tabt reent hans broutale-Moed, og saa gaaer det gierne med alle broutale, som ikke besidder den Sande-Dyd, nemmlig den rette Tapperhed somm grunder sig paa Gud! og Hans hellige-Ord, Disse retskaffene og brave-folk, holder ud til Enden, og bliver aldrig forsagt, thi De har en goed, og reen Samvittighed indtil Enden; NB: Havde Gud ey hiulpet mig og frelste mig ved Pigens-Haand, saa havde jeg været myrdet længe førend mine Mandfolk kom ned; Endeligen, blev af os alle resolvert at hand skulde udsættes af mit Huus, thi jeg havde ingen Lyst at beholde ham længere, thi jeg stoed i fare at hand kunde begynde endnu en anden Aften paa nye igien, altsaa blev hand udsatt paa Gaden, og jeg overleverede ham til vor Dægter, som annammede

ham strax, og vilde have slæbet hannem paa Raastuen, mens dette skarnagtige Menniske var meget stærkere end Dægteren som var en gammel Mann, han rev sig løst af Dægterens-Hænder og undløv; Hvad synes De Velldommende og redelige Læsere! af visse Naboer som vare maaske ligesaa slett Sindede som dette Uffkomm de toge ham i Deres boeliger og Forsvar, og torde dristig effter hans Eognaftige Sludder meente at vii alle havde beviist ham stoer overløst, fordi de havde hørt ham stærk skrige, mens dette umenniske glæmmte at fortælle dennem, at hand vilde have myrdet baade mig og Pigen; kort Tiid dereffter gif hand med En Grønlands-Farer til Grønland; Disse brave Grønlands-Farere, vare meget meere skikkelig end hand, mens disse benævnte folk, lærte ham mores. og vidste retskaffen at tugte knøsen saa at hand bekom hver Dag dygtig prygel, indtil hand blev tvungen at blive lit ydmyg, saa længe det varede, endelig kom hand hjem igien til Hovedstaden, hand mødte mig engang ved Helliggeistes-Kirke, og der hand saae mig begyndte hand paa det allergroveste at spotte og belee mig paa offentlige Gade, saa at en meget honett Feldskersvenn kom derover til, og skændte dygtig paa hannem, vendte sig siden til mig og sagde: De behager slett intet at svare hannem det skarn, thi hand er baade Gal, og druffen; kort dereffter døde dette overmaade Ugudelige og skarnagtige Menniske og det foruden den ringeste pænitenze eller allerringeste Ommvendelse, thi hand troede slet ingen Opstandelse, eller ey nogen belønning for det goede, eller nogen Straff for det unde, effter Døden, og døde saa bort i hans Synder;

TILLÆG.

I.

Forhør over Anledningen til Ildbranden 1728.

(Oversat fra Tydsk. Den originale Kommissions-Protokol kendes ikke, men en Afskrift af denne findes i Haandskriftsamlingen paa Ledreborg, Nr. 234 i Kvart.)

Actum Kjøbenhavn d. 24. Octobr. Anno 1728.

Efterat den allerhøjeste Gud saa vidt har afvendt i Naade den over denne Stad i nogle Dage ulykkelig overhængende Ildbrand og der skal være fundet hos nogle forvovne og ugudelige Folk brændende og mistænkelige Materialier, da er paa Deres kgl. Majestæts allernaadigste Befaling bleven holdt en ordentlig Kommission under Præsidium af Højvelbaarne Hr. Generalmajor von Arnoldt og i Nærværelse af Hr. Stiftamtmand von der Osten, Hr. Major Reichau af det kgl. Grenaderkorps og Hr. Oberstlieutenant Thile af det Fynske gevorbene Regiment forat udfinde Autores til dette ugudelige og forbryderiske Forehavende.

For det første bringer Brygger Clas Buchwaldt paa Nørregade til Hovedvagten en Kone Mette Sørensen, som han foregiver at have truffet i en Kælder i Mikkell Bryggersgade, hvilket Hus blev reddet, hvor hun havde lukket sig inde og hvori Ild havde været tændt; ogsaa var i denne Kælder fundet en Skaal med Tælle og herved et brændende Stykke Træ, som Folkene maatte slukke med Vand.

Hvorhos bemeldte Kone Mette Sørensen er ført frem og examineret paa følgende Maade:

- Art. 1. Hvad hun hed og hvad hun var for en? R. Hun hed Mette Sørens og hendes Mand var Mursvend ved Brandfolkene, havde fra Mikkelsdag boet i en Kælder i Mikkell-Bryggersgade.
- Art. 2. Om hun ikke havde lukket sig inde i sin Kælder og deri var blevet fundet en Skaal med Tælle, hvorved der var lagt et Brændestykke. R. Den ene Kælderdør havde hun haft lukket og den kunde ikke aabnes indvendig fra, men den anden Dør til Kælderen havde været aaben. Hun havde deri haft en Skaal med Tælle, som hun havde samlet, men der var ingen Ild tændt derved, og hun havde ikke haft anden Ild i sin Kælder end en Smule i Ovn.
- Art. 3. Om hun da ikke havde haft i Sinde at stikke Ild i Huset dermed? R. Nej, hun havde kun haft samlet i Kælderen til egen Brug en Smule Ved, som havde været tændt og igen var slukket.

Borgeren Clas Buchwaldt tilbyder sig at bevise, at der havde ligget et Stykke Træ ved Skaalen med Tælle.

Dimitteret.

For det Andet er fremført Christence Jensdatter, hos hvem der er fundet en Kurv fuld af Sværmere, og er hun forhørt over følgende Artikler:

- Art. 1. Hvad hun hed og hvad hun var for en? R. Hun hed Christence Jensdatter og hendes Mand ved Navn Andreas Sivers Seedahl havde været Lieutenant ved Søetaten.
- Art. 2. Hvor hun boer? R. Forrige Fredag var hun flyttet ind i Helsingørgade i et Hus, som tilhører en Enke ved Navn Inger Per Hansens.
- Art. 3. Om der ikke i bemeldte hendes Hus i Helsingørgade var fundet en Kurv fuld af Sværmere? R. Jo, i bemeldte hendes Hus var blevet fundet en Kurv fuld af Sværmere, hvormed det forholdt sig saaledes. Hun (Deponentinden) havde vel et halvt Aar været syg og ligget i Sengen, saa havde forrige Torsdag Aften en Fyrværkers Kone, hvis Mand nylig var afgaaet til Grønland, om Aftenen Kl 9 banket paa hendes Dør og spurgt Deponentinden, om hun maatte sætte en Smule Tøj i hendes Hus. Deponentinden havde sagt: Ja, i Guds Navn. Saa havde hun sat denne Kurv i hendes Stue og sagt til hende, hun maatte ingen Lys lade komme dertil, det kostede

mange Penge. Hvorpaa denne Kone var gaaet bort og havde forinden sagt, hun vidste ikke, hvor hun skulde hen dermed, hun vilde gjerne kaste det i Stranden, naar hun kunde komme til, ogsaa havde denne Kone medtaget et Lommetørklæde fuldt af hvide lange Tingester, som hun paa Gaden kastede i Rendestenen. Denne Kone boede i Grønnegade hos Tobakspinderen, og hun vidste ikke, hvad hun hed, men hendes Mand hed Hans Jørgen.

Art. 4. Om hun da ikke tilligemed bemeldte Kone havde været intentioneret hermed at stikke Ild i Huset. R. Nej, hverken hun eller Konen havde haft den ringeste Intention dertil, hvorfra Gud bevare hende.

Hvorefter Fyrværkeren Hans Jørgens Kone ved Navn Margarete ved Vagten er bleven hentet, og deponerede hun paa følgende Maade:

Hendes Mand var som Overfyrværker gaaet med til Grønland og havde efterladt en Del Sværmere og sidst skrevet til hende, at hun skulde sælge dem. Da nu Branden var opkommen, havde hun gjerne villet kaste dem i Vandet, men ikke vidst, hvor hun skulde hen dermed, og da var hun gaaet til Christence Jensdatter og havde bedet hende, om hun ikke maatte lade dem staa lidt der, men hun skulde passe vel paa og fremfor alt ikke lade komme Lys dertil. Saa havde hun taget 4 Raketter og stukket dem i Snavset og derpaa gik hun bort. Ellers havde hverken hun eller Konen Christence Jensdatter haft det ringeste Ondt i Sinde, hun vidste jo, at hun i saa Tilfælde udsatte sig for evige Straffe.

Dimitteret.

Denne Kone er gaaet bort forat hente sin Mands Brev om Salget af Raketterne.

Kom Margrete, Fyrværker Hans Jørgens Ægtehustru, producerede en Skrivelse fra sin Mand, dateret Straat David 9. Juli 1728, hvori han spørger, om Hr. Lieutenant Olsen har solgt noget af Fyrværkeriet og hvad hun har faaet derfor, og hermed har hun bevist sit Udsagn.

I Anledning af denne Sag med Christence Jensdatter, i hvis Hus er fundet en Kurv fuld af Raketter, fremkom da ogsaa Politibetjent Bang, som erklærede, at han ingen videre Illustration kunde give ang. den fundne Kurv med Raketter og i saa Henseende

beraabte sig paa sin udgivne og vedlagte Rapport sub Nr. 1; han havde fundet denne Kurv med Raketter i en Krog i Huset og ellers ikke paa noget mistænkeligt Sted.

Nr. 1.

Anno 1728 d. 22. Okt., som der spørgedes, at i Helsingørgaden var Ild antændt, forføjede vi os derhen, hvor da ved vores Ankomst i Gaden stod en Del Folk samlet foran et Hus, som bebos af en Enkekone navnlig Christence, hvilken Kone de der staaende Folk berettede allerede at være bragt i Arrest efter Hans Højgrevelige Excell. Hr. Commandant von Schponecks Ordre, og den Ild, som havde været tændt, var alt udslukt, vi dog fandt for raadeligt, siden den Mængde af Folk taledede mellem dem om, at der skulde være Krudt indsat i Huset, at inquirere Værelserne, og da efter lang Søgning fandtes i Stuen ud til Gaden i en Krog bagved Døren i en Kurv med adskillige Sorter og til Ildebrands Antændelse fordægtige Ting med Krudt, Salpeter og deslige tilsammen, først 12 Stykker Sværmere, 5 Stk. Granater, 4 sorte begede Cardustutter, 4 dito Stkr. røde, 7 Stkr. lange dito, 20 Stk. store Raketter indbundne i Carduspapir, 9 Stk. røde dito mindre og nok i samme Kurv 2 Træ-Instrumenter, hvilket alt, siden det i Politifuldmægtig Arentsens Hosværelse var blevet efterset og specificeret, igen i Kurven blev indlagt og vist for Deres Velbaarenhed, dernæst for Hr. Kommandant von Schponeck og Præsident Schrader, hensat i Bevaring hos bemeldte Arentsen til videre.

Imidlertid fandtes ved Ilden, som var slukt, liggende en Del Klude, som havde været Ild udi, samt og i Stuen stod en Kiste ganske fuld pakket med Klude, den meste Del Linned. Endnu fandtes i Stuen staaende en halv Tønde Smør, som blev leveret i Bevaring hos Værtinden og Jens Pedersen Hielmsted, der samme steds boende, eftersom man tvivlte om dets rigtige Tilkomst. Under en Seng i samme Stue fandtes et Stykke Jern fra en Sprøyte, som troligt ikke maa være rigtig tilkommen, hvilket blev medtaget og hos mig Envold Brogaard til videre indsat.

Der skal ellers have været en aftakket Soldat hos denne Christence i Logis, men nu ej tilstede. Saaledes testes af velbaarne Hr. Politimesters ydmygste Tjenere

J. Bang.

Peter Lund.

For det tredie er Konen Sofie Andersdatter fremført og bleven examineret over følgende Artikler:

- Art. 1. R. Hun hed Sofie Andersdatter og hendes Mand hed Jens Sørensen; han arbejdede paa Muddermøllen.
- Art. 2. Om hun ikke havde lagt vaadt og raaddent Træ i sin Kakkellovn for herved at fremkalde Ildebrand. R. Forleden Fredag havde hun lagt nogle vaade Spaaner i sin Kakkellovn, hvilke hendes Mand havde samlet; de vilde ikke brænde, men røg meget, hvorfor Naboerne havde gjort Larm, fordi Spaanerne røg, og paastod, at der var noget, der brændte. Ellers havde hun ikke haft den ringeste Intention at fremkalde Ildebrand hermed, men vilde kun skaffe sine fattige Børn nogen Varme. Hun boede i Helsingørgade. Alt dette kan hun bevise ved en af sine Naboer og andre Vidner.

Dimitteret.

For det fjerde er fremført 7 Jøder, nemlig:

1. Marcus Levin, en jødisk lærd Mand, foregiver, at han i Stormgade, uden at han havde pecceret det ringeste, var bleven fangen og arresteret af en Soldat. Der findes ingen Anklage imod ham, men han klager meget mere, at samme Soldat har visiteret ham paa Gaden og frataget ham 10 Speciesducaten; han kunde nok kende ham igen, naar han fik ham at se.
2. Jeremias Levi foregiver, at han er bleven arresteret ved den lille røde Bro¹⁾ af Soldater, han havde intet gjort, og der findes ingen Anklage imod ham.
3. Salomon Salomonsen, og
4. Joseph Moses Fürst anfører, at en Karl, hvem de ikke kendte, havde anfaldet dem og leveret dem til Skildvagten ved Blaataarn²⁾, hvorfra Underofficeren havde sendt dem hid. De havde intet strafbart begaaet og der er ej heller nogen Anklage imod dem, ligesom Salomon Salomonsen havde tabt 5—6000 Rdl. ved denne Brand.
5. David Abensur, og

¹⁾ Ud for Knabrostræde.

²⁾ Ved Vagthuset ved Slottet.

6. Jakob Palachi angive ligeledes, at en Soldat har grebet dem ved Blaataarn, hvorfra Underofficeren havde sendt dem hid. De havde ikke pecceret det ringeste og der findes ligeledes ej heller nogen Anklage imod dem.
7. Esaias Salomon deponerer, hvorledes han har mistet sin Ejendom i Ilden og vilde gaa til Kristianshavn forat finde et Kvarter, men da havde et Par Soldater grebet ham ved Blaataarn og bragt ham i Vagten. Han boede ellers i Frederiksstad i Holsten og solliciterede her noget, men vidste sig ikke skyldig i noget Delictum eller i noget Strafbart.

Dimitterede.

Da Klokken var bleven henved 8 Aften, er dette Forhør og denne Kommission opsat til imorgen og for saa vidt sluttet.

Actum Kjøbenhavn ut supra.

Arnoldt.

von der Osten.

Thile.

Actum Kjøbenhavn d. 25. Oktbr. Anno 1728.

Dags Dato er den af Deres kgl. Majestæt allernaadigst anordnede Kommission continueret under Præsidium af Højvelbaarne Hr. Generalmajor von Arnold og de øvrige Herrer Assessorer.

Da igaar Aftes en saakaldet Baron von Thurn er optaget paa Gaden og bragt i Arrest, er han paa følgende Maade bleven examineret.

1. Hvad han hedder, hvem han er og hvor længe han har opholdt sig her? R. Han hed Johannes Josephus Carolus Dominicus á Gasser, var Baron von Thurn og har opholdt sig her omtrent et Aar.
2. Hvor han havde hjemme og hvilke hans Forretninger vare her? R. Han hørte hjemme i Kanton Schweiz og havde ingen Forretninger haft her.
3. Hvor han havde logeret her? R. Han havde logeret hos Madame Thilau.

Af dette Menneske har intet videre været at bringe ud, da han synes at være vanvittig. Han har vel tilstaaet, at han har haft en Krans, som han har kastet bort, men snart har han igen nægtet det og intet forstandigt Ord har man faaet fra ham. Da nu Hr. Lieutenant Piper allerede igaar Aftes har examineret dette Menneske efter Beretning af Kaptejnen i Vagten, og han har tilstaaet for ham, at

han har begaaet en stor Synd. saa er Lieutenant Piper kaldet herhen, hvilken videre har udspurgt ham herom og om han ikke havde haft nogen Begkrans; for ham har han da igen tilstaaet dette om en Krans, men ikke expliceret sig, hvori den store Synd, som han har begaaet, bestod, og han har derpaa igen nægtet, at han havde haft nogen Krans. Derpaa blev han truet med den polske Buk ¹⁾ og noget lagt ved hans Hoved, men der var intet forstandigere at bringe ud af ham, hvorfor han blev dimitteret for at komme sig ²⁾).

Hvormed da Kommissionen er sluttet og behørig underskreven af Præsæs og de Herrer Assessorer.

Actum Kjøbenhavn ut supra.

Arnoldt.

von der Osten.

Thile.

Actum Kjøbenhavn d. 26. Oktbr 1728.

Idag har Kommissionen sub Præsiede Højvelbaarne Hr. Generalmajor von Arnoldt tilligemed de øvrige Assessorer igen samlet sig, med Undtagelse af at Hr. Major Reichau er traadt ud paa Grund af Afmarch.

Fremkom Hr. Kancelliraad Krogs ³⁾ Tjenestepige Johanne Christine og deponerer hun, at hun paa Østergade har truffet tre Koner, af hvilke de to bare Sække, men den tredie havde haft noget i Forklædet. Deponentinden havde saa set, at af den ene Kones Sæk fløj Ildgnister, hvorfor Deponentinden vilde gribe hende, og hun havde overalt paa Livet, hvor hun havde følt, været ganske glat, og da Deponentinden havde holdt hende foroven i hendes »Futterhemd«, har hun villet bide hende og løbe bort. Men hun havde igen grebet hende hos Isenkræmmerens ligeoverfor. I det samme var den anden Kone ogsaa bragt derhen og begge paa Befaling af en stor Herre, der just var kommen kørende, arresteret af nogle Soldater, men den tredie Kone var kommen bort, hvorpaa begge Sække bleve bragte hen ved Apotheket, Indholdet rystet udi Kar og fundet at bestaa af vaadt brændt Korn, hvori fandtes nogle

¹⁾ Se om denne Straf: Rist, Fra Støvlettiden S. 191.

²⁾ Han underkastedes altsaa Tortur, formodenlig med Hampeline med Knuder i, der ved Omdrejning af en Stok pressesdes imod Hovedet.

³⁾ Maleren Kancelliraad Heinrich Krock.

Gløder, der ikke vare fuldstændig slukkede og hvori endnu var nogen Ild. Ellers havde der ogsaa blandt Kornet været en Sten-Tallerken og en Raket, hvori der var Krudt og forneden Tjære. Raketten var rund og havde været omvunden med Jærn-Traad. De mente, at de godt kunde kende disse Koner, naar de igen saa dem, idet den ene var koparret og den anden glat i Ansigtet.

Hvorpaa Lærlingen hos Apotheker Scharfenbergs Enke, ved Navn Scherning, er kaldt frem og udsagde han følgende:

De havde grebet de omtalte Kvinder, der vare 3 i Tallet, fordi de to havde baaret Sække med Korn, som havde røget, og da de havde rystet Kornet i Vand, havde det endnu røget.

Paa Spørgsmaal deponerede denne Person videre, at der ingen Raket havde været iblandt Kornet, endnu mindre Svovl eller andre brændende Materier og han havde ikke iagttaget det ringeste af saadanne Sager.

Dimitteret.

De to Kvinder, som havde baaret Kornet i Sække, have ikke været at finde i nogen Vagt, skønt man har gjort tilbørlig Efter-spørgsel.

Fremdeles fremstod Hr. Oberst Walters Tjener Christen Orup og angav, at der ikke er ham andet bekendt om Kældermand Lindholms Forbrydelse, end at denne tilligemed sin Kone var bleven ført forbi hans Herres Kvarter, og fordi man havde sagt, at de i Vingaardstræde havde tændt Ild, saa havde han fulgt med til Hovedvagten.

Dimitteret.

Endnu konfererede Hans Højgrevelige Excellence Hr. Groskansler Holsteins Løber Johan Georg Schultz og deponerede han:

Der var opstaaet et Raab, som om der havde været Ild i Kældermand Lindholms Kælder, og da var Deponenten løben til og havde fundet Stuedøren i hans Kælder tillukket, hvorfor han og de andre Folk havde løbet Døren op og set, at der havde ligget lidt Ild paa Skorstenen. Ellers havde en Mand leveret Deponenten nogle Stavre af en gammel Tjæretønde, som han skal have fundet under Kældermandens Seng, men Deponenten kendte ikke den Mand. Hvad Beget angaar, som ligeledes var fundet i Kældermandens Kælder, maatte han bekende, at nævnte Kældermand var Skoflikker, der maaske

kunde have brugt dette Beg til sit Haandværk. De faa Stavre af en gammel Tjæretønde, som vare fundne i Kældermændens Kælder, havde Deponenten vist Hs. Højgrevelige Excellence Groskansleren, der havde befalet at gæmme Træet og at arrestere Kældermændene. Iøvrigt havde denne Kældermænd tilligemed sin Kone boet mange Aar i denne Kælder, og Deponenten havde selv logeret hos dem i 1½ Aar og aldrig set noget mistænkeligt hos dem, uden at saavel Manden som Konen vare forfaldne til Brændevin og ogsaa begge paa den Tid havde været meget drukne

Dimitteret.

Videre er fremkaldt Regimentstamburen Jørgen Kose af det tyske gevorbene Regiment, og udsagde han følgende:

En Underofficer i hans Regiment, der havde haft sin Post i Vingaardstræde, havde bedet ham gaa til Hs. Højgrevelige Excellence Hr. Kommandanten og melde, at der havde været Ild i en Kælder og at begge Kælderfolk vare arresterede. Da han nu var kommen til Vingaardstræde, havde Skorstensfejermesteren ved en af sine Folk ladet ham give lidt Beg og sagt, at de havde fundet det i Kælderen, han maatte bringe det til Kommandanten. Saa havde Deponenten lagt dette Beg i lidt Papir og vist det til Hs. Højgrevelige Exc. Kommandanten, der havde befalet ham at gæmme det og fremvise det i Kommissionen, hvad han nu gør.

Hvorpaa Kældermændene Lindholm er kommen frem og er bleven examineret om følgende Artikler:

- Art. 1. Hvad han hed med Daabs- og Tilnavn og hvem han var? R. Han hed Andres Torkelsen, var født i Lindholm og havde boet i Vingaardstræde i en Kælder i 15 Aar.
- Art. 2. Om han ikke sidste Fredag havde haft Ild i sin Kælder og derfor lukket Stuedøren til sin Kælder? R. Han havde haft lidt Ild i Kakk lovnen, hvilket havde foraarsaget Røg i Stuen, og vidste han ikke, at han havde lukket sin Stuedør i Kælderen.
- Art. 3. Om der ikke i hans Kælder var fundet nogle Stavre af en gammel Tjæretønde. R. Jo, han havde liggende ved en Væg i sin Kælder nogle Stavre af en gammel Tjæretønde, som han havde faaet af Rebslagerne paa Holmen og brugte til Brændsel.

- Art. 4. Om han ikke vilde bruge disse tjærede Stavre til at fremkalde Ildebrand med? R. Nej, det havde han aldrig ladet komme i sit Sind.
- Art. 5. Hvor han havde faaet den hos ham fundne Sølvske og Pengene. R. Han havde selv tjent Sølvskeen og Pengene.
- Art. 6. Om han havde haft en Del Beg i sin Kælder? R. Han kunde have haft 1 eller 2 Pund Beg i sin Kælder, fordi han ikke kunde købe mere paa engang, og dette Beg havde han brugt i sit Haandværk, fordi han var Skoffikker.

Dimitteret.

Hvorpaa Kældermanden Lindholms Hustru blev kaldt frem og forhørt om fornævnte Artikler.

- Art. 1. R. Hun hed Christine Larsdatter og havde hun tilligemed sin Mand boet i 15 Aar i en Kælder i Vingaardstræde.
- Art. 2. R. Hun havde sidste Fredag haft lidt Ild, der var udbrændt, i sin Ovn, og naar det var Søndenvind og Folk oppe i Huset paa Salen havde Ild paa, saa kunde de nede i Kældereren ikke nære sig for Røg; hun vidste ikke, at hendes Stuedør af den Grund havde været tillukket, men hun kunde ikke vide, hvad hendes Mand maaske havde gjort.
- Art. 3. R. De havde siden Pinse haft liggende i deres Kælder nogle Stavre af en gammel Tjæretønde, som de havde faaet af Rebslagerne paa Holmen, hvilke hun vilde hugge smaat og bruge i Vinter til at tænde Tørvene i Ovn.
- Art. 4. R. Nej, Gud bevare hende derfor, der havde vel Ingen bedet mere end hun i Anledning af Branden, idet hun altid havde ligget og bønfalet Gud, at han vilde bevare Slottet og Tøjhuset.
- Art. 5. R. Hendes Mand havde tjent nogle Penge ved at sy Slinger til Sprøjterne, og derfor havde hun hos Guldsmed Borris paa Amagertorv ladet gøre 6 Sølvskeer og desuden sparet de øvrige Smaapenge.
- Art. 6. R. Ja, det kunde være, at der havde været lidt Beg i deres Kælder, men ikke mere, end hendes Mand brugte til sit Haandværk, og vidste hun ikke, hvor meget, fordi hendes Mand aldrig havde købt over 1 eller et Par Pund.

Hvorpaa den i Kommissionen producerede Sølvske og nogle Penge ifølge Hr. Kapitain Wiburgs Specification ere ekstraderede til Kældermanden Andres Torkelsens Kone.

Hvorned da til imorgen denne Kommission er sluttet og behørig underskrevet af Præsæs og de Herrer Assessorer.

Actum Kjøbenhavn ut supra.

Arnoldt.

von der Osten.

Thile.

Actum Kjøbenhavn d. 27. Octobris Anno 1728.

Efter Aftale er Kommissionen under Præsidium af Højvelbaarne Hr. Generalmajor von Arnoldt og i Nærværelse af de forordnede Herrer Assessorer igen forsamlet.

Da der nu er givet den saakaldte og i Hovedvagten arresterede Baron von Thurn nogle Dages Tid til at komme sig, og da nævnte Menneske befinder sig i syg Tilstand. saa han ikke kan fremtræde for Kommissionen, har højbemeldte Kommission forføjet sig til ham i Corps de Garden og endnu engang med yderste Flid udspurgt den saakaldte Baron von Thurn om, hvad det var for en Krans, som han havde nævnt d. 25. Oktbr. og hvilken Synd han havde begaaet. Saa svarede han derpaa, at han ikke vidste om nogen Krans, han var et fattigt Menneske, der her havde søgt Underhold; han havde slet ingen brændende Sager haft og vidste ikke det ringeste derom; han kendte ikke de Folk, der havde logeret »im Limen-hofe«¹⁾, meget mindre havde han plejet den ringeste Kommunikation med dem. Han havde været katholsk og var bleven luthersk, hvorfor Dr. Dürkop havde talt og solliciteret for ham forat faa noget til ham.

Eftersom Kommissionen havde fundet dette Menneske fattigt, sygt og elendigt og uden den ringeste Subsistance, han snart har sagt ja, snart nej til hvad han blev spurgt om, og der ikke var de ringeste Indicia for, at han havde omgaaedes med brændende Sager, eller intenderet noget hermed og det af alle Omstændigheder ej heller er at antage anderledes, end at han er vanvittig og at Religionsforandringen maaske kan være den af ham forhen antydede begaaede Synd, og da han beraabte sig paa Dr. Dürkop og der ogsaa var sendt Bud til denne forat faa Oplysning herom, saa har desuagtet Kommissionen ladet bære denne saakaldte Baron von

---

¹⁾ Vistnok Mads Limes Gaard paa Vestergade, nuv. Nr. 29, hvor der i Gaarden boede »adskillige lejede Partier«.

Thurn fra Corps de Garden op i Retssalen, og er han der endnu engang bleven examineret.

1. Hvilken Religion han havde? R. Han var født i den katholske Religion, havde changeret Anno 1714 i Memmingen og antaget den Lutherske Religion, og havde Hr. Dr. Dürkop hans Attester herom.
2. Naar han først er kommen hertil Kjøbenhavn? R. For 3 Aar siden er han første Gang kommen hertil Kjøbenhavn.
3. Hvad der da havde været hans Ærende? R. Han havde søgt Almisser og til den Ende angivet sig for Hr. Dr. Dürkop, til hvem han var recommanderet fra Sverig.
4. Om da Hr. Dr. Dürkop havde antaget sig ham og intercederet for ham? R. Ja, men han havde endnu intet faaet.
5. Om han selv havde søgt noget hos Hans kgl. Majestæt? R. Ja, omtrent for 6 Uger siden havde han sidste Gang indgivet en Memorial og tidligere forskellige, men havde intet faaet.
6. Hvoraf han hidtil havde kunnet leve og subsistere? R. Han havde en Kammerat, det var en Bogtrykkersvend ved Navn Schinckel, som havde haft Arbejde hos Hr. Kancellieraad Wieland, hvilken havde forstrakt ham med noget.

Man har sendt Bud efter Madame Thilau og hendes Mand ligesom efter Bogtrykkersvend Schinckel, om de vilde komme herop.

7. Hvor han havde lært denne Bogtrykkersvend Schinckel at kende? R. Han havde lært ham at kende i Norrköping i Sverig og han har lidt efter lidt forstrakt ham med 20 Rdl., som han har lovet at tilbagebetale, naar den kære Gud vilde hjælpe ham, og var Forstrækningen sket her i Kjøbenhavn, da samme Bogtrykkersvend hver Uge tjente 3 Rdl.
8. Om han ikke maatte indrømme, at dette var en stor Forstrækning af en Haandværkskarl? R. Jo, det maatte han tilstaa, og denne havde givet ham Pengene af kristelig Kærlighed, ligesom denne, naar han kom her for Retten, kunde attestere, at han var en fattig og ærlig Mand.
9. Hos hvem han først her havde logeret, da han sidst kom fra Sverig. R. Han havde først logeret hos en Gæstgiver i Studiestræde ved Navn Johan Carl Eis, som paa Bogtrykker Schinckels Kredit først havde givet ham Spise og Drikke, hvilken ogsaa vilde kunne give ham Vidnesbyrd som en ærlig

Mand, og havde han forskellige Gange siden logeret hos denne Mand.

Denne Vært skal ligeledes kaldes for Kommissionen.

10. Hvor han videre havde logeret? R. Derfra var han kommen til at logere hos en Bogtrykkerkone Mad. Thilau i Lille Kannikestræde, indtil Branden var kommen dertil. Han havde paa Bogtrykkersvend Schinckels Kredit faaet Spise og Drikke i dette Hus.
11. Om han havde haft andre Værter i Kjøbenhavn? R. Nej, ingen Flere.
12. Om han ellers har været bekendt i Kjøbenhavn? R. Nej, han havde ellers ikke været bekendt med Nogen her.
13. Om han kunde benægte den Underretning, man havde om, at han var tilstrækkelig bekendt i »Limen-Hofe« og havde gaaet de Fremmede, som logerede der, til Haande og været Kok? R. Han kendte ikke Lime, vidste ej heller, hvor hans Hus havde været, meget mindre kendte han de Folk, der havde logeret der, havde ej heller nogensinde været Kok i det Hus.
14. Om han ikke kendte Skrædder Büschel og de tre Personer Johan Adrian Fischer, Christen Freudenreich og Student Grote¹⁾? R. Nej, han kendte ikke alle disse Folk, havde aldrig set eller omgaaedes dem.
15. Paa hvilken Maade var Mad. Thilaus Hus ødelagt, da Branden foregik. R. Han havde i Mad. Thilaus Hus paa den Tid ligget syg i Sengen, og da Huset var kommet i Brand, var han staaet op af Sengen og derpaa som et forrykt Menneske gaaet omkring paa Gaderne, hvor han da af forskellige Folk paa Grund af sin usle Skikkelse var greben som Mordbrænder og bragt til Hovedvagten.
16. Om da Folk havde fundet brændende Materialer hos ham? R. Nej, slet ikke, da de vel saa havde taget disse med til Hovedvagten.

Hvorpaa Tambur Berthram af Hr. Kapitain Duncamps Kompagni af det Fynske gevorbene Regiment er kaldt frem, og udsagde han om den saakaldte Baron von Thurn:

For tre Aar siden havde han set den saakaldte Baron von Thurn og Bogtrykkersvend Schinckel i Frederiksberg, han

---

¹⁾ Om disse Personer, se Tillæg Nr. 2.

foregiver, at han har changeret Religion og søgt sin Regres hos det danske og svenske Hof, hvorpaa han med Bogtrykkersvenden er rejst til Sverig, men for et Aar siden var denne saakaldte Baron von Thurn kommen tilbage hertil, og havde Bogtrykkersvend Schinckel underholdt ham og givet ham Subsistence, fordi han havde forsikret, at han vilde faa en Vexel fra Sverig, og mere vidste han ikke at sige om ham.

Da Mad. Thilau tilligemed sin Mand og Bogtrykkersvend Schinckel endnu ikke ere bragte hertil, er Borger Peder Rasmussen boende ved Vesterport, kaldt frem, og er han i Politifuldmægtig Silberlohs Nærværelse bleven forhørt paa følgende Maade:

1. Hvad han hed og hvor han boede? R. Han hed Peder Rasmussen og havde lejet sig ind i et Hus ved Vesterport, hvor han havde villet begynde med at være Marquetender, dog havde han gjort lidt derved, idet han ikke har boet der længer end siden sidste Mikkelsdag.
2. Om Ilden ikke var opkommen i hans Hus den 20. hujus om Aftenen? R. Nej, men Ilden var opkommen paa hans Værtindes Høloft, der ved Brædder var skilt fra hans Loft, og der var den opkommen nærvæd Brædderne, og han havde ikke vidst dette, førend Vagten var kommen og havde gjort Larm, hvorpaa han var sprungen op paa Loftet og saa, at det brændte deroppe. Derpaa raabte han, at han maatte have et Par Spande Vand til at slukke med, hvilke Værtindens Folk ogsaa bragte, men da dette ikke kunde hjælpe, var han gaaet ned forat redde noget, og havde Vagten hjulpet ham med at faa noget af hans Tøj ud. Ellers havde samme Dag i hans Værtindes Gaard arbejdet en Tømmersvend, hvis Navn han ikke kendte, men som ved Kl. 5 eller halv 6, da han var færdig med sit Arbejde, var gaaet op paa Deponentens Loft forat bære ned derfra noget Grus og Sten, som havde ligget der paa Grund af Reparation, og havde Deponenten endnu hjulpet ham Sækkene paa Ryggen. Denne Tømmersvend kunde bevidne, at paa den Tid havde han paa sin Skorsten ikke mere haft Ild eller Tælle.
3. Hvad hans Værtinde hed, af hvem han havde lejet Huset?

R. Hun hed Mad. »Boysen«¹⁾.

4. Om han ikke paa den Dag, da Branden opstod, havde støbt Lys? R. Jo, men havde ophørt en Time, førend Branden var opstaaet, og da denne begyndte, havde der ikke ligget uden to smaa Brande paa hans Skorsten.
5. Om da Ilden paa ingen Maade var kommen fra hans Hus? R. Nej, ikke med hans Vidende.
6. Hvormed han vilde bevise, at Ilden var opstaaet paa hans Værtindes Høloft. R. Han og hans Kone havde set, at Ilden havde været paa hans Værtindes Loft, og havde Værtindens Pige rakt ham Vand op paa hans Loft, fordi Ilden fra Værtindens Loft havde brændt igennem Brædderne paa hans Loft.
7. Hvor mange Børn han havde? R. Han havde 3 Børn, af hvilke den ene var 3, en 5 og en 7 Aar gammel.
8. Om ikke Branden var bleven forårsaget ved et af disse hans Børn ved et Lys? R. Nej, ikke med hans Vidende.
9. Hvem der kunde give mere Oplysning om denne Sag? R. I hans Hus havde været han, hans Kone, en lille Tjenestepige og Værtindens Pige, der havde hentet en Kande Øl hos ham, netop som hans Kone var kommen ham imøde og havde sagt, at der var Ildløs; iligemaade Menig Bangmann af Hr. Oberst Walters Kompagni af den kgl. Livgarde til Fods, der netop, som Ilden opstod, var i hans Hus og havde drukket et Krus Øl.
10. Om han kunde anføre flere Omstændigheder om denne Sag? R. Nej, han vidste ikke mere.

Dimitteret.

Hvorpaa Borgeren Peder Rasmussens Hustru Anne Iversdatter er kaldt frem og forhørt over samme Artikler:

- Art. 1. R. Hun hed Anne Iversdatter og havde boet ligeoverfor Vesterport.
- Art. 2. R. Nej, Ilden var d. 20. Oktbr opkommen over deres Port i Værtindens Hø og paa hendes Loft om Aftenen, da Klokken var henimod 8.
- Art. 3. R. Hun vidste ikke, hvad deres Værtinde hed, da hun kun havde boet der siden Flyttetid.

---

¹⁾ Saaledes paa Tydsk, men dette maa paa Dansk hedde Mad. Boyes.

- Art. 4. R. Hun havde samme Dag om Eftermiddagen støbt 4 Pund Tælle og deraf gjort ganske simple og smaa Lys og var hun for længe siden færdig, da Ilden opstod, men da Branden begyndte, havde hun ikke haft anden Ild i sit Hus end et Lys, som brændte paa Bordet; paa sin Skorsten havde hun ikke haft saa megen Ild, at hun kunde tænde en Svovlstik derved.
- Art. 5. R. Nej, men fra hendes Værtindes Høloft, som havde været over Porten og ved Siden af, var Ilden opkommen.
- Art. 6. R. Hun og hendes Mand havde set dette, idet de opdagede Ilden imellem Brædderne og derover bleve meget bestyrte.
- Art. 7. R. Hun havde 3 Børn, af hvilke en var 7, en 5 og en 3 Aar gammel.
- Art. 8. R. Nej, Branden var ikke foraarsaget ved noget af deres Børn; om Aftenen Kl. 6 havde en Tømmersvend, der havde arbejdet for deres Værtinde, vel været paa deres Loft og havde baaret Sten og Grus ned og haft deres lille Søn med sig, men Ingen af dem havde haft Lys.
- Art. 9. R. Der havde i deres Hus været hun, hendes Mand, den Menige Bangmann af den kgl. Livgarde til Fods og deres lille Tjenestepige, da Ilden opstod, i lige Maade Værtindens Pige.
- Art. 10. R. Nej, hun kunde intet mere sige om denne Sag.

Hvormed da denne Kommission, da Tiden er gaaet, er sluttet til imorgen og af Hr. Præsæs og de Herrer Assessorer behørig underskreven. Actum Kjøbenhavn ut supra.

Arnoldt.

von der Osten.

Thile.

Actum Kjøbenhavn d. 28. Oktbr. 1728.

Idag har Kommissionen samlet sig under Præsidium af Højvelbaarne Hr. General-Major von Arnoldt og i Nærværelse af de hertil forordnede Assessorer.

Og har Marketender Peder Rasmussens Værtinde Madam »Boye« ladet undskylde i Kommissionen, at hun paa Grund af tilstødt Sygdom ikke kunde komme tilstede, men lader aflevere i Kommis-

sionen en af hende underskreven edelig Attest om, hvad hun vidste om Brandens Opkomst, hvilken er oplæst og herved lagt som Nr. 2.

Nr. 2.

Samme Aften, som Ildebranden kom, sad mine Gæster til Bords, og jeg var selv i mit Køkken, sagde til min Pige, hun skulde hente en Kande dagligt Øl til Folkene, som hun og gjorde, mens blev noget længe borte, kom omsider ind og raabte og Marketenderen bagefter og sagde, det var ikke ret fat, der var Ild hos min Nabo. Da sagde jeg til to fremmede Folk, som logerede i mit Hus: sæt en Brandstige til, thi det maa være til Bødkerens, blev saa straks var, at det var paa mit Høloft, lod saa alt mit Folk redde Ilden, saa vidt muligt var, som de og gjorde med største Flid og Vinskibelighed, da langt om længe Sprøjterne kom, saa jeg med min Person uden at redde noget maatte gaa ud af Gaarden af Frygt for at blive indebrændt, hvilket og saaledes [er] i Sandhed, saavidt mig er bekendt, saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Kjøbenhavn den 28. Oktbr. 1728.   Signe sal. Boye Hansens.

Hvorpaa Mad. Boyes Tjenestepige Dorthe Pedersdatter er indladt og alvorlig erindret om at deponere den rene Sandhed, saaledes som hun trøstede sig til at stadfæste med sin korporlige Ed, hvorpaa hun er forhørt paa følgende Maade:

- Art. 1. Hvad hun hed, hos hvem hun tjente og hvor længe? R. Hun hed Dorthe Pedersdatter, havde tjent omtrent 14 Dage siden Mikkelsdag hos Mad. Boye, der boede ligeoverfor Vesterport.
- Art. 2. Hvad der var hende bekendt om den d. 20. Oktbr. om Aftenen ved Kl. 7 opstaaede ulykkelige Ildebrand og om dens Oprindelse? R. Den 20 Oktbr: om Aftenen mellem Kl. 7 og et Kvarter paa 8 havde deres Folk siddet og spist, da havde hendes Madmoder sagt til hende, at hun skulde gaa til Marketender Peder Rasmussen og hente hos ham en Kande tyndt Øl; da hun nu var gaaet derhen og havde banket paa Døren, havde Marketender Peder Rasmussen aabnet den for hende og hun havde sagt til ham, hvorfor han saa tidlig havde lukket sin Husdør, og han havde svaret, at han maatte gøre dette paa Grund af den stærke Storm, som stod lige paa Døren, da han ellers ikke kunde have Lys

i Stuen. Derpaa forlangte hun en Kande Øl, som han tog og tappede til hende. I samme Øjeblik begyndte et Barn at skrike paa Loftet: Slaa mig ikke, slaa mig ikke, og da løb Barnets Moder op forat se, hvad det var, men hun begyndte ogsaa at skrike paa Loftet, slog Hænderne sammen og sagde: Ak ve, her er Ild, hvorfor hendes Mand sprang op til hende og spurgte, hvad der var paa Færde, og hun svarede: ak, Barnet har stukket Ild i Høet med Lysen. Manden begyndte derpaa at raabe paa Loftet: Ak, kom med Vand, kom med Vand og hjælp mig med at redde. Hvorpaa Vidnet og hans Kone rakte Vand op og hun (Vidnet) løb ud for at gøre mere Raab og Larm, men da hun kom til Husets Dør, kunde hun ikke komme ud, hvorfor hun raabte og sagde: Aa, luk Døren op, hvor er Nøglerne, jeg er ræd, jeg bliver indebrændt her. Saa var Manden kommen løbende fra Loftet og havde aabnet Husdøren og hun løb til sin Madmoders Hus og Marketenderen bagefter. Hun raabte: Ak, der er Ild, og Marketenderen sagde til hendes Madame: Der er Ild i Eders Nabos Hus, og hendes Madame raabte til Karlen i Gaarden, han skulde sætte Brandstigerne til, der var Ildløs. Saa havde de sat Brandstigerne til, baaret Vand og reddet saa meget, som de kunde, og En sprang hen i Vagten, men hun vidste ikke, hvem det var. Der var ogsaa En sendt efter Sprøjterne, men da de ikke kunde dæmpe Ilden, brændte Huset ned og Ilden greb videre om sig.

- Art. 3. Om hun vidste mere om denne Brand og om hun vilde stadfæste sit Udsagn med korporlig Ed. R. Nej, og hun kunde med god Samvittighed beedige sit Udsagn.

Dimitteret.

Endnu er stevnet Apothekersvend Frederik Ludvig Rosum, og er han forhørt paa følgende Maade under Eds Tilbud.

- Art. 1. Hvad han hed og hvem han var? R. Han hed Frederik Ludvig Rosum og var Apothekersvend.
- Art. 2. Hvad der var ham bekendt om den d. 20. Oktbr. opstaaede ulykkelige Ildebrand og dens Oprindelse? R. Han logerede hos Madame Boye og da var d. 20. Oktbr. omtrent Kl. halv 8 om Aftenen Marketender Peder Rasmussen kommen løbende til Mad. Boye i hendes Hus og havde sagt til hende, der var Ild, men om han nu har sagt, at Ilden var i hendes Nabo-

skab eller i hans Hus, kunde han ikke mindes. Derpaa løb hun ud i Gaarden, og der kunde de se, at Røg steg op, og snart efter brøde Flammerne udaf Huset; derpaa havde den ene rakt Vand til den anden forat slukke, men de havde ikke kunnet gøre nogen Modstand mod Ilden.

- Art. 3. Om der var ham mere bekendt om denne Brand og om han edelig kunde stadfæste dette hans ham forelæste Udsagn.
R. Nej, han vidste intet mere, og kunde edelig stadfæste sit Udsagn.

Fremdeles er fremkaldt Tømmersvend Niels Mortensen og forhørt om foranstaaende Artikler under Eds Tilbud:

- Art. 1. R. Han hed Niels Mortensen, var Tømmersvend og havde denne Vinter hos Mad. Boye skullet gøre Malt, da han intet andet Arbejde havde, og derfor opholdt sig i Mad. Boyes Hus.

- Art. 2. R. Den 20. Oktbr. om Aftenen ved Kl. 8, da Vidnet havde været i Bryggerset i Baghuset, var Mad. Boye kommen løbende ud i Gaarden og havde sagt: Niels, Niels, her er Ildløs, og havde slaaet Hænderne sammen. Strax derpaa kom ogsaa Tjenestepigen, og Vidnet spurgte hende, hvor Ilden var løs. Hun svarede ham: Hos Marketenderen, hvorpaa Vidnet løb ind til Marketenderen og gik op paa Loftet, hvor han saa, at det brændte. Da de nu der i Huset ikke havde mere Vand, var han gaaet ud i Mad. Boyes Gaard og havde de der rakt Vand til hinanden og slaaet det paa Ilden. Da Vidnet nu mærkede, at de ikke kunde dæmpe Ilden, saa havde han sagt: Jeg maa vel gaa efter Sprøjterne, hvorpaa han gik, og han mødte allerede en Sprøjte paa Gammeltorv. Da de nu kom der med denne Sprøjte, sprøjtede de dermed saa længe, til Slangerne bleve tilstoppede, idet de andre Sprøjter efter hans Beregning først kom $\frac{1}{2}$ Time senere. Ellers mindedes han, at han, endnu før Mad. Boye var kommen i Gaarden og havde raabt Ild, havde hørt en Dreng skrig, som om han blev slaaet, men han vidste ikke, om denne havde været paa Gaden eller hvor.

- Art. 3. R. Nej, han vidste intet videre og kunde bekræfte sit forelæste Udsagn med korporlig Ed.

Dimitteret.

Marketender Peder Rasmussens lille Søn Iver Legel er kommen frem; han er 7 Aar og udsiger følgende, at han med et lille Lys, nemlig en Praas, var gaaet op paa Loftet forat søge efter Stokken til en lille Barnesprøjte, og da han havde sat Lyset i en Krog og i en Skorsten søgt efter sin Sprøjte, var han under Søgningen kommen Lyset for nær og var kommen til at støde det om med Albuen, saa det faldt ned i en Revne, hvor der laa Hø. hvorved Høet blev antændt og Lyset gik ud. Derpaa gik han stiltiende ned, hvorpaa Vagten havde banket paa Døren og Vinduesskaaderne bleve lukkede op, saa gik hans Moder op paa Loftet og begyndte at skrige, hvad han ogsaa gjorde; hans Fader gik derpaa op med en Spand Vand forat slukke og blev ved saa længe, han havde Vand. Lyset havde han tændt i Køkkenet og derfra var han gaaet op paa Loftet ad Trappen, da denne var i Køkkenet; men paa samme Tid vare hans Fader og Moder i Stuen og saa ikke, at han havde tændt Lyset og var gaaet dermed paa Loftet.

Marketender Peder Rasmussen og hans Kone bleve kaldte frem og samtlige Vidners og deres lille Søns Udsagn bleve dem forelæste, og de bleve ved deres Paastand, at de ikke vidste, at deres lille Søn gik med Lyset paa Loftet; det kunde vel være, at dette var sket saaledes, som deres lille Søn her havde fortalt, men han havde ikke tilstaaet det for dem, endskønt de havde slaaet ham i den Anledning; i det mindste var saadant sket dem ganske uafvidende.

Dimitterede.

Politifuldmægtig Silberloh har meldt, at Mad. Thilau tilligemed sin Mand og Bogtrykkersvend Schinckel ikke mere vare at finde i Staden, men vare bortrejste.

Ligeledes er det betydet Brygger Buchwaldt af Kommissionen, enten at føre Beviser imod den i den første Sag arresterede Kone Mette Sørensen, hvortil han havde offereret sig d. 24. Oktober, eller at tage sin Klage tilbage.

Hvormed da denne Kommission er sluttet og behørig underskrevet af Hr. Præsides og de Herrer Assessorer.

Actum Kjøbenhavn ut supra.

Arnoldt.

von der Osten.

Thile.

Actum Kjøbenhavn d. 29. Oktbr. 1728.

Efterat Brygger Buchwaldt havde anmeldt sig for Kommissionen med sit formentlige Bevis, er Kommissionen igen traadt sammen under Præsidio af Højvelbaarne Hr. Gen.-Major von Arnoldt og i Overværelse af de hertil forordnede Herrer Assessorer.

Hvor da Brygger Buchwaldt deklarerede, at han ikke kunde bevise det, hvorfor han beskyldte Konen Mette Sørensen, og derfor aldeles frasagde sig denne Sag, saasom han var bleven forført dertil af Folk, der havde sagt, at der var Ild i deres Kælder, men dette kan han nu ikke bevise, og tilhyder han sig at gøre Mette Sørensen fornøjet og fuldkommen satisfait paa Grund af den udstaaede Arrest, hvormed Konen Mette Sørensen var tilfreds og blev løsladt af sin Arrest.

Dimitteret.

Da efter Politiets Beretning Mad. Thilau og hendes Mand tilligemed Bogtrykkersvend Schinckel ikke mere ere at finde i denne Stad og der desuden ikke ere de ringeste Indicia tilstede imod den saakaldte Baron von Thurn for, at han vilde fremkalde Ildebrand eller bidrage noget hertil, saa er Kommissionen sluttet hermed og behørig underskrevet af Hr. Præsides og de Herrer Assessorer.

Actum Kjøbenhavn ut supra.

Arnoldt.

von der Osten.

Thile.

M. E. Cornelius,

Auditeur af det gevorbene
Sælandske Regiment til Fods.

(L. S.)

II.

Frederik den Fjerde o. s. v. Vor Bevaagenhed tilførn. Saa som en Borger her i Vores kgl. Residensstad Kjøbenhavn ved Navn Georg Hinrich Büschel, der tillige holder en liden Galanterikram af The, Kaffe, Snuftobak og deslige, da her den 20. Octobris næst-afvigst havde rejst sig en beklagelig stor Ildebrand, iblandt andre er bleven angivet for, ej alene at han med visse sig her opholdende fremmede og mistænkte Personer haver haft megen Omgang og plejet Venskab med dem, men det endog er blevet ham tilstrækkelig overbevist, at han den anden Aften, da den forskrækkelige Ildebrand endnu kontinuerede og tog mere og mere Overhaand, skal have været saa fuld og afsindig, at han skal have udladt sig med det højst formastelige og strafværdige Ord, at han nu selv vilde sætte Ild i sit Hus, at Djævelen vilde tage det altsammen og aldeles intet hverken Stikke eller Stave deraf blev tilbage, foruden at han endog udi hans Drukkenskab med en antændt Tobakspibe skal have lagt sig at sove paa Straa, hvorpaa en Seng tilførn havde været opredt, saa at om ikke en af de tilstedeværende havde taget ham samme Tobakspibe af Munden, der han sov, kunde deraf lettelig have entstaet en ny Ulykke, hvorved den desværre da altfor vidt om sig tærende Ildebrand kunde bleven formeret, hvorudover Vi af landsfaderlig Omsorg og Bekymring efter saadanne Bevisligheder og klare Indicia ikke have kunnet efterlade saadant hans onde Forsæt og ryggesløse Væsen ved de af os allernaadigst anordnede paa det skarpeste at lade ham og hans førte Conduite examinere forat erfare, om den ulykkelige Ildebrand enten ved hans eller ved nogen af hans »Bekanters« Ondskab og Tilskyndelse kunde have taget sin Oprindelse, og da ingen, hverken gode eller haarde Forestillinger

have kunnet udrette noget, have Vi efter saadanne forefundne store Indicia og Sagens Omstændigheder været forårsagede endnu skarpere med ham at lade forfare, paa det man i denne højvigtige Sag saavel som og af pressante Aarsager kunde erholde nogen efterrettelig Sandheds Bekendelse.

Om endskønt Vi nu derved ikke have erhholdet nogen tilforladelig Oplysning og Vi, efter ovenbemeldte vigtige Omstændigheder og Indicia kunde have haft noksom Aarsag med ham fremdeles med al Rigueur at lade procedere, saa have Vi dog af besynderlig kongelig Clemence og Naade og i Særdeleshed paa Intercession saavel af Vores højstelskeligste kære Gemal, Hendes Majestæt Dronningen, som og af vores elskelige Datter Hendes Højhed Prinsesse Charlotte Amalia og i Henseende at fornævnte Georg Hinrich Büschel forskrevne Tid haver været fuld og gal og saaledes kan have udtalt ovenmeldte formastelige Ord mere af Drukkenskab og Desperation end noget ondt Forsæt, den imod ham begyndte Inquisition ophævet og ham for al ham i saa Maader tilvoxne Mistanke og Skyld allernaadigst ville have pardonneret, saasom Vi og ham hermed saaledes allernaadigst pardonnerer, at han udinden den Sag ikke aleneste skal være aldeles fri, men Vi ville endogsaa allernaadigst, at den over ham ergangne Inquisition udi ingen optænkelige Maader skal være ham præjudicerlig eller ham inden eller uden Retten saavel som i borgerlige og andre Samkvemme, af hvem det og være kunde, ham bebrejdes eller forekastes, saa maa og skal det ej heller være ham hinderligt udi hans borgerlige Næring og Haandtering, og det under Vores højeste Unaade og haard Straf, Vi og ham, om han sig herefter som en redelig Borger og Undersaat opfører, saa og med Ild og Lys mere varlig efterdags omgaar, ham Vores kongelige Naade og Protection ligesom hans andre Medborgere i alle Tilfælde ville lade nyde og erholde. Thi er nu hermed Vores allernaadigste Villie og Befaling, at I merbemeldte Georg Hinrich Büschel for Eder lader indkalde og ham denne Vores allernaadigste Befalings Indhold tilkendegive saavel som og ham paa ovenbemeldte Vilkaar derved i alle Maader haandhæver og forsvarer. Dermed sker Vor Villie. Befalendes Eder Gud. Skrevet paa Vort Slot Kjøbenhavn den 8. Novembris Anno 1728. Under Vor kongelige Haand og Signet.

Friderich R.

Til Kjøbenhavns Magistrat.

C. Møinichen.

Frederik IV osv. Vor Bevaagenhed tilførn. Efterat der her udi Vores kgl. Residensstad Kjøbenhavn den 20. Octobris sidst afviget har tildraget sig den overmaade store og beklagelige Ildebrand, er det befunden, at efterskrevne Personer, nemlig Christian Freudenreich, født i Thüringen, Studiosus Nicolaus Emanuel Groth, født i Holsten, Johan Adrian Fischer fra Nürnberg, og Peter Lemcke fra Königsberg, have næsten et Aar opholdt sig her og en Del, efterdi Ingen haver været bekendt, hvad disse fremmede Personer her kan have haft saa længe at forrette, dels og fordi de, medens de have været her, have haft nogen Omgang og plejet særdeles Venskab med en Indvaaner og Skræder her i Staden, navnlig Georg Hinrich Büschel, som, imidlertid den forskrækkelige Brand varede, meget utilbørlig skal have opført sig, været fuld og gal, ladet sig forlyde med de formastelige Ord ligesom han vilde selv sætte Ild paa hans Hus, eftersom Djævelen skulde dog tage det altsammen, og aldeles intet, hverken Stikke eller Stave skulde blive tilbage, han og med en antændt Tobakspibe skal have henlagt sig paa Straa at sove, saa at, om ikke fornævnte Studiosus Nicolaus Emanuel Groth havde frataget ham samme Pibe, da han sov, deraf lettelig kunde have rejst sig en Ulykke, hvorudover de ere faldne udi Mistanke og for Os blevne angivne, ligesom de med hinanden kunde have haft nogen Videnskab om Oprindelsen til den forfærdelige og paa en saa surprenante Maade Overhaand tagne Ildebrand allerhelst siden derforuden hos dem iblandt deres Papirer er befunden et Projekt, betræffende hvorledes det i Vores Riger og Lande med Staden Hamborg ophævede Commercium kunde være at restablere, hvilket Projekt Freudenreich selv haver conciperet og tilstaaet i Følge af tvende ved samme Projekt befundne Conceptbreve til Borgemesterne Sillem og Faber sammesteds at have præsenteret, saa og derover af Borgemester Wiese at være hørt, hvilke Breve summariter gaar derpaa ud, at den Skade efter Anseende ikkun i det første strækker sig til Hamborg, men inden kort Tid fornemmelig vilde træffe England, Holland, Spanien, Portugal og de Italienske Søstæder, efterdi Hamborg Alting fra de Steder afhenter, saa at de Generalstater, England, Sverig og Kur-Hannover derom fra Hamborg maatte gøres eftertrykkelige Forestillinger forat disponere Os til andre Tanker i dette Tilfælde, hvoraf det klarlig er at se, at de Intet have sparet, saa vidt det har staaet til dem, Os med ovenbemeldte Puissances at exponere, naar de ikkun derved havde kunnet funden deres particuliere Nytte.

Altsaa have Vi efter saadanne Omstændigheder og klare Indicia om deres slette Intention imod Os og Vore Riger og Lande til Sikkerhed for Vores ved denne store Ildebrand ruinerede Borgere og Undersaatter intet mindre kunnet gøre, end imod ovenskrevne 4 Personer paa det nøjeste at lade inquirere og deres Conduite examinere, og om end skønt Vi højlig kunde have været beføjede fremdeles imod dem at lade procedere og deres Forhold i haardeste Maade afstraffe, saa have Vi dog af besynderlig kongelig Naade villet befriet dem fra videre Straf, men ladet det derved bevende, at de den dem hidindtil paalagte Arrest maa entlediges. Dog er hermed Vores allernaadigste Villie og Befaling, at I for Eder strax indkalder forskrevne 4 Personer og ej alene i Vores Navn anbefaler dem, at de strax og uden Ophold skulle rømme Vores Riger og Lande og sig aldrig mer der lade finde under højeste Livsstraf, men endog haver I at foranstalte, det slig Forvisning paa ordentlig Maade vorder forrettet og deres Bortsendelse per mare allersnarest muligt i Værk stillet. Dermed sker Vor Villie. Befalende Eder Gud. Skrevet paa Vort Slot Kjøbenhavn den 8. Novembris Anno 1728. Under Vor kongelige Haand og Signet.

Friderich R.

C. Moinichen.

Til Kjøbenhavns Magistrat.

Allerunderdanigst læst og forkyndet for indbemeldte 4 Personer d. 9. Nov. 1728 udi Hr. Etatsraad og Præsident Schraders Hus, hvor Magistraten samme Tid var forsamlet, og blev derpaa strax samme 4 Personer ved en af H. K. Majestæts Chalupper bortført til Søbatteriet 3 Croner med Befaling til Chefen Commandeur Bache at imodtage dem under Arrestes Bevaring, indtil der begav sig Lejlighed med en Udenrigs Skipper, da de med samme skulle forsendes derfra og uden Riget.

Efterskrift.

Hvis C. F. Reiser ikke havde været et Barn, da Holberg skrev »Mester Gert Westphaler eller den meget talende Barbeer«, vilde man have haft Grund til i ham at søge denne Figurs Forbillede, thi ligesom Mester Gerts Tankegang færdedes i Lærerne om Arius, de syv Kurfyrster, Rejsen fra Haderslev til Kiel osv. saaledes drejede Reisers Tale sig om Kjøbenhavns Ildebrand, Mordet i den gule Hest, Rejsen til Han Herred og deslige, og ligesom Gert Westphaler udtværer sine Historier med en Mængde Enkeltheder og fortæller om Prisen paa Madvarer, saaledes giver Reiser ogsaa i Ildebrandshistorien med mange uvedkommende Sidespring og latterlige Betragtninger en udførlig Fortegnelse over de billige Priser. Det falder ogsaa overordentlig komisk, naar Reiser pludselig afbryder sin Stil med følgende Apostrofe til Holberg:

»O! Allerdyrebareste og mageløseste Scribente, Højædle og Højlærde Hr. Baron og Professor Holberg! Jeg kysser og forærer dit hellige Støv — min allerstørste Ære skal være at karakterisere og kalde mig hans Discipel indtil min allersidste Ende«.

Det er dog næppe dennes Komedier, for hvilke han ingen Sans kunde have, som ere hans Forbilleder, uagtet man ofte kunde fristes til at tænke paa Jakob von Thybo

eller Didrik von Menschenschreck, der i Lidenskabens Hede talte Tysk, naar Reiser indblander tydske Bibelsprog i den danske Text.

Imidlertid er hos Reiser alt den fuldeste Enfoldighed parret med den højeste Selvforgudelse, og det er disse Egenskaber, der have bevaret hans Skrifter for Forglemmelse og i over 100 Aar givet dem en Navnkundighed, der var en bedre Genstand værd. Imidlertid ere de som samtidige Optegnelser dog ogsaa i historisk Henseende af nogen Værdi, og navnlig ville hans Oplysninger om den store Ildebrand dog kaste nogle Lysskær over et og andet. Vi have dog nu flere Oplysninger om Branden, end man havde 1784, da hans Bog første Gang udkom, og man kan nu faa et nogenlunde klart Billede deraf, selv uden Hjælp af Reiser, hvis Erindringer for en stor Del kun knyttes til hans og hans Forældres Skæbne og ikke ere paalidelige i alle Henseender, hvorover man ikke kan undres, da han kun var 10 Aar gammel i Aaret 1728.

Ligesom Reisers Stivfader fik et apoplektisk Tilfælde under Branden og den gamle Pige Kathrine, der ellers kunde tage det op med flere Mandspersoner ad Gången, fik Krampe, saaledes har han selv ved denne Lejlighed faaet en Rædsel for Ild, der aldrig tabte sig. Som han selv fortæller, bankede Gadedrengene voldsomt paa hans Dør baade om Dagen og om Aftenen for at faa ham til at fare op af Skræk, i Mørke afbrændte de Fyrværkeri i hans Forstue og hans egne Svende havde mange Løjer med hans Frygtsohmhed. Hans tynde, krogede Skikkelse med den store Paraply under Armen, hans gammeldags Dragt med den lange Vest og Hatten fra Frederik den Fjerdes Tid vendte Folks Blik efter ham, og han var allerede en af Byens Originaler, førend han gjorde sig navnkundig ved sine Værker. Man havde Fornøjelse af

at gøre Løjer med ham; saaledes fortalte Urban Jürgensens Moder H. C. Andersen, at i hendes Hus var Digteren Wessel kommen og »havde drevet lystigt Spil med den pertentlige Reiser, han havde ladet den arme Mand i Sko og Silkestrømper vandre hjem gennem de sølede Gader«¹⁾. Hans Udfald i første Udgave af Ildebrandshistorien mod de ugudelige Spottere vise, at han allerede den Gang selv har følt, at man havde ham til Bedste; han siger et Sted, at det har regnet største Plaskregn over ham med de allergrusomste Forfølgelser og Forspottelser, saa at samme har været hans Frokost, Middags- og Aftensmad. Var det galt før, saa blev det nu meget værre, da han offentlig havde henvendt Opmærksomheden paa sig ved sin »jammerlige Historie«, som han selv et Sted kalder den, og deri aabenbaret en Mangel paa logisk Sans, et Ubekendtkab til Sætningslære, Retskrivning og Tegnsætning og en Indbildskhed over sine aandelige Fortrin og sit Værks Betydning, der er næsten utrolig. Hertil kom hans fejlagtige latinske Citater, ugrammatiske Ordformer, hans polemiske Udfald mod nogle Personer og Forgudelse af andre i den mest højtravende Stil.

I »Adresseavisen« for 9. Marts 1784 findes følgende Avertissement:

Stads-Chirurgus Reiser har skrevet en Bog udførlig om den store og forskrækkelige Kiøbenhavns Ildebrand, som nu allerede er i Trykken, og haabes henimod Paaske at blive færdig. De Hrr. Subscriberer behage at indfinde sig jo før jo kiere hos Autoren, boende i Mikkalbryggersgade Nr. 169 neden i Stuen til Gaden. Prisen er for hvert Exemplar paa Tryk-papir 2 Mk., og Skrivpapir 3 Mk.

¹⁾ H. C. Andersen, »Mit Livs Eventyr,« 2. Udg., S. 51.

I »Adresseavisen« for 19. og 28. April findes følgende:

NB. Af Beskrivelsen over Kiøbenhavns Ildebrand ere endnu Exemplarer hos Autor at bekomme, i Mikkelpbryggersgade Nr. 169, nemlig paa Trykpapir for 2 Mk.; thi det er et ganske falsk Rygte, at ingen Exemplarier ere at faae.

Endnu 14. Maj averteres, at der endnu er nogle Exemplarer at faa, men samtidig averteres det første Smædeskrift imod ham, og nu kom der snart Afsætning paa Resten.

Han blev inden kort Tid berømt, men paa en anden Maade, end han selv havde ventet. Naar han viste sig paa Gaden, ledsagedes han af en Sværm hujende Gadedrenge, og hans snurige Ydre blev end mere komisk ved de Portræter, der udkom af ham; af disse kendes følgende:

1. Det første (Brystbillede i Oktav) er vistnok bekostet af ham selv, thi hans Modstandere omtale flere Gange dette som en af hans Latterligheder. Det er udkommet særskilt og har ikke ledsaget hans Ildebrands-histories 2. Oplag, som det undertiden fremsættes. Underskriften er i en opslaaet Bog: »Den fürchterlige Ildebrand« og nedenunder C. Reiser med hans Navnetræk.

2. Det andet (ogsaa Brystbillede) er af samme Format, men han fremstilles med Paraply under Armen og Parykken i en karrikeret Form. Som Underskrift staar: »Forfatteren af den jammerlige Ildebrands Historie«.

3. Kobberstik i Kvart, Brystbillede, stukket af C. Schule 1784, er smukt udført og har ikke andet satirisk ved sig end Underskriften:

»Skue her den Mand, som for og efter Branden leved, og som bemeldte Brand saa ynkelig beskreved,

Skue ham og læs Hans Bog og viis saa om du kan for Verden op et Ansigt og en Bog som han.*

Det er dette Kobber, der er gengivet i nærværende Udgave.

4. Titeltobber til »Lovtale og Forsvarsskrift«, se Nr. 3 af de nedenfor nævnte satiriske Skrifter. Han fremstilles i hel Figur og bekranses af Apollo, en Genius blæser Basun og en Lynstraale farer ned imod den knælende Avind.

5. Et groft udført Træsnit, der ofte findes illumineret, og har Titel: »Auctor til Hest!«. Det skal fremstille Reiser, der vil paa Æventyr forat skrive Ildebrands-historier, Verfolgungs Historier m. m. Der er dog ikke forsøgt paa at træffe Lighed med Reisers virkelige Udseende, og Billedet ligesom Verset er i høj Grad uselt.

6. Paa C. Schules Afbildning af Rosenborg Have 1785, gengivet i Dr. P. Brocks Hist. Efterr. om Rosenborg II. 116, findes afbildet en Del bekendte Personer og blandt dem Reiser, den magre Person med Paraplyen ¹⁾.

Der udkom desuden en sand Syndflod af Skrifter, det ene mere personligt end det andet, men saa godt som alle ligesaa jammerlige som det Skrift, de persiflerede. Følgende af disse ere komne Udgifveren for Øje ²⁾:

1. Lovftale og Forsvars-Skrift? over Herr: Author! Hr: Forfatteren til Den Jammerlige historie Over Den Meget Fyrgterlige ildebrand; Som fortærede den Allerna-

¹⁾ Jfr. P. Krohn, Fortegnelse over danske Kobberstik, Raderinger, Illustrationer m. m. 1889 I. 246—48.

²⁾ Paa det store kgl. Bibliothek findes 3 Bind »Reiseriana«, af hvilke det righoldigste har tilhørt C. Molbech. Paa Univ.-Bibl. findes en Samling, der har tilhørt Luxdorph og siden N. C. Øst. De vedføjede Data betegne de Dage, da Skrifterne ere averterede i »Adresseavisen«.

- digste Residence Stad Kiøbenhavn. veritas vincit, omnia Calumnia Mendacium Finis. 8 S. (14. Maj).
2. Reyser hævnet. Eller Et Snit over Ryggen paa en Flamsk Sild. 4 S. (28. Maj).
  3. En Rødløg til Den Flamske Sild eller Et Skrup over Nakken paa Chilian, værdig Forfægter af den Fyrgterlige illebrands historie. 4 S. (2. Juni).
  4. Brev til Hr. Reiser, Autor af Ildebrands Historien. 8 S. (11. Juni).
  5. Pamphilius Busseman oder den giennempiskede Ildebrands-Histories Æres Opreisning eller Heyte og Beeg Plaster for alle Spotte-Fugle og Grønskollingers Ryg og Mund paa Forfatterens af den jammerlige Histories Vegne fremsat af en Ven og Autors Beunderer Pamphilius Busseman. 14 S. (11. Juni).
  6. Formaning til Hr. Reisers alt for ubillige Bedømmere fra den som betragter Hr. Reiser, Hr. Autor, Hr. Forfattere til vor allernaadigste Residentz-Stads Ildebrands-Historie fra den rette Side. 8 S. Digt. (16. Juni).
  7. Beskrivelse over mig mødte Hændelser i dette Liv, fra min spæde Alder af til mit næsten fyldte 66 Aar. 1ste Bind 8 S., 2det Bind 8 S. (16. Juni).
  8. En Tale, holden i Auktors Forgemak, Natten imellem den 11te og 12te hujus Klokken 12 Slet, da hans diervelige og glubende Modstandere vilde qvæle ham, af Carolus Adolphus Pegasus, uværdig Tingstud i Ballerup og Riime-Fabrikeur i Aabenrae. 16 S. (23. Juni)
  9. Alvorlige Tanker om Forfatteren af Ildebrands-Historien, et Par Ord til hans Contraparter og en Irettesættelse af Forlæggeren af »Autor til Hest«. 16 S. (23. Juni).

10. En smuk nye Viise vom Bocke. 8 S. (5. Juli).
11. Autorrs Curiøse Reiser og Beskrivelse om det Stoere Pest-Huus! eller Autorr-Residentz paa Krabben Eyland; Tilligemed Hans Liv og Levnet saavidt det havde Influens med Samme paa hans Reiser af Autor. 8 S. (5. Juli).
12. God Aften, Hr. Patron! 8 S. Digt. (9. Avg.).
13. Tvende Heroider fra Flemming til Carl, og fra Carl til Flemming. 8 S. Digt (9. Avg.).
14. En splinter nye Lovftale over Hr: Authorrs! Hr: Forfatters første item eller iligemaade over hans andet og Forbedrede oplag af den fyrgterlige og erbarmelige Illebranns historie! som fortærede den Allernaadigste Residence Stad Kiøbenhavn. Skriverfeyl: Appendix om de 17 steegte Lammefierdinger og steegte Giæs som nu meget siirlig er det andet oplag beygefugt! var endnu i Moders Live dengang jeg begyndte at skrive min første Lovftale; 8 S. (16. Avg.).
15. Prodromus eller Forløber for det forbedrede Oplag af min fyrgterlige Ildebrands-Historie. 8 S. (18. Avgust).
16. Autorrs anden Barsel-Seng, eller God roelig Nat til den Mageløse og Uforlignelige Herr Autorr, Herr Forfatter, i Anledning af Appendix af Autorr. 8 S. (20. Avg.)
17. Des weltberühmten Professor R. lebende Verewigung. Im Ton der Meistergesänge. 8 S. Digt. (31. Aug.).
18. Christoph. Maurbrecker Vel-meriteret Handtlangers miserable Betragtninger over Den alt for mærckværdige og über die Maase Jammerlige Ildebrands-Historie samt den derover udkomne, men utilstreckelige Lovtale, saa got som muligt forfattet af Chri-

stopher Maubrecker. Cave tibi a Campesteen, si vis habere heele Been. 8 S.

19. Frantz Bernhard Konsterfarne Scheernslippers Cartel til Christopher Maubrecker og samtlige Grønskolding-Unger ins gemein udgivet til HErr Autorrs HErr. Forfatters Defension og Forsvarr af Frantz Bernhard. 8 S.¹⁾
20. I »Prosit die Mahlzeit«. Et poetisk Ugeblad, hvis første Numer endog udkom i 2 Oplag, findes S. 5:
 Forsøg til en Lovtale over Herr Forfatteren til den jammerlige og fürgterlige Beskrivelsse.
 Side 26 findes under Overskriften: »Nyt« et Digt, der begynder saaledes:
 Da man Herr Reisers Fjæs i Kobber stikke lod.
 Side 42:
 En tilforladelig Historie, (som Forfatteren til mig mødte Hændelser meget skiødesløs har udeladt).
 Side 106:
 Et Par Ord til det andet Oplag af den fyrgterlige Beskrivelse.
21. I det Exemplar af »Reiseriana«, der har tilhørt C. Molbech og nu findes paa det store kgl. Bibliothek, er indbundet et Numer af et Ugeblad med Titlen »Snavs eller hvad man helst vil kalde det«, hvori der formodentlig findes en eller anden Hentydning til Reiser, som det dog ikke er Umagen værdt at granske videre efter. •
22. Den nedenfor omtalte Spadseretur til Kongens Have i Aftenposten for 28. Maj 1784.

¹⁾ Disse Skrifter findes ogsaa opregnede i Nyeste kjøbenhavnske Efterretninger om lærde Sager for 1786 S. 141—44.

Medens forannævnte Skrifter udkom 1784, fremkom 1785:
 23. Reiseriuses in haupt Stadt Copenhagen (oder) i den kongelige Residence Stadt Kiøbenhavn, würcklig Amts Giurgiuses wie auch in Aere Professoriuses prosaiske Refutation og solutiske Protestation og Beweis, at han ikke er Autor til det nyelig udkomne Skrift, kaldet: Reisers Moralske Betragtninger over den grasserende Pennestrød nebst Et lærd Tillæg med et Oplysning, om hvorledes Tingen i Kirken am bedste kunde indrettes af Reiserio in haupt Stadt Copenhagen (oder) i den kongelige Residence Stadt Kiøbenhavn würcklig Giorgio wie auch in Aere Professorio.

Dette sidste Skrift udkom i Anledning af, at Reisers Navn var blevet benyttet som Pseudonym i et af de mange Skrifter om Forandring i Liturgien. Det er skrevet paa holstensk-dansk i et Sprog, der paa den Tid var ret almindeligt i Kjøbenhavn og som man endnu kan høre det.

1786 udkom endnu:

Sammenligning efter Plutarchs Maade imellem Autor til Ildebrandshistorien og Autor til Spøgelsehistorien (»Adresseavisen« 6. Marts).

Iøvrigt ere disse Satirer i det hele ikke værd at læse; i enkelte af dem findes dog Træk, der skildre Reiser, som han gik og stod, men det er alt paa en saa personlig og nærgaaende Maade, at man i vore Dage, skjønt man ikke tager det saa nøje, ikke vilde tillade sig at gaa saa vidt.

I »Prosit die Mahlzeit« findes saaledes S. 25:

Da man Hr. Reysers Fjæs i Kobber stikke lod,
 Saa tvivles ikke paa, at Hensigten var god.
 Man vilde stille de Nysgærrige tilfreds,
 der ham som en Komet bekigge alle Steds,

og for at skaane dem gav dem hans Contrafej. Men man desværre ser, at det og nytted ej, thi skønt at Folk ham nu kan købe sig for Penge, og som en Spegelax ham kan paa Væggen hænge og hver Dag ham bese — er det dog lige galt, de Spottefugle ham end følge overalt.

Nu med hans Hat, Paryk de grusomt barcellerer, nu gier ham Göttingske Professor-Karaktér, nu samles de om ham ved Toldbodvagten her, og bilde Pjesen ind, han bli'r Professor der; end ej hans sorte Stok kan dette Onde hæmme, de Sprattebasser sig saa let ej lader tæmme, de følge ham endnu og gør ham Vejen trang paa Gaden, Volden og i philosophisk Gang.

I »Brev til Hr. Reiser« skrives bl. a.:

Næppe, som jeg tror, maa det være Dem behageligt nu at fly Gaderne af Frygt for Overfald af den laveste Pøbel, nu at blive anset som Vidunder i de offentlige Spadseregange, nu at høre Bebrejdelser i Deres eget Hus, nu at blive udset som Maal at skyde efter og give den træffende Skytte Belønning nok for sit Skud, kun at De ej tilsidst bliver et Rov for Smaadregene; de ere farlige Ulve for et mærket Lam. Se Hr. Autor, Følgerne af Deres Ildebrandshistorie; som Chirurgus nægter hverken jeg eller flere, at De er en fortjent Mand, baade theoretisk og praktisk kan De gøre Nytte paa Barberstuen, men som Autor er de mer end Empiricus, Dosmer, Ignorant osv. — — Tror De, Plumager høre til et Barberbækken; mener De, at en fryndset Vest skikker sig for den 60 Aar gamle Mand og en Chapeau under Armen gør en Doktor? Hjælp Himmel, jeg saa Dem forleden og saa i Dem, tillad mig at sige det, en Nar, større end han, der paraderer ved Smedeoptogene, hvad bevæger Dem til

sligt et Antog. — De skammer Dem ved at kaldes det, De er, intet mindre end Hr. Doktor klinger i Deres Øre, og naar fik De denne Hat, maaske i Kong Laurins Tid? O, gør dog hin Vises Symbolum »kend dig selv«, gør det til Deres; tilbagekald, om muligt, den latterlige Ansøgning om Professortitel, De vil kaldes Professor titularius, for en Ulykke, det er jo det samme som en Mand med Horn i Panden, ja, qvæ te dementia cepit, af en Student lader De Dem indbilde, at De allerede er bleven Professor i Göttingen, hvorfor ikke paa de Dalmatiske Kyster og i Arabiens Ørker. — De vil beklæde Værdigheder, hvortil De ej har mere Bekvemhed end Barnet i Vuggen. De taler om Stjerner og Baand og indser ej, at disse Ærestegn blev det sikreste Tegn paa, at De er gal. — De lader Dem afstikke, at man dog ej omsider skal høre Kællingerne raabe: Her er Reiser for 4 β , her er Reiser for 4 β . Sandelig beundrer jeg Kobberstikkeren, at han saa skønt har skildret sin Helt, hvor godt har han ikke truffet den foldede Pande, det indknebne Liv, den udstaaende Pung, men jeg beklager Dem, som herved har troet at opsvinge sig til Rang med hine Mænd, hvis Portræter ere Efterslægten et varigt Minde paa deres agtede Fortjenester.

I Kjøbenhavns Aftenpost for 28. Maj 1784 findes »En meget fyrgetlig, dog saare lystelig historisk Beskrivelse over mine Begivenheder paa en Spadsere-Tour fra min Bolig til Kongens Hauge medio Maji Aar MDCCLXXXIV«.

Det beskrives deri, hvorledes Reiser spadserede ud i sin »Hæders-Mondur (Paryk og Skospænder inclusive, ganske i den Format, som den hele Habit befandt sig for 40 Aar siden)«. »Mit hvide Lommetørklæde hængte lidt ud af Lommen, Tøpeen paa min Peryk sat net efter de

Tiders Mode, og min Chapuba (Chapeaubas) bar jeg under Armen, som Skik og Maner er blandt Folk af ingen gemeen Herkomst.« Der berettes nu, hvorledes han blev udlet paa Gaden, faldt over en Dames Slæb, tabte sit Skospænde og talte vrøvlevornt, idet han spurgte Folk, om de havde fundet hans Slæb og raabte til Skildvagten: »Wer da« istedenfor »Gevalt« osv. Da han var kommen op paa Volden, tog han Manuskriptet til sit Levnedsløb op af Lommen, gik og læste deri, talte højt med sig selv og sagde bl. a.: Behøves der vel mere for at faa en Professortitel? han løb imod nogle Damer, faldt ned af Volden og tabte sit Manuskript. I Rosenborg Have insulteredes han af nogle unge Fyre, imod hvem han brugte Stokken, men Parykken blev hængende i en Gren. Saadanne Historier ere vel ikke bogstavelig foregaaede saaledes, men indeholde dog Vidnesbyrd nok om, hvor værgeløs en Original var i hine Tider, da Politiet ikke blandede sig i saadanne Smaating.

Kun en af Forfatterne skriver i en nogenlunde maadeholden Tone, idet han karakteriserer Reisers Modstandere som Folk, der trykkes baade af aandelig og legemlig Armod, da de skrive for at tjene sig et Par Skilling paa hans Bekostning. Forfatteren betegner Ildebrandshistorien som et Galskabs Mesterstykke. Det er en Bog, skriver han, som kan skænke Udødelighed, men en Udødelighed, som Ingen skøtter om uden den, der har en Reisers Tænkemaade og en Reisers Sjæl, men han ser ikke, hvad der er vundet ved at afskrække ham fra at levere flere saadanne Beskrivelser, naar man for et Misfoster fra ham faar 10 fra andre. Navnlig finder han det dog uværdigt at gøre Manden til Nar ved Fremstillingen af Reiser til Hest.

Alt dette afskrækkede ej heller Reiser fra Forfatter-

banen. Der var Folk nok, der drev Løjer med at indbilde ham, hvor fortræffeligt hans Skrift var og hvilke Fortjenester, han derved havde indlagt sig; han praler ogsaa selv af at have fundet en velvillig Læser i den stakkels Kong Kristian den Syvende. Man kaldte ham Professor og fik ham til at søge om Titel som saadan, ligesom han bragtes til at tro, at han var udnævnt til Professor i Göttingen. De, der spottede ham, betegnede han som næsvise og hæslige Pøge, der tør understaa sig at laste og kritisere en sand Historie om den store Ildebrand, som var passeret længe førend de kom til Verden, ja da deres Forældre endnu laa i Vuggen, et Ræsonnement, der kunde have staaet i Holbergs Komedier. Han tog saadanne Æresskrifter som dem, der ere aftrykte foran anden Udgave af Ildebrandshistorien, for gode Varer og antog det selvfølgelig for Tegn paa sit Skrifs Fortrinlighed, at det hurtig blev udsolgt. I »Adresseavisen« for 20. Avgust 1784 indrykkede han følgende Avertissement:

De høylærde, høylærde Velyndere og Herrer Patroner blive hermed tilkiendegivet, at et nyt Oplag af min Ildebrands-Historie er kommet for Lyset; endeel Exemplarer have allerede forladt Pressen, og en stor Deel vil følge. Samme nye Oplag er forøget med et lidet Appendix eller Anhang om samme Ildebrand, som Autor i det første Oplag har glemt; ligeledes følger og et Berømmelsesbrev til Autor for hans store Umage og Flid, som han har havt med sin Ildebrands-Historie, skrevet af en høylærd og meget dyrebar Patron og Velynder fra Norge. Liebhaberne behage at melde sig hos Autor, boende i Mikkelsbryggersgade 'Nr. 169. Prisen er ved det gamle, nemlig for hvert Exemplar 2 Mk.

C. F. Reiser.

Han averterede nu ofte Bogen, men Afsætningen var næppe efter Ønske. 1. Novbr. og oftere averterer han nemlig: Hos Autor af Ildebrands Historien, nu boende i Mikkellbryggersgade Nr. 177 hos Slagter Sackmann, ere endnu Exemplarer at bekomme for billigere Pris end tilforn, nemlig 16 Sk. Stykket.

Som han paa Titelbladet og i Fortalen tilkender, at han vilde gavne ved at advare Folk om at omgaaes forsigtig med Ild og Lys, troede han ogsaa i den Anledning at have gjort sig fortjent til Belønning. Han indgav derfor følgende Ansøgning til Branddirektionen, som denne dog var uskønsom nok til at sende ham tilbage ¹⁾:

Underdanigst Pro-Memoria!

Til den

Højædle Brand-Direction!

Det er den Høye Direction uden Tvivl bevidst, at jeg haver forfattet en beskrivelse over den store Ildebrand i Kiøbenhavn i Aaret 1728: Og det i besynderlighed af den Henseende, at Tieneste Tyende og deslige, naar de læse denne beskrivelse, kand lære hvor fornødent det er, at omgaaes Agtsom med Liys og Ild, saasom formedelst et Menneskes Skiødesløshed og Uforsigtighed med Lysz og Ild, kand som Erfarenhed har viist, De prægtigste Stater aldeles lægges i Aske; Nu da jeg har viist Bevæg-Grunden, hvorfor jeg i min Høye Alder har forfattet Ildebrands-Historien og den Høieste være Æret, Dagligen kand erfahre, min Hensigt og Umage ikke er forgiæves, saasom siden den Tiid jeg udgav min Brand-beskrivelse, ingen betydelig Ilde-

---

¹⁾ Findes i nøjagtig Afskrift i Luxdorps Samling Reiseriana paa Univ.-Bibl.

brand har været, hvilket med Tiiden vil blive Stadens-Brand-Casse til største intresse og Fordeel; Saa er min Underdanigste begiæring den Høye Direction! desaaarsag forunde mig en Præmie eller og Een liden Aarlig Lønn; Haabende herudi gunstig bønhørelse.

Kiøbenhavn den 22de

Octbr:

1785

z z

Underdanig af

Carl Friederich Reiser

Allernaadigst benævnte

Professor Anatomix

et Chirurgix et Stadts-

Chirurgus: z z.

Man ser af Smædeskrifterne, at han allerede 1784 vilde udgive sin Levnedshistorie, men den udkom først efter hans Død; deraf forklares den noget brat afbrudte Slutning. I »Adresseavisen« for 14. Juni 1786 averteres:

Stads-Chirurg Carl Friderich Reisers Liv, Levnets- og Forfølgelses Historie, som af ham selv er forfattet og nylig har forladt Pressen, kan bekommes tilkiøbs i No. 27 ved Stranden bag Slottet, anden Dør fra Raadhusstrædet, for 24 Sk.

Hvad Reisers Forældre angaar, da ses det af hans Skrifter, at hans Fader Christian Reiser var en Meklenborger, født 30. Sept. 1683, og havde studeret i Rostock. Uvist naar, blev han Politifuldmægtig i Kiøbenhavn og 1723 blev han Byfoged paa St. Thomas, hvor han døde sidst i 1724. Hans Moder var født i Glückstad og giftede sig anden Gang 1726 med Stadskirurg Johan von Asperen¹⁾, men blev paany Enke 1735 efter at have gaaet meget igennem, idet hendes anden Mand var bleven ramt af et apoplektisk Tilfælde som Følge af Ilde-

¹⁾ Om dennes første Ægteskab se Pers. Tidsskr. 2. R. IV 28.

branden 1728. Hun styrede derpaa sin afdøde Ægtefælles Forretning til sin Død 26. Maj 1751.

Carl Friederich Reiser var sine Forældres eneste Barn og er født 23. Juli 1718. Hans Moder sørgede for god Undervisning og hans højeste Ønske var at blive Præst, men Evnerne vare ikke tilstede, hvorfor man mente, det var rettest, at han lærte Stivfaderens Profession for at kunne overtage dennes »Amt«. Han blev ogsaa Felt-skærsvend 1736, men fik først 1751 den kirurgiske Examen, umiddelbart efter Moderens Død, og den har, efter den Skildring, han selv giver deraf, været ham haard. Han overtog nu Stivfaderens Gaard paa Vestergade, som han endnu ejede 1755, men har kort efter afhændet den og boede siden til Leje i Vestergade Nr. 13 (nuv. Nr. 10), indtil midt i Halvfjerdserne. Ved sin Død boede han i Mikkelpbryggersgade. Han har vistnok altid haft smaa Kaar at kæmpe med. »Modgang, Vederværdigheder og store Forfølgelser have altid forfulgt mig i Hælene, lige-saa og mine gudsfrygtige Forældre«. »Mangel paa Indtægter, saa at mine svære og store Udgifter desværre altid langt overstige mine Indtægter, dette er og bliver min daglige onde Skæbne«. Han klager et andet Sted over Husværterne, der lagde paa Huslejen, »saa det knager og brager i vores Skinneben«. De Borgere, han nævner i sine Skrifter, Kandestøber Turin, Hørkræmmer Petersen, Slagtermester Sackman og andre, ere vistnok hans Kreditorer, hvem han vil forsone ved at gøre dem berømte i Literaturen. Han havde dog til sine Tider Svende, men hans Praxis har vist kun været lille, idet han beklager sig over de mange ny Amtsmestere, der tog Næringen fra de gamle.

Han var gift to Gange, hvilket ses af det satiriske

Skrift Nr. 23 »Reiseriuses« osv., ligesom det der ogsaa omtales, at han havde haft Børn, der vare døde, og at han nu kun havde en Datter. Side 63 taler han ogsaa selv om, at han havde Kone og Barn og S. 88, at hans første Kone hed Kristiane Sofie Møller. Han døde 5. April 1786.

Som Kirurg betraadte han ogsaa Forfatterbanen, thi i Medicinisch-chirurgische Bibliothek, udgivet af J. C. Tode, sjette Bind S. 244—49 findes en tydsk Beretning meddelt 11. Marts 1778 af Friederich Reiser, Stadtchirurgus, indeholdende 5 Observationer, der skulle vise, hvor meget unge Folk kunne lære af gamle. Da Tode tildeler disse Overskriften: «Erquickung für die Leser» og kalder Reiser Amtsbarbier og ikke med nogen lærd Titel, som Anatomicus eller Wundarzt, har Udgivelsen neppe tilfredsstillet Forfatteren, thi han kom aldrig igen med Bidrag. Hans Meddelelser ere sikkert ogsaa morsomme for Læger at læse, og Lægfolk glæde de bl. a. ved at omtale baade Pastor Schreiber og Justitsraad Krüger, hvis Bekendtskab man alt har gjort i Ildebrandshistorien.

Nærværende Udgave er en saa vidt muligt nøjagtig Gengivelse af Originaludgaverne; til Ildebrandshistorien er benyttet Forfatterens anden Udgave, der med nogle faa Forandringer nøje følger den første; dog medtages ikke de Trykfejl, der findes i første Udgave. Denne Udgave bliver saaledes den femte af Ildebrandshistorien, idet N. C. Øst udgav en tredie 1827 og en fjerde udkom 1888; derimod er det den tredie Udgave af Livs-, Levned- og Forfølgelseshistorien, idet Øst udgav den anden Gang 1829.

For at forøge Udgavens literære Værd, er der meddelt Oplysninger om de fleste nævnte Personer og om

forskellige Forhold vedrørende Ildebranden, ligesom et Tillæg, der viser, hvorledes man arresterede de uskyldigste Personer, og giver et ret passende Sidestykke til Reisens »jammerlige« Beskrivelse, der ikke giver den stort efter i Latterlighed og Naragtighed. om end Formen er mindre naiv.

